

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ–
ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ»**

Κατεύθυνση: Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία

Ειδίκευση: Νεότερη και Σύγχρονη ελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΚΙΜΕΡΛΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΠΡΟΥΧΟΝΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΒΑΡΒΟΓΛΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ ΑΠΟ
ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ
ΩΣ ΤΗΝ ΟΘΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ**

Τριμελής εξεταστική επιτροπή

- 1. Γεώργιος Β. Νικολάου, Αναπληρωτής καθηγητής**
- 2. Άννα Μανδουλά, Επίκουρη καθηγήτρια**
- 3. Νικόλαος Αναστασόπουλος, Επίκουρος καθηγητή**

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Διπλωματική αυτή εργασία γράφτηκε στο πλαίσιο του πρώτου κύκλου των μεταπτυχιακών σπουδών μου στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και, συγκεκριμένα, στο ΠΜΣ «Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Κοινωνία: Ιστορία – Λαϊκός Πολιτισμός». Στόχος της είναι να αναδείξει τη δράση μίας από τις σημαντικές οικογένειες προεστών της Πελοποννήσου, της οικογένειας Βάρβογλη ή Βάρβογλου. Η τριπολιτισώτικη αυτή οικογένεια έχει να επιδείξει μία μακρά και συνεχή περίοδο παρουσίας και δράσης στα «πολιτικά», στρατιωτικά και οικονομικά ζητήματα της Πελοποννήσου από τον 18ο αιώνα ως την οθωνική περίοδο.

Πιο συγκεκριμένα, στην παρούσα εργασία, η οποία στηρίζεται εξ ολοκλήρου σε ανέκδοτα έγγραφα από το αρχείο αυτής της οικογένειας που βρίσκεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, μελετάται, κατ' αρχάς, η προεπαναστατική δράση των Βάρβογλου, η οποία είναι πρωτίστως εμπορική, τόσο στον κυρίως ελλαδικό χώρο όσο και εκτός αυτού, καθώς κάποια μέλη της δραστηριοποιούνταν ως έμποροι στην Οδησό και την Κωνσταντινούπολη. Παράλληλα, μελετάται ο ρόλος που έπαιξε στην επανάσταση του 1770 (*Ορλωφικά*), καθώς και ο ρόλος της στα κοινοτικά-προυχοντικά ζητήματα της πελοποννησιακής χερσονήσου, ιδίως στην περιοχή της Τριπολιτσάς. Έπειτα μελετάμε την στρατιωτική και πολιτική δράση, αλλά και οικονομική δραστηριότητα, ορισμένων μελών αυτής της οικογένειας κατά τη διάρκεια του Αγώνα της ανεξαρτησίας, και εν συνεχεία κατά την Καποδιστριακή περίοδο και την περίοδο της οθωνικής μοναρχίας, οπότε κάποια κατέλαβαν πολύ σημαντικές πολιτικές-κυβερνητικές θέσεις.

Θεωρούμε ότι η παρούσα εργασία είναι μία συμβολή στη μελέτη της δράσης των προυχοντικών οικογενειών της Πελοποννήσου, όπου ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης γνώρισε τη μεγαλύτερη από κάθε άλλη περιοχή του οθωμανοκρατούμενου ελλαδικού χώρου ακμή, συμπληρώνοντας τα όσα γνωρίζαμε έως τώρα από τις πολύ σημαντικές μελέτες που έχουν γίνει έως τώρα γι' αυτό το ζήτημα. Κυρίως διαφωτίζει τους τρόπους δράσης και οικονομικής και πολιτικής δράσης ορισμένων οικογενειών αυτής της περιοχής, μέσω των πολιτικών και εμπορικών δικτύων που είχαν δημιουργήσει. Σε ένα δεύτερο επίπεδο διερευνά τους μηχανισμούς με τους οποίους τα μεγάλα «τζάκια» του Μοριά μεταλάσσονται μετά την Επανάσταση, χάρη στη δύναμη που είχαν αποκτήσει προεπαναστατικά, σε σημαίνοντα πολιτικά πρόσωπα κατά τις πρώτες μετεπαναστατικές δεκαετίες, μέσα σε εντελώς διαφορετικές πολιτικές συνθήκες.

Ολοκληρώνοντας αυτή την εργασία θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στον καθηγητή μου κ. Γεώργιο Νικολάου ο οποίος μου εμπιστεύτηκε το ανέκδοτο αρχείο της οικογένειας. Επίσης, καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας με συμβούλευε, με καθοδηγούσε και με στήριζε ηθικά. Η αρωγή του ήταν παραπάνω από σημαντική για εμένα. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές κ. Άννα Μανδυλαρά και κ. Νικόλαο Αναστασόπουλο, πολύ καλούς γνώστες της περιόδου στην οποία εντάσσεται η παρούσα εργασία, οι οποίοι δέχθηκαν μετά χαράς να αποτελέσουν μέλη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής της εργασίας. Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ ανήκει στην οικογένεια μου που με εμπνύχωνε και ήταν δίπλα μου σε κάθε στάδιο της φοιτητικής μου πορείας.

Ιωάννινα,
Ιανουάριος 2021

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	5
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
I. Τοπική αυτοδιοίκηση και προύχοντες της Πελοποννήσου κατά την περίοδο της δεύτερης Τουρκοκρατίας (1715-1821).....	8
II. Μεθοδολογικά ζητήματα	20
1. Η ανέκδοτη πηγή	21
2. Η δομή της μελέτης	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΒΑΡΒΟΓΛΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

I. Προυχοντική-πολιτική και στρατιωτική δράση της οικογένειας Βάρβογλου	23
II. Οικονομικές δραστηριότητες	30
1. Γαιοκτησία	30
2. Εμπόριο	36
3. Δανεισμός χρημάτων	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ Η ΔΡΑΣΗ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

I. Πολεμική δράση	50
II. Πολιτική δράση.....	59
III. Οικονομικές δραστηριότητες	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄
Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΤΑ
ΤΗΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΘΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

I.	Καποδιστριακή περίοδος (1828-1831)	72
II.	Οθωνική περίοδος (1833-1862)	79
1.	Περίοδος της Οθωνικής απολυταρχίας (1833-1843)	79
2.	Περίοδος της Συνταγματικής βασιλείας (1843-1862)	82
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ		91
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		96
I.	ΠΗΓΕΣ	
1.	Ανέκδοτες	
2.	Δημοσιευμένες	
II.	ΜΕΛΕΤΕΣ	
1.	Ελληνόγλωσσες	
2.	Μεταφρασμένες στα ελληνικά	
3.	Ξενόγλωσσες	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (βιογραφικό της οικογένειας και επιλεγμένα έγγραφα και φωτογραφίες εγγράφων)		103

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΓΑΚ:	Γενικά Αρχεία του Κράτους
ΔΙΕΕΕ:	Δελτίο Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος
ΕΑΙΕΔ:	Επετηρίς Αρχείου Ιστορίας Ελληνικού Δικαίου
ΕΕΣΝΟΕΠΘ:	Επιστημονική Επετηρίδα Σχολής Νομικών και Οικονομικών Επιστημών Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Ε.Ι.Ε:	Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
ΙΕΕ:	Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (Εκδοτική Αθηνών)
ΙΝΕ:	Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000 (επιμ. Βασίλης Παναγιωτόπουλος)
ΜΙΕΤ:	Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
λ. δ.	λέξη δυσανάγνωστη
Φ.	φάκελος
φ.	φύλλο
χ. χ.	χωρίς χρονολογία έκδοσης
r	recto
v	verso

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ι. Τοπική αυτοδιοίκηση και προύχοντες της Πελοποννήσου κατά την περίοδο της δεύτερης Τουρκοκρατίας (1715 – 1821)

Προκειμένου να γίνουν κατανοητοί αφενός οι μηχανισμοί απόκτησης οικονομικής και κοινωνικής-πολιτικής ισχύος από μέλη της οικογένειας Βάρβογλου της Τριπολιτσάς και οι ποικίλες δραστηριότητές τους (προυχοντικές, οικονομικές, γαιοκτητικές) κατά την περίοδο της δεύτερης οθωμανικής κυριαρχίας στην Πελοπόννησο (1715-1821), θεωρούμε ότι είναι απαραίτητη μία σύντομη αναφορά στην οργάνωση της τοπικής αυτοδιοίκησης και στην ανάδειξη των χριστιανών προυχόντων στις υπό οθωμανική κυριαρχία ελληνικές περιοχές· ιδίως στην Πελοπόννησο όπου ο θεσμός αυτός έφθασε στον ανώτερο βαθμό εφαρμογής του.

Είναι γενικά αποδεκτό από τους ιστορικούς που μελετούν ζητήματα της ιστορίας του οθωμανοκρατούμενου ελλαδικού χώρου ότι η τοπική αυτοδιοίκηση ή, διαφορετικά, ο θεσμός των αυτοδιοικούμενων ελληνικών κοινοτήτων, αναπτύχθηκε πολύ περισσότερο τον 18ο και στις αρχές του 19ου αι., ιδίως σε ορισμένες περιοχές (Πελοπόννησο, Κυκλάδες, Πήλιο, Ζαγοροχώρια κ. α.).¹ Σ' αυτό συντέλεσαν μία σειρά από ευνοϊκούς παράγοντες.

Οι σημαντικότεροι παράγοντες ήταν οι παρακάτω: πρώτον, η προϊούσα παρακμή του οθωμανικού κράτους από τον 17ο αι. και μετά, ιδίως η παρακμή της κεντρικής οθωμανικής διοίκησης, γεγονός που είχε πολλαπλές αρνητικές συνέπειες για τον οθωμανοκρατούμενο ελληνισμό.² Ο βασικότερος λόγος για τον οποίο αρχίζει να εξασθενεί την περίοδο αυτή η

¹ Η βιβλιογραφία για τις ελληνικές κοινότητες της τουρκοκρατίας, ζήτημα που έχει άμεση σχέση με το θέμα της εργασίας μας, είναι πλούσια· βλ. Νικόλαος Μοσχοβάκης, *Το εν Ελλάδι δημόσιον δίκαιον επί τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1882· D. Zakynthinos, «La commune grecque. Les conditions historiques d'une décentralisation administrative», *L'Hellénisme Contemporain* 2 (1948), σ. 293-310, 414-428· Απόστολος Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1976², σ. 325-364· Ελένη Κούκου, *Οι κοινοτικοί θεσμοί στις Κυκλάδες κατά την τουρκοκρατία*, Αθήνα 1980· Νικόλαος Πανταζόπουλος «Ο ελληνικός κοινοτισμός και η νεοελληνική κοινοτική παράδοση», στο Όψεις νεοελληνικού βίου, *ΕΕΣΝΟΕΠΘ, Αντιχάρισμα στον Νικόλαο Πανταζόπουλο* 19/Δ' (1986), σ. 579-614· Ιωάννης Γιαννόπουλος, «Κοινότητες», *ΙΕΕ*, τ. ΙΑ', Αθήνα 1975, σ. 134-143· Γιώργος Κοντογιώργης, *Κοινωνική δυναμική και πολιτική αυτοδιοίκηση. Οι ελληνικές κοινότητες της τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1982· Σπύρος Ι. Ασδραχάς, «Φορολογικές και περιοριστικές λειτουργίες των κοινοτήτων στην τουρκοκρατία», *Τα Ιστορικά*, τ. 3/τχ. 5 (1986), σ. 229-258· *Η διαχρονική πορεία του κοινοτισμού στη Μακεδονία, Πρακτικά Συμποσίου*, Θεσσαλονίκη 1991· Μάρθα Πύλια, «Λειτουργίες και αυτονομία των κοινοτήτων της Πελοποννήσου κατά τη δεύτερη Τουρκοκρατία», *Μνήμων* 23 (2001), σ. 67-98· Ευτυχία Λιάτα, «Κοινότητες: ένας θεσμός με πολλές όψεις», στο Βασίλης Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *ΙΝΕ*, τ. 2, Αθήνα 2003, σ. 309-324· η ίδια, «Οι ελληνικές κοινότητες (17^{ος} -19^{ος} αι.): από την ιστορία των θεσμών στην ιστορία των τοπικών κοινωνιών και οικονομιών», στο *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας (1833-2012)*, *Πρακτικά Δ' Διεθνούς Συνεδρίου*, Ε.Ι.Ε., Αθήνα 2004, τ. Β', σ. 633-550, όπου κριτική επισκόπηση σχετικών μ' αυτόν τον θεσμό μελετών· Δημήτριος Σιάτρας, *Ο κοινοτικός πολιτισμός της τουρκοκρατούμενης νησιωτικής Ελλάδας*, Αθήνα 2007.

² Για την παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τον 17ο αι. και μετά –για την οποία δεν υπάρχει όμως απόλυτη ομοφωνία των ιστορικών– και για τις επιπτώσεις της βλ. Μιχάλης Κοκολάκης, «Μία Αυτοκρατορία σε κρίση: κρατική οργάνωση – παλαιοί θεσμοί – νέες προσαρμογές», στο Β. Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *ΙΝΕ*, τ. 1,

οθωμανική κεντρική διοίκηση είναι η ενίσχυση των φυγόκεντρων δυνάμεων. Ο νέος αυτός χαρακτήρας της οθωμανικής περιφερειακής διοίκησης αναπτύσσεται παράλληλα με την κατ' αποκοπή είσπραξη των φόρων (σύστημα *maktu*), που βάρυναν τις τοπικές κοινωνίες. Τα κατά τόπους όργανα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας –στα οποία μετείχαν και ορισμένοι χριστιανοί μεγαλοπρόχοντες (*κοτζαμπάσηδες*)– δεν αρκέστηκαν στην οικειοποίηση των διάφορων φόρων που απαιτούσε η Υψηλή Πύλη, αλλά προχώρησαν στη χάραξη μιας προσωπικής φοροεισπρακτικής πολιτικής, με έντονα στοιχεία αυθαιρεσίας.³

Στους αιώνες της ακμής του Οθωμανικού κράτους η ισχυρή συγκεντρωτική εξουσία και η διοίκηση των επαρχιών, στο πλαίσιο λειτουργίας του τιμαριωτικού συστήματος, δεν άφηνε πολλά περιθώρια ανάπτυξης των ελληνικών κοινοτήτων, ενώ στους αιώνες της παρακμής αναπτύχθηκε σταδιακά, ιδιαίτερα σε περιοχές με πυκνό χριστιανικό πληθυσμό, μία ισχυρή οικονομικά τάξη ή κοινωνική ομάδα Ελλήνων, η οποία ανέλαβε σχεδόν αποκλειστικά και, σε πολλές περιπτώσεις, κληρονομικά τα κοινοτικά αξιώματα. Με άλλα λόγια, η παρακμή της οθωμανικής διοίκησης άφηνε "ελεύθερο χώρο" στους ραγιάδες για ανάπτυξη του κοινοτικού θεσμού. Η οθωμανική εξουσία περιοριζόταν σε μία μάλλον όχι ισχυρή εκπροσώπηση εκεί όπου οι κοινοτικοί θεσμοί των υπόδουλων, λόγω του ιδιαίτερου προνομιακού καθεστώτος ορισμένων περιοχών, ασκούσαν την πραγματική, ή καλύτερα μία παράλληλη, εξουσία.⁴ Τέτοιο προνομιακό καθεστώς στην Πελοπόννησο απολάμβαναν οι επαρχίες Καρύταινας, Φαναρίου, Αρκαδιάς, Νεοκάστρου, Εμπλακίων και Καλαμάτας, που ανήκαν στην αδελφή του σουλτάνου Σελίμ Γ', Μπεϊάν σουλτάνα.⁵

Ένας δεύτερος πολύ πιο σημαντικός ευνοϊκός παράγοντας υπήρξε η αλλαγή στον τρόπο κατανομής και είσπραξης ορισμένων φόρων, ιδίως του κεφαλικού φόρου (*cizye*). Η καθιέρωση, στα τέλη του 17ου αι., της φορολογικής κλίμακας για την είσπραξη της *τζιζίε* και ιδίως ο καθορισμός από την κεντρική οθωμανική εξουσία συγκεκριμένου ποσού που έπρεπε να καταβάλλουν οι μη μουσουλμάνοι κάτοικοι κάθε επαρχίας, ενίσχυσε τον ρόλο των

σ. 41-58. Η πολύ γνωστή οθωμανολόγος Soraiya Faroqhi χαρακτηρίζει την περίοδο από τα τέλη του 16ου αι. ως μία περίοδο πολιτικής παρακμής, δημογραφικής κρίσης και οικονομικών δυσχερειών για την Οθωμανική Αυτοκρατορία· βλ. Halil Inalcik - Donald Quataert (επιμ.), *Οικονομική και κοινωνική ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας*, τ. Β' 1600-1914, μτφρ. Μαρίνα Δημητριάδου, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2011, σ. 11.

³ Βλ. γι' αυτό το ζήτημα Η. Inalcik - D. Quataert (επιμ.), *Οικονομική και κοινωνική ιστορία, ό. π.*, τ. Β', σ. 301· Σπ. Ασδραχάς, *Ιστορικά απεικασματα*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1995, σ. 167-168.

⁴ Ι. Γιαννόπουλος, «Κοινότητες». *ό. π.*, σ. 141· βλ. και Πέτρος Πιζάνιας, *Η Ιστορία των νέων Ελλήνων, από το 1400 έως το 1820*, εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2014, αναφορά γι' αυτό το ζήτημα σε πολλές σελίδες, ιδίως για τους πρόχοντες της Πελοποννήσου.

⁵ Σπ. Ασδραχάς, *Βίωση και καταγραφή του οικονομικού. Η μαρτυρία της απομνημόνευσης*, ΙΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 2007, σ. 149· Μιχαήλ Β. Σακελλαρίου, *Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν τουρκοκρατίαν (1715-1821)*, Αθήνα 1978², σ. 99.

εκπροσώπων των χριστιανικών κοινοτήτων στην κατανομή και είσπραξη αυτού του φόρου διαδοχικά στους καζάδες και, εν συνεχεία, σε κάθε κοινότητα και σε κάθε φορολογούμενο, ανάλογα με την οικονομική δύναμη καθενός και τη φορολογική κλίμακα στην οποία κατατασσόταν.⁶ Οι ιστορικοί συμφωνούν στο ότι ο βασικότερος ρόλος και, ταυτόχρονα, λόγος ύπαρξης των "αυτοδιοικούμενων" κοινοτήτων ήταν ο διανεμητικός, η κλιμακωτή δηλαδή κατανομή των φόρων στα μέλη τους.⁷ Η οθωμανική, λοιπόν, εξουσία χρησιμοποίησε αυτόν τον θεσμό για να εξυπηρετήσει έναν καθαρά δημοσιονομικής/φορολογικής φύσεως σκοπό. Γι' αυτό και δεν θα πρέπει να θεωρούμε ότι επρόκειτο για μία αυτοδιοίκηση με όλη σημασία της λέξης· αντίθετα, η πολυσυζητημένη «κοινοτική αυτοδιοίκηση» λειτουργούσε μέσα στα περιοριστικά όρια που καθόριζε η οθωμανική εξουσία.⁸

Από την άλλη όμως, όπως επισημαίνουν οι μελετητές του κοινοτικού θεσμού, η παραχώρηση στους χριστιανούς του δικαιώματος συλλογής των φόρων και απόδοσής τους στην οθωμανική εξουσία ήταν σωτήρια, γιατί οι κοινότητες θεωρούσαν καθήκον τους, μέσα στο πλαίσιο της κοινοτικής αλληλεγγύης, να βοηθούν κάθε μέλος τους που αδυνατούσε να καταβάλει το χαράτσι ή άλλους φόρους. Αν συνέβαινε αυτό, θα είχε αρνητικές επιπτώσεις όχι μόνο για το συγκεκριμένο άτομο και την οικογένειά του, αλλά και για όλη, τελικά, την χριστιανική κοινότητα.⁹ Είναι όμως γεγονός ότι η κοινοτική αλληλεγγύη αποδείχθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις εύθραυστη.¹⁰ Γενικά, όταν μία χριστιανική κοινότητα αδυνατούσε να ανταποκριθεί στις οικονομικές απαιτήσεις της οθωμανικής εξουσίας, οι κοινοτικοί εκπρόσωποι μεριμνούσαν για την εξεύρεση μιας λύσης, προκειμένου ν' αποφευχθεί η καταστροφή της, δηλαδή η φυγή των κατοίκων και η ερήμωση ενός οικισμού, κάτι που συνέβαινε ενίοτε, όπως μας πληροφορούν διάφορες πηγές.¹¹

⁶ Βλ. Mc Gowan, *Economic life in Ottoman Europe 1600-1800*, Cambridge University Press, Καίμπριτζ 1981, σ. 100.

⁷ Σπ. Ασδραχάς, «Φορολογικές και περιοριστικές λειτουργίες», *ό. π.*, σ. 229-258· ο ίδιος, «Φορολογικοί μηχανισμοί και οικονομία στο πλαίσιο των ελληνικών κοινοτήτων (13'-19' αιώνα)», *Ζητήματα ιστορίας*, Αθήνα 1983, σ. 235-253.

⁸ Όπως τονίζει η ιστορικός Μάρθα Πύλια, «*η θρυλούμενη αυτονομία των κοινοτικών αρχόντων περιοριζόταν στο χώρο που οριοθετούσε η Οθωμανική νομιμότητα*», Μάρθα Πύλια «Λειτουργίες και αυτονομία των κοινοτήτων», *ό. π.*, σ. 97· πρβλ. Γιώργος Β. Νικολάου, «Νοταραίοι εξ αίματος και αγχιστείας: προυχοντικές οικογένειες στην Κορινθία κατά το δεύτερο ήμισυ του 18ου αι τις αρχές του 19ου αιώνα» στο ίδιον, *Μελέτες ιστορίας του Πελοποννησιακού χώρου από τα μέσα του 17ου αιώνα ως τη δημιουργία του νεοελληνικού κράτους*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2009, σ. 347.

⁹ Ιω. Γιαννόπουλος, «Κοινότητες», *ό. π.*, σ. 141. Όσον αφορά στον ρόλο των χριστιανών προυχόντων στην κατανομή και στη συλλογή των φόρων στην Πελοπόννησο, βλ. Αθανάσιος Θ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες της Πελοποννήσου κατά τη δεύτερη Τουρκοκρατία (1715-1821)*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2005, σ. 163-186.

¹⁰ Ευτυχία Λιάτα, «Κοινότητες», *ό. π.*, σ. 323.

¹¹ Βλ. Σπ. Ασδραχάς, «Το αγροτικό πλεόνασμα στις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου», στο ίδιον, *Οικονομία και νοοτροπίες*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1988, σ. 25.

Ένας τρίτος θετικός παράγοντας για τη μεγαλύτερη ανάπτυξη του κοινοτικού θεσμού ήταν η εμπειρία που είχαν αποκτήσει οι Έλληνες από αυτόν κατά τους προηγούμενους αιώνες να λειτουργούν ως κοινοτικό σώμα. Αυτή την εμπειρία την είχαν αποκτήσει κυρίως όσοι είχαν βρεθεί πριν υπό βενετική κυριαρχία· ιδίως οι Πελοποννήσιοι.¹² Τέλος, ένας άλλος πολύ σημαντικός ευνοϊκός παράγοντας ήταν η σταδιακή οικονομική –συνεπώς και κοινωνική– ισχυροποίηση του ελληνισμού αυτή την περίοδο. Θα μπορούσαμε μάλιστα να πούμε ότι η ισχυρότερη τοπική αυτοδιοίκηση που παρατηρείται σε πολλές τουρκοκρατούμενες ελληνικές περιοχές (λ. χ. στο Πήλιο και στα Ζαγοροχώρια)¹³ ήταν ένας βασικός παράγοντας και, ταυτόχρονα, συνέπεια της γενικότερης ανάπτυξής τους κατά τον 18ο και τον αρχόμενο 19ο αι., οπότε παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές στη λειτουργία του κοινοτικού θεσμού.

Η πρώτη αλλαγή εντάσσεται στο πλαίσιο της σταδιακής μετάβασης από τα *τιμάρια* στα *τσιφλίκια*, από τα μέσα περίπου του 17ου αι.¹⁴ Με την τσιφλικοποίηση μεγάλου μέρους των γαιών και τη δημιουργία πολλών χωριών-τσιφλικιών, τον 18ο αι., τα χωριά αυτά –που αποτελούσαν σε πολλές περιοχές το μεγαλύτερο ποσοστό των οικισμών– έχασαν όχι μόνο τις γαίες τους αλλά και το δικαίωμα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι περισσότεροι ιστορικοί συμφωνούν στο ότι οι καλλιεργητές των τσιφλικιών (συνήθως *κολίγοι*) δεν είχαν δικαίωμα να εκλέγουν κοινοτικούς εκπροσώπους, σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε στα *κεφαλοχώρια* ή *ελευθεροχώρια*.¹⁵ Πράγματι, στα χωριά που κατοικούνταν από ελεύθερους ιδιοκτήτες και βρίσκονταν κυρίως σε ορεινές περιοχές, οι οποίες είχαν μειωμένο οικονομικό ενδιαφέρον για τους Οθωμανούς, αναπτύχθηκε ιδιαίτερα ο κοινοτικός θεσμός.

Μία δεύτερη αλλαγή που παρατηρείται την περίοδο αυτή στον κοινοτικό θεσμό είναι η διεύρυνση των αρμοδιοτήτων των κοινοτικών οργάνων, ιδίως εκεί όπου αναπτύχθηκε πολύ. Οι χριστιανικές κοινότητες, εκτός από την κατανομή των φόρων, είχαν και πολλές άλλες αρμοδιότητες: ασφάλεια της περιοχής τους, απονομή δικαιοσύνης σε υποθέσεις που αφορούσαν αποκλειστικά χριστιανούς, κοινωνική πρόνοια, ίδρυση σχολείων, συντήρηση

¹² Αναστασία Παπαδία – Λάλα, *Ο θεσμός τω αστικών κοινοτήτων στον ελληνικό χώρο κατά την περίοδο της βενετοκρατίας (13^{ος} - 18^{ος} αι.)*, Βενετία 2005, σ. 465-500.

¹³ Βλ. για το Πήλιο Νικόλαος Πανταζόπουλος, «Κοινοτικός βίος εις την Θετταλομαγνησίαν επί τουρκοκρατίας», *ΕΕΣΝΟΕΠΘ, Αντιχάρισμα στον Νικόλαο Πανταζόπουλο* 19/Δ' (1986), σ. 351-445 και για τα Ζαγοροχώρια, Γιώργος Παπαγεωργίου, *Οικονομικοί και κοινωνικοί μηχανισμοί στον ορεινό χώρο, Ζαγόρι (μέσα 18ου – αρχές 20ού αι.)*, Ιωάννινα 1995.

¹⁴ Βλ., ενδεικτικά, γι' αυτό το ζήτημα, Σπ. Ασδραχάς κ. άλ., *Ελληνική οικονομική ιστορία, ιε' - ιθ' αι.*, τ. Α', Αθήνα 2004, σ. 344-346· Η. İnalçik – D. Quataert (επιμ.), *Οικονομική και κοινωνική ιστορία, ό. π., τ. Β.*, σε πολλές σελίδες.

¹⁵ Βλ. Μ. Σακελλαρίου, *Η Πελοπόννησος, ό. π.*, σ. 88· Γ. Νικολάου, «Νοταραίοι», *ό. π.*, σ. 346, υποσημ. 4, όπου και πρόσθετη βιβλιογραφία.

δρόμων κ.λπ. Έτσι, εξυπηρετούσαν τα διοικητικά και οικονομικά συμφέροντα τόσο της χριστιανικής κοινότητας όσο και της οθωμανικής διοίκησης (κεντρικής και περιφερειακής).¹⁶ Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να πούμε ότι οι χριστιανικές κοινότητες λειτούργησαν, ως έναν βαθμό, ως υποκατάστατα της κρατικής εξουσίας.

Μία τρίτη αλλαγή που παρατηρείται είναι η ισχυροποίηση των υψηλά ιστάμενων οργάνων της τοπικής αυτοδιοίκησης, τόσο των χριστιανών (*κοτζαμπάσηδων*) όσο και των μουσουλμάνων (*αγιάνηδων*/ τ. *ayan*), οι οποίοι είχαν την πεποίθηση ότι αποτελούσαν μία ξεχωριστή κοινωνική τάξη. Με τα κέρδη από την ενοικίαση των φόρων της περιφέρειάς τους –σε μικρότερη κλίμακα οι κοτζαμπάσηδες απ’ ό,τι οι αγιάνηδες–, με τα κέρδη επίσης από τις μεγάλες γαιοκτησίες τους (που ήταν όμως εμφανώς μικρότερες από αυτές των Οθωμανών μεγαλογαιοκτημόνων) και από την άσκηση του εμπορίου που διεξήγαν, συγκέντρωναν τόση οικονομική δύναμη ώστε ασκούσαν μεγάλη επιρροή πάνω στα όργανα της τοπικής, ενίοτε και της κεντρικής, οθωμανικής εξουσίας. Οι άρχοντες αυτοί (χριστιανοί ή μουσουλμάνοι) αποτελούσαν ισχυρούς τοπικούς παράγοντες, έφθασαν δε στο αποκορύφωμα της δύναμής τους μετά τα μέσα του 18ου αι., οπότε το οθωμανικό κράτος αντιμετώπιζε πολλές δυσκολίες στον πολιτικό-οικονομικό έλεγχο των επαρχιών του. Οι χριστιανοί *κοτζαμπάσηδες* και οι *αγιάνηδες* συνεργάζονταν, ενίοτε, για την εξυπηρέτηση κοινών συμφερόντων, συνήθως όμως βρίσκονταν σε αντιπαλότητα.¹⁷

Όπως ήδη αναφέραμε, την κατώτερη μονάδα αυτοδιοικήσεως αποτελούσε το χωριό, οι χριστιανοί κάτοικοι του οποίου απάρτιζαν μία κοινότητα.¹⁸ Οι μουσουλμανικές κοινότητες εκπροσωπούνταν, όπως είπαμε, από τους *αγιάνηδες*.¹⁹ Όταν διαπιστώθηκε, τον 18ο αι., από την Πύλη το μέγεθος της ισχύος των αγιάνηδων, αυτοί αναγνωρίστηκαν, επίσημα πλέον, ως κρατικοί λειτουργοί και η σφαίρα της κοινωνικής-πολιτικής επιρροής τους ως μία διοικητική μονάδα, πολλές δε οικογένειες αγιάνηδων διατήρησαν κληρονομικά τη θέση τους και

¹⁶ Γ. Νικολάου, «Νοταραί», *ό. π.*, σ. 347.

¹⁷ Βλ. τις πολύ σημαντικές παρατηρήσεις του Μ. Σακελλαρίου, *Η Πελοπόννησος, ό. π.*, σ. 137-139· επίσης, Αναστασία Κυρκίνη - Κούτουλα, *Η οθωμανική διοίκηση στην Ελλάδα. Η περίπτωση της Πελοποννήσου (1715-1821)*, Αθήνα 1996, σ. 171-172.

¹⁸ Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες, ό. π.*, σ. 41.

¹⁹ Ο όρος *ayan* είναι αραβικής προελεύσεως και σημαίνει βλέμμα, μάτι· βλ. από τη σχετική βιβλιογραφία: D. Sadat, «Rumeli ayanlari: the eighteenth century», *Journal of Modern History* 44 (1977), σ. 346-363 και Vera Mutaftchieva, «L'institution de l'ayanlik pendant les dernières années du XVIIIe siècle», *Etudes Balkaniques* 2-3 (1965), σ. 233-247.

ίδρυσαν τοπικές δυναστείες.²⁰ Τέτοιες οικογένειες αγιάνηδων συναντούμε κατά την εν λόγω περίοδο και στην Πελοπόννησο.²¹

Το ίδιο όμως το σύστημα που καθιστούσε κάθε χριστιανική κοινότητα υπεύθυνη για την κατανομή και τη συλλογή των φόρων και εξασφάλιζε στους κατακτημένους Έλληνες λίγες ελευθερίες, κρατώντας «μακριά» τα όργανα της κρατικής εξουσίας, έκλεινε μέσα του τις αιτίες ενδοκοινοτικών διενέξεων, διαιρέσεων σε παρατάξεις (*ταράφια*), καταχρήσεων και καταπιέσεων από τους κοινοτικούς άρχοντες πάνω στους ομοεθνείς τους *ραγιάδες*. Οι ενδοκοινοτικές αυτές διενέξεις είναι πολύμορφες και υπακούουν σε πολλές αιτίες. Η μελέτη των πηγών μας επιτρέπει να διακρίνουμε τόσο τις βαθύτερες αιτίες τους όσο και τις άμεσες ή έμμεσες συνέπειές τους, μία από τις οποίες ήταν και το ότι έδιναν αφορμή στις τουρκικές αρχές για παρεμβάσεις στα εσωτερικά της ζητήματα, όπως φαίνεται σε ανώνυμο κείμενο του τέλους του 18ου αι. από τον καζά της Βοστίτσας (Αιγίου).²²

Μία συχνή κατηγορία που εκτοξεύεται από τους χριστιανούς κατοίκους εναντίον των χριστιανών κοινοτικών αρχόντων και, ταυτόχρονα, βασική αιτία ενδοκοινοτικής διαμάχης ήταν η άδικη κατανομή και είσπραξη των φόρων που επέβαλλε το οθωμανικό κράτος, που γίνονταν ακόμη βαρύτεροι λόγω της παρεμβολής των ενοικιαστών και υποενοικιαστών των φόρων (συστήματα *malikanê* και *mukata'a*), οι οποίοι αποκόμιζαν έτσι μεγάλα κέρδη. Πράγματι, σε διάφορες ελληνικές πηγές απαντούν συχνά παράπονα και κατηγορίες σε βάρος των προυχόντων για κακοδιοίκηση, για άδικη κατανομή των φόρων και των κοινοτικών εισφορών και για πάσης φύσεως αδικίες.²³

Οι κοτζαμπάσηδες, οι οποίοι εθεωρούντο εντελώς απαραίτητοι στην οθωμανική εξουσία, κυρίως για την κατανομή και είσπραξη των φόρων, εκμεταλλεύονταν, συχνά, τη θέση τους για να εισπράξουν, με διάφορες προφάσεις, μεγαλύτερα από τα κανονικά ποσά. Το γεγονός αυτό προκαλούσε λιγότερο ή περισσότερο έντονες διαμαρτυρίες, αποδέκτης των οποίων γινόταν, συχνά, και η ίδια η Πύλη. Προεπαναστατικά ή μετεπαναστατικά κείμενα

²⁰ Αναστασία Κυρκίνη - Κούτουλα, *Η οθωμανική διοίκηση*, ό. π., σ. 144-146.

²¹ Αναστασία Κυρκίνη - Κούτουλα, *Η οθωμανική διοίκηση*, ό. π., σ. 100 κ. εξ.· John Alexander, *Brigandage and Public Order in the Morea (1685-1806)*, Αθήνα 1985, σ. 37 κ. εξ. και Αλίκη Φακούρα, *Προυχοντικές αυθεντίες στον Μοριά 1715-1821. Στρατιωτικοί, διοικητικοί και δημοσιονομικοί μετασχηματισμοί*, αδημοσίευτη διδ. διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο/ Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Αθήνα 2013, πίνακας των αγιάνηδων του Μοριά, σ. 132.

²² Ιω. Γιαννόπουλος, «Κοινότητες», ό. π., σ. 142-143.

²³ Βλ., ενδεικτικά, όσα γράφει ο Δημήτριος Αινιάν. Παρατίθενται στο Αθ. Θ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες*, ό. π., σ. 185-186.

(ενδεικτικά, η *Ελληνική Νομαρχία* (1806),²⁴ τα *Απομνημονεύματα* του Φώτιου Φωτάκου,²⁵ το έργο του απομνημονευματογράφου-ιστοριογράφου του Αγώνα της ανεξαρτησίας Μιχαήλ Οικονόμου,²⁶ το ίδιου χαρακτήρα έργο του Νικόλαου Σπηλιάδη²⁷ κ. ά.), τους κατηγορούν ευθέως, αλλά και με κάποια υπερβολή και εμπάθεια, για απάνθρωπη συμπεριφορά σε βάρος των ομοεθνών τους.²⁸ Ας μην ξεχνάμε όντως ότι τα δύο τελευταία κείμενα γράφτηκαν μετά την Επανάσταση από άτομα φίλα προσκείμενα στον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη. Συνεπώς, για να κατανοήσουμε τη βίαιη κριτική που ασκούν οι συντάκτες αυτών των διαμεσολαβημένων κυρίως εναντίον των Πελοποννήσιων κοτζαμπάσηδων πρέπει να έχουμε υπόψη μας την προεπαναστατική σύγκρουση κλεφτών (*κάπων*) και κοτζαμπάσηδων, αλλά και τη σύγκρουση πολιτικών και στρατιωτικών στους δύο εμφύλιους πολέμους.²⁹ Είναι, επίσης, αξιοσημείωτο το ότι και ο Οθωμανός αξιωματούχος Πενάχ εφέντη, ο οποίος γεννήθηκε και έζησε στην Πελοπόννησο τον 18ο αι., κατηγορεί ευθέως τους κοτζαμπάσηδες για εκμετάλλευση του ντόπιου χριστιανικού πληθυσμού, σε συνεργασία με τους Τούρκους αγιάνηδες.³⁰ Αλλά όλες αυτές οι κρίσεις, ιδίως των ελληνικών κειμένων, δεν είναι πάντα ακριβοδίκαιες, εφόσον αποσιωπούν και τη θετική πλευρά της δράσης ορισμένων τουλάχιστον κοτζαμπάσηδων και τη λεπτή θέση στην οποία βρίσκονταν.³¹

Μία άλλης μορφής ενδοκοινοτική διαμάχη ήταν οι έριδες ανάμεσα στους ισχυρούς προεστούς των επαρχιών, οι οποίοι ήταν χωρισμένοι σε αντιμαχόμενες παρατάξεις (*ταράφια/τ. taraf*). Πολλές φορές οι προεστοί μιας παράταξης, προκειμένου να υπερισχύσουν των αντιπάλων τους, ζητούσαν τη βοήθεια Οθωμανών αξιωματούχων με τελικό αποτέλεσμα την επέμβασή τους στα εσωτερικά ζητήματα των κοινοτήτων και τη μεγαλύτερη καταπίεση των

²⁴ Ανωνύμου του Έλληνα, *Ελληνική Νομαρχία, ήτοι λόγος περί ελευθερίας*, Ρώμη 1806, (χρησιμοποιούμε την έκδοση Κάλβου, Αθήνα 1977, σ. 112).

²⁵ Φώτιος Χρυσανθόπουλος ή Φωτάκος, *Απομνημονεύματα περί της ελληνικής επαναστάσεως*, Αθήνα 1899, τ. Α', σ. 32-33.

²⁶ Ο Μιχαήλ Οικονόμου [*Ιστορικά περί της ελληνικής παλιγγενεσίας*, έκδοση στη σειρά *Απομνημονεύματα των αγωνιστών του '21* (επιμ. Γ. Τσουκαλάς, Αθήνα 1957, τ. Ι, σ. 21.) τους αποκαλεί «*Τούρκους άπερίτμητους*».

²⁷ Νικόλαος Σπηλιάδης, *Απομνημονεύματα*, τόμ. Ι-ΙΙΙ, έκδ. Χ. Φιλαδελφείας, Αθήνα 1851-1857, σε πολλά σημεία.

²⁸ Βλ., για παράδειγμα, τις έντονες καταγγελίες στην οθωμανική εξουσία των χριστιανών της Σκύρου, λίγο πριν από το ξέσπασμα της Επανάστασης (3. 1. 1821), για την εκμετάλλευση που υφίσταντο από τους *κοτζαμπάσηδες* του νησιού· Ιω. Γιαννόπουλος, «Κοινοότητες», ό. π., σ. 142.

²⁹ Georgios V. Nikolaou, «La famille Deliyannis: un exemple de notables chrétiens du Péloponnèse central (XVIIIe - début du XIXe siècle)», στο Maria Efthymiou (επιμ.), *La société grecque sous la domination ottomane: Economie, identité, structure sociale et conflits*, éd. Herodotos, Αθήνα 2010, σ. 137-170 (σ. 149, υποσημ. 30).

³⁰ Νεοκλής Σαρρής, *Προεπαναστατική Ελλάδα και οσμανικό κράτος από το χειρόγραφο του Σουλεϊμάν Πενάχ εφέντη του Μοραΐτη (1785)*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 1993, σ. 293-296.

³¹ Βλ. John A. Petropoulos, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο (1833 - 1843)*, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1997, σ. 39.

χριστιανών.³² Την εντονότερη και μακρύτερης διάρκειας διαμάχη επαρχιακών προεστών τη συναντούμε στην προεπαναστατική Πελοπόννησο.

Τέλος, μία μικρότερης έκτασης αιτία ενδοκοινοτικών συγκρούσεων ήταν την περίοδο αυτή η σύγκρουση ανάμεσα στις κοινότητες και τους *μπερατλήδες*, δηλαδή στους Έλληνες γλωσσομαθείς που χρησιμοποιούνταν από τις ξένες χώρες για την καλύτερη άσκηση του εμπορίου τους στον ελλαδικό χώρο. Τα άτομα αυτά, που εφοδιάζονταν από την Πύλη με ειδικό σουλτανικό έγγραφο (*βεράτι*) απολάμβαναν –όπως και οι οικογένειές τους– διάφορα προνόμια (φοροαπαλλαγές, προστασία από αυθαιρεσίες Οθωμανών κ.λπ.)· γι' αυτό η θέση τους ήταν επίζηλη. Οι κοινότητες αντιδρούσαν στην αναγνώριση φορολογικών προνομίων στους *προστατευόμενους*, γιατί ήταν υποχρεωμένες να καταβάλλουν και τους φόρους που αναλογούσαν σ' αυτούς. Γι' αυτό προεστοί των πόλεων (π. χ. της Καλαμάτας) στρέφονται εναντίον τους, ζητώντας από την Υψηλή Πύλη να τους αφαιρέσει τα προνόμια.³³

Ανεξάρτητα, πάντως, από τις ενδοκοινοτικές συγκρούσεις και πέρα από τις όποιες «ταξικές» και κοινωνικές αντιθέσεις των Ελλήνων, τα κύρια στρατόπεδα αντιπαλότητας ορίζονταν ανάμεσα στους Οθωμανούς κυρίαρχους και στους Έλληνες *ραγιάδες*, δηλαδή ανάμεσα στην κατακτητική και στην κατακτημένη κοινωνία, για να χρησιμοποιήσουμε την εύστοχη διατύπωση του ιστορικού Σπύρου Ασδραχά.³⁴ Παρόλα δε τα αρνητικά γεγονότα που παρατηρήθηκαν κατά την εφαρμογή του κοινοτικού θεσμού, μπορούμε να πούμε ότι οι έπαιξε καθοριστικό ρόλο για τη συσπείρωση του ελληνικού λαού, ως ένα ενδιαμέσο σώμα ανάμεσα στην οθωμανική εξουσία και στο λαό, ελαφρώνοντας το βάρος της κατάκτησης.

Είπαμε ήδη ότι η Πελοπόννησος ήταν μια μεγάλη περιοχή όπου ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη. Βασικός λόγος αυτής της ανάπτυξης υπήρξε η πολιτική δύναμη που χαρακτήριζε τους πολιτικούς άρχοντές της. Η δύναμη αυτού του θεσμού αποδεικνύεται από το γεγονός ότι η Επανάσταση του 1821 χρησιμοποίησε άτομα και πολιτικούς θεσμούς τα οποία προέρχονταν από την τοπική αυτοδιοίκηση, ενώ παράλληλα οι πρώτες τοπικές συνελεύσεις και στη συνέχεια η *Πελοποννησιακή Γερουσία* σχηματίστηκαν από τους προεστούς των επαρχιών της. Για τους λόγους αυτούς η διοικητική οργάνωση του Μοριά αξίζει ιδιαίτερης προσοχής. Η περιοχή αυτή αποτελούσε ένα ενιαίο γεωγραφικό σύνολο, γεγονός που επέτρεψε τη συγκρότηση ενός σταθερού διοικητικού συστήματος. Επίσης, το γεγονός ότι βρισκόταν σε μεγάλη απόσταση από την έδρα της κεντρικής

³² Ιω. Γιαννόπουλος, «Κοινότητες», ό. π., σ. 142.

³³ Βλ., ενδεικτικά, Νίκος Σβορώνος, *Το εμπόριο της Θεσσαλονίκης τον 18^ο αιώνα*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1996 [γαλλική έκδοση, P.U.F, Παρίσι 1956], σ. 30.

³⁴ Για το σχήμα των δύο κοινωνιών βλ. Σπ. Ασδραχάς, *Ιστορικά απεικάσματα*, ό. π., σ. 73-76.

οθωμανικής διοίκησης και το ότι η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού αποτελούταν από χριστιανούς συντέλεσε, αναμφίβολα, στην ιδιάζουσα διοικητική της εξέλιξη και στη δημιουργία μιας ισχυρής τοπικής αυτοδιοίκησης.³⁵ Εδώ πραγματώθηκε την περίοδο αυτή η κάθετη μορφή κοινοτικής οργάνωσης, με τρεις επάλληλους βαθμούς, αντίστοιχους με τις τρεις βαθμίδες διάρθρωσης της περιφερειακής οθωμανικής περιφερειακής, προς την οποία και προσαρμόστηκε: κατώτερη σε επίπεδο χωριών, κωμοπόλεων ή πόλεων, μέση σε επίπεδο επαρχιών (καζάδων) και ανώτερη σε επίπεδο πασαλικιού. Κατά την πρώτη περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας (1460-1685) ο κοινοτικός θεσμός εμφανίζεται σε εμβρυώδη μορφή. Η ανάπτυξή του επήλθε κατά τη δεύτερη Βενετοκρατία (1685-1715). Κατά τη δεύτερη Τουρκοκρατία (1715-1821) η αυτοδιοίκηση στην Πελοπόννησο αναπτύχθηκε πολύ περισσότερο, αποτελώντας το πλαίσιο μέσα στο οποίο οι προυχοντικές οικογένειες έδρασαν και ανέπτυξαν τη δύναμη τους.³⁶

Όπως ήδη αναφέραμε, την κατώτερη μονάδα αυτοδιοικήσεως αποτελούσε το χωριό, του οποίου οι κάτοικοι απάρτιζαν την κοινότητα.³⁷ Κύριο έργο των κοινοτικών εκπροσώπων ήταν η αντιμετώπιση των φορολογικών απαιτήσεων του οθωμανικού κράτους³⁸ και, σε δεύτερο επίπεδο, έργα κοινής ωφέλειας: να κατασκευάζουν και να συντηρούν ναούς, σχολεία, δρόμους, γεφύρια κ.λπ. Οι πόροι για την εκτέλεση κοινοτικών έργων προέρχονταν από τους κοινοτικούς φόρους, καθώς και από δάνεια που σύναπταν οι κοινότητες, συχνά με υψηλό τόκο. Ως νομικό πρόσωπο, μία κοινότητα μπορούσε να συνάπτει δάνεια για την καταβολή των φόρων που της αναλογούσαν ή για άλλες ανάγκες της.³⁹ Με τον τρόπο αυτό, κάθε κοινότητα μπορούσε να αντιμετωπίσει τις οικονομικές υποχρεώσεις της.⁴⁰

Οι Έλληνες εκπρόσωποι των κοινοτήτων εκλέγονταν από τους ενήλικες άνδρες της κάθε κοινότητας και ήταν γνωστοί ως *γέροντες* ή *δημογέροντες*.⁴¹ Οι *δημογέροντες* της κάθε κοινότητας συνέρχονταν μια φορά το χρόνο στην πρωτεύουσα κάθε επαρχίας (καζά) και εξέλεγαν τους επαρχιακούς αντιπροσώπους που ονομάζονταν *προεστοί*, *προεστώτες* ή με την

³⁵ Μ. Σακελλαρίου, *Η Πελοπόννησος*, ό. π., σ. 86.

³⁶ Γ. Νικολάου, «Νοταραίοι», ό. π., σ. 345, 346.

³⁷ Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες*, ό. π., σ. 41.

³⁸ Η Οθωμανική εξουσία ανέχθηκε την αυτοδιοίκηση των κοινοτήτων για την ευκολότερη κατανομή και είσπραξη των φόρων και για εφαρμογή των αποφάσεων της. Όπως επισημαίνει, εύστοχα, η Μάρθα Πύλια, η «*ηθρολούμενη αυτονομία των κοινοτικών αρχόντων περιοριζόταν στο χώρο που οριοθετούσε η Οθωμανική νομιμότητα*»· πρβλ. Γ. Νικολάου, «Νοταραίοι», ό. π., σ. 347, υποσημ. 7.

³⁹ Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες*, ό. π., σ. 41, 42, 43.

⁴⁰ στο ίδιο, σ. 89.

⁴¹ Νικηφόρος Διαμαντούρος, *Οι απαρχές της συγκρότησης σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα 1821-1828*, μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 2002, σ. 80.

οθωμανική ορολογία *κοτζαμπάσηδες*.⁴² Οι *προεστοί των επαρχιών* συνέρχονταν σε ετήσια συνέλευση, σε επίπεδο πασαλικιού, και δύο από αυτούς εκλέγονταν από τη συνέλευση ως σύμβουλοί του πασά, γνωστοί ως *μοραγιάνηδες*, (τ. *Μόρα* = Μοριάς, Πελοπόννησος + *αγιάνης*), οι οποίοι έδρευαν μόνιμα στην Τριπολιτσά, πρωτεύουσα του πασαλικιού του Μοριά κατά την υπό μελέτη περίοδο, μαζί με δύο εκπροσώπους των τουρκικών κοινοτήτων (*αγιάνηδες*) και τον διερμηνέα (*δραγουμάνο*), που ήταν πάντα Έλληνας. Όλοι αυτοί, μαζί με κάποιους ανώτερους Οθωμανούς αξιωματούχους, συγκροτούσαν το διαρκές συμβούλιο του πασά του Μοριά. Οι *επαρχιακοί προεστώτες* εισηγούνταν μέτρα που έκριναν αναγκαία για την επαρχία τους και μεριμνούσαν για την εφαρμογή τους.⁴³

Το κύριο έργο των προεστώτων ήταν η κατανομή των φόρων στις επαρχίες του Μοριά, στους οποίους προστίθεντο και τα διάφορα έξοδα των επαρχιών. Επιπλέον, οι Πελοποννήσιοι είχαν αποκτήσει το προνόμιο να επικοινωνούν απευθείας με την Υψηλή Πύλη μέσω δύο απεσταλμένων τους (*βεκίληδων*) που έδρευαν στην Πόλη ως μόνιμοι αντιπρόσωποί τους και παρενέβαιναν για διάφορα ζητήματα της περιοχής. Λόγω της επιρροής που ασκούσαν στη μητέρα του σουλτάνου (*valide sultan*) και σε άλλα υψηλά ιστάμενα πρόσωπα της οθωμανικής Αυλής, πετύχαιναν να επεμβαίνουν σωτήρια υπέρ των συμπατριωτών τους, αν και συχνά ενδιαφέρονταν μόνο για την προώθηση των συμφερόντων της φατρίας τους.⁴⁴ Παρόλο που, θεωρητικά, ήταν εκλεγμένοι αντιπρόσωποι του λαού, στην πράξη επρόκειτο για μια ανακυκλώσιμη ολιγαρχία. Άλλωστε, οι εκλογές από το τοπικό επίπεδο και πάνω ήταν έμμεσες. Έτσι, ο χριστιανικός πληθυσμός δεν είχε τρόπο να εκλέξει άμεσα εκείνους που κατείχαν αξιώματα σε ανώτερα κλιμάκια.⁴⁵ Ο Απ. Βακαλόπουλος παρατηρεί ότι οι προεστοί αποτελούσαν μία «ξεχωριστή κοινωνική τάξη». Αντίθετα, κάποιοι διανοητές της παλαιότερης και της νεότερης μαρξιστικής σχολής στην Ελλάδα διατυπώνουν επιφυλάξεις γι' αυτόν τον χαρακτηρισμό και ιδιαίτερα για τον βαθμό αστικοποίησης των προεστών.⁴⁶ Στους ίδιους τους προεστούς είχε δημιουργηθεί η αντίληψη ότι αποτελούσαν μια ξεχωριστή κοινωνική τάξη, αφού αποκαλούσαν τους εαυτούς τους «άρχοντες» και τα παιδιά τους

⁴² στο ίδιο, σ. 80.

⁴³ Μ. Σακελλαρίου, *Η Πελοπόννησος, ό. π.*, σ. 86· Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες, ό. π.*, σ. 41· Ν. Διαμαντούρος, *Οι απαρχές, ό. π.*, σ. 80· Martha Pylia, *Les notables moréotes, fin du XVIIIe - début du XIXe siècle; fonctions et comportements*, αδημοσίευτη διδ. διατριβή, vol. I-II, Université de Paris I-Sorbonne, Παρίσι 2001 και Αλίκη Φακούρα, *ό. π.*.

⁴⁴ Ν. Διαμαντούρος, *Οι απαρχές, ό. π.*, σ. 80, 81.

⁴⁵ στο ίδιο., σ. 84.

⁴⁶ Ο Γεώργιος Σκληρός δεν δέχεται ότι υπήρχε αστικοποίηση στον Ελληνισμό τις παραμονές της επανάστασης του 1821 και αυτό το αποδίδει στην καταστροφή του βυζαντινού αρχοντολογίου μετά την Άλωση, οπότε επήλθε ταξική εξίσωση των υπόδουλων Ελλήνων· βλ. Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες, ό. π.*, σ. 89.

«αρχοντόπουλα».⁴⁷ Απόρροια της παραπάνω πεποίθησης αποτελεί το γεγονός ότι, κατά τη δεύτερη Τουρκοκρατία, τα ανώτερα προυχοντικά αξιώματα μοιράζονταν κληρονομικά σε ορισμένες μόνο ισχυρές προυχοντικές οικογένειες, που βρίσκονταν στην κορυφή της πυραμίδας των χριστιανικών κοινοτήτων. Σύμφωνα με όσα παραδίδει στα *Απομνημονεύματά* του ο Κανέλλος Δεληγιάννης, η αρχή της διαρκώς αυξανόμενης δύναμής τους πρέπει να αναχθεί στη συμφωνία των «*προκριτότερων του τόπου*» με τον επικεφαλής του τουρκικού στρατού Τοπάλ Οσουμάν πασά το 1715.⁴⁸ Προ του 1770 πανίσχυρη οικογένεια *κοτζαμπάσηδων* του Μοριά ήταν οι Μπενάκηδες στην Καλαμάτα, με κύριο εκπρόσωπό της τον Παναγιώτη Μπενάκη, ο οποίος πρωτοστάτησε στην εξέγερση του 1770 και πλήρωσε ακριβά, με δήμευση της μεγάλης περιουσίας του και με εξορία την επαναστατική του δράση.⁴⁹ Μετά το 1770 αναδείχτηκαν οι οικογένειες του Λόντου στη Βοστίτσα (Αίγιο), του Ζαΐμη και του Χαραλάμπη στα Καλάβρυτα, του Σισίνη στη Γαστούνη, του Παπατσώνη στη Μεσσηνία, του Νοταρά στα Τρίκαλα Κορινθίας, του Περρούκα στο Άργος, του Παπαγιαννόπουλου (Δεληγιάννη) στην επαρχία Καρύταινας κ. άλ.⁵⁰

Την περίοδο αυτή είναι συχνές οι διαμάχες μεταξύ των χριστιανών προεστών. Στην Πελοπόννησο οι μεγάλες οικογένειες των *κοτζαμπάσηδων* ήταν χωρισμένες σε δύο κόμματα/ φατρίες, το *Καρυταινομεσσηνιακόν* και το *Αχαϊκόν*, που αντιμάχονταν η μία την άλλη. Στις αρχές της δεκαετίας του 1810 η πρώτη φατρία, με αρχηγό της τον πανίσχυρο *κοτζάμπαση* της επαρχίας Καρύταινας Ιωάννη Παπαγιαννόπουλο (Δεληγιάννη), αντιμαχόταν τη δεύτερη που είχε ως αρχηγό της τον επίσης ισχυρό *κοτζάμπαση* της Βοστίτσας Σωτηράκη Λόντο.⁵¹ Η εξόντωση του Λόντου στο σαράι του πασά στην Τρίπολη, το 1813, και του γερο Γιάννη Παπαγιαννόπουλου το 1816 στο αρχοντικό του στα Λαγκάδια κατατρόμαξε τους προεστούς

⁴⁷ στο ίδιο, σ. 90.

⁴⁸ Κανέλλος Δεληγιάννης, *Απομνημονεύματα* (επιμ. Εμμ. Πρωτοψάλτης), έκδοση Γ. Τσουκαλά, στη σειρά *Απομνημονεύματα αγωνιστών του 21*, Αθήνα 1957, τ. 1^{ος}, σ. 18: ο μεγάλος βεζίρης Τοπάλ Οσουμάν πασάς, επικεφαλής μεγάλης τουρκικής στρατιάς, προτού εισβάλει στην Πελοπόννησο, το καλοκαίρι του 1715 [κατά λάθος γράφει 1714], υποδέχθηκε, τους προύχοντες της Πελοποννήσου, οι οποίοι του «*επρόσφεραν τήν πατρίδα τους άθρομήτως*» και αυτός τους υποσχέθηκε «*ὅτι ἡ Πελοπόννησος θέλει διοικεῖσθαι εἰς τόν αἰῶνα τόν ἅπαντα ὡς Ραγιά Ἰμπαρέτ [δημοκρατική διοίκηση]*».

⁴⁹ Μ. Σακελλαρίου, *Η Πελοπόννησος, ό. π.*, σ. 139. Βλ. γι' αυτόν, Δημήτριος Παπασταματίου, *Οικονομικοκοινωνικοί μηχανισμοί και το προυχοντικό φαινόμενο στην οθωμανική Πελοπόννησο του 18^{ου} αιώνα. Η περίπτωση του Παναγιώτη Μπενάκη*, αδημοσίευτη διδ. διατριβή, Θεσσαλονίκη 2009.

⁵⁰ Μ. Σακελλαρίου, *Η Πελοπόννησος, ό. π.*, σ. 139-140. Για έναν πολύ κατατοπιστικό πίνακα των *κοτζαμπάσηδων* του Μοριά, κατά επαρχία, βλ. Αλίκη Φακούρα, *Προυχοντικές αυθεντίες, ό. π.*, σ. 125-126.

⁵¹ Μ. Σακελλαρίου, *Η Πελοπόννησος, ό. π.*, σ. 86· επίσης, Αλίκη Φακούρα, *Προυχοντικές αυθεντίες, ό. π.*, σ. 126 κ. εξ.

της Πελοποννήσου και τους ανάγκασε να υπογράψουν την 1η Απριλίου της ίδιας χρονιάς ένα συμφωνητικό έγγραφο στο οποίο υπόσχονταν να τηρήσουν «*ἀδελφικήν ὁμόνοιαν*».⁵²

Οι Πελοποννήσιοι *κοτζαμπάσηδες* αντλούσαν την οικονομική τους δύναμη από τη μεγάλη γαιοκτησία –που ήταν όμως σαφώς μικρότερη από αυτή των μεγαλογαιοκτημόνων Οθωμανών– από την ενοικίαση των φορολογικών προσόδων και από το εμπόριο, όπως οι Περρουκαίοι του Άργους.⁵³ Επίσης, αποκτούσαν οικονομική δύναμη με τις επιγαμίες με άλλες ισχυρές οικογένειες πελοποννησίων προυχόντων.⁵⁴ Ο Μ. Σακελλαρίου, μιλώντας για την περίοδο αυτή, παρατηρεί ότι οι Έλληνες και οι Τούρκοι προεστοί δεν αισθάνονταν ταξική αλληλεγγύη γιατί ανάμεσά τους υψωνόταν έντονη η εθνική αντίθεση, η οποία εκδηλώθηκε τόσο στην επανάσταση του 1770 όσο και σε εκείνη του 1821.⁵⁵

Η εξουσία των προκρίτων, κυρίως από το επίπεδο της επαρχίας και πάνω, δεν ήταν ούτε τυπική, ούτε αμελητέα. Είχαν τόσο μεγάλη δύναμη ώστε μπορούσαν να αντιστέκονται με επιτυχία στην Οθωμανική εξουσία. Μπορούσαν ακόμα και να αρνηθούν να εκτελέσουν διαταγές που τις θεωρούσαν άδικες. Αν συναινούσε ο τοπικός καδής (δικαστής), είχαν τη δυνατότητα να απολύσουν τον βοεβόδα⁵⁶ και μετά να το αναφέρουν στον πασά. Το διοικητικό και δημοσιονομικό, λοιπόν, καθεστώς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τους έδινε τη δυνατότητα να ασκούν «εξουσία» στο πλαίσιο της κοινότητας. Ταυτόχρονα δε, τους δημιουργούσε μια συνείδηση υπεροχής έναντι των ομοθρήσκων τους, στο πλαίσιο μιας «ταξικής» οργάνωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.⁵⁷

⁵² Βλ. γι' αυτά τα γεγονότα John Alexander, «Some Aspects of the Strife among the Moreot Christian Nobles, 1789-1816», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 5 (1974-1975), σ. 473-504.

⁵³ Βλ. γι' αυτή τη σημαντική προυχοντική οικογένεια της Πελοποννήσου και τις εμπορικές της δραστηριότητες, Όλγα Καραγεώργου - Κουρτζή, *Οικονομικές και Κοινωνικές συνθήκες στη βόρεια Πελοπόννησο την εικοσαετία 1800-1820, (με βάση το αρχείο της οικογένειας Περούκα του Άργους)*, εκδ. Συλλόγου Αργείων «ο Δαναός», Πάτρα 2010.

⁵⁴ Βλ. αναλυτικά για τις επιγαμίες μεταξύ των προυχοντικών οικογενειών της Πελοποννήσου Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες*, ό. π., σ. 151-159.

⁵⁵ Μ. Σακελλαρίου, *Η Πελοπόννησος*, ό. π., σ. 137-139.

⁵⁶ Εκπρόσωπος της εκτελεστικής εξουσίας στον καζά και ταυτόχρονα τις περισσότερες φορές ήταν και ζαμπίτης (zabit = αστυνόμες). Αν ο καζάς είχε εμπορικό λιμάνι, θα μπορούσε να έχει και τις αρμοδιότητες του τελώνη. Αρχικά, διορίζονταν από τον πασά. Από το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα, βοεβόδας μπορούσε να γίνει ο ίδιος ο εκμισθωτής του μουκατά των φόρων ή ένας πληρεξούσιός του. Στους καζάδες της Πελοποννήσου βοεβόδες διορίζονταν αγιάνηδες ή έμπιστοι συνεργάτες τους· Αναστασία Κυρκίνη - Κούτουλα, *Η οθωμανική διοίκηση*, ό. π., σ. 187, 188.

⁵⁷ Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες*, ό. π., σ. 91.

Κοινό χαρακτηριστικό πολλών προεστών –τονίζουμε, όχι όλων– ήταν η καταπιεστική συμπεριφορά τους προς τους ομοθρήσκους τους.⁵⁸ Η καταχρηστική φύση της εξουσίας τους είχε μια λογική. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από την καταπιεστική αυτή συμπεριφορά απέναντί στους ομοθρήσκους τους ένιωθαν μεγαλύτερη ασφάλεια και απαλλαγή από την κατώτερη θέση του ραγιά. Έτσι, μέσω της εξουσίας που είχαν μοιραία προσπαθούσαν να ταυτιστούν με τους Οθωμανούς. Ως ραγιάδες ήταν ανυπεράσπιστοι, ενώ αντίθετα ο εξοθωμανισμός παρείχε προνόμια. Ωστόσο, ένιωθαν και μεγαλύτερη ανασφάλεια από τους υπόλοιπους Έλληνες ραγιάδες, αφού ήταν σε άμεση επαφή με τους Τούρκους και είχαν την ευθύνη απέναντί τους για τη συμπεριφορά των ομοθρήσκων τους. Επομένως, η θέση των προκρίτων ήταν στην πραγματικότητα δύσκολη και επισφαλής.⁵⁹ Όπως επισημαίνει η ιστορικός Ευτυχία Λιάτα, «ο εξισοροπητικός ρόλος των κοινοτικών αρχόντων καθίσταται, όχι σπάνια δύσκολος και άχαρος. [...] Έτσι, κατηγορούνται συχνά, τόσο από τους χριστιανούς όσο και από τους Τούρκους ως καταπιεστές, άρπαγες, καταχραστές, εχθροί του φτωχού λαού».⁶⁰ Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι ακόμα και αν τις περισσότερες φορές πρυτάνευε στη συμπεριφορά τους το προσωπικό, πολιτικό και οικονομικό συμφέρον, εντούτοις πολλοί θυσιάστηκαν στον αγώνα για την υπεράσπιση των κοινών συμφερόντων, όταν αυτά απειλούνταν από τον κατακτητή⁶¹ και ότι πρόσφεραν πολλά (οργανωτικά και υλικά) στον Αγώνα της ανεξαρτησίας.

II. Μεθοδολογικά ζητήματα

1. Η ανέκδοτη πηγή

Η παρούσα εργασία που αφορά στη δράση της οικογένειας Βάρβογλη πριν, κατά την περίοδο και μετά το τέλος της Επανάστασης του 1821 στηρίζεται, σχεδόν αποκλειστικά, σε ανέκδοτο αρχειακό υλικό που βρίσκεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους,⁶² από το οποίο άντλησε πολλές πληροφορίες που αναφέρονται στην οικονομική και όχι μόνο δράση της οικογένειας. Συγκεκριμένα, από την αναλυτική, αλλά και από τη σύντομη, βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλη προκύπτουν μαρτυρίες οι οποίες αποδεικνύουν την πολιτική, στρατιωτική και οικονομική δράση της οικογένειας πριν, αλλά και κατά τη διάρκεια της επανάστασης. Ο

⁵⁸ Οι περισσότεροι μάλιστα σύγχρονοι ιστορικοί και απομνημονευτές, συλλήβδην, έχουν χαρακτηρίσει με αρνητικούς χαρακτηρισμούς τους προκρίτους· βλ. Γ. Νικολάου, «Νοταταίοι», *ό. π.*, σ. 350.

⁵⁹ Ν. Διαμαντούρος, *Οι απαρχές*, *ό. π.*, σ. 85, 86.

⁶⁰ Ευτυχία Λιάτα, «Κοινοότητες», *ό. π.*, σ. 319.

⁶¹ Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες*, *ό. π.*, σ. 92.

⁶² ΓΑΚ, Μικρά Συλλογαί, Κ55α, Αρχείο οικογένειας Βάρβογλη.

συντάκτης τους, σχεδόν σίγουρα, ο Παναγιώτης Βάρβογλης (1799-1870), το πιο σημαντικό από τα τελευταία μέλη αυτής της οικογένειας.

Στο ίδιο αρχείο σώζεται, επίσης, ένας μεγάλος αριθμός προεπαναστατικών εγγράφων, που μπορούμε να τα διακρίνουμε σε δύο κατηγορίες: πρώτον, στα έγγραφα εκείνα που δείχνουν τις οικονομικές δραστηριότητες (αγοραπωλησίες, τοκογλυφική δραστηριότητα κ.λπ) και, δεύτερον, στην εμπορικού, κυρίως, περιεχομένου αλληλογραφία⁶³ του Γεωργίου Βάρβογλη με άλλους σημαντικούς προεστούς ή εμπόρους της Πελοποννήσου (Αθανάσιο Κανακάρη, προεστό και έμπορο των Πατρών,⁶⁴ Παναγιώτη Κρεββατά, από τη γνωστή οικογένεια των προεστών του Μυστρά,⁶⁵ Ανδρέα Ζαΐμη, προεστό των Καλαβρύτων, Ασημάκη Φωτήλα, ισχυρό προεστό επίσης των Καλαβρύτων, Σωτήριο Χαραλάμπη, προεστό της Βοστίτσας, Σωτήριο Νοταρά, προεστό της Κορινθίας και με διάφορους άλλους) ή με άλλα σημαντικά πρόσωπα (με τον γνωστό Πελοποννήσιο έμπορο και ένα από τα πρώτα και πιο δραστήρια μέλη της Φιλικής Εταιρείας, Παναγιώτη Σέκερη, που ζούσε τότε στην Κωνσταντινούπολη, με τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριο κ. ά.). Αυτή η δεύτερη κατηγορία εγγράφων αναδεικνύει και το μεγάλο δίκτυο με άλλους προεστούς και εμπόρους που είχε δημιουργήσει, κυρίως, ο Γεώργιος Βάρβογλης, στοχεύοντας, πρωτίστως, στην εξυπηρέτηση των εμπορικών και, γενικότερα, των οικονομικών του συμφερόντων.

Βέβαια, πρέπει στο σημείο αυτό να πούμε ότι έγγραφα αυτού του αρχείου –ιδίως αυτά που αφορούν σε οικονομικής φύσεως ζητήματα κατά τις τελευταίες προεπαναστατικές δεκαετίες– είναι πολλά και δεν ήταν δυνατό να αξιοποιηθούν όλα, σε απόλυτο βαθμό, στο πλαίσιο μιας διπλωματικής εργασίας. Αυτό μπορεί, κάλλιστα, να γίνει σε άλλες ειδικές μελέτες για την οικονομική και κοινωνική ιστορία της Πελοποννήσου στα χρόνια της ύστερης Οθωμανοκρατίας.

2. Η δομή της μελέτης

Το κύριο μέρος του παρόντος πονήματος χωρίζεται σε τρία μεγάλα κεφάλαια, καθένα από τα οποία χωρίζεται σε υποκεφάλαια, στα οποία προσπαθήσαμε να εξετάσουμε, μεθοδικά,

⁶³ Βλ. για την εμπορική αλληλογραφία, Άννα Μανδουλάρα, «Αγαπητέ πάτερ προσυνώ. Η εμπορική επιστολή: έγγραφο – κείμενο – τεκμήριο (1840-1860)», *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* 8 (2006), σ. 329-338.

⁶⁴ Βλ. τώρα για τον Αθανάσιο Κανακάρη – Ρούφο (1760-1823) Δημήτρης Μπαχάρας, *Αρχοντικές οικογένειες της Πελοποννήσου. Η οικογένεια Κανακάρη – Ρούφου από την Επανάσταση του 1821 στη Δικτατορία των Συνταγματαρχών*, βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 2020, σ. 39-66.

⁶⁵ Βλ. για τους Κρεββατάδες, Δημήτριος Αναγνωστόπουλος, «Κρεββατάδες και Λακεδαιμόνων», *Λακωνικά* τ. 1 (Αθήνα 1932), σ. 173-290.

όλες τις δραστηριότητες των μελών αυτής της οικογένειας από την προεπαναστατική έως την οθωνική περίοδο.

Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο κεφάλαιο αφορά στη δράση αυτής της οικογένειας κατά την προεπαναστατική περίοδο. Αναλυτικότερα, εξετάζεται η πολιτικο-στρατιωτική δράση και στη συνέχεια οι οικονομικές δραστηριότητες μελών αυτής της οικογένειας οι οποίες, όπως φαίνεται από το αρχείο της, βασίζονταν, πρωτίστως, στην κατοχή γης και στις τοκογλυφικές τους δραστηριότητες. Συγκεκριμένα, υπάρχουν έγγραφα που αποδεικνύουν πως μέλη της οικογένειας Βάρβογλου δάνειζαν ποσά με υψηλό τόκο.

Το δεύτερο κεφάλαιο επικεντρώνεται στη δράση της οικογένειας Βάρβογλη κατά την Επανάσταση του 1821. Μέσα από το αρχείο της και με βοήθεια της σχετικής βιβλιογραφίας αναδεικνύεται η πολεμική και πολιτική δράση της οικογένειας αυτή τη περίοδο εκείνη, η οποία διαφαίνεται ήδη μερικά χρόνια πριν από το ξέσπασμα της Επανάστασης, με την είσοδο μελών της στη Φιλική Εταιρεία. Παράλληλα, από το αρχείο της οικογένειας αναδεικνύεται, και η οικονομική της δράση σ' αυτή την εμπόλεμη περίοδο.

Στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας μας μάς απασχολεί ο πολιτικός ρόλος της οικογένειας κατά την καποδιστριακή και την οθωνική περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, αφού μελετούμε τη δράση μελών της μετά το τέλος της Επανάστασης και κατά την περίοδο του Καποδίστρια, στη συνέχεια εστιάζουμε στην πολιτική παρουσία της τόσο κατά την περίοδο της οθωνικής απολυταρχίας όσο και κατά την περίοδο της συνταγματικής βασιλείας.

Τέλος, στο Παράρτημα παρατίθενται, μετεγγραμμένα, τα δύο βιογραφικά της οικογένειας, καθώς και ένας αριθμός εγγράφων, που επιλέγησαν με κριτήριο την αντιπροσωπευτικότητά τους, καθώς και ορισμένες φωτογραφίες αυτών των εγγράφων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΒΑΡΒΟΓΛΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

I. Προυχοντική-πολιτική και στρατιωτική δράση

Η οικογένεια Βάρβογλη ή Βάρβογλου⁶⁶ υπήρξε μία από τις σημαντικότερες οικογένειες προυχόντων της Πελοποννήσου,⁶⁷ η οποία είχε καταγωγή από τις Σέρρες της Μακεδονίας. Σύμφωνα με το βιογραφικό της, στην Προύσα της Βιθυνίας, στο χωριό Μιχαλίτση υπήρχε μία ενορία με το όνομα Βάρβογλου. Είναι γνωστό, επίσης, ότι πολλά μέλη της οικογένειας εγκαταστάθηκαν και έδρασαν στην Αρκαδία, στην Κωνσταντινούπολη, στη Βενετία και στη Ρωσία. Για τους γενάρχες της δεν υπάρχουν εξακριβωμένες πληροφορίες. Ο Αλέξανδρος Βάρβογλης θεωρείται ο επικρατέστερος γενάρχης της, διότι εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Τριπολιτσά⁶⁸. Περισσότερες και πιο συγκεκριμένες πληροφορίες υπάρχουν για ορισμένα μέλη της οικογένειας. Από αυτές αντλούμε αξιόλογες πληροφορίες για την κοινωνική, πολιτική και πολεμική δράση της.

Η οικογένεια αυτή αποτελούσε τμήμα της τοπικής αγροτικής ολιγαρχίας, η οποία έτεινε σταδιακά να υποκαταστήσει τους Τούρκους φεουδάρχες, μέσα από την ανάπτυξη του θεσμού της αυτοδιοίκησης, ενός σημαντικού θεσμού για την ιστορική εξέλιξη αλλά και την επιβίωση του ελληνικού έθνους, ένα ζήτημα για το οποίο κάναμε λόγο στην Εισαγωγή. Ακόμα, είναι γνωστό ότι οι Τούρκοι είχαν την τακτική να μεταβιβάζουν τα κοινοτικά αξιώματα σχεδόν κληρονομικά. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και με την οικογένεια Βάρβογλη.⁶⁹ Ο θεσμός αυτός, σε συνδυασμό με την αυτοδύναμη ρύθμιση της κοινοτικής ζωής μέσα από συλλογικές και αντιπροσωπευτικές διαδικασίες αποτέλεσε βασικό παράγοντα διατήρησης τόσο της ενότητας όσο και της εθνικής συνείδησης κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας. Ιδιαίτερη υπήρξε η ανάπτυξη του θεσμού κατά τις τελευταίες δεκαετίες πριν από την έναρξη της

⁶⁶ Σε επιστολή του πατριάρχη Γρηγορίου Ε' προς τον Γ. Βάρβογλη (25.2.1820), το επώνυμο γράφεται Πάρπογλου (ΓΑΚ, 55^α). Ο Leake αναφέρει τον Γ. Βάρβογλη ως καταπιεστή των ομοεθνών του και βεβαιώνει ότι άκουσε να τον αποκαλούν Μπάρμπογλου. Ιωάννα Γιανναροπούλου, «Αι περιηγητικά εντυπώσεις του Άγγλου Leake από την Αρκαδίαν (1805-1806)», *Γορτυνιακά Β'* (1978), σ. 258.

⁶⁷ Κάποια μέλη της οικογένειας και, συγκεκριμένα, ο Γεώργιος Βάρβογλης και ο Νικόλαος Βάρβογλης διετέλσαν και *βεκίληδες*. Μάλιστα, ο πρώτος διαβλήθηκε στην Πύλη το 1729 από τους Τούρκους της Τριπολιτσάς ως επίφοβος για την τοπική τους ισχύ και τις σχέσεις του με τη Βενετία, φυλακίστηκε και πέθανε στη φυλακή. Αξίζει να γίνει μνεία στο ότι η οικογένεια χαρακτηριζόταν ως φιλοβενετική. Ωστόσο, με το πέρασμα των ετών κάποια μέλη της, όπως ο Γεώργιος Βάρβογλης ο νεότερος, το 1815, θεωρούνταν εχθροί των Άγγλων· βλ. Αθ. Φωτόπουλος, *ό. π.*, σ. 37, 71, 74, 228.

⁶⁸ *στο ίδιο*, σ. 104.

⁶⁹ *στο ίδιο*, σ. 52.

ελληνικής Επανάστασης, περίοδο κατά την οποία άρχισαν να συντελούνται αλλαγές στην αρχέγονη σύνθεση της κοινωνίας, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την ανάδυση νέων στοιχείων κοινωνικής και οικονομικής δύναμης.⁷⁰

Μέσα από την αναλυτική βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλη προκύπτουν ορισμένα στοιχεία αναφορικά με την προεπαναστατική της δράση. Πιο συγκεκριμένα, ο Γεώργιος Βάρβογλης, παππούς του Παναγιώτη Βάρβογλη και γόνος μιας εύπορης οικογένειας της Μακεδονίας, εγκαταστάθηκε στην Οδησό, όπου και ασχολήθηκε με το εμπόριο. Εκεί ανέπτυξε σχέσεις με αρκετούς Έλληνες αλλά και με Ρώσους οι οποίοι ήταν υπέρ της απελευθέρωσης της Ελλάδας από τον τουρκικό ζυγό. Αυτό ώθησε τον Γεώργιο Βάρβογλη να μεταβεί, με τον αδερφό του Αλέξανδρο, στην Πελοπόννησο, προκειμένου να προετοιμάσει τον λαό της Πελοποννήσου για την επανάσταση του 1770, τα γνωστά *Ορλωφικά*. Ο Γεώργιος Βάρβογλης έφτασε στην Τρίπολη και εκεί κατέστη σε προύχοντα, λόγω των αρετών, του πλούτου και της ευφυΐας του. Ο Γ. Παπάζωλης είχε αλληλογραφία με τον Γ. Βάρβογλη για την προετοιμασία της επανάστασης. Γνωρίζουμε ότι στη μάχη της Συλίκνας (28.3.1770), ο Γ. Βάρβογλης είχε στείλει τους άντρες του στο ελληνικό στρατόπεδο με τον αδερφό του Αλέξανδρο.⁷¹ Οι αδερφοί Βάρβογλου υπήρξαν από τους πρωεργάτες αυτής της επανάστασης, η οποία όμως απέτυχε και, έτσι, κατέληξαν στη φυλακή. Ο Γ. Βάρβογλης εκτελέστηκε και η περιουσία του δημεύθηκε.⁷²

Ένα εξέχον μέλος της οικογένειας Βάρβογλη υπήρξε ο Γεώργιος Γ. Βάρβογλης,⁷³ με καταγωγή από την επαρχία της Τριπολιτσάς. Μέλη της βρέθηκαν στην Πελοπόννησο από τις Σέρρες κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών επιχειρήσεων, στα τέλη του 17^{ου} αι. (1684-1688) από τον Φραντζέσκο Μοροζίνι, κατά τον έκτο βενετοτουρκικό πόλεμο. Αυτές οι επιχειρήσεις είχαν ως στόχο την απελευθέρωση της περιοχής από την οθωμανική κυριαρχία. Αξιωματικός

⁷⁰ στο ίδιο, σ. 25.

⁷¹ στο ίδιο, ό. π., σ. 241.

⁷² Βλ. την αναλυτική βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλη.

⁷³ Βαρβόγλης, Γεώργιος (Ναύπλιο 1770-1826). Προεστός, έμπορος, τραπεζίτης και πολιτικός, γιος του Γεώργιου Βάρβογλη. Γεννήθηκε στο Ναύπλιο, όπου είχε καταφύγει η μητέρα του. Ο ίδιος εγκαταστάθηκε αργότερα στην Τριπολιτσά, όπου ανέπτυξε εμπορικές δραστηριότητες με άλλες πόλεις της Πελοποννήσου, καθώς και με την Κωνσταντινούπολη [...]. Άρχισε από τότε, μαζί με άλλους ισχυρούς προεστούς της Πελοποννήσου, να εργάζεται για την προετοιμασία του Αγώνα. Το Φεβρουάριο του 1821 διορίστηκε από τον Παπαφλέσσα στρατιωτικός αρχηγός της επαρχίας Τριπολιτσάς. Στις παραμονές της Επανάστασης θεωρήθηκε από τους Τούρκους ύποπτος και φυλακίστηκε στην Τριπολιτσά, από όπου φυγαδεύτηκε πριν την άλωση της πόλης (Σεπτ. 1821), *Παγκόσμιο βιογραφικό λεξικό*, Εκδοτική Αθηνών, τ. 2, Αθήνα, 1999, σ. 183.

στον στρατό του Μοροζίνι ήταν ο Κωνσταντίνος Βάρβογλης⁷⁴ αλλά και ο γιος του Αλέξανδρος, ο οποίος παρέμεινε τελικά στην Τριπολιτσά.

Ένας από τους απογόνους του Αλέξανδρου ήταν ο Παναγιώτης Βάρβογλης, ο οποίος γεννήθηκε το 1702 και υπήρξε παππούς του Γεωργίου Γ. Βάρβογλη. Ο Π. Βάρβογλης ήταν προεστός και άσκησε το εμπόριο για πολλά χρόνια στην Οδησσό. Έπειτα, βρέθηκε στην Τριπολιτσά και έγινε προεστός της πόλης. Πατέρας του Γ. Γ. Βάρβογλη ήταν ο επίσης Γεώργιος Βάρβογλης, ο οποίος γεννήθηκε το 1734 στην Τριπολιτσά και μετά την πρώτη του εκπαίδευση μετέβη στις Σέρρες προκειμένου να αναλάβουν οι συγγενείς του τη μόρφωσή του. Στη συνέχεια μετακινήθηκε στην Οδησσό, όπου ασχολήθηκε με το εμπόριο και απέκτησε μεγάλη περιουσία, για να επιστρέψει και πάλι στην Τριπολιτσά. Ύστερα από την άκαρπη επανάσταση του 1770 οι Τούρκοι τιμώρησαν με ανασκολοπισμό αυτόν και άλλα μέλη της οικογένειάς του,⁷⁵ κατέστρεψαν την οικία του και σε δήμευσαν την περιουσία του.⁷⁶

Ο Γεώργιος Γ. Βάρβογλης έζησε τα πρώτα χρόνια της ζωής του στο πατρικό σπίτι της μητέρας του στη Βυτίνα, απ' όπου ανέπτυξε εμπορική και, γενικότερα, επιχειρηματική δραστηριότητα, γεγονός που τον κατέστησε προεστό της Τριπολιτσάς.⁷⁷ Ο Γ. Γ. Βάρβογλης χρημάτισε και ως βεκίλης, δηλαδή πληρεξούσιος του Μοριά στην Πύλη, ενώ κατά το 1819,⁷⁸

⁷⁴ Βάρβογλης Κωνσταντίνος (17^{ος} αιώνας): κατατάχθηκε στο βενετικό στρατό και πήρε μέρος στις επιχειρήσεις του Φραντζέσκο Μοροζίνι στην Πελοπόννησο κατά τη διάρκεια του Τουρκοβενετικού Πολέμου (1664). Μαζί του πολέμησε και ο γιος του Αλέξανδρος, που θεωρείται γενάρχη της οικογένειας Βάρβογλη της Τριπολιτσάς· στο ίδιο, σ. 183.

⁷⁵ Πρόκειται για το θείο του Ανθέμιο, μητροπολίτη της Τριπολιτσάς (1770), ο οποίος ανασκολοπίστηκε μπροστά στο σεράγι με διαταγή του μουσελίου. Επίσης, τα αδέρφια του Γεωργίου, Αλέξανδρος, Στέφανος και Νικόλαος απαγχονίστηκαν στην αγορά της πόλης· βλ. Αθ. Φωτόπουλος, *ό. π.*, σ. 246.

⁷⁶ «Ο πάππος τοῦ Παναγιώτου Βάρβογλου (ἐν Προῦσῃ τῆς Βυθινίας ὑπάρχῃ χωρίον τό καλούμενον Μιχαλίτζη ἐν ᾧν εἶναι ἐνορία φέρουσα τό ὄνομα Βάρβογλου), Γεώργιος ἐξέχων καί πάνυ εὐπόρου πολιτῶν τῆς Μακεδονίας γόνος, καταλοιπὼν τὴν γενέθλιον χώραν ἀπεκατέστη ἐν Ὀδυσσῷ εἰς ἣν διαμείνας ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετιρχέτο τὴν ἐμπορίαν. Ἐκεῖ ὡς ἐξάγεται εἰς ἐπαρχοῦσης ἀλληλογραφίας διαμειφθείσης μεταξύ αὐτοῦ καὶ πολλῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥώσων φιλελλήνων συνεννοηθεῖς μετὰ διαφόρων Ἑλλήνων καὶ Ῥώσων εὐεργετῶν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικόν ζυγόν, μετέβη μετὰ τοῦ ἀδερφοῦ του Αλεξάνδρου εἰς Πελοπόννησῳ, ὅπως συνεννοηθεῖς μετὰ τὸν ἐν αὐτῷ τόπῳ μενόντων Ἑλλήνων προετοιμάσῃ τοὺς Πελοποννησίους γιὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769. Εἰς τὴν Τρίπολιν πρωτεύουσαν τότε τῆς Πελοποννήσου καὶ καθέδρα τοῦ πασά αὐτῆς ὁ Γεώργιος Βάρβογλου, ἔνεκα τῶν ἀρετῶν, τῆς εὐφυΐας καὶ τοῦ ἐκτάκτου πλοῦτος τοῦ κατέστη εἰς τῶν προυχόντων. Ὅτε δὲ το 1769 ἐπαρχία τινες τῆς Πελοποννήσου ἐπανεστάτησαν πρωτουργοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ὑπῆρξαν ὁ πάππος τοῦ Π. Βάρβογλη Γεώργιος καὶ ὁ ἀδερφός ἐκείνου Αλέξανδρος ἐν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μαντινείας. Αποτυχούσης ὁμως τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, καταρχὰς μὲν ὁ Γεώργιος Βάρβογλης καὶ ὁ ἀδερφός αὐτοῦ Αλέξανδρος καθήρχθησαν εἰς τὴν φυλακὴν, ἀλλὰ κατόπιν ὁ μὲν Γεώργιος ἀνεσκαλοπίσθη, καὶ ἡ κολοσσιαία περιούσια τῶν ἐδημέφθη· βλ. Αναλυτικὴ βιογραφία τῆς οικογένειας Βάρβογλη. Ωστόσο, σύμφωνα με μια ἄλλη πληροφορία τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη, ὁ Γεώργιος Βάρβογλης ἐκτελέστηκε τρία χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Κωστούλου Κουγιά (1760) καὶ ὁ ἀπομνημονευτὴς τοῦ συγγέει τοῦ γεγονότος αὐτοῦ με γεγονότα που συνέβησαν κατὰ τὰ Ὀρλωφικά· βλ. Αθ. Φωτόπουλος, *ό. π.* σ. 235, ὑποσ. 18.

⁷⁷ Αγωνιστές του 1821, *Γεώργιος Βάρβογλης*, σ. 31.

⁷⁸ Άλλες πηγές μιλούν για μυσή του στη Φιλική Εταιρεία, το 1817, στην Ύδρα· βλ. Αθ. Φωτόπουλος, *ό. π.*, σ. 259.

περίοδο κατά την οποία βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη, μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και άρχισε να εργάζεται για την προετοιμασία της Επανάστασης. Αλλά γι' αυτή του την προεπαναστατική δράση δεν διαθέτουμε άλλες μαρτυρίες, ώστε να ελέγξουμε τον βαθμό αξιοπιστίας όσων γράφει. Έλαβε μέρος στην Επανάσταση του 1821, μαζί με τα παιδιά του Σωτηράκη και Παναγιώτη (1799-1870).⁷⁹ Ο Παναγιώτης σπούδασε Φυσικομαθηματικές επιστήμες, Ιατρική κ. ά. στο ονομαστό Πανεπιστήμιο της Πίζας στην Ιταλία, αλλά δεν ολοκλήρωσε τις σπουδές του.⁸⁰

Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι ο Γεώργιος Βάρβογλης διακρίθηκε στο εμπόριο, όντας προεστός. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, γενάρχης της οικογένειας στην Τριπολιτσά υπήρξε ο Αλέξανδρος Βάρβογλης, στα χνάρια του οποίου κινήθηκε και ο εγγονός του Νικόλαος Βάρβογλης, ο οποίος έγινε επίσης προεστός στην Τριπολιτσά κατά το 1715 και κατείχε, επίσης, το αξίωμα του βεκίλη.⁸¹

Γενεαλογικό δένδρο της οικογένειας Βάρβογλη

<u>Κωνσταντίνος Βάρβογλης</u> -πατέρας του Αλέξανδρου	<u>Αλέξανδρος Βάρβογλης</u> -γιος του Κων/νου -πατέρας του Νικόλαου και του Παναγιώτη Βάρβογλη	<u>Νικόλαος Βάρβογλης</u> -γιος του Αλέξανδρου -εγγονός του Κων/νου Βάρβογλη	<u>Παναγιώτης Βάρβογλης</u> -γιος του Αλέξανδρου -πατέρας των Γεώργιου, Στέφανου, Νικόλαου και Αλέξανδρου Βάρβογλη
<u>Γεώργιος Βάρβογλης</u> (1731-1770) -γιος του Παναγιώτη Βάρβογλη -αδερφός του Αλέξανδρου, Νικόλαου και του	<u>Στέφανος Βάρβογλης</u> -γιος του Παναγιώτη Βάρβογλη -αδερφός του Γεώργιου, Νικολάου και Στέφανου Βάρβογλη	<u>Νικόλαος Βάρβογλης</u> -γιος του Παναγιώτη -αδερφός του Γεώργιου, Στέφανου και Αλέξανδρου Βάρβογλη -κατέλαβε το αξίωμα του βεκίλη	<u>Αλέξανδρος Βάρβογλης</u> -γιος του Παναγιώτη Βάρβογλη -αδερφός του Γεώργιου, Στέφανου και Νικολάου Βάρβογλη

⁷⁹ Τα παιδιά του τα απέκτησε από τον γάμο του με την Άννα Αντωνοπούλου, η οποία ήταν ανηψιά του Σωτήριου Κουγιά· βλ. στο ίδιο, σ. 105

⁸⁰ Βλ. Αλόη Σιδέρη, *Έλληνες φοιτητές στο Πανεπιστήμιο της Πίζας (1806-1861)*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, τ. Β', Αθήνα 1994, σ. 470, 506. Στο αρχείο της οικογένειας σώζονται ορισμένες σημειώσεις από τα μαθήματά του στην Πίζα· βλ. Παράρτημα, έγγρ. 38.

⁸¹ *Παγκόσμιο βιογραφικό λεξικό*, τ. 2, Αθήνα, 1999, σ. 183.

Στέφανου. -Σύζυγος της Χρστίνας Μερκούρη, κόρη προεστού της Βυτίνας. -έμπορος στη Ρωσία -προεστός στην Τριπολιτσά			
<u>Γεώργιος Γ. Βάρβογλης</u> -γιος του Γεωργίου Βάρβογλη -διακρίθηκε ως έμπορος και προεστός.	<u>Πάνος Βάρβογλης</u> -γιος του Γεωργίου Γ. Βάρβογλη και αδελφός του Σωτήριου -σπούδασε στην Τρίπολη	<u>Σωτήρης Βάρβογλης</u> -γιος του Γεωργίου Γ. Βάρβογλη -αδελφός του Πάνου Βάρβογλη	<u>Παναγιώτης Βάρβογλης</u> -γιος του Φίλιππου Βάρβογλη -εγγονός του Πάνου Βάρβογλη
-απέκτησε δύο γιους με την Άννα Αντωνοπούλου: τον Παναγιώτη και τον Σωτήριο	-απέκτησε έναν γιο, τον Φίλιππο	<u>Φίλιππος Βάρβογλης</u> -ήταν γιος του Πάνου Βάρβογλη -βουλευτής του κόμματος του Δηλιγιάννη	

Αναφορικά με την προεπαναστατική δράση της οικογένειας Βάρβογλη σώζονται και ορισμένα άλλα έγγραφα, τα οποία μαρτυρούν την ανάμειξη μελών της στα «πολιτικά» και στρατιωτικά της Πελοποννήσου πριν από το ξέσπασμα της Επανάστασης. Ειδικότερα, ο Παπαφλέσας, όπως και άλλοι εταίροι, άρχισαν να απονέμουν στρατιωτικά αξιώματα για να αφυπνίσουν το πολεμικό αίσθημα των Ελλήνων. Μεταξύ αυτών, ο Γεώργιος Βάρβογλης έλαβε το αξίωμα του χιλιάρχου. Ο Παπαφλέσας τον διόρισε χιλιάρχο και αρχηγό αρμάτων της επαρχίας της Τριπολιτσάς, με εντολή στρατολογίας και προετοιμασίας για τον επικείμενο

Αγώνα.⁸² Αξιοσημείωτη είναι επίσης και η διαμάχη που υπήρχε ανάμεσα στην οικογένεια Βάρβογλη και στην οικογένεια Κουγιά,⁸³ μία άλλη οικογένεια προυχόντων της Τριπολιτσάς, με εξέχον μέλος της τον Σωτήρο Κουγιά. Ο τελευταίος είχε απομακρυνθεί από τη διοίκηση της Τριπολιτσάς και από τον Γ. Βάρβογλη, με τη βοήθεια των ισχυρών Οθωμανών της περιοχής,⁸⁴ πράξη που οφείλεται στη μεγάλη διαμάχη που υπήρχε ανάμεσα στις δύο ισχυρές οικογένειες,⁸⁵ παρά το γεγονός ότι είχαν γίνει μεταξύ τους επιγαμίες. Η συμφιλίωση των δύο αυτών οικογενειών πραγματοποιήθηκε εν όψει της επανάστασης του 1821, όπως γίνεται φανερό από την επιστολή του Παν. Σέκερη.⁸⁶

Από τις επιστολές που σώζονται γίνεται ολοφάνερη η εκτίμηση την οποία έτρεφαν για τον Γεώργιο Βάρβογλη οι συντάκτες τους και η σημασία του, ως πρόχουντας στην περιοχή της Τριπολιτσάς. Παράλληλα, γίνεται εμφανής και η διαμάχη που υπήρχε με τον Σωτήρο Κουγιά, έναν εξίσου σημαντικό προύχοντα εκείνης της περιόδου στην Τριπολιτσά. Πιο συγκεκριμένα, η διχόνοια που τους χώριζε γίνεται σαφής μέσα από μία επιστολή με ημερομηνία 25 Φεβρουαρίου 1820, στην οποία αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι *«Γράφομεν τόν κῦρ Σωτήρω Κουγιά παραγγέλομεν καί τό ἀγίῳ Τριπολέως, ἀρχιερέως σας νά μεσολαβήσῃ κατά χρέος του διά νά ἀλλάχθεῖτε μετά αὐτοῦ ἐπειδὴ κατεσχύνῃ μέγιστη καί ἁμαρτία σφοδρή νά ἀκούεται ἡ μεταξύ σας διχόνοια, νά διαφημισθεῖ εἰς πολλούς καί ἡμεῖς δέν τό ἀνεχόμεθα, ὅτι ἀγαπῶμεν ἀμφοτέρους»*.⁸⁷

⁸² Αθ. Φωτόπουλος, *ό. π.*, σ. 294, 295.

⁸³ *στο ίδιο*, σ. 102

⁸⁴ Συγκεκριμένα, το 1817 τον κατηγορήσε στην οθωμανική εξουσία για πολλές καταχρήσεις. Έτσι η επαρχιακή συνέλευση της Τριπολιτσάς τον καθαίρεσε, με την κατηγορία ότι καταχράστηκε 70.000 γρόσια και παρέλειψε να συμπεριλάβει στο φορολογικό κατάστιχο τους φόρους του χωριού Αλεποχώρι· βλ. *στο ίδιο*, σ. 181.

⁸⁵ *στο ίδιο*, σ. 51 και 81.

⁸⁶ *«Κωνσταντινούπολιν τήν 21 Ιουνίου 1820. Εὐγενέστατε κύριε Μπάρμπογλου. Σᾶς ζητῶ τήν συγνώμην δι' ὅτι δέν σᾶς ἀποκρίθην ἐν καιρῷ εἰς 2 γράματά σας 11 καί 28 Μαρτίου τά ὅποια τάς 28 ἰδίου ἔλαβον χαίρων τήν καλὴν σας ὑγείαν. Αποσιωπῶ τά ἀπερασμένα διά νά μὴν κάμνω ἐπανάληψιν τῶν δυστυχιῶν, μέ ἐλύπησε ὁμως ἕως θανάτου μία περίοδος ὅπου γράφετε τοῦ κυρ. Αλέξι Ροσόπουλου διά νά μοῦ εἴπῃ τήν ὁποίαν ὅθεν ἐλάβετε τήν αἰτίαν δέν ἔμπορῶ νά τό ἐννοήσω, ἐπειδὴ ἐγὼ οὔτε εἶπα οὔτε ἐκήρυξα ποτέ τίποτα ἐναντίον σας καί ἂν κανένας ἐχθρὸς ἠθέλησε νά σπύρῃ ζιζάνια εἰς τὼν μεταξύ μας. Ἡ εὐγενείαν σας δέν ἦτον δίκαιον νά δώσετε ὧτα προσοχῆς εἰς φλυαρίας, ἀφ' οὗ ἐμέ μέ ἐγνωρίσατε καλὰ εἰς ὅσον καιρὸν ἐδιατρίψατε ἐδῶ. Καί διά νά μὴν σᾶς δώσω καιρὸν νά μοῦ ζητήσετε ἡ εὐγενεία σας συγχώρησιν μ' ὅλον πού δέν ἐγνωρίζω νά ὁμίλησα κανέναν ἐναντίον λόγον, καί ἀδικεῖτε τόν ἑαυτὸν σας ἀδικῶντας ἐμένα, ἐγὼ σᾶς τήν ζητῶ τήν συγχώρησιν διά νά μὴν εἰσχωρήσῃ περισσότερον ἀνάμεσα μας πονηρία καί δαῖμον, ἀγκαλά καί ἡ εὐγενεία σας οὔτε ἐλάβετε ποτέ οὔτε θέλετε λάβῃ χρεῖαν ἀπό ἐμένα. Καί ἐπειδὴ ἐγὼ γνωρίζω τήν ἀδυναμία μου σᾶς ζητῶ καί αὐθις τήν συγχώρησιν. Χαίρω εἰς ἄκρον ὅτι ἀγαπήσατε μέ τόν θεῖον σας κύριον Σωτήρον Κουγιᾶ καί εὐχομαι εἰς Κύριον νά εἶναι ἡ ἀγάπη σας εἰλικρινῆς καί ἂν δέν σᾶς δίδει ἐνόχλησιν δώσετέ του καί τοὺς ἐκ μέρους μου προσκυνισμούς. Κατὰ τήν ζήτησίν σας ἔσωθεν εὐρίσκεται ξεσχισμένα τά μπετάζια σας, ἐξέσχισα παρόντος τοῦ κῦρ Αλέξι, ἡ δε παροῦσα σας ἔρχεται μέ τόν Κώνσταν Γιανή Γούναρη διμιζανίτου καί σᾶς προσκυνῶ. Μένω δοῦλος σας Κ. Σέκερης»*. Ἐγγραφο με ημερομηνία 21 Ιουνίου 1820 από το αρχείο οικογένειας Βάρβογλη.

⁸⁷ Αρχείο Βάρβογλη, 25 Φεβρουαρίου αωκ' [1820] (είναι το υπ' αριθμ. 127 του έγγραφο αρχείου).

Η ύπαρξη κάποιας διαμάχης φαίνεται και από την απολογητική επιστολή του Σωτήριου Κουγιά προς τον Γεώργιο Βάρβογλη, με την οποία δηλώνει τη στεναχώρια του για αυτά που συνέβησαν μεταξύ τους. Πιο συγκεκριμένα, όπως γράφει σε μία επιστολή του με ημερομηνία 17 Ιανουαρίου 1817, «*Προχθές ἔξαφνα ἔμαθα τόν ἀναχωρισμό σου ἀπό ἐδῶ καί ἐπικράθηκα περισσότερο ἀπό ὅτι ἤμουν προτῆτερα, πικραμένος διά τὰ ἀναμεταξύ μας συμβάντα καί βλέπω ὅτι ἡ πίκρα ὁπού ἐλάβετε ἐκ συνεργίας τοῦ μισοκάλου ἑαυτοῦ μου, ὃχι μόνο ἐλιγότευσεν, ἀλλά μάλιστα ἀνγάτισε. Ἐγώ καί ἐδῶ ὄντας πολλάκις σοῦ ὀμίλησα ὡς συγγενῆς διά νά καταπαύσης τό πράγμα καί νά ἡσυχάσωμεν πλέον, μά ἡ εὐγένειαν σου καί τό ναί μοῦ ἔλεγες καί τόν ἀφανισμό μου ἐπιθυμεῖς, ὡς βλέπω, χωρίς νά σοῦ ἔκαμα ποτέ κανένα κακό ἢ καμμία ζημίαν, μά καί ἂν σοῦ ἔκαμα, ἐτύχενε ὡς συγγενῆς καί ἐδίκός μου, καθώς πολλάκις σέ ἐπαρακάλεσα νά παραβλέψης καί νά μὴν με βασανίσης τόσον καιρόν τώρα εἰς τό γήρας μου, ὅτι τὰ παρόμοια ἀδερφέ φέρνουν ἀφανισμό μεγάλο ἢ στό ἓνα μέρος ἢ στό ἄλλο καί ἂν ἐγώ ἀφανιστῶ ἐξ' αἰτίας σου ὁ ἴδιος θέλει πικραθῆς διά τόν ἀφανισμόν μου καί ἡ εὐγενείαν σου ἂν πάθης κακόν, περισσότερο θέλει σταθεῖ ἡ λύπη εἰς ἐμένα ὡς συγγενῆς ὁποῦ εἶμαι, καθώς με ἰξεύρεις. Λοιπόν ἀδερφέ δι' ἀγάπην Θεοῦ παῦσε πλέον, ἄφησε τό πείσμα καί κόπιασε ὀπίσω καί με τόν ἐρχομόν σου ἐδῶ, ὅλα με τό θέλημα τοῦ Θεοῦ κομοδάρονται καί ἐμβαίνω εἰς δρόμον ἀπερνώντος τοῦ καιροῦ, καί μὴν θέλῃς νά μέ βασανίσῃς καί νά μέ πικράνης περισσότερο, φθάνει τόσον ὁποῦ ἐδοκίμασα, τό ὅποῖον δέν τό ἔλεγα ἀπό τήν εὐγενείαν σου, μά ἡ φορά τοῦ καιροῦ ἔτζι τό ἤφερε καί ἂν ἦτον κανένας ξένος, πάλιν τόσην πίκραν δέν ἤθελε ἔχω. Ὅθεν ἐνθυμίσου τήν συγγένειάν μας καί λείψε πλέον καί ὅλα ὁ Θεός τα διορθώνει. Τό να σου γράψω περισσότερα δέν ἵμπορώ, ὅτι το χάλι μου δέν μοῦ τό συγχωρᾷ, τό γνωρίζετε καί ὁ ἴδιος».⁸⁸ Από το συγκεκριμένο απόσπασμα αφήνονται υπόνοιες από τον Κουγιά ότι η μεταξύ τους διαμάχη οφειλόταν, μάλλον, σε μία δική του πράξη, η οποία δυσaráεστησε τον Βάρβογλη. Αυτό φαίνεται και από την απολογητική του στάση, αλλά και από το ὅ,τι του ζητά να τα ξεχάσουν ὅλα και να μην τον τιμωρήσει ἄλλο.*

Ένα ακόμα έγγραφο το οποίο δείχνει την κοινωνική θέση της οικογένειας Βάρβογλη και την πολιτική της θέση, στα δίκτυα που είχε δημιουργήσει με ἄλλους προύχοντες της Πελοποννήσου, καθώς και τις μεταξύ τους οικονομικές σχέσεις αποτελεί μία επιστολή του προύχοντα των Τρικάλων Κορινθίας Σωτήρη Νοταρά, με ημερομηνία 13 Φεβρουαρίου 1813, σύμφωνα με την οποία, «*Προχθές εἰς τὰς 10 τοῦ παρόντος ἀπό Τρίκαλα ἐκατέβηκα ἐδῶ εἰς Κόρινθο καί χθες διά τοῦ Ἀργους ἔλαβα τό εὐγενές γράμμα σας σεσημειωμένο εἰς τήν 31 τοῦ ἀπελθόντος, ἐχάρη καί ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ σας ὑγιείᾳ, τήν ὁποία ὁ πανάγαθος Θεός νά σᾶς χαρίζῃ*

⁸⁸ Αρχεῖο Βάρβογλη, Τριπολιτσά 14 Ιανουαρίου 1817, Σ. Κουγιάς προς Π. Βάρβογλου.

διαφυλάττοντας ανωτέρους παντός έναντίου. Αδερφέ ό αίφνίδιος αναχωρισμός σας από Τριπολιντζᾶς δικαίως ἔπρεπε να ταραῖξη τόν αδερφόν κῦρ Σωτήρη καί τά ὅσα σᾶς ἐγράφησαν περί τῆς αὐθεντίας σας καί περί τῶν ἄλλων αδερφῶν μοι ἔγιναν γνωστά παρά τοῦ αδερφοῦ κῦρ Ἀνδρίκου καί εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀφ' οὔ τελειώσετε καλά καλά τάς ὑποθέσεις να βάλλετε εἰς πράξιν τήν ἀδερφικήν του συμβουλή. Ἐγώ εἶμαι ἀδερφός σας εἰλικρινῆς καθὼς με ἐγνωρίσατε, καί ἡ γνώμη μου ἡ ἀδερφική εἶναι ὅτι νά δώσετε ἀπέρασην τῶν πραγμάτων, ὅτι ὡς τό οἶδατε καί τό ἐγνωρίσατε τέλος καλόν δεν ἔχει καί ὁ καιρός δεν το συγχωρεῖ. Ἐγώ πολλάκις ὠμίλησα με τον αδερφόν κῦρ Σωτήρον καί τῇ ἀληθείᾳ με πικρώτατα δάκρυα μου ἔλεγεν ὅτι τῇ εὐγενείᾳ σου εἶχε ὡς αδερφόν καί παιδί καί ποτέ δέν ἐλπίζει κανένα ἀπευκτέο ἀπό τῆς εὐγενείας σου. Μάλιστα καί ἐγώ τον ἐβεβαίωσα καί κάνετε πολλά καλά με γράμμα σας νά τόν ἡσυχάσετε. Οἶδα νά μοί ζητᾶτε συμπάθιον ὁπού δέν μοι ἔμβάσατε τό χρονικόν ἰντερέσιον καί μέ ἐλυπήσατε, ὥστε τοσούτον χρόνο με θυμόν καί οὐκ ἐγνωκά με Φίλιππε; Ὅθεν ὁπότοι ὀρίζετε με το κομποδόν σας μοι το ἐμβάζετε».⁸⁹ Η κοινωνική του επιφάνεια του και ο σεβασμός που εμπνέει ο Γ. Βάρβογλης φαίνεται από το ὕφος και τον τρόπο με τον οποίο απευθύνεται σ' αυτόν ο επιστολογράφος.

Ὅπως είπαμε στην Εισαγωγή, στο αρχεῖο της οικογένειας σώζεται στο αρχεῖο ἑνας αριθμός επιστολῶν που του απέστειλαν στον Γεώργιο Βάρβογλη μεγαλοπρούχοντες της Πελοποννήσου (ο Ανδρέας Ζαΐμης, ο Σωτήρης Χαραλάμπης, ο Αθανάσιος Κανακάρης, ο Παναγιώτης Κρεββατάς κ. ά.) από τις οποίες αναδεικνύεται η εκτίμηση που απολάμβανε η οικογένεια Βάρβογλη, λόγω της προυχοντικής της θέσης, αλλά θεωρούμε κυρίως λόγω της οικονομικής της δύναμης στην περιοχή της Τριπολιτσάς και γενικότερα στην Πελοπόννησο, η οποία συνδέεται, άμεσα, με την οικονομική τους δραστηριότητα ὅπως γίνεται φανερό στο παρακάτω υποκεφάλαιο.

II. Οικονομικές δραστηριότητες

Από τη μελέτη των προεπαναστατικών εγγράφων του αρχείου της οικογένειας Βάρβογλη προκύπτει ὅτι η οικονομική δραστηριότητά της ήταν σημαντικότερη από την πολιτική της δράση. Ο Γ. Βάρβογλης είχε αποκτήσει μεγάλο πλούτο από τη θέση του ως προεστώς-έμπορος της Τριπολιτσάς⁹⁰. Αρκετά έγγραφα μαρτυρούν τις εμπορικές δραστηριότητες των Βάρβογλου και τις δοσοληψίες τους με Έλληνες, αλλά και με Οθωμανούς, ὅπως συνήθιζαν

⁸⁹ Αρχεῖο Βάρβογλη, Τρίκαλα 13 Φεβρουαρίου 1817.

⁹⁰ Αθ. Φωτόπουλος, ὁ. π., σ. 180.

πολλοί χριστιανοί προεστοί εκείνης της περιόδου. Παρακάτω παρουσιάζεται και αναλύεται ένας αριθμός αυτών των εγγράφων, που δείχνουν την οικονομική τους δραστηριότητα.

1. Γαιοκτησία

α. Αγορές γαιών- ενοικιάσεις

Αναφορικά με τη δραστηριότητα της οικογένειας Βάρβογλη στην ενοικίαση και την αγορά γης υπάρχει ένας περιορισμένος αριθμός εγγράφων που μαρτυρούν ότι επένδυε πολλά χρήματα στη γεωργία, μέσω της απόκτησης γαιών. Η επένδυση κεφαλαίων στη γεωργία, από άτομα (Οθωμανούς ή Έλληνες) ή μονές που διέθεταν κεφάλαια, είναι μία τάση αυτής της περιόδου, η οποία δεν έχει μελετηθεί επαρκώς από την ελληνική ιστοριογραφία, αν και δεν λείπουν οι πολλές σχετικές μαρτυρίες.⁹¹

Ένα από τα έγγραφα του αρχείου της οικογένειας Βάρβογλη, που μαρτυρούν τις επενδύσεις στη γεωργία, είναι αυτό με ημερομηνία 11 Σεπτεμβρίου 1768. Πρόκειται για ένα πωλητήριο χωραφίου στον Αλέξανδρο Βάρβογλη.⁹² Ένα ακόμα έγγραφο με χρονολογία, κατά το μουσουλμανικό ημερολόγιο 1174 (1761) αποτελεί μαρτυρία της οικονομικής δράσης της οικογένειας ως προς τις ενοικιάσεις ή αγορές γης. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται, *«Κατά το μουσουλμανικό έτος 1174 (1761) ο Μπάρμπογλου αγόρασε στην περιοχή του Μυστρά μέρος ενός τιμαρίου των Οθωμανών Σαλί σπαχή, Σουλειμάν σπαχή, Μεχμέτ σπαχή, Ρεσίλα σπαχή με τό ποσό των 14.000 γροσίων.*

Μετάφραση από τουρκικό έγγραφο.

[...] «Είς τό εξής έγινε νοικοκύρης ο Μπάρμπογλους και Ήλιόπουλος, όμως ήμεϊς έπειδή είμεθα σπαχήδες κατά τό κανόνι βασιλικόν έπήραμε τό ρέσι μας καί τους έδώσαμε τό ταπί μας είς χείρας τους, να δίνουν όμως τόν κάθε χρόνο τή δεκατιά τους καί να είναι καθολικοί νοικοκυραίοι.»

Σαλί σπαχή, Σουλειμάν σπαχή, Μεχμέτ σπαχή, Ρεσίλα σπαχή. Είς τό τουρκικόν έτος 1174. Είς του Μιστρός του τιμαριου μας τό σύνορο στου Βρούση τόν κάμπον τό ένα μέρος Κακούση το άλλο Καντρέβα τό άλλο Μαργαγιά καί τό άλλο Λίμα. ..άκμίνι 80 ζευγάρια χωράφια ήμερα καί άγρια του Άλικά καί του Στρίβου του ίδιου τζιφλίκιον, τόν τόπον όπου τόν έξουσίαζε από τήν Ανδρούσα ο Μεχμέτ πείζαδέ Όσμάνμπεγης καί ή θεία του, όπου κάθεται στό Μιστρά, ή

⁹¹ Βλ. Βασίλης Παναγιωτόπουλος Βασίλης, «Τον ιη΄ αιώνα στην Πελοπόννησο: η απορρόφηση των οικονομικών πόρων και του πληθυσμού από την ανάπτυξη της γεωργίας», στο Ασδραχάς Σπύρος (επιμ.), *Η οικονομική δομή των Βαλκανικών χωρών (15ος -19ος αι.)*, εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 1979, σ. 471-472.

⁹² Αρχείο Βάρβογλη (έγγρ. υπ' αριθμ. 8, 11 Σεπτεμβρίου 1768).

Φατμέ τοῦ Μουσάγα τόπον καί τῆς μάνας τῆς μερίδιο καί 'Ράπτας τόπον καί τοῦ πατέρα τῆς μερίδιον τοῦ Μουσάδα. Καί ἐπειδή εἶχον καί οἱ δύο σιμά ἦστον μοιρασιά τους. Με καλήν του γνώμη ὁ ἄνοθεν Ὁσμάνμπεης ἔδωσε αὐτά τὰ δύο τζιφλίκια Ἀλλίκα καί Στρίγγου τῆς Φατμέ Χανούμη καί ἐστρεξε καί αὐτή ὁπού ἄλλο μοίρασε καί μὴ τον τραβήξῃ καί μεταῦτα ἔμειναν τὰ δύο τζιφλίκια εἰς τὴν ἐξουσία τῆς Φατμέ Χανούμη. Κατὰ τὸ κανόνι το Βασιλικόν ἐπήρα με τὸ ῥεσιμόν μας καί τίς ἐδόσαμε τὸ ταπί μας εἰς χεῖρας τῆς ὁπού δίδοντας τόν κάθε χρόνο τῆς δεκατιά να μην ἔχει κανεὶς να τὴν πειράξῃ».⁹³ Μέσα ἀπὸ αὐτὸ το ἀρχεῖακὸ τεκμήριον διαπιστώνουμε ὅτι ὁ Γ. Βάρβογλης εἶχε οικονομικὲς δοσοληψίες με τοὺς Οθωμανοὺς, καθὼς ἀγόρασε ἓνα τιμάριον ἀπὸ αὐτοὺς στὴν περιοχή τοῦ Μυστρά. Οἱ δοσοληψίες τοὺς ὅμως με Οθωμανοὺς τοῦ Μοριά μαρτυροῦνται καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα ἐγγράφα τοῦ οικογενειακοῦ ἀρχείου.

Αἰξίζει νὰ σημειωθεῖ στὸ σημεῖο αὐτό, ὅπως θὰ ἀναφερθεῖ καὶ παρακάτω, ὅτι αὐτές οἱ συναλλαγές δὲν ἦταν διόλου περίεργες, καθὼς οἱ προεστοὶ τῆς περιόδου ἐκείνης συνήπταν συνήθως οικονομικὲς σχέσεις με τοὺς Οθωμανοὺς. Ἐπίσης, κατὰ τὴ δεύτερη Οθωμανικὴ περίοδο (1715-1821), οἱ πιο πλούσιοι χριστιανοὶ προεστοὶ μιμοῦνταν τοὺς Τούρκους καὶ σχηματίζαν δικές τους μεγάλες γαιοκτησίες, ἀγοράζοντας μέχρι καὶ ολόκληρα χωριά⁹⁴. Ἀκόμα καὶ μετὰ τὰ Ορλωφικά καὶ παρὰ τὰ γεγονότα ποὺ ταλάνιζαν τοὺς Πελοποννήσιους συνέχιζαν οἱ προεστοὶ νὰ σχηματίζουν μεγάλες γαιοκτησίες.⁹⁵ Τέλος, κατὰ τὴ μετὰ τὰ ορλωφικά περίοδο, οἱ προεστοὶ προέβαιναν καὶ στὴν ἀγορὰ τούρκικων τσιφλικιών καὶ ἄλλων κτημάτων.⁹⁶

Πολύ σημαντικὲς γιὰ τὴ δραστηριότητα αὐτὴ εἶναι καὶ οἱ πληροφορίες ποὺ μας δίνει ἀπὸ ἓνα ἐγγράφο με ἡμερομηνία 1 Σεπτεμβρίου 1814. Συγκεκριμένα, πρόκειται γιὰ ἓνα δισέλιδο κατάστιχο ποὺ ἀφορὰ στὶς ἀγορές ἀκίνητης περιουσίας (σπίτια, χωράφια καὶ διάφορα ἡμέρα δέντρα) τῶν ὁποίων ὁποῖα ἀναφέρονται τὸ εἶδος, ἡ ἐκτασὴ κ.λπ, καθὼς καὶ οἱ συνορίτες. Ἀναλυτικότερα, ἀναφέρεται,

⁹³ Ἀρχεῖο Βάρβογλη (ἐγγρ. 29).

⁹⁴ Αθ. Φωτόπουλος, *Οἱ κοτζαμπάσηδες, ὁ π.*, σ. 188. Τέτοιοι ἦταν καὶ ὁ μεγαλοπροεστὸς τῆς Μεσσηνίας Παναγιώτης Μπενάκης, ὁ ὁποῖος πρωτοστάτησε στὴν ἐξέγερση τοῦ 1770 καὶ γι' αὐτὸ ἡ μεγάλη ἀκίνητη περιουσία τοῦ δημεύτηκε ἀπὸ τὴν οθωμανικὴ ἐξουσία· βλ. Δ. Παπασταματίου, *Οικονομικοκοινωνικοὶ μηχανισμοὶ καὶ τὸ προυχοντικὸ φαινόμενο στὴν οθωμανικὴ Πελοπόννησο τὸν 18^ο αἰῶνα, ὁ π.* Βλ., ἐπίσης, γιὰ τὴν ἐπέδυσή σε ἀγορὰ γαιῶν ἀπὸ ἰσχυροὺς προκρίτους στὴν περιοχή τῆς Γορτυνίας, Στάθης Τσοτσόρος, *Οικονομικοὶ καὶ κοινωνικοὶ μηχανισμοὶ στὸν ὀρεινὸ χώρο: Γορτυνία (1715-1328)*, Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Ἐμπορικῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1986, σ. 70-78.

⁹⁵ Αθ. Φωτόπουλος, *Οἱ κοτζαμπάσηδες, ὁ π.*, σ. 189.

⁹⁶ *στο ἴδιο*, σ. 192.

«Άγορά καί ποξετικόν Μαλιζίνι 2 σπίτια με τόν λινόν καί πολιμιταχμινιά στρέμματα 3, μέσα και ἔξω μουριές 110, ροδιές 4 σικιές 2, κυπαρίσσι 1

Τοῦ Τζάκωνα τό περιβόλη περιτριγυρισμένο με φράχτην στρέμματα 2 και 3. Ἔχει μουριές 36, λεύκες 3 καί ἄλλα δενρικούλια.

Τίς Λιους τό χωράφη στρέμματα 2,3. Ἔχει ἐλίες ρίζες 16, μουριές 10.

Τό Ἀγιανίοτικο χωράφη τό μέρος του εἶναι στρέμματα 2 και 1. Ἔχει δένδρα 2, λεύκες 3, αγριοελιές 3 καί οἰκία 1.

Τῆς Ὁρφάνας τό χωράφη στρέμματα 1 και 3 ἐλιές, μουρές 16 και μερικές αγριοελιές εἰς τήν ἄκρην.

Τό περιβόλλη εἰς τά Σκετιά στρέμματα 2. Ἔχει μουριές 40, ἐλιές 2 καί 10 ἀγριοελιές.

1 κομάτι χωράφη ἀπό μπαζέ.

Μούλκια ἀπό Σούλο Σουλειμάν μπέι.

6 κομμάτια χωράφια ἀπό Σταθάκου τά 5 ποτιστικά καί ἓνα ξερικόν.

Ἀπό τήν Ἀντιλέ τοῦ Ἀλή μπέι εἰς Ῥιβιότισα περιβόλη στρέμματα 2 ½. Ἔχει μουριές ρίζες 25.

Ἀπό τον Ἀλή Ζαραβίλια περίβολια κομμάτια 4».⁹⁷

Ἀπό τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ὅτι ἀγόρασε περίπου 15 χωράφια, 5 ἀπό τα οποία ἦταν ποτιστικά, ἓνα ξερικό και τα υπόλοιπα φυτεμένα με διάφορα δέντρα: μουριές, ἐλιές κ. ἄ.

Ἐνα ἄλλο ἔγγραφο που επιβεβαιώνει ὅτι αὐτή η οικογένεια ενδιαφερόταν πολύ για την αύξηση της ἀκίνητης περιουσίας της με ἀγορές γαιών εἶναι ἐκεῖνο που φέρει ἡμερομηνία 22 Ἰανουαρίου 1814, σύμφωνα με το οποίο «[...] Τῷ κῦρ Παππαγγελακοπούλῳ ὁμίλησα καί τὰ ἀναγκαῖα με αὐτόν, παρακρινόντας τόν εἰ μη ἔχει σκοπόν διά τήν πώληση χωρίου (ἐπειδή ἡ ἐδική μου γνώμη εἶναι πάντοτε να μην το πωλήσει) παρά να το δώση ἄλλου τινος, δια χατήρι μου καλῆτερον να το δώση τῆς εὐγενείας σας. Διά να μην σας βαρύνω με πολυλογία ἀπό το ἔσωθεν γράμμα του καταλαμβάνετε, αὐτοί ἔχουν σκοπό να το πωλήσουν χωρίς ἄλλο, τι τους παρακινά δεν ἰξεύρω. Γράψετε μου να ἰξεύρω τι ἐδώσατε τοῦ Μουσταφά μπέη καί τι ἔχετε δοσμένον τοῦ Γιαννετάκη, καί ἐγχειρήσετέ του καί τό ἔσωθεν ἢ ἂν δεν εἶναι εἰς Τριπολιντζά παρακάλω να του σταλθῇ. [...]».⁹⁸

Θα ἤθελα να υπογραμμίσω σε αὐτό το σημείο ὅτι στο δημόσιο περιήλθε η περιουσία του εκτελεσθέντος Γεωργίου Βάρβογλη. Ἦταν γεγονός ὅτι οἱ κίνδυνοι για τη χριστιανική γαιοκτησία ἦταν μεγάλοι. Κυριότερος ἦταν η δήμευση, η οποία γινόταν μετὰ τον θάνατο του ιδιοκτήτη ἢ τη διάπραξη σοβαρῶν ενεργειῶν κατὰ της ἐξουσίας. Αὐτό

⁹⁷ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, ἔγγρ. με ἡμερομηνία 1 Σεπτεμβρίου 1814.

⁹⁸ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Πάτρα 22 Ἰανουαρίου 1814.

συνέβαινε, διότι, σύμφωνα με τους οθωμανικούς θεσμούς, η γη θεωρούνταν ιδιοκτησία του σουλτάνου. Εκείνος, ως εκπρόσωπος του Θεού στη γη, είχε το δικαίωμα να την διαθέσει κατά τη βούλησή του.⁹⁹ Το παραπάνω περιστατικό επιβεβαιώνεται και από την αναλυτική βιογραφία της οικογένειας.¹⁰⁰

Σύμφωνα με πληροφορίες που συγκέντρωσε, το 1828, για τη γαιοκτησία στην περιοχή της Τριπολιτσάς ο Ρήγας Παλαμήδης, μέλος ειδικής επιτροπής που είχε ορίσει ο Ιωάννης Καποδίστριας για την καταγραφή των γαιών της Πελοποννήσου, ο Γεώργιος Βάρβογλης, ένας από τους μεγαλογαιοκτήμονες της εν λόγω περιοχής, κατείχε γαίες έκτασης 62 dönüm, αν και αυτή η ακίνητη περιουσία του ήταν μικρότερη από αυτή άλλων χριστιανών μεγαλοπρουχόντων της περιοχής, κυρίως των Δεληγιανναίων και, κυρίως, πολύ μικρότερη από τις ακίνητες περιουσίες των ισχυρών Οθωμανών της Πελοποννήσου.¹⁰¹ Επίσης, ο ίδιος κατείχε στην ίδια περιοχή έναν νερόμυλο.¹⁰²

β. Λοιπά οικονομικής φύσεως ζητήματα (αγορές - ενοικιάσεις)

Αναφορικά με την ενασχόληση μελών αυτής της οικογένειας με αγορές και ενοικιάσεις σπιτιών και διαφόρων άλλων στοιχείων ακίνητης περιουσίας υπάρχει ένας μικρός αριθμός εγγραφών που αναδεικνύουν και αυτή τη δραστηριότητα. Πιο συγκεκριμένα, δύο έγγραφα κάνουν λόγο για ενοικίαση ακινήτων. Στο πρώτο, που φέρει ημερομηνία 1 Θεριστή (Ιουλίου) 1768, αναφέρεται ότι *«Διά τοῦ παρόντος γράματος φανερόνω καί ὁμολογῶ ἐγώ ὁ ὑποκατωθέν γεγραμένος Θανάσης Ἡλίας, τήν σήμερον ἔκαμα παζάρη με τόν κῦρ. Ἀλέξανδρο Μπάρμπογλου καί ἔλαβα τόν μῆλον του με τῇ νιροτριβιά ὁπού ἔχει ἀπό τόν Νικόλα ἀγορασμένο, χρόνον...να τον δουλέψω καί να ἔχω να του δίδω τόν χρόνον γρόσια σαράντα ὀχτώ, ἤτοι γρόσια 48 τά ὁποία ἄσπρα να τα δόσω διά δύο ράταις στους ἔξι μῆνες τά 25 καί εἰς τόν χρόνον τά 25, να τελιώσουν καί να ἔχω να δουλέψω τό λιθάρι του τόσον καί τά βαγένια ἕως ὁπού να τα...ἀπό χατήρη καί ὅσα ἔξοδα ἀκολουθίσουν εἰς να φταστή να ἀποκρένεται ὁ κῦρ Ἀλέξανδρος. Ἀκόμη ὅποτε χαλάει τό αὐλάκι καί ἡ δέση να ἔχη ὁ Θανάσης να ἀποκρένεται 30 ἔξοδα. Εἰς διαβέβαιον τῆς ἀλιθείας ἔδοσα τήν ὁμολογία μου εἰς χῆρας τοῦ βεβαιωμένου. Θανάσης Ἡλίας βεβαιώνω Παναγιώτης τοῦ Λονάρδου μαρτυρῶ, Νικολός Τζούσης μαρτυρῶ»*.¹⁰³

⁹⁹ Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες, ό. π.*, σ. 196, 197

¹⁰⁰ Βλ. Αναλυτική βιογραφία οικογένειας Βάρβογλη.

¹⁰¹ Martha Pylia, *Les notables moréotes*, vol. 1, σ. 193, 196, 199. Το dönüm ήταν έκταση γης ίση περίπου με το στρέμμα.

¹⁰² Στο ίδιο, σ. 252.

¹⁰³ Αρχείο Βάρβογλη, Βλαχοκρασιά 1 Θεριστή (Ιουλίου) 1768.

Ένα άλλο σημαντικό έγγραφο, το οποίο φέρει ημερομηνία 1 Θεριστή (Ιουλίου) 1769, αναφέρεται στην ενοικίαση από τον Γ. Βάρβογλου ενός μύλου και μιας νεροτριβής στον ίδιο, αντί του μισθώματος των 53 γροσίων τον χρόνο.¹⁰⁴ Είναι γνωστό από τις μελέτες οικονομικής ιστορίας το πόσο σημαντικοί ήταν οι μύλοι (νερόμυλοι ή ανεμόμυλοι) για τις αγροτικές κοινωνίες των προβιομηχανικών χρόνων και το πόσα κέρδη απέφεραν στους ιδιοκτήτες τους.¹⁰⁵

Ο Γ. Μπάρμπουγλου ενοικιάζαζε, επίσης και τελωνειακούς δασμούς, όπως φαίνεται από επιστολή του Αθ. Κανακάρη, στην οποία τπυ γράφει ότι « από μερίδα Δουνάνας, καθώς σῶς προέγραφα εἰς τὰς 2 Δεκεμβρίου, ἐσύναξα διὰ ἑξ μερίδιά σας, τό μηνιαῖον Σεπτεμβρίου καί Ὀκτωβρίου γρόσια 1.190,16 καί χθές εἰς τὰς πέντε Ἰανουαρίου τοῦ 1815 ἐσύναξα διὰ τό μηνιαῖο Νοεμβρίου, 1.826, καί τώρα ἀπεράσσοντας αἱ ἑορταί ἀρχίζουν νά κάμουν τήν σύναξιν τοῦ Δεκεμβρίου μηνός καί ἔπειτα νά κάμουν τήν διαμοίρασιν, ὀλίγα ὅμως εἶναι τοῦ Δεκεμβρίου. ἐπειδή ἀπό φουρτούναις δέν ἔπιασε μήτε μπαστουμέντο, μήτε πρᾶγμα».¹⁰⁶ Για το ίδιο ζήτημα του γράφει και σε επόμενη επιστολή: «Ἀπό ντουάνα ἐπῆρα μερίδια δέκα, 4 ἐδικά μου, 4 τῆς εὐγενείας σου καί 2 διὰ τόν μπαντζανάκη μου Στέφανον, ἀπό γρόσια 1.139 τό μερίδιον, ἤγουν εἰς τὰ μερίδια 100 ὅπου ἐπωλήθη γρόσια 113 χιλιάδες καί μέ καλόν κέρδος, νά δώσῃ ὁ Θεός».¹⁰⁷

Έντονο ήταν το ενδιαφέρον της οικογένειας και για τις αγορές ακινήτων. Ένα έγγραφο, που συνιστά μαρτυρία της δραστηριότητας των Βάρβογλου στον τομέα αυτό είναι μία επιστολή του Νικολάου Γιαννετάκη, ο οποίος γράφει ότι πούλησε, μαζί με τον αδερφό του, ένα σπίτι στον Γεώργιο Βάρβογλη, έναντι του ποσού των 3.000 γροσίων. Την πώληση αυτή την επιβεβαιώνει ο μητροπολίτης Τριπολιτσάς και έντεκα μάρτυρες.¹⁰⁸ Μία άλλη μαρτυρία για τη δραστηριότητα του Γεωργίου Βάρβογλη όσον αφορά στις αγοραπωλησίες, αποτελεί και το έγγραφο με ημερομηνία 22 Ιανουαρίου 1814, το οποίο είναι επιστολή που στάλθηκε από τον προύχοντα της Πάτρας Αθανάσιο Κανακάρη, ο οποίος ενημερώνει τον Βάρβογλη σχετικά με την πώληση ενός χωραφίου.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Αρχείο Βάρβογλη, 1 Θεριστή 1769. Βλ. το έγγραφο αυτό στο Παράρτημα, αριθμ. εγγρ. 2.

¹⁰⁵ Βλ., ενδεικτικά, Σπ. Αδραχάς κ. άλ. *Ελληνική οικονομική ιστορία, ιε' - ιθ' αιώνας*), Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2003, σ. 114, 156, 158, 178-179, 253-254 κ. άλ.

¹⁰⁶ Αρχείο Βάρβογλη, Πάτρα, 6 Ιανουαρίου 1815.

¹⁰⁷ Αρχείο Βάρβογλη, Πάτρα 24 Μαρτίου 1815, Αθ. Κανακάρη προς Γ. Μπάρμπουγλου. Βλ., επίσης επιστολή του ίδιου προς τον ίδιο, με ημερομηνία 9 Απριλίου 1815, για το ίδιο ζήτημα. Για τους τελωνειακούς δασμούς και τήν ενοικιάσή τους βλ. Σπ. Αδραχάς κ. άλ., *Ελληνική οικονομική ιστορία, ό. π., τ. Α'*, σ. 26, 405.

¹⁰⁸ Αρχείο Βάρβογλη, Τριπολιτσά 11 Οκτωβρίου 1812.

¹⁰⁹ Αρχείο Βάρβογλη, 22 Ιανουαρίου 1814. Ας σημειωθεί ότι στην ίδια επιστολή δίνεται και μία σημαντική πληροφορία για τα θύματα από μία επιδημία πανώλης στις Σπέτσες και στο Άργος *Εδώ μας γράφουν ὅτι ἐς Σπέτσαι ἐμολύνθησαν καί ἔως 8 Ἰανουαρίου ἦτο 13 γυναικες ἀποθαμέναι καί 2 ἄνδρες, ὁ Θεός να φυλάξῃ τόν*

Για το ίδιο ζήτημα μας δίνουν σημαντικές πληροφορίες και άλλα έγγραφα του αρχείου, της προεπαναστατικής περιόδου. Ανάμεσα σ' αυτά πρέπει να σημειώσουμε ένα μακροσκελές κατάστιχο, το οποίο συντάχθηκε από τον Γ. Βάρβογλη στην Τρίπολη στις 11 Φεβρουαρίου 1807. Πρόκειται για έναν μεγάλο κατάλογο στον οποίο αναφέρονται πωλητήρια γαιών, ταπιά (συμβόλαια), χοτζέτια (δικαστικές αποφάσεις καδήδων) κ.λπ., ο οποίος μας δίνει μία πανοραμική εικόνα όλων σχεδόν των οικονομικών δραστηριοτήτων αυτού του προύχοντα-εμπόρου.¹¹⁰

2. Εμπόριο

Όπως προκύπτει από άλλα έγγραφα, ορισμένα μέλη της οικογένειας Βάρβογλη ασχολούνταν, συστηματικά, με το εμπόριο από το οποίο κέρδιζαν σημαντικά ποσά. Το εμπόριο μαζί με την αγορά ακινήτων και τον έντοκο δανεισμό χρημάτων αποτελούσαν τους κυριότερους τομείς επένδυσης των χρημάτων τους και, κατά συνέπεια, μία από τις βασικότερες πηγές απόκτησης πλούτου. Παράλληλα, θα πρέπει να διευκρινιστεί η κυριότερη αιτία της μετατροπής του γαιοκτήμονα προεστού από απλό προσοδούχο σε έμπορο. Οι γαιοκτήμονες αδυνατούσαν να διαθέσουν τα προϊόντα που λάμβαναν από την καλλιέργεια των γαιών τους, στην εσωτερική αγορά. Κατέστη, λοιπόν, αναγκαία η ανάληψη εμπορικών επιχειρήσεων και η λειτουργία εμπορικών οίκων, όπως αυτές που είχαν δημιουργήσει ορισμένα μέλη της οικογένειας των Περρουκαίων, προεστών του Άργους.¹¹¹ Η παράλληλη ανάπτυξη της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας συνέδεσε το ντόπιο με το παροικιακό κεφάλαιο, με άμεση επίπτωση την πτώση της τιμής των εισαγόμενων προϊόντων. Έτσι, η θέση των ξένων επιδεινώθηκε, οπότε αυτοί εγκατέλειψαν το εισαγωγικό εμπόριο και περιορίστηκαν στην εισαγωγή νομισμάτων και στην έκδοση συναλλαγματικών. Το κενό που άφησαν στον εμπορικό χώρο ήρθαν να καλύψουν Έλληνες έμποροι, μεταξύ των οποίων και αρκετά μέλη του προεπαναστατικού προυχοντικού σώματος.¹¹²

Μωρέα ότι γνωστόν μας αί Τουρκομερήται καί ρέγολαι, από κάποια όπου προχθές έμάθομεν ότι καί είς Άργος είς έν χάνι άπόθανε ένας ξένος είμεθα είς πολλά ύποψίας καί ίλεως γέννοιτο ό Κύριος». Η σημαντική αυτή πληροφορία δεν δίνεται από άλλες πηγές. Βλ. για τις επιδημίες της πανώλης στον ελληνικό χώρο, Κώστας Κωστής, Στο καιρό της πανώλης. Εικόνες από τις κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου, 14^{ος}-19^{ος} αιώνες, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1995.

¹¹⁰ Αρχείο Βάρβογλη, 11 Φεβρουαρίου 1807. Βλ. το κατάστιχο αυτό στο Παράρτημα, έγγρ. υπ' αριθμ. 6.

¹¹¹ Όλγα Καραγεώργου – Κουρτζή, *Οικονομικές και Κοινωνικές συνθήκες στη βόρεια Πελοπόννησο*, ό. π.

¹¹² Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες*, ό. π., σ. 203. Για έναν άλλο χαρακτηριστικό τύπο εμπόρου αυτής της περιόδου βλ. Β. Κρεμμυδάς Βασίλης, *Το καριοφίλι και το γρόσι. Στεριανές οικονομικές πραγματικότητες στη νότια Πελοπόννησο (1750-1850)*, εκδ. Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τραπεζής της Ελλάδος, Αθήνα 2004.

Εδώ βλέπουμε πώς συνδέεται το εμπόριο με τη μεγάλη γαιοκτησία. Όπως παρατηρεί ο ιστορικός της οικονομίας Βασίλης Κρεμμυδάς, το νέο στοιχείο που χαρακτηρίζει τις αγροτικές σχέσεις από τα μέσα περίπου του 18^{ου} ως τις αρχές του 19^{ου} αι. και φαίνεται ότι έχει σχέση με την ανάπτυξη του εμπορίου αυτή την περίοδο, έχει να κάνει με τη γαιοκτησία. Η μεγάλη ιδιοκτησία σχηματίζεται, κυρίως, λόγω της ραγδαίας εμπορευματοποίησης της αγροτικής παραγωγής, λόγω της μεγάλης ζήτησης ορισμένων κυρίως προϊόντων (σιταριού, βαμβακιού κ. ά.) στις αγορές της Δύσης.¹¹³ Νομίζω ότι σ' αυτή τη λογική κινούταν και η απόκτηση γαιών από την οικογένεια Βάρβογλη.

Εν προκειμένω, όπως μας πληροφορεί ένα έγγραφο με ημερομηνία 1 Μαρτίου 1768, για πώληση δημητριακών (σιταριού, καλαμποκιού και κριθαριού) και μεταξιού από τους κατοίκους του χωριού Μπεζένικο, που βρίσκεται στην περιοχή της Τριπολιτσάς, στον Γ. Βάρβογλου. Παραθέτουμε ολόκληρο αυτό το έγγραφο, διατηρώντας, όπως και σε όλα τα άλλα έγγραφα που εκδίδουμε, την ορθογραφία του: *«Μέ προσταγή τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἀγμεταγά Ἀρναούτου Ζαβέ τήν σήμερον ἐσηφονήσαμε ἐμεῖς ἡ Πεζενηκήοτες με τόν κῆρ Γηόργη Μπαρπαγλη ὅλη κηνός μηκρή κε μεγάλη τῇ σήμερον τον ἐβάλαμε μπακάλη τό χωρήο μας να του δόσομεν ὅσον πράγμα ἤθελε γένη χρόμενον κε ὄχι ὅταν τηρή ὀκάδες 46 τό παζάρη του τό καντάρη ἀπό τό ὀπίον τηρή να ἦνε παστικό δουλεμένο κε ἂν ἴσος ἴνε κανένα κεφάλη ἀχαμνό ἄς πέρνη τό σητάρη τό μετερτήκη παράδες 55, τό κρηθάρη παράδες 30, τό μετάξη γρόσια πεντέμηση τό μαρτιακίοσι γρόσι 1, τό καλαμπόκη παράδες 20. Τό αὐτό πράμα του το χροστάμε τοῦ κῆρ Γηόργη Μπάρμπογλη κε ὅτη ἄς περηνέουνε ἀδαφώρετα κέ ἐβάλαμε ἐπὶ χῆρας γρόσια 500 τα ἐλάβαμε ὅλα μετρητά καί μένομεν ἕνας ἡπέρ τοῦ ἄλου μαληνακαιφιλίδες κέ ἐδόσαμε τήν παρούσα ὁμολογία προς τόν ἀξηόπιστο καί οὔτος βεβεόνο.*

*Ὁμέρης Ἀγάς μαρτηρό, Πανούσης τοῦ Θανάση βεβεόνο, Γηανάκης Κόλῃας, βεβεόνο, Ἡλῆας τοῦ Νηκόλα βεβεόνο, Τάσης τοῦ Θανάση βεβεόνο, Παναγιότης τοῦ Νηκόλου βεβεόνο, Γερονάκης βεβεόνο, Θανάσης τοῦ Νηκολοῦ βεβεόνο, Βλακάνος βεβεόνο, Γηόργος τοῦ Θανάση βεβεόνο, Θεοδορής τοῦ Γηάννη βεβεόνο, κέ ἐπηληπή τοῦ χωρήου μηκρή κέ μεγάλη ὅλη βεβεόνουμε, Παπαδημήτρης ἀπό Ἀλονηστένα μαρτηρό».*¹¹⁴

Σε μια άλλη επιστολή, με ημερομηνία 30 Σεπτεμβρίου 1812, γίνεται λόγος για τις εμπορικές συναλλαγές του Γ. Βάρβογλη με τους αδελφούς Ανδρέα και Σωτήριο Νοταρά, προύχοντες της Κορινθίας.¹¹⁵ Σημαντική, επίσης, μαρτυρία της εμπορικής δραστηριότητας

¹¹³ Β. Κρεμμυδάς, «Η οικονομία των Ελλήνων: τα πενήντα χρόνια, 1770-1821», στο *ΙΝΕ*, τ. 1^{ος}, Αθήνα 2003, σ. 301-302.

¹¹⁴ Αρχείο Βάρβογλη, Μπεζενήκο, 1 Μαρτίου 1768.

¹¹⁵ Αρχείο Βάρβογλη, Τρίκαλα 30 Σεπτεμβρίου 1812.

του Γ. Βάρβογλη, είναι και μία επιστολή από τον προύχοντα-έμπορο της Πάτρας Αθανάσιο Κανακάρη, με ημερομηνία 29 Σεπτεμβρίου 1815, όπου γίνεται λόγος για το εμπόριο κορινθιακής σταφίδας. Η αύξηση του εμπορίου της σταφίδας, κυρίως προς την Αγγλία, θα πρέπει να βοήθησε τον Αθ. Κανακάρη να αυξήσει την περιουσία του, όντας από τους πιο παλιούς εμπόρους σταφίδας στην Πελοπόννησο.¹¹⁶ Όπως αναφέρεται στην εν λόγω επιστολή, «[...]Διά τό μουσελιμλίκι Μουσταφάγα γρόσια 368,10 διά να εύχαριστηθή παρακαλώ δόσε του τά λέγοντας του ὅτι σου ἔγραψα καί διά τούς λουφέδες εύρισκόμεθα εἰς τό τεντερούκι, ἐπειδή ἂν ἤξευρες εἰς τί λαβυρίνθους εύρισκόμεθα καί πόσο δυσκόλως εἶναι τό ταξίλι τοῦ καζά μας ὁπού δεν ἤμπορώ να σου παραστήσω, ὁπού δια παρά εἰς τήν φούρια να μας βάλουν δυσκόλως κυβερνήτας. Ἐπειδή εἶναι γνωστά σου τά προλεγόμενα καί στοχάσου ὁπού τόσον καιρό ἔχω ντισμπορσάδα τόσο ἄσπρα διά χατήρι τοῦ ἄρχοντος Δραγουμάνου καί τῆς εύγενείας σου καί ἀκόμη ἰδοῦ ὁπού δεν σου ἐμβήκα ἀπό Κουτζούκ Μάνην, ἀκολούθως πάσχω να σου στείλω ἐν γράμμα ἀπό τόν βοεμβοδά μας ἐκεῖ δια να φέρουν ὅσα ἔχουν μαζωμένα. Αἱ σταφίδαι ἀπό ἡμέρα εἰς ἡμέρα πηδούν κατά το παρόν ψωνίζοντας εἰς τά 65. Μου εἶπαν ὅτι ἀκούεται εἰς τήν συντροφίαν Σωτήρη Χαραλάμπη, δεν ἤξεύρω ὅμως. Οἱ ἀγορασταί για να σταθοῦν ποντάλοι, ὁπού τους σφίγγει ὁ κόσμος, ἔφτασαν να δανείζονται προς 4 ἕως 5% τόν μήνα. Ἡμεῖς εύρισκόμεθα εἰς τήν ἐτοιμασίαν δια αὐτοῦ. Τοῦ Αὐγούστου δεν ἔγινε ἀκόμη ἡ διαμοίρασις, ἐπειδή ἔχωμεν μεραζάδες με τούς ζυγίσαντας σταφίδα, ἐπειδή δεν ἔχουν ἄσπρα εἰς τό χέρι να πληρώσουν καί εἶναι Φράγκοι καί δεν ἤμπορούμεν να τους σταναχωρήσομεν, μάλιστα ἐλπίζουν να τους ἔλθει ταρίφα καί ἀναβάλουν τόν καιρό. Γράμματα ἀκολούθως θέλει σας στείλω διά Κωνσταντινούπολη. Εὐχαριστώ διά ἐκεῖνα ὁπού σας εἶχα καί τα ἐστείλετε, ἄμποτε να φτάσουν ὀγλίγορα ἀγκαλά αὔριο μισαίβει καί ὁ τατάρης τοῦ Μουσταφά Μπέη καί ἕνας ἄλλος ἄνθρωπος τοῦ ὁπού τους στέλνει με πεσκέσια».¹¹⁷

Μία ἄλλη σημαντική μαρτυρία για τις εμπορικές συναλλαγές του Γ. Βάρβογλη αποτελεί μία επιστολή από τον προεστό του Μυστρά Παναγιώτη Κρεββατά, ο οποίος κάνει αναφορά για διάφορα αγροτικά προϊόντα, ὅπως το μετάξι, το οποίο καλλιεργούσε και απευθύνεται στον Γεώργιο Βάρβογλη προκειμένου να τον ρωτήσει σχετικά με την προμήθειά του κατά το εμπόριο του. Στην ἴδια επιστολή γίνεται λόγος για εμπόριο δημητριακών. Πιο συγκεκριμένα, ὅπως γράφει, «Ὁ ἐπιφέρων τό παρόν μου εἶναι ἐδικός μου ἄνθρωπος πιστός,

¹¹⁶ Δ. Μπαχάρας, *Αρχοντικές οικογένειες της Πελοποννήσου*, ὁ. π., σ. 41. Βλ., πιο αναλυτικά, για τις εξαγωγές της κορινθιακής σταφίδας ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, με κέντρο τὸ λιμάνι τῆς Πάτρας, τὴν περίοδο αὐτή, Β. Κρεμμυδάς, *Συγκυρία καὶ εμπόριο στὴν προεπαναστατικὴ Πελοπόννησο 1793-1821*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1980, σ. 147-151.

¹¹⁷ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Πάτρα 29 Σεπτεμβρίου 1815. Βλ. ολόκληρο αὐτὸ τὸ ἐγγράφο, με τὴν ἐρμηνεία διαφόρων ξένων λέξεων, στο Παράρτημα, ἐγγρ. υπ' αριθμ. 22.

καί ἡμπορεῖτε να του δώσετε κάθε γράμμα διά το ἐμπόριο εἰς τό ὁποῖο χρέος ἔχομεν να δεχθόμεν με περισσότερον θάρρος ἀπό τούς γονεῖς καί συγγενεῖς μας, οἱ ὅποιοι τά πάντα ἐθυσίασαν διά το γενικόν ὄφελος. Ἐδῶ κάμνω καλές προμήθειες καί θα ἔχομεν καλόν μετάξι καί φαίνεται ἡ ἐνέργεια θα αρχίσῃ γρήγορα καί ὁ θεός να δώσῃ να ἔχομεν γενικόν κέρδος. Ἄν ἔχετε νεότερα ἀπό τον φιλικόν ἐμπορικόν κέντρον διά να συνακουόμεθαι διά ταῖς προμήθειαις με ἰδιάζετε. Τῶν κτημάτων σας τά προϊόντα ὑπάγουν ἐφέτος καλά, ὥστε ὁπού κοντά εἰς τήν ἐνέργεια σας θα προθέσετε καί ὑλικόν μέσα διά το ἐμπόριον. Γνωρίζετε ὅτι εἰς αὐτό τά μέσα ὠφελοῦν τήν δραστηριότητα τοῦ ἐμπορίου. Ἄν ἡ χρεία τό καλέσῃ θα σας γράψομεν να μας κάνετε προμήθεια ἀπό σῖτον εἴτε κριθάρι εἴτε ἄλλο τι ἀπό τά προϊόντα σας ὅσα ἐδῶ δεν ἔχομεν ἐδῶ ἀρκετά. Καλόν λοιπόν να γνωρίζομεν καί τά αὐτοῦ».¹¹⁸

Ἡ ἐκτίμησις πρὸς το πρόσωπό του ἡ οποία υποδηλώνει καὶ το κύρος του τὴν περίοδο ἐκείνη γίνεται σαφὲς ἀπὸ ἀρκετὰ ἐγγράφα, ἓνα ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι με ἡμερομηνία 17 Μαΐου 1820 ἀπὸ τὸν Σωτήριον Σπ. Νοταρά. Πιο συγκεκριμένα, ὅπως ἀναφέρεται, «Προχθὲς εἰς τὰς 10 τοῦ παρόντος ἀπὸ Τρίκαλα ἐκατέβηκα ἐδῶ εἰς Κόρινθον καί χθες διά τοῦ Ἄργους ἔλαβα τό εὐγενὲς γράμμα σας. Σεσυμφωνημένον εἰς τὰς 30 τοῦ ἀπελθόντος. Ἐχάρη ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ σας ὑγείᾳ τὴν ὁποία ὁ πανάγαθος Θεὸς νὰ σᾶς χαρίξῃ διαφυλάττοντας ἀνωτέρους παντός ἐναντίου συναντήματος. Εἶδα ναὰ μοί ζητῆτε συμπάθεια ὁπού δεν μοι ἐμβάσατε τό χρονικόν ἰντερῆσιον καί με ἐλυπήσατε ὥστε τοσοῦτον χρόνον μεθ' ἡμῶν καί οὐκ ἔγνωκας με Φίλιππε; Ὅθεν ὁπότεν ὀρίζετε με το κόμοδον σας μου τα ἐμβάζετε δια τό ἐταιρικόν μας ἐμπόριον δεν ἔχω ἄλλας εἰδήσεις νεοτέρας ἀπὸ ἐκείνας ὁπού ἐλάβετε τὴν καλόσυνη νὰ μοῦ συμειώσῃ ἡ εὐγενείαν σας. Ἔως ὥρας τα ἴδια καί ἡμεῖς ἐγνωρίζομεν. Ὅ,τι καινούριο θὰ ἔχω θέλω σᾶς ἰδεάσει. Ἐλπίζω εἰς τὸν Θεόν ἀπὸ τὰς προμηθείας ὁπού ἔγιναν ἔως ὥρας να ὑπάγομεν καλά καί τό γενικό ὄφελος να εἶναι τέλειον. Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ».¹¹⁹

Ἐνα ἄλλο ἐγγράφο που μαρτυρᾷ τὴν ἐμπορικὴ δραστηριότητα τοῦ Γ. Βάρβογλη εἶναι ἐκείνη με ἡμερομηνία 26 Ἰουλίου 1820. Πρόκειται γιὰ μία ἐπιστολή που ἔστειλε ὁ Ἀλέξης Ρουσόπουλος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, δείχνοντας πὼς ἦταν γνωστός καὶ συνεργάτης τοῦ Γ. Βάρβογλη.¹²⁰ Στὴν ἐπιστολή αὐτή, καθὼς καὶ σε ἐκείνες που ἀναφέρονται παρακάτω, ὁ Ρουσόπουλος ἀναφέρεται στὸν Γ. Βάρβογλη σχετικὰ με τὶς ἐμπορικὲς δραστηριότητες στὸ Ταιγάνι καὶ στὴν ἐπικοινωνία με τοὺς συνεργάτες, καθὼς φαίνεται ὅτι υπῆρχε ἓνα μεγάλο δίκτυο συνεργατῶν στὶς ἐμπορικὲς δραστηριότητές του. Δύο ἀκόμη ἐγγράφα τα ὁποία

¹¹⁸ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Μισθρά 28 Ἀπριλίου 1820.

¹¹⁹ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Κόρινθος 17 Μαΐου 1820.

¹²⁰ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Κωνσταντινούπολις 26 Ἰουλίου 1820. Ἀντίστοιχες πληροφορίες δίνονται καὶ ἀπὸ ἄλλα ἐγγράφα, ἐνδεικτικὰ: 25 Αυγούστου 1820, 15 Σεπτεμβρίου 1820 καὶ 27 Σεπτεμβρίου 1820.

μαρτυρούν την εμπορική δραστηριότητα του Γ. Βάρβογλη είναι εκείνα με ημερομηνία 29 Οκτωβρίου 1820 από τον Αλέξανδρο Ρουσόπουλο προς τον Γεώργιο Βάρβογλη στην οποία γίνεται λόγος για μεταφορά εμπορευμάτων, με κεφάλαια του ίδιου. Η άλλη επιστολή με ημερομηνία 8 Οκτωβρίου 1820 αφορά εμπόριο στο Ταϊγάνι της Βεσσαραβίας.¹²¹

Σε μια άλλη επιστολή, με ημερομηνία 1^η Δεκεμβρίου 1820, ο Γ. Βάρβογλης, μαζί με τον Χανέμ πολίτη, τον Μιχαήλ Γεγινιάτη και τον Αναγνώστη Ρουντόπουλο βεβαιώνουν ότι έχουν λάβει 59.500 γρόσια από εμπόριο αλατιού, που ήταν ένα μονοπώλιο του κράτους. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται στο αρχείο, *«Οίμοις ή κάτοθεν ύπογεγραμμένοι ό τε Χαμέν Πολίτης, Γεώργιος Μπάρκογλους, Μιχαήλ Γελινιάτης και Αναγνώστης Ρούντοπουλος έσυμφωνήσαμεν με καλή μας γνώμη και θέλιση, διά τό άλάτι το μπάλτο¹²² όπου άγώρασαν από τόν ένδωξομεγαλοπρεπέστατον Κιαμήλ Μπέι έφέντη ό Μιχαήλ Γενιδιάτης και Αναγνώστης Ρουντόπουλος κατά τό διά να λαμβάνη ταϊς έξη σκάλες με τά πέριξ για γρόσια πενήντα μία χιλιάδες και πεντακόσια ήτοι γρόσια 59500 είς τό όνομα τους και έχουν και ντεμεσουτί δοσμένων είς τόν μπέι έφέντη με τρία ταζίτια να μετρίσουν τήν άνω ποσώτιτα τών γροσίων διά τό αυτό μπάλτο τοῦ άλατος. Ήμοις ή άνω τέσσαρρις ένεχόμεθαν ό καθής είς ένα κουάρτο όλοι μας σύντροφοι. Είς τήν αύτήν έπιστασίαν τοῦ άλατίου έχουν να έπιστατίσουν ό τε Μιχαήλ Γενινιάτης και Αναγνώστης Ρουντόπουλος είς τήν πούλισην και σύναξην γροσίων βαστώντας καθαρούς λογαριασμούς και έξώδων και τελιώνωντας ή σύναξης να θεωρούμεν καθαρόν λογαριασμόν. Διά φύραις άσπρών άν δεν προφτάσωμεν τά ταζίδια όμού και γρόσια χείλοια, διά τήν δούλευσην τών δύοων Γενινιάτου και Ρουντόπουλου όμού και φαίτων τους, όλα από τήν μέσην και πληρώνωντας τόν πάλτον¹²³ και τά όσα άλάτια ήθελε άγοράσουν ό,τι διάφορον ήθελε δώση. Όθεν να πέρνη ό καθής τό έν κουάρτο τόσον ζυμίαν (όπού ό κύριος φυλάξη όμοίως). Και είς ένδιξη έγιναν τέσσερα όμοια συντροφικά βεβαιωμένα ιδιωχείρος μας προς άσφάλειαν».*¹²⁴ Από το έγγραφο αυτό φαίνεται πως ο Γ. Βάρβογλης είχε αναπτύξει εμπορικές δραστηριότητες μαζί με άλλους εμπόρους, ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι αναφέρεται η σύναψη «συντροφικών» μεταξύ τους, τα οποία εξασφάλιζαν το μερίδιο που ανήκε στον καθένα. Βέβαια, δεν πρέπει να παραλείψουμε ότι πριν από τα *Ορλωφικά* ήταν έμπορος στη Ρωσία και γύρω στα 1765 έκανε εξαγωγές τροφίμων στη Σμύρνη, στη Χίο και στη Γαλλία.¹²⁵

¹²¹ Αρχείο Βάρβογλη, Κωνσταντινούπολις 29 Οκτωβρίου 1820 και 8 Οκτωβρίου 1820.

¹²² Βλ. παρακάτω τη λέξη πάλτο.

¹²³ Από το ιταλικό *appalto* = μονοπώλιο.

¹²⁴ Αρχείο Βάρβογλη, Τριπολιτζά 1 Δεκεμβρίου 1820.

¹²⁵ Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες, ό. π.*, σ. 205, 206

Όμως ο Γ. Βάρβογλης χαρακτηρίζεται και ως τοκογλύφος. Ήταν ένας από τους προεστούς εκείνους που δεν αρκούσαν σε επενδύσεις οι γαιοκτητικού και εμπορικού χαρακτήρα. Οι μισθώσεις φόρων και ο τοκισμός διαφόρων ποσών, σε άτομα που είχαν ανάγκη ρευστού, συνιστούσαν παράλληλες δραστηριότητές του.

3. Δανεισμός χρημάτων

Αρκετά είναι τα έγγραφα τα οποία μαρτυρούν την οικονομική δραστηριότητα της οικογένειας Βάρβογλη στον τομέα του δανεισμού χρημάτων. Πιο συγκεκριμένα, σώζονται αρκετές μαρτυρίες τόσο σημαντικών προσώπων όσο και κατοίκων διαφόρων χωριών, που ομολογούν ότι δανείστηκαν χρήματα από την οικογένεια από τον Γεώργιο Γ. Βάρβογλη. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα δάνεια έντοκα και με τη σημείωση ότι τα χρήματα προορίζονταν για «χρεία του καζά», αποτελούσαν συνήθη πρακτική σε περίπτωση οικονομικής αδυναμίας των κοινοτήτων.¹²⁶ Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η ομολογία του Αναστάση Κατρόπουλου όπως φαίνεται από έγγραφο με ημερομηνία 11 Ιουνίου 1764. Πιο συγκεκριμένα, ομολογεί ότι δανείστηκε από τον Γιώργη Μπάρμπογλου 400 γρόσια υποσχόμενος να τα επιστρέψει μέσα σε έξι ημέρες, γεγονός που το υπέγραψαν και τρεις μάρτυρες.¹²⁷ Μία ακόμα ομολογία είναι εκείνη του Θανάση Παπαγγελόπουλου σε έγγραφο με ημερομηνία 20 Ιουνίου 1768 στο οποίο ομολογεί ότι δανείστηκε από τον Γεώργιο Βάρβογλη 660 γρόσια (χωρίς αναφορά στο ποσοστό του τόκου), υποσχόμενος ότι θα τα επιστρέψει σε διάρκεια 6 μηνών.¹²⁸

Μία ακόμη μαρτυρία για τη δραστηριότητά του ως προς τον δανεισμό χρημάτων αποτελεί και η ομολογία του αρχιμανδρίτη Κυρίλλου, ο οποίος ανήκε στη μητρόπολη Μονεμβασίας. Όπως ο ίδιος ομολογεί, έλαβε στις 13 Ιανουαρίου 1768 από τον Γεώργιο Βάρβογλου ένα δάνειο ύψους 2.000 γροσίων για τις ανάγκες αυτής της μητρόπολης: *«Διά τῆς παρούσης μου χρεωστικής ὁμολογῶ, ὑποσημειουμένης καί ἐν ὑπογραφῇ καί ἐμαρτύρου ὁμολογίας δηλοποιῶ καί ὑπόσχομαι ὅτι ἔλαβον ἤδη δανεικῶς διά χρέος καί ἀνάγκην τῆς ἐπισκοπῆς ὅπου ἔχω νὰ ἀναδεχθῶ παρὰ τοῦ τιμιοτάτου κῆρ Γεωργίου Μπάρμπογλη γρόσια τόν ἀριθμό χιλιάδας 2, ἥτοι νούμερον γρόσια 2.000, τά ὁποῖα ὑπόσχομαι νὰ τα πληρώσω μετρητά, μετ' τήν χειροτονία (ἂν δυνηθῶ) πρὸς τήν αὐτοῦ τιμιότητα, εἰδέ νὰ ἔχω χρέος νὰ δώσω τῆς τιμιότητός του ὁμολογίαν τῆς αὐλῆς τῆς μητροπόλεως δηλονότι τῆς Μονεμβασίας, ὑποσχετικὴν καί χρεωστικὴ καί ἐσφραγιστόν παρ' ἐμοῦ μέχρι τῆς τελείας αὐτῶν ἐξοφλήσεως. Ὅθεν εἰς*

¹²⁶ στο ίδιο, σ. 175

¹²⁷ Αρχείο Βάρβογλη, Δρομπολιτσά 11 Ιουνίου 1764.

¹²⁸ Αρχείο Βάρβογλη, Τριπολιτσά 20 Ιουνίου 1768.

ένδειξη ασφαλείας και βεβαιώσεως έδωκα εις χείρας τής τιμοτήτος του τήν παροῦσα χρεωστικήν ὑποσχετικήν τε καί ένυπόγραφον όμολογίαν, κατ' έμπροσθεν τόν παρευρεθέντων χρησίμων τε καί άξιοπίστων μαρτύρων».¹²⁹ Ένα άλλο έγγραφο που δείχνει τη δραστηριότητα αυτή του Γ. Βάρβογλη είναι εκείνο που υπογράφεται από κάποιον Αναστάση Κατρόπουλου. Σύμφωνα μ' αυτό το έγγραφο, με ημερομηνία 6 Δεκεμβρίου 1769, ο Κατρόπουλος δανείστηκε το σχετικά μικρό ποσό των 350 γροσίων από τον Γ. Βάρβογλη. Το δανειστικό αυτό έγγραφο (όμολογία) το υπογράφουν και δύο μάρτυρες.¹³⁰

Από άλλα έγγραφα δίνονται αρκετές πληροφορίες αναφορικά με τον δανεισμό χρημάτων από τον Γ. Βάρβογλη προς τρίτους. Μία τέτοια πληροφορία είναι εκείνη με ημερομηνία 19 Νοεμβρίου 1807, σύμφωνα με την οποία ένα άτομο ομολογεί ότι δανείστηκε 440 γρόσια, τα οποία θα επέστρεφε με τόκο 20% στον Γ. Βάρβογλη.¹³¹ Το έγγραφο αυτό φέρει τουρκική σφραγίδα και δυσανάγνωστη υπογραφή ενός Έλληνα. Στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο Γ. Βάρβογλης ήταν ένας τοκογλύφος της εποχής, ο οποίος δάνειζε χρήματα με υψηλό τόκο, επιδιώκοντας το σίγουρο κέρδος, ανεξάρτητα από το αν αυτοί στους οποίους δάνειζε χρήματα ήταν Έλληνες ή Τούρκοι.¹³²

Από ορισμένα άλλα έγγραφα φανερόνται οι οικονομικές συναλλαγές της οικογένειας Βάρβογλη και με τους Οθωμανούς. Πιο συγκεκριμένα, μία επιστολή του Αθανάσιου Κανακάρη, με ημερομηνία 30 Ιουνίου 1814, μας πληροφορεί πως ο πατρινός προύχοντας-έμπορος στέλνει στον Γ. Βάρβογλη 3.000 γρόσια προκειμένου να τα παραδώσει σε κάποιον Οθωμανό «ακόντο δια τό μπόρντζι¹³³ τών μπεσιλικίων¹³⁴».¹³⁵ Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί μία επιστολή του Αθανάσιου Κανακάρη προς τον Γ. Βάρβογλη, από την οποία αναδεικνύεται πάλι η δραστηριότητα του Βάρβογλη στον δανεισμό χρημάτων. Είναι αξιοσημείωτος ο τρόπος με τον οποίο ο επιστολογράφος απευθύνεται στον Βάρβογλη, που σαφώς δηλώνει τη σημαντική θέση που κατείχε την περίοδο αυτή στην κοινωνία του Μοριά, κύρος λόγω της οικονομικής του επιφάνειας, το οποίο είχε, σαφώς, κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις. Όπως αναφέρεται στην εν λόγω επιστολή, «Προχθές, εις τά 30 παρελθόντος,

¹²⁹ Αρχείο Βάρβογλη, Ντόριτζα 13 Νοεμβρίου 1768.

¹³⁰ Αρχείο Βάρβογλη, Τριπολιτζά 6 Δεκεμβρίου 1769.

¹³¹ Αρχείο Βάρβογλη, Τριπολιτζά 19 Νοεμβρίου 1807.

¹³² Βλ. για έναν γνωστό τοκογλύφο από την ίδια περιοχή και για το πώς λειτουργούσε η τοκογλυφία Βασίλης Κρεμμυδάς, *Εταιρεία τοκογλυφίας Ν. Ταμπακόπουλος και Σία (1816-1820). Η τοκογλυφία στην Πελοπόννησο στο τέλος της Τουρκοκρατίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2013. Το μέσο ποσοστό του ετήσιου τόκου την περίοδο 1816-1820 ανερχόταν στο 22% (στο ίδιο, σ. 53).

¹³³ Μπόρτζι: από το τουρκικό borç = χρέος.

¹³⁴ Από το τουρκικό beşlik = τουρκικό ασημένιο νόμισμα πέντε γροσίων.

¹³⁵ Αρχείο Βάρβογλη, Πάτρα 30 Ιουνίου 1814.

ἀπήντησα τὸν τατάρην μας εἰς Καλάβρυτα καὶ σου ἔγραψα κάτοθεν τῆς γραφῆς Μετζόπουλλου, ὅπου μου ἔστειλε τάλιρα χίλια καὶ τριῶν χιλιάδων γροσίων ρουμπιέδες καὶ τα ἔβαλα εἰς τὸ δισάκι τοῦ Ἀνδρέα Τζαμπούση, σπιτονοικοκύρη μου τὸ ὅποιο σας ἔγραφα νὰ του το δώσετε καὶ τα μεν τάλιρα βαστάζατε ἕως δευτέραν μου ὀρδηνίαν, τοὺς δε ρουμπιέδες γρόσια 3.000 νὰ τοὺς δώσετε διὰ τὰ μπεσιλίκια πέρνοντας καὶ ὅσα σας δώσῃ ὁ Δημήτριος Γιαννακάκης ὅπου του παραίτησα μια πόλιντζα διὰ νὰ μου πωλήσῃ καὶ με εἶπεν ὅτι σας δίδει ἀπὸ ἐδικὰ του ὅσο νὰ συνάξῃ τα τῆς πολίτζης. Τώρα με το νὰ μην ἐπήγα ἀκόμη εἰς Πάτρα διὰ συμβεβηκῶς, σας ξαναενθυμίζω τα τότε γραφέντα μου ἀπὸ Καλάβρυτα. Τὴν ὥρα ὅπου ἐμήσευσα ἔτυχε νὰ εἴσθε πηγαίμενοι εἰς Βυτίνα, παρήγγειλλα τῷ κῦρ Ἀναγνώστη γραμματικῶς διὰ νὰ κάνῃ τὴν νότα διὰ τὰ ὅσα ἐβγαίνουν νὰ μας δώσουν οἱ Κουτζομαναῖοι καὶ νὰ τοὺς γράψῃ νὰ σας τα στείλουν ὅπου σας χρωστώ καὶ παρακαλῶ ὅπου νὰ τον συνεργήσετε καὶ ἡ εὐγενεῖα σας διὰ νὰ τοὺς σφίξῃ νὰ σας τα φέρουν μια ὥρα ἀρχύτερα καὶ τα ἀπερνάτε εἰς λογαριασμούς μου. Ταῦτα καὶ μένω. Εἰς τοὺς ὀρισμούς σας. Ἀθανάσιος Κανακάρης.

Υ.Γ. Εἶχα ἕνα πεζὸν σταλμένον ἀπὸ αὐτοῦ εἰς Πάτρα ὁ ὅποῖος μου ἔφερε ἀπόκριση καὶ δεν τον ἀπήντησα εἰς τὸν δρόμον, ὅθεν ἂν ἦρθε ἀπὸ αὐτοῦ καὶ τον ἔχουν ἀπλήρωτο πληρώσετε του καὶ ὅσα γράμματα μου εἶχαν ῥακομεντάδε διὰ Κωσταντινούπολη. Σας παρακαλῶ νὰ τα στείλετε τοῦ πεζοῦ εἶναι γρόσια 13, ἀγκαλὰ αὐτός ἔπρεπε νὰ μην πληρωθεῖ, ὅτι ἐπήρε τὰ γράμματα καὶ κάθησε δύο ἡμέρας καὶ δεν με ἐπρόφθασε εἰς τὸν καιρὸν τῆς δουλείας».¹³⁶ Ἀπὸ την ἐπιστολὴ αὕτη πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ Κανακάρης εἶχε δανειστεί ἀρκετὰ χρήματα ἀπὸ τὸν Βάρβογλη καὶ πὼς εξακολουθοῦσε νὰ δανεῖζεται, ἐνὸς ταυτόχρονα ζητοῦσε οἰκονομικὲς ἐξυπηρετήσεις.

Μία ἀκόμα μαρτυρία οἰκονομικῶν δοσοληψιῶν τοῦ Γ. Βάρβογλη με Οθωμανοὺς ἀποτελεῖ ἕνα ἄλλο γράμμα τοῦ Ἀθανάσιου Κανακάρη, με ἡμερομηνία 11 Ιουλίου 1814, στο ὁποῖο μιλάει γιὰ οἰκονομικοῦ τύπου συνεργασία τοῦ Βάρβογλη με Οθωμανοὺς τῆς περιοχῆς τῶν Καλαβρύτων καὶ, συγκεκριμένα, με τοὺς μπελουμπασάδες καὶ με τὸν Μουσταφάμπεη Καντίφ ἐφέντη. Μία ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ Αθ. Κανακάρη, με ἡμερομηνία 24 Ιουλίου 1814, ἀναφέρεται καὶ πάλι στα ἴδια ζητήματα. Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι τόσο ὁ Γ. Βάρβογλης ὅσο καὶ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογένειας Βάρβογλη εἶχαν οἰκονομικὲς δοσοληψίες με Οθωμανοὺς.¹³⁷ Μία ἐπιστολὴ τοῦ ἰδίου, με ἡμερομηνία 24 Ιουλίου 1814, πιθανότατα πρὸς τὸν Γ. Βάρβογλη, ἐπιβεβαιώνει τὶς παραπάνω μαρτυρίες. Πιο συγκεκριμένα, ὡς ἀναφέρεται, «Γνωστά σας τα ἐδὼ διατρέχοντα, ὅθεν μου δεῖδετε συγνώμη ὅπου δεν σας ἀπεκρίθην ἐκτεταμένως εἰς τὰ ὅσα μου προεγράφετε, τόσο διὰ ταῖς πόλιτζαις, καθὼς καὶ διὰ τὰ φλορία Ζακύνθου, καθὼς καὶ γιὰ

¹³⁶ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Πάτρα 3 Ιουλίου 1814.

¹³⁷ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Πάτρα 11 Ιουλίου 1814 καὶ Πάτρα 24 Ιουλίου 1814.

τήν παραλαβή κάλπικων καί ἐξίκικων 16 ρουμπιέδων. Τοῦ γραμματικοῦ ἔστειλα ἓν γράμμα παρά του Μουσταφά μπέη εἰς τοὺς Κουτζοαμανέους, ὁποῦ τους γράφει διὰ να ἐμβάσουν τὰ ὅσα χρωστούν ἀπὸ τὰ μετρουπλέτια κατὰ τὸ δευτέρῃ τους ἐστάλθη ἀπὸ αὐτοῦ, ἐπειδὴ αὐτοὶ προτιήτερα ἔγραφαν καὶ ἐρωτούσαν τὸν Μουσταφά μπέη ἀπὸ τὰς Ντράλας, ὅμως δεν μου το εἶπε καὶ ἀλησμόνησε να τους γράψῃ. Ἔλεγα λοιπὸν τοῦ γραμματικοῦ ὅτι ἀφ' οὗ τα λάβῃ, να μετρήσῃ εἰς τὴν πόρτα αὐτοῦ τὰ ὅσα χρεωστεῖ ὁ καζὰς Πάτρας διὰ λουφέδες, καὶ ὅτι περισσεύσῃ να το δώσῃ τῆς εὐγενείας σας. Σας ἔστειλε καὶ ὁ Μητζόπουλος, ἄνθρωπός μου, μια καμβιάλε ἀπὸ τάλλαρα να τους συνάξετε καὶ σας ἔλεγε ὁποῦ ἀπ' αὐτὰ να πληρώσετε γρόσια 1.000 τοῦ κῶρ Νικολή Ταμπακόπουλλου ὁμοῦ με τὸ διάφορόν τους ἕως τὴν ἡμέραν ὁποῦ τα δώσετε καὶ να μας στείλετε τὴν ὁμολογίαν σχισμένην καὶ περιμένωμεν με πρῶτον τὴν ἀπόκριση σας. Ὁ Γιαννετάκης μου ἔγραφε ὅτι ἦτον ἐξωπίσω διὰ να δώσῃ τα ὅσα του ἐπερίσσευαν ἀπὸ σύναξη πολίτης του παραίτησα καὶ λαμβάνοντάς τα παρακαλῶ να ἔχω εἶδῃσιν. Ὁ ἄνθρωπος σας ἦλθε καὶ δεν ἐστάθη ἐδὼ τελείως, μήτε τον εἶδα. Τὰ γρόσια 1500 του τὰ ἐμέτρησεν ὁ ἄνθρωπος μου Μητζόπουλος καὶ ἀπεράσατέ τα. Τὰ γρόσια 700 ἐδώσατε του Μουσταφάμπεη (;) ἀπέρασα, αὐτό ὅμως ἦτον παρ' ὀρντινία».¹³⁸

Για το ἴδιο ζήτημα εἶναι πολὺ διαφωτιστικὸ ἓνα ἄλλο ἐγγραφο τοῦ οικογενειακοῦ ἀρχείου. Πρόκειται για μία συνοπτικὴ καταγραφή (χουλασιά στα τουρκικά) τῶν ποσῶν που ὀφείλαν στον Γεώργιο Βάρβογλη διάφοροι Οθωμανοὶ τῆς Πελοποννήσου, λίγο πριν ξεσπάσει ἡ Επανάσταση. Το συνολικὸ ὕψος τῶν οφειλόμενων ποσῶν ανερχόταν ανερχόταν στο μεγάλο ποσὸ τῶν 101.369,20 γροσίων.¹³⁹ Οἱ πληροφορίες που μας δίνει αὐτὸ το ἐγγραφο ἀποκαλύπτουν το μεγάλο εὖρος τῶν δοσοληψιῶν που εἶχε ἡ οικογένεια αὐτή, ιδίως ὁ Γ. Βάρβογλης, με Οθωμανοὺς τῆς Πελοποννήσου.

Εἶναι λοιπὸν ολοφάνερο ὅτι τόσο ἡ οικογένεια Βάρβογλη ὅσο καὶ οἱ οικογένειες ἄλλων προεστών αὐτῆς τῆς περιόδου εἶχαν κοινές οικονομικὲς δραστηριότητες με τους Οθωμανοὺς. Ἀπὸ αὐτὴ τὴ συνεργασία ἀντλούσαν καὶ μία «πολιτικὴ» δύναμη, σε τοπικὸ ἢ ευρύτερο ἐπαρχιακὸ ἐπίπεδο. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ ιστορικὸς Αθ. Φωτόπουλος, ἡ ἐξουσία τῶν προκρίτων, κυρίως ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῆς ἐπαρχίας καὶ πάνω, δεν ἦταν οὔτε τυπικὴ, οὔτε ἀμελητέα. Εἶχαν τόση μεγάλη δύναμη ὥστε μπορούσαν να ἀντιστέκονται με ἐπιτυχία στὴν Οθωμανικὴ ἐξουσία. Μπορούσαν ἀκόμα καὶ να ἀρνηθοῦν να ἐκτελέσουν διαταγές που τις θεωρούσαν ἀδίκες. Ἀν συναινούσε ὁ τοπικὸς καδής (δικαστής), εἶχαν τὴ δυνατότητα να

¹³⁸ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Πάτρα 24 Ιουλίου 1814.

¹³⁹ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Χουλασιάς τῶν ὅσων ἔχω νὰ λάβω ἀπὸ ἐπιτόπιου(ς) Τούρκους. Βλ. στο Παράρτημα ἐγγρ. υπ' ἀριθμ. 37.

απολύσουν τον βοεβόδα¹⁴⁰ και μετά να το αναφέρουν στον πασά. Το διοικητικό και δημοσιονομικό, λοιπόν, καθεστώς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τους έδινε τη δυνατότητα να ασκούν «εξουσία» στο πλαίσιο της κοινότητας. Ταυτόχρονα δε, τους δημιουργούσε μια συνείδηση υπεροχής έναντι των ομοθρήσκων τους, στο πλαίσιο μιας «ταξικής» οργάνωσης της οθωμανικής αυτοκρατορίας.¹⁴¹

Από τις μαρτυρίες που έχουν παρατεθεί προκύπτει πως η οικογένεια Βάρβογλη κινούνταν στα ίδια πλαίσια. Όπως προκύπτει και από τη μελέτη του αρχείου της οικογένειας, οι προεστοί πλούτιζαν από τη γαιοκτησία, το εμπόριο και τη φορολογική εκμετάλλευση του λαού.¹⁴² Αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμα και μετά την άλωση της Τριπολιτσάς, πολλοί ήταν οι επιφανείς Τούρκοι οι οποίοι κατηγορούσαν τους χριστιανούς προεστούς για τη φορολογική επιβάρυνση των ραγιάδων· ωστόσο, θα πρέπει να ληφθεί υπόψιν ότι οι Τούρκοι αυτοί ήταν αιχμάλωτοι των Ελλήνων επαναστατών και, συνεπώς, είναι λογική η προσπάθειά τους για απόσπηση των ιδίων κατηγοριών που τους προσήπταν οι Έλληνες για τις συνθήκες της μακροχρόνιας δουλείας.¹⁴³

Μία ακόμα επιστολή που ενισχύει τις δανειστικές δραστηριότητες του Γ. Βάρβογλη και μάλιστα με μεγάλα ποσά, είναι αυτή με ημερομηνία 16 Αυγούστου 1814, σταλμένη πάλι από τον Αθανάσιο Κανακάρη. Όπως ο αναφέρει, «Γνωστά της τά εις Πάτρα διατρέξαντα τά όποια με έκαμαν να αναχωρήσω έως να είδω τι χαραικέτι¹⁴⁴ έχει να λάβη αύτή ή υπόθεσις καί άν ή χρεία προκαλεί να μισεύσω εις διά Κωνσταντινούπολη βιασμένος να ζητήσω άπ' εκεί τήν υπεράσπιση. Χθες έμαθον τήν θείαν δίκην όπου έπεσε εις τάς κεφαλάς τών παιστών. Όθεν μυστικῶ τρόπω σας γράφω τό παρόν μου, διά να είδω καί τι έπράξατε εις τόν μεταξύ μας λογαριασμό, τι έλάβατε από Δημήτριο Γιαννετάκη, καί εάν έλάβατε τίποτες καί από τόν Άναγνώστη Ζαφειρόπουλο γραμματικόν κοινοῦ. Με τόν γαστουνιώτη Μουσταφά μπέι σας

¹⁴⁰ Εκπρόσωπος της εκτελεστικής εξουσίας στον καζά και ταυτόχρονα τις περισσότερες φορές ήταν και ζαμπίτης (zabit = αστυνόμος). Αν ο καζάς είχε εμπορικό λιμάνι, θα μπορούσε να έχει και τις αρμοδιότητες του τελώνη. Αρχικά, διορίζονταν από τον πασά. Από το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα, βοεβόδας μπορούσε να γίνει ο ίδιος ο εκμισθωτής του μουκατά των φόρων ή ένας πληρεξούσιός του. Στους καζάδες της Πελοποννήσου βοεβόδες διορίζονταν αγιάνηδες ή έμπιστοι συνεργάτες τους· Αναστασία Κυρκίνη - Κούτουλα, *Η οθωμανική διοίκηση, ό. π.*, σ. 187, 188.

¹⁴¹ Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες, ό. π.*, σ. 91.

¹⁴² Κατηγορίες για φορολογική καταπίεση εκτοξεύονταν και από επιφανείς Οθωμανούς. Για παράδειγμα, ο Σουλεϊμάν Πενάχ εφέντης κάνει αναφορά, το 1785, στις οικονομικές καταχρήσεις των κοτζαμπάσηδων και των αγιάνηδων, που αποτελούσαν πρόσχημα για τους δικαστές, οι οποίοι εν τέλει επωφελούνταν περισσότερο· Ν. Σαρής, *Προεπαναστατική Ελλάδα, ό. π.*, σ. 258-259.

¹⁴³ Θεόδωρος Ρηγόπουλος, *Απομνημονεύματα από των αρχών της επαναστάσεως μέχρι του έτους 1881*, επιμ. Αθ. Φωτόπουλος, Αθήνα, 1979, σ. 19-20

¹⁴⁴ Από το τουρκικό hareket = ενέργεια, πράξη, αποτέλεσμα.

ἔγραφα καί σας ἔλεγον ἂν του χρειασθoύν τζίρκα¹⁴⁵ 1.500 να του ἔβρεθείτε. Παρακαλώ στείλετε μου μια σημείωση, πως εἴμεθα εἰς τὴν λειψοδοσία μας και μη ἡξεύρει κανένας ὅτι σας γράφω, ἔως να εἰδῶ τὸ τέλος αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως καί φανερωσον μοι καί τι τρέχει εἰς τὰ αὐτοῦ. Διὰ το φλορία μου ἐγγράφετε εἶχα γράψει τότε εἰς Ζάκυνθο καί με ἀποκρίθηκαν ὅτι εἰς τὰ 13 καί 14 τὰ 20 ἤμπορούν να γίνουν τὰ βενετικά, εἰδὲ ὀλλανδέζικα δεν εὐρίσκονται, καί ἂν εὐρεθoύν πολλά ὀλίγα πρέπει να τα μαζώνει ἀπὸ 3 καί 4 καμβιάλες¹⁴⁶. Ἄν σας χρειασθῶ, καθώς σας προέγραφα, ἔχει ὁ κῦρ Ἀλέξιος Στέφανος, τζίρκα γρόσια 100.000, καί ἂν ἀγαπάτε γράφετέ του εἰς Πάτρα ἐδικoῦ μου Ἀναστασίου Μιτζόπουλου ἀπὸ ἐκείνον παράτση να ἀνταποκρίνεται εἰς Ζάκυνθο, δεν δέχεται ὁμως ὁ κῦρ Ἀλέξιος λιανοπαράδες.». ¹⁴⁷

Κοντολογίς, εἶναι αρκετές οι επιστολές του Αθανάσιου Κανακάρη προς τον Γ. Βάρβογλη, στις οποίες επιβεβαιώνεται η δραστηριοποίηση του τελευταίου στον δανεισμό χρημάτων σε τρίτους. Μία ἀπὸ αὐτές εἶναι ἐκείνη με ἡμερομηνία 22 Νοεμβρίου 1814, στην οποία ο Αθανάσιος Κανακάρης απευθύνεται, για ἀκόμα μία φορά, στον Γ. Βάρβογλη κάνοντας και πάλι μνεῖα στις οικονομικές σχέσεις του με Οθωμανούς. Ὅπως γράφει, «Εἰς τὰ 20 τρέχοντος, τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδι, σας ἀποκλείνομαι ἐν βία, διὰ τὴν περιλαβὴ τῶν ἀμμανετίων¹⁴⁸, ὁπού μου ἐστείλατε με τατάρη¹⁴⁹ τοῦ Μουσταφάμπει, τὸ ὁποῖον γράμμα σας το ἔστειλα με κάποιον Μπραίμη, Λαλιότη. Μετὰ ταῦτα ἐμέτρησα τὰ ἄσπρα καί ἐβγήκαν σωστά κατὰ τὸ γραφτόν σας χιλιάδες δεκατρεῖς πεντακόσια πενήντα καί χίλια τὸ ταχβλήλι τοῦ Μουσταφάμπει, ἴσον γρόσια 14.550. Ἐγὼ αὐτάς τὰ καμπιάδες δεν σας τα ἔστειλα να τας

¹⁴⁵ Ἀπὸ το ἰταλικὸ circa = περίπου.

¹⁴⁶ Ἀπὸ το ἰταλικὸ cambiala = συναλλαγματική. Ἡ χρήση των συναλλαγματικῶν γενικεύθηκε στα μέσα του 18ου αι., αντικαθιστώντας ευρύτατα το ρευστὸ χρήμα στις οικονομικές συναλλαγές, διότι αποτελοῦσε τον πιο ασφαλή τρόπο πληρωμῆς για το ἐμπόριο των μεγάλων ἀποστάσεων. Στην ἐκδοση πολιτῶν προέβαινε ὁποιος χρειαζόταν να κάνει ἀγορές προϊόντων, χωρίς να εἶναι ἀναγκασμένος να ἔχει μαζί του ἢ να στείλει χρήματα. Ἡ συμφωνία ἐξόφλησης παρείχε τη δυνατότητα στον ἀποδέκτη της να παραδώσει το οφειλόμενο ποσὸ και κατὰ δόσεις. Ἡ τήρηση των ἡμερομηνιῶν δεν ἦταν πάντα ἀυστηρή. Στα ἔγγραφα των συναλλαγματικῶν δεν ἀναγράφονταν τα ποσοστά των τόκων ἐπὶ του συνόλου των διακινούμενων ποσῶν. Ὅταν μια πόλιτζα δεν πληρωνόταν στην ἡμερομηνία λήξης της, το διακινούμενο ποσὸ, ξεφεύγοντας ἀπὸ τη διαδικασία της συναλλαγματικής, ἀντιμετωπιζόταν ως συνηθισμένο δάνειο και ἐπιβαρυνόταν με 15-10%. Ἀν ο δικαιούχος ἠθελε να ρευστοποιήσει ἀμεσα τη συναλλαγματική, μπορούσε να την μεταβιβάσει σε κάποιον ἄλλο ἐπιχειρηματία ἢ χρηματιστή, πλήρωνε ὁμως ἀμεσα την ἀπαιτούμενη προμήθεια για την ἐξόφληση της πόλιτζας. Πρόκειται για το γνωστὸ «σκόντο», δηλαδή για το κέρδος που θα ἀποκόμιζε ο χρηματιστὴς ἀπὸ τον δικαιούχο για την παρεχόμενη διευκόλυνση με την ἀμεση ρευστοποίηση. Για τον ρόλο της συναλλαγματικής στο ἐμπόριο βλ. Ν. Σβορώνος, *Το ἐμπόριο της Θεσσαλονίκης τον 18ο αἰώνα*, ἐκδ. Θεμέλιο, Ἀθήνα 1996, σ. 119, 344, 372 [α' ἐκδοση στα γαλλικά, Ν. G. Svoronos, *Le commerce de Salonique au XVIIIe siècle*, éd. PUF, Παρίσι 1956]. Ὅλγα Καραγώργου - Κουρτζή, *Οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στη βόρεια Πελοπόννησο, ὁ. π.*, σ. 129-138· Γ. Παπαγεωργίου, *Ο ἐκσυγχρονισμὸς του Ἑλλήνα πρᾶματεντὴ σύμφωνα με τα ἐυρωπαϊκὰ πρότυπα (τέλη 18ου - ἀρχές 19ου αἰώνα). Ἐνα μαθηματάριο ἐμπορίου του Αθανασίου Ψαλίδα*, ἐκδ. Τολίδη, Ἀθήνα 1990, σ. 114.

¹⁴⁷ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Κερπινὴ 16 Αυγούστου 1814.

¹⁴⁸ Ἀπὸ το τουρκικὸ emannet = ἐνέχυρο, παρακαταθή, φύλαξη.

¹⁴⁹ Οἱ ταχυδρόμοι (tatar) στην Οθωμανικὴ Αυτοκρατορία.

πουλήσετε, μόνο επειδή μου έλέγατε χρωστάτε να έμπάσετε του Γιαννετάκη, επειδή και δεν τας ήβρα με όλίγην διωρία σας τα έστειλα διά να όφεληθείτε και να κάμετε και τη δουλεία σας. Μ' όλον τουτο εκείνο όπου γνωρίζη ό καθείς, διά τό ίντερέσιον του εύκολον και όφέλιμον τό καλλιώτερο καί έστω προσπαθούμε páλιν καί διά το μέλλον εάν έπιτύχομεν τίποτε, ό κύρ Παπα Άγγελακόπουλος μου ζητά γρόσια 300 = έκατό πενήντα όπου χρωστούν οί ζευγίτες¹⁵⁰ του χωρίου όπου αγοράσατε καί έκατόν πενήντα να σας έμπάση ό μπαχτζής,¹⁵¹ όπου τα χρωστή, καί σας παρακαλώ εάν όρίζετε, γράψε τε μου να του τα μετρήσω διά να άπεράσετε είς λογαριασμόν μου, ότι δεν με άφήνει καθημερινώς ήσυχον, λέγοντας μου ότι είναι συνήθεια όποιος ή κιαχαλήκια¹⁵² παίρνει ή χωρίον αγοράζει να πληρώνει τά χρέη των ραγιάδων όπου κατοικούν μέσα. Πέρασατε είς κρεντιτόν¹⁵³ μου καί τά γρόσια 1694,20 όπου έμέτρησα, καί ζητήσετε καί γράμμα από τόν ένδοξότατον Μουσταφαμπί διά να στείλετε τόν Κουτζουέ (λ. δ.) να σας φέρουν τά χρωστούμενα. Τό μηνιάτικο του άπερασμένου Σεπτεμβρίου καί Όκτωβρίου άκόμη δεν έγινε ταχζήλι, επειδή τώρα πληρώνω τούς μαχτιχιούς¹⁵⁴ των βελανιδιών καί έξοδεύονται πολύ παράδες. Δεν θέλει να μας πληρώση ό Γιώργης Στράνης όπου χρωστά έως δέκα χιλιάδες γρόσια και έχομεν καθημερινούς καβγάδες καί ό Θεός να του δώσει καλήν φώτισην να μας πληρώσει καί διά τουτο δεν ήξεύρω να σου είπώ πόσο είναι καί είς τρεις τέσσερας ήμέρας έλπίζω να τα λάβω καί να τα άπεράσω είς πατρίδαν σου καί τότε να σας γράψω πόσα είναι. Άδελφέ έμείς εδώ όγρυτήσαμε¹⁵⁵ με τούς Φράγκους, επειδή όλοι θέλουν τά κέφια τους καί δεν πείθονται με κανέναν δίκαιον εύλογοφάνες.

Υ.Σ. Χθες είς τά 7 ή ώρα έφτασε ό πεζός Γιαννετάκης, είπέ του ότι με τόν ίδιον θέλει να του άποκριθώ επειδή δεν έχω τώρα καιρό, είς τό προχθεσινό όπου περέλαβα γράμμα διά να σας δώση την ρετζεβούτα¹⁵⁶ καθώς μου γράφει από Πόλιν θα ζημιωθεί από τάς μονέδας ότι έξέπεσαν».¹⁵⁷

Από αυτό το έγγραφο γίνεται κατανοητό πως ο Γ. Βάρβογλης είχε επεκτείνει τις οικονομικές του δραστηριότητες και προς του Οθωμανούς, γεγονός που καθιστά σαφές πως αυτό που τον ενδιέφερε ήταν το κέρδος, ανεξάρτητα με ποιον συνήπτε δάνεια. Η δημιουργία οικονομικών σχέσεων με Οθωμανούς γίνεται σαφής και από άλλες επιστολές. Παράλληλα γίνεται σαφές πως ο Βάρβογλης αποτελούσε ένα σεβαστό και έμπιστο πρόσωπο, δεδομένου

¹⁵⁰ Οι καλλιεργητές των χωραφιών και, ιδίως, αυτοί που τα όργωναν

¹⁵¹ Από το τουρκικό bahçi = δωρητής, δανειστής.

¹⁵² Φόρος προστασίας που πληρώναν οι χριστιανοί καλλιεργητές σε ισχυρούς Οθωμανούς.

¹⁵³ Λογαριασμό

¹⁵⁴ Δηλώνει μάλλον τον κατ' αποκοπή φόρο, το λεγόμενο μακτούς (από το τουρκικό maktu).

¹⁵⁵ Πρόκειται για το ογρατίζω, από το τουρκικό uğurlu = προσεγγίζω, πλησιάζω.

¹⁵⁶ Ρετζιβούτα. Από το ιταλικό ricevuta = απόδειξη παραλαβής.

¹⁵⁷ Αρχείο Βάρβογλη, Παλαιά Πάτρα 22 Νοεμβρίου 1814.

ότι ζητείται από αυτόν να μεσολαβήσει προκειμένου να δοθούν σε κάποιον δανειστή τα χρωστούμενα. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί μία επιστολή του Αθ. Κανακάρη προς τον Βάρβογλη, στην οποία, μεταξύ άλλων, αναφέρει πως «Πλέον ὅ,τι ἐκάμετε ἐκάμετε, ἂν τό καλέσι ἢ ὥρα ἄς πληρώσω καί κομάτι διάφορον ἐξ ιδίων μου καί διά τοῦ κῦρ Ἀναγνώστη καί κύρ Σωτήρου προσπαθῶ καί αὐτά ἴσως καί τελειώσουν καί τοὺς τά στείλω. Ἔλαβον καί τό χαρτί με τοὺς ζύτζικους ρουμπιέδες καί κάλπικο ντεσιλίκι, ὁμοίως καί τόν ντεσχερέ Τζιμπουχζί Ἐμήνη. Μέ τόν κόνσολο Ρουσέλ δέν ἤμπορέσαμε νά συμφωνήσουμε τίποτες, μάλιστα μεέ τό νά βλέπω ὅπου ἐτοιμάζεται νά φύγη, ἀμφιβállω καί χωρίς νά μοῦ δόση τήν πόλιτζα με ἄλλον τζήρον ὅπου νά εὐρίσκεται ἐδώδ δέν τήν παίρνω καί αὐτός καί δέν θέλει νά τήν δόση εἰς τζήρον, ὅθεν περιττό νά φέρω καί τά ἄσπρα ἀπό Καλάβρυτα ἐδώ, χωρίς νά τελειώση βεβαίως ἡ δουλιά μας καί δέν ἤξεύρω πλέον πώς νά τοὺς γράψω. Διά τό ἀλάτι ὅπου σᾶς προέγραφα, διά νά μοῦ τό πάρετε μήν εἰπήγητε τινός τίποτα ἐπειδή μοῦ γράφει ὁ Μουλάν Μέτος ἀάπό Γαστούνη νά μουῦ τοό κάμη ἰλτιζάμι,¹⁵⁸ μά δεέν ἐλπίζω νά φθιάσουμε ἐπειδή μοῦ γράφει πολύ περισσότερον ἀπό τό πέρυσι ὅτι τοῦ γράφει ἀπό Πόλη ὁ Χιφβζί Μουσταφάς ὁ ἐφέντης καί τοῦ στέλνει αὐτά τά ντεμεσούκια».¹⁵⁹ Σημαντικό είναι και το έγγραφο με ημερομηνία 19 Ιουνίου 1815, στο οποίο ο Σωτήριος Χαραλάμπης βεβαιώνει τον Γ. Βάρβογλη ότι σύντομα θα τακτοποιήσει χρέος που είχε απέναντί του.¹⁶⁰

Μία ακόμη επιστολή του Αθανάσιου Κανακάρη στην οποία πρέπει να γίνει αναφορά είναι εκείνη που αποστέλλει στον Γεώργιο Βάρβογλη στις 5 Μαΐου του 1815 από την Πάτρα, μέσω της οποίας των πληροφορεῖ σχετικά με την εξέλιξη των οικονομικών του συναλλαγών με τον τριπολιτσιώτη προύχοντα-έμπορο. Ὅπως ο ἴδιος αναφέρει, «Χθες βράδυ ἔλαβα τό πλοῖκον¹⁶¹ με τήν εἰς τάς 2 τρέχοντος τήν μίαν σας ὁμοῦ καί τό ἐσώκλεισταον κατά τήν γραφήν σας. Δέν ἤξεύρω πως δεν σας ἦτον φερμένοι αἱ εἰς τάς 26 καί 28 με 29, με τόν πλοῖκον Παπαρηγόπουλλου ἀπό εἰς χειῖρας Φωτήλα εἶχα στείλει καί ἐλπίζω μέ ταῦτα νά τάς ἐλάβετε. Σᾶς ἔχω καί εἰς τάς 30 καί πρώτη Μαΐου μέ τσαούσην τοῦ Ἀρναοῦν Ζαδέ Μουσταφάγα καί σᾶς ἔγραφα ὅτι γράφω ὅτι εἰς τάς 2 Ἀπριλίου ἐμφανίστηκα αἱ πολιτzaίς μας. Μέ τάς 26 σᾶς ἐσυντρόφευσα γράμμα διά Σακουμάνον, μέ τάς 29 γράμμα διά Μώρα βεκίληδες καί διά νά τά στείλετε μέ πρῶτο καί ἀποκριθῆτε μετά τήν παραλαβήν τους. Εἶδα ὅτι σᾶς ἐμέτρησε τά 8:79 ὁ Γιαννακάκης. Μέ τό εἰς τάς 28 σᾶς περιέκλεια τήν ἀπόδειξιν ὅπου ἐμετρήθηκαν ἐξ ὀρδινίας μου εἰς Ζάκυνθον καί τοῦδ τό ἐγχειρίζετε. Εἰς τό κριμέζον σας δεέν ἔγινε τελείως πώλησης

¹⁵⁸ Ενοικίαση φόρου (τ. iltizam).

¹⁵⁹ Αρχεῖο Βάρβογλη, Παλαιά Πάτρα 18 Δεκεμβρίου 1814.

¹⁶⁰ Αρχεῖο Βάρβογλη, Καλάβρυτα 19 Ιουνίου 1815.

¹⁶¹ Δέμα με επιστολές.

ἐπειδὴ δεέν ἐζητοῦνται, μάλιστα καθὼς σᾶς προέγραφα ἔφερεν καὶ ἀλίμονο τό καράβι ὅποῦ ἦλθε ἀπὸ Τούνεζι καὶ ἐξέπεσε ἡ τιμὴ του καὶ πάσχομεν μὲ τό καλίοτερο. [...]. Ἐγὼ εὐρίσκομαι εἰς τό τενταρήκι ὅποῦ ἐβρακίζω ὀλίγα κρασιά διὰ Ταϊγάνιον ἀπ ἐκεῖνο ὅπου κατεσώσατε διὰ δοκιμὴν καὶ τό στέλνω μὲ τό ἴδιο καράβι ὅποῦ ὑπάγει ὁ Παλαιῶν Πατρῶν, νά ὑπάγῃ μαζί εὐχόμενος πὼς ἴσως πωληθῇ εἰς επικερδὴ τιμὴ».¹⁶²

Σε επιστολὴ των Αθανάσιου Κανακάρη και Νικόλαου Λόντου, με ημερομηνία 28 Ιουλίου 1815, προς τον Γ. Βάρβογλη του ζητούν να αποπληρώσει το χρέος τους προς τον Οθωμανό Μουσταφάμπεη.¹⁶³ Μία ἄλλη επιστολὴ επιβεβαίωσης της μεγάλης οικονομικῆς δραστηριότητος του Βάρβογλη εἶναι αὐτὴ τη φορὰ ἀπὸ τον Ανδρέα Ζαῖμη, με ημερομηνία 30 Ιουλίου 1815. Στην επιστολὴ αὐτὴ ο βοσνιτισιάνος προύχοντας του γράφει ὅτι στέλνει στον Βάρβογλη δύο πουνγγιά με 5.000 γρόσια που του χρωστούσε, ἐνὼ τα υπόλοιπα χρωστούμενα θα του τα ἐστελνε μέχρι το πανηγύρι. Επίσης, ζητᾷ ἀπὸ τον Βάρβογλη ἕνα δάνειο ὕψους 2.000 γροσιῶν με μία πόλιτζα (συναλλαγματική), προκειμένου να το στείλει στον πατέρα του.¹⁶⁴ Ἰδιαίτερα σημαντικὴ εἶναι και η επιστολὴ του Αθανάσιου Κανακάρη προς τον Γ. Βάρβογλου, με ημερομηνία 8 Σεπτεμβρίου 1815, στην οποία αναφέρονται διάφορα ζητήματα οικονομικῆς φύσεως. Ἀπὸ τα γραφόμενα προκύπτει πὼς ο Γ. Βάρβογλης ἦταν ἕνας προύχοντας με πολλὰ χρήματα, γεγονός που του ἐπέτρεπε να δανεῖζει σε πολλούς, στο πλαίσιο ἐνὸς δικτύου που το αποτελούσαν άτομα με τα οποία εἶχε πολλές δοσοληψίες. Τα άτομα αὐτὰ βρίσκονταν τόσο στην Πελοπόννησο ὅσο και στην Κωνσταντινούπολη.¹⁶⁵

Ἐνα ἀκόμη ἐγγράφο που μαρτυρᾷ την οικονομικὴ δραστηριότητα του Γεώργιου Βάρβογλη εἶναι ἐκεῖνο με ημερομηνία 16 Ἀπριλίου. Πρόκειται για μία επιστολὴ του Ανδρέα Ζαῖμη ἀπὸ τα Καλάβρυτα, στην οποία αναφέρει τα εξής: «[...] Ἴδον καὶ ὅσα με γράφετε περὶ τοῦ λογαριασμοῦ σας καὶ μετὰ τό Πάσχα ἢ ἄσπρα θέλει σᾶς στείλω, ἢ σᾶς γράφω παρακαλώντας σας νά λάβετε ὑπομονή, ἢ ἄλλον τρόπον κάμωμεν καὶ παρακαλοῦμε ἂν ἔχετε καὶ ἑκατὸ παράδες στό χέρι παρακαλῶ μετρήσετε εἰς τόν Νικόλαον Γιαννετάκη γρόσια χίλια, διὰ μίαν πόλιντζα ὅποῦ ἐτράβηξε ὁ πατήρ μου καὶ τὰ ἐμοιράσθημεν μὲ τόν κύρ Σωτήρη καὶ λοιπούς καὶ τό ἀνάλογόν μου ἔγινε τόσο καὶ πάρετε ἕνα τεζκερέ ἀπὸ αὐτόν ὅτι τὰ ἔλαβε. Σας δίδω πολύ βάρος μὰ ἡ φιλία καὶ τό θάρρος μὲ παρακινοῦν καὶ πάλι ὅπως ὀρίζετε τήν ἀπόκρισίν

¹⁶² Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Πάτρα 5 Μαΐου 1814.

¹⁶³ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Πάτρα 28 Αυγούστου 1814.

¹⁶⁴ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Κερπινή 30 Ιουλίου 1814. Ἀντίστοιχης θεματολογίας εἶναι και η επιστολὴ που του γράφει στις 14 Αυγούστου 1815.

¹⁶⁵ Ἀρχεῖο Βάρβογλη, Πάτρα 8 Σεπτεμβρίου 1814.

μου καί τό τοῦ ἀδερφοῦ». ¹⁶⁶ Η επιστολή αυτή αποτελεί μία ακόμα μαρτυρία του ότι πολλοί ήταν εκείνοι που προσέτρεχαν στον Βάρβογλη προκειμένου να δανειστούν χρήματα, γεγονός που ενισχύει ακόμα περισσότερο το γεγονός ότι αποτελούσε έναν τοκογλύφο αυτής της εποχής. ¹⁶⁷

Από ένα άλλο έγγραφο, με ημερομηνία 26 Οκτωβρίου 1819, φαίνεται ότι ο Γεώργιος Βάρβογλης υπογράφει και ως μάρτυρας κατά τη σύναψη ομολογιών για τον δανεισμό χρημάτων. ¹⁶⁸ Θα αρκεστούμε σε αυτές μόνο τις μαρτυρίες, επισημαίνοντας ότι στα έγγραφα της προεπαναστατικής περιόδου σώζονται πολλές μαρτυρίες που αποδεικνύουν την έντονη οικονομική δραστηριότητα του Γεωργίου Βάρβογλη, ιδίως κατά την περίοδο λίγο πριν από το ξέσπασμα της ελληνικής επανάστασης. Και σ' αυτό το σημείο εντοπίζονται πολλές ομοιότητες με τις δανειστικές πρακτικές ενός άλλου μεγαλοδανειστή της περιοχής αυτής, του Ν. Ταμπακόπουλου, για τον οποίο κάναμε λόγο παραπάνω. ¹⁶⁹

¹⁶⁶ Αρχείο Βάρβογλη, Καλάβρυτα 7 Απριλίου 1816.

¹⁶⁷ Χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση προεστών των Καλαβρύτων οι οποίοι δανείστηκαν από τον Γεώργιο Βάρβογλη 3.347,16 γρόσια με τόκο 30%· βλ. Αθ. Φωτόπουλος, *ό. π.*, σ. 176.

¹⁶⁸ Αρχείο Βάρβογλη, 26 Οκτωβρίου 1819.

¹⁶⁹ Ο Β. Κρεμμυδάς [*Εταιρεία τοκογλυφίας*, *ό. π.*, σ. 60], μιλώντας για τον μεγαλοδανειστή Ν. Ταμπακόπουλο, κάνει μία πολύ σημαντική παρατήρηση λέγοντας ότι, όπως φαίνεται από το κατάστιχό του, η ελληνική κοινωνία εισέρχεται στην Επανάσταση σε συνθήκες οικονομικής και, συνακόλουθα, κοινωνικής κρίσης. Οι στεριανοί μεγαλέμποροι δοκίμαζαν να εμποδίσουν την οικονομική κατάρρευση με τον δανεισμό μεγάλων ποσών. Νομίζω ότι αυτή η παρατήρηση ισχύει και για τον Γ. Βάρβογλη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η ΔΡΑΣΗ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Ι. Πολεμική δράση

Η Πελοπόννησος αποτελεί μία από τις περιοχές του οθωμανοκρατούμενου ελληνικού χώρου που ήταν καλά προετοιμασμένη για τον μεγάλο Αγώνα της ανεξαρτησίας. Συνδύαζε δύο πολύ ευνοϊκές προϋποθέσεις για την επιτυχία του: πρώτον, τη μικρή, συγκριτικά με άλλες ελληνικές περιοχές, αναλογία τουρκικού πληθυσμού και, δεύτερον, τη μεγάλη απόσταση από το διοικητικό κέντρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.¹⁷⁰ Επίσης, πολύ θετικό ρόλο έπαιξε και ένα συγκυριακό γεγονός· η μετακίνηση από την Πελοπόννησο του διοικητή της Χουρσίτ πασά, ενός πολύ ικανού πασά, ο οποίος στάλθηκε από την Υψηλή Πύλη στα Γιάννενα με ισχυρό στρατιωτικό σώμα για να αντιμετωπίσει τον αποστάτη Αλή πασά.¹⁷¹

Από την άλλη, η Πελοπόννησος είχε μία επαναστατική παράδοση· ιδίως η Μάνη. Επίσης, η πνευματική και οικονομική πρόοδος των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων του πελοποννησιακού πληθυσμού είχε καλλιεργήσει σ' αυτά μία συνείδηση υπεροχής έναντι των Οθωμανών Τούρκων και μια αυτοπεποίθηση στις δυνάμεις τους.¹⁷² Όπως φαίνεται, γι' αυτούς τους λόγους, η Πελοπόννησος προσέελκυσε τη μεγαλύτερη προσοχή της Φιλικής Εταιρείας, περισσότερο από κάθε άλλη περιοχή του τουρκοκρατούμενου ελληνικού χώρου. Στην Πελοπόννησο είχαν μνηθεί τα περισσότερα άτομα, συγκριτικά με άλλες περιοχές του οθωμανοκρατούμενου ελλαδικού χώρου.¹⁷³ Ορθά οι πρωτεργάτες της είχαν διαπιστώσει ότι δεν μπορούσε να πετύχει η Επανάσταση αν δεν συμμετείχαν σ' αυτήν οι κεφαλές του τόπου (οι κοτζαμπάσηδες και οι ανώτεροι κληρικοί), οι οποίοι ασκούσαν μεγάλη επιρροή σ' όλο το λαό του Μοριά.¹⁷⁴ Επίσης, πολύ σημαντικό ρόλο έπαιξε το γεγονός ότι πολλοί από τους πλέον δραστήριους πρωτοφίλικους (ο Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος, ο Γρηγόριος Δικαίος

¹⁷⁰ Ο Μ. Σακελλαρίου [*Η Πελοπόννησος, ό. π.*, σ. 283] υπολογίζει ότι ο τουρκικός πληθυσμός της Πελοποννήσου ανερχόταν το 1821 στο 10% περίπου του πληθυσμού της: 40.000, έναντι 400.000 συνολικού αριθμού κατοίκων της.

¹⁷¹ Έφη Αλαμανή, «Γεγονότα, ενέργειες και αποφάσεις κατά τους τελευταίους μήνες πριν την Επανάσταση», *ΙΕΕ*, τ. ΙΒ΄ Αθήνα 1975, σ. 75.

¹⁷² Βλ. Απόστολος Βακαλόπουλος, *Ιστορία του νέου ελληνισμού. Η μεγάλη ελληνική επανάσταση (1821-1829). Οι προϋποθέσεις και οι βάσεις της (1813-1822)*. τ. Ε΄, Θεσσαλονίκη, 1980, σ. 304.

¹⁷³ Από την Πελοπόννησο καταγόταν το 37,2% των μνηθέντων και το 42,7% των μνητών· Γεώργιος Φράγκος, «Φιλική Εταιρεία», *ΙΕΕ*, τ. ΙΑ΄, Αθήνα 1975, σ. 429.

¹⁷⁴ Βλ. Γιώργος Β. Νικολάου, «Η Φιλική Εταιρεία στα Απομνημονεύματα των αγωνιστών του '21: ένα κορυφαίο γεγονός της νεοελληνικής ιστορίας μέσα από διαμεσολαβημένα κείμενα», στο Άννα Μανδύλαρά – Γ. Νικολάου (επιμ.). *Η Φιλική Εταιρεία. Επαναστατική δράση και μυστικές εταιρείες στη Νεότερη Ευρώπη, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, (Κομπότι Ιούλιος 2014)*, Δήμος Νικολάου Σκουφά – Εκδόσεις Ασίνη, Αθήνα 2017, σ. 303.

ή Παπαφλέσσας, ο Αναγνωσταράς κ. άλ.) ήταν Πελοποννήσιοι, όπου είχαν.¹⁷⁵ Όπως γράφει στα *Απομνημονεύματά* του ο Φωτάκος, η Πελοπόννησος πρόσφερε σημαντικά στηρίγματα στην Επανάσταση, με τα βουνά της, τη Μάνη, τους κλεφτοκαπεταναίους, τον κλήρο, με τα σημαντικά μοναστήρια της και με το σύστημα των κοτζαμπάσηδων.¹⁷⁶

Πράγματι, όπως είδαμε και στην Εισαγωγή, η Πελοπόννησος αποτελεί εκείνη την τουρκοκρατούμενη περιοχή του ελλαδικού χώρου στην οποία οι κοτζαμπάσηδες είχαν αποκτήσει, προεπαναστατικά, πολύ μεγάλη οικονομική και «πολιτική» δύναμη, ασκώντας μεγάλη επιρροή πάνω στον λαό της, τον οποίο, οι περισσότεροι εκμεταλλεύονταν κατά την είσπραξη των φόρων. Μεγάλη δύναμη είχαν αποκτήσει –και γι’ αυτό ασκούσαν μεγάλη επιρροή στα ζητήματα αυτής της χερσονήσου– ιδίως οι εξέχουσες προυχοντικές οικογένειες· για παράδειγμα, οι Παπαγιαννοπουλαίοι (Δεληγιανναίοι), οι Ζαΐμηδες, οι Περρουκαίοι, οι Λόντοι κ. ά., γόνιμοι των οποίων υπήρξαν ορισμένοι από τους πιο σημαντικούς πολιτικούς του ελληνικού κράτους τον 18ο αλλά και τον 20ό αι.¹⁷⁷

Με βάση τα διασωθέντα αρχεία των μνηθέντων στη Φιλική Εταιρεία διαπιστώνουμε ότι ένας μεγάλος αριθμός μεγαλοπροεστών της Πελοποννήσου είχαν μνηθεί σ’ αυτήν. Ενδεικτικά, περισσότερα από τα αδέλφια της πολυμελούς οικογένειας Παπαγιαννόπουλου (Δεληγιάννη), ο προεστός της Ηλείας Ιωάννης Σισίνης,¹⁷⁸ ο Δημήτριος Περρούκας, ισχυρός προεστός στο Άργος¹⁷⁹ ο Αναγνώστης Κοπανίτσας στη Λακωνία,¹⁸⁰ οι Δημήτριος και Παναγιώτης Παπατσώνης στη Μεσσηνία,¹⁸¹ ο Αναγνώστης Κοντάκης στην Κυνουρία κ. ά.¹⁸² Ένας από τους μνημένους ήταν και ο Γεώργιος Βάρβογλης.

Σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές και χωρίς να είναι απολύτως επιβεβαιωμένο, όπως είπαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο Γεώργιος Βάρβογλης μνηθήκε στη Φιλική Εταιρεία το 1819.¹⁸³ Στο σωζόμενο αρχείο της οικογένειας¹⁸⁴ υπάρχει ένας αριθμός επικυρωμένων

¹⁷⁵ Τόσο ο Εμμ. Ξάνθος όσο και ο Θ. Νέγρης αναγνωρίζουν τη μεγάλη συμβολή των κοτζαμπάσηδων της Πελοποννήσου στην επιτυχία της Επανάστασης· βλ. Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες, ό. π.*, σ. 253.

¹⁷⁶ Φώτιος Φωτάκος, *Απομνημονεύματα περί της ελληνικής επαναστάσεως*, τ. Α’, εν Αθήναις, 1899, σ. 52.

¹⁷⁷ Βλ. Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες, ό. π.*, σ. 253-280.

¹⁷⁸ Τάσος Αθ. Γριτσόπουλος, «Στατιστικά ειδήσεις περί Πελοποννήσου», *Πελοποννησιακά Η’*, 1971, σ. 457.

¹⁷⁹ Ιωάννης Φιλήμων, *Δοκίμιον ιστορικόν περί της ελληνικής επαναστάσεως*, τ. Α’, Αθήναι, 1859, σ. 311.

¹⁸⁰ στο ίδιο, σ. 214 και 397. Βλ. γι’ αυτόν τον προεστό και το ρόλο του στην Επανάσταση, Δημήτρη Κοπανίτσα, *Ένας προεστός του Μυστρά στην Επανάσταση*, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1998.

¹⁸¹ Παναγιώτης Παπατσώνης, *Απομνημονεύματα από των αρχών της Τουρκοκρατίας μέχρι της βασιλείας Γεωργίου Α’*, έκδοση ΓΑΚ, Αθήνα 1967, σ. 11.

¹⁸² Βλ. κατάλογο των μνηθέντων προυχόντων της Πελοποννήσου στο Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες, ό. π.*, σ. 250-251.

¹⁸³ Δημήτριος Κ. Βαρδουνιώτης, *Η καταστροφή του Δράμαλη*, εν Τρίπολει, 1913, σ. 239. Η πληροφορία προκύπτει και από την Αναλυτική βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλου. Πιο συγκεκριμένα, όπως γράφεται με εμφανή διάθεση προβολής του επαναστατικού ρόλου αυτής της οικογένειας, «Κατά τό 1817 ἐγένετο μέλος τῆς Φιλικῆς ἐταιρίας, μνηθεὶς τῶν μυστηρίων αὐτῆς ἐν Ὑδρᾷ, διο πρός τῆς ὑψώσεως τῆς σημαίας τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος

εταιρικών αντιγράφων επιστολών προς τον Παναγιώτη Βάρβογλη από άλλους γνωστούς εταίρους: Παναγιώτη Κρεββατά (28.4.1820) Σωτήρη Χαραλάμπη (4.9.1820), Ανδρέα Ζαΐμη (12.7.1820), Ασημάκη Φωτήλα (25.5.1820) και Σωτήριο Σπ. Νοταρά (17.5.1820).¹⁸⁵ Μέλος της Φιλικής Εταιρείας φαίνεται πως υπήρξε και ο γιος του Γ. Βάρβογλη, ο Παναγιώτης,¹⁸⁶ η μύηση του οποίου πραγματοποιήθηκε το 1819 στην Πίζα της Ιταλίας, όπου είχε πάει για ανώτερες σπουδές, από τον ιερομόναχο Νικηφόρο τον Πελοποννήσιο, ο οποίος είχε διαφύγει στην Ιταλία.¹⁸⁷

Η μύηση προεστών στη Φιλική Εταιρεία ήταν αρκετά μεγάλη. Ωστόσο, τα κίνητρα των συμμετεχόντων δεν ήταν πάντα τα ίδια. Κατά τον Νίκο Σβορώνο, πολλοί από αυτούς ακολούθησαν μία καιροσκοπική τακτική, υποστηρίζοντας ότι η Επανάσταση απαιτούσε μεγάλη προετοιμασία, σε συνδυασμό με την εγγύηση της υποστήριξής της από τις ξένες Δυνάμεις.¹⁸⁸ Ίσως όμως αυτή η τακτική να μην ήταν απόλυτα καιροσκοπική, αν λάβει κανείς υπόψη του την τραγική κατάληξη της επανάστασης του 1770 (*Ορλωφικά*). Η αποτυχία της έδειξε ότι η ελλειπής προετοιμασία μιας νέας επανάστασης θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια νέα αποτυχία, τη στιγμή μάλιστα που οι μεγάλες Δυνάμεις πολεμούσαν κάθε επαναστατικό κίνημα. Άλλωστε, και η ίδια η Φιλική Εταιρεία μέχρι τις παραμονές της Επανάστασης δεν είχε διαβεβαιώσει ούτε τους πλέον επιφανείς εταίρους για το αν θα υπήρχε ή όχι προσφορά βοήθειας και προστασία από την πλευρά της Ρωσίας.¹⁸⁹

Αξίζει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι ορισμένοι από τους προεστούς ήταν, ταυτόχρονα, και έμποροι, ενώ αρκετοί είχαν ως στόχο να ηγεμονεύσουν στην τάξη τους και να ελέγξουν την εθνική οικονομία. Παράλληλα, όπως φαίνεται, η δίψα τους για παραμονή στην εξουσία τους οδήγησε στη μύησή τους στη Φιλική Εταιρεία, την οποία θεωρούσαν ως μία απειλή για την πολιτική και κοινωνική επιρροή που είχαν στα πράγματα του τόπου, ανατρέποντας την κατεστημένη κοινωνική ιεραρχία.¹⁹⁰ Ανεξάρτητα όμως από τις πραγματικές τους προθέσεις η μύηση των προεστών στη Φιλική Εταιρεία και η δραστηριοποίησή τους σ' αυτήν είχε ευεργετικά αποτελέσματα για τον απελευθερωτικό Αγώνα. Επίσης, με τη συμμετοχή σ' αυτόν σταμάτησαν και οι κομματικές και οι προσωπικές

μετέβη εις Κωνσταντινούπολη καί συνεννοήθη περί τῆς επαναστάσεως με διαφόρους ἐκεῖ ἐπισήμους, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ τοῦ ἀοιδίμου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου».

¹⁸⁴ ΓΑΚ, ό. π., Αρχείο οικογένειας Βάρβογλη.

¹⁸⁵ Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες*, ό. π., σ. 259. Ο Φωτόπουλος γράφει ότι είναι έγγραφα από το αρχείο Βάρβογλη. Δεν βρέθηκαν όμως στο αρχείο του.

¹⁸⁶ Δ. Βουρδουνιώτης, *Η καταστροφή*, ό. π., σ. 240.

¹⁸⁷ Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες*, ό. π., σ. 259-260.

¹⁸⁸ Νίκος Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήναι, 1965, σ. 63

¹⁸⁹ Ι. Φιλήμων, *Δοκίμιον ιστορικών περί της Φιλικής Εταιρείας*, εν Ναυπλία, 1834, σ. 357-358

¹⁹⁰ Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες*, ό. π., σ. 261

διαμάχες ανάμεσά τους. Παράδειγμα αποτελεί η συμφιλίωση του Γεωργίου Βάρβογλη με τον θείο του και πολιτικό του αντίπαλο Σωτήρη Κουγιά, όπως φαίνεται από μία επιστολή του σημαίνοντος φιλικού Παναγιώτη Σέκερη.¹⁹¹

Όσο προσέγγιζε η ημερομηνία που είχε ορισθεί από τη Φιλική Εταιρεία για την εξέγερση, η συνωμοτική δραστηριότητα σε όλες τις επαρχίες γινόταν όλο και πιο έντονη. Κατά τον απομνημονευματογράφο και ιστορικό της Επανάστασης Νικόλαο Σπηλιάδη, ο Παπαφλέσσας και άλλα μέλη της Φιλικής Εταιρείας, άρχισαν να δίνουν στρατιωτικά αξιώματα σε προεστούς, προκειμένου να αφυπνίσουν, με τον τρόπο αυτό, «τῶν Ἑλλήνων τό φιλοπόλεμον».¹⁹² Ανάμεσα σε εκείνους που έλαβαν τέτοια αξιώματα, και πιο συγκεκριμένα αυτό του χιλιάρχου, ήταν ο Αναγνωστώστης Κοντάκης και ο Γεώργιος Βάρβογλης. Τα στοιχεία για τον Βάρβογλη προέρχονται από αντίγραφο εγγράφου¹⁹³ από το οποίο προκύπτει ότι ο Παπαφλέσσας τον διόρισε χίλιарχο, αλλά και αρχηγό των αρμάτων της Τριπολιτσάς, μέσα από διαταγή στρατολόγησης και προετοιμασίας για τον επαναστατικό αγώνα.¹⁹⁴

Ως απάντηση σε αυτόν τον επαναστατικό αναβρασμό οι Τούρκοι αποφάσισαν να αφήσουν ακέφαλο τον λαό της Πελοποννήσου, συγκεντρώνοντας όλους τους προεστούς και τους αρχιερείς στην Τριπολιτσά, για να τους κρατήσουν ως όμηρους.¹⁹⁵ Μεταξύ των φυλακισμένων προεστών βρισκόταν και ο Γεώργιος Βάρβογλης, ο οποίος είχε καταγγελλθεί γιατί είχε φυγαδεύσει την οικογένειά του στο ελληνικό στρατόπεδο. Όπως γράφει ο Διονύσιος Κόκκινος, «τον έβαλαν εις το μικρό κούτσουρο της φυλακής με τα πόδια περασμένα από τας τρύπας του ξύλου διά να ακινητεί πλησίον του απαισίου κάδου του κελλιού». Σύμφωνα με τον ίδιο, «ο Θεόδωρος Δηλιγιάννης τότε εδωρόδοκησε με ένα χρυσόν

¹⁹¹ Επιστολή Π. Σέκερη προς Γ. Μπάρμπογλου (Βάρβογλη) με ημερομηνία 21.6.1820, ΓΑΚ, σειρά Κ55α.

¹⁹² Ν. Σπηλιάδης, *Απομνημονεύματα*, 1841-1857, τ. Α', εκδ. Κ. Αθαν. Διαμαντής, Αθήναι, 1970, σ. 122.

¹⁹³ ΓΑΚ, σειρά Κ55β.

¹⁹⁴ Το έγγραφο διορισμού του Γ. Βάρβογλη ως χίλιарχου έχει εκδοθεί στα Αρχεία Εθνικής Παλιγγενεσίας: «Διαταγή προς Νικόλαον Σταματελόπουλον όπως αναφέρη καθημερινῶς εις τήν Κεντρικήν Διοίκησιν περί τῶν κινήσεων τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἡ Πελοποννησιακή Γερουσία. Προς τόν γεναίον καπιτάν Νικόλαον Σταματελόπουλον. ἕκαστος στρατηγός, χίλιарχος, καπιτάνιος καί ἑκάστης τάξεως στρατιωτικῆς μένει εις χρέος να ἀναφέρη συνεχῶς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν καθημερινῶς τά καθ' ἡμέραν πραττόμενα καί ἐπερχόμενα καί μάλιστα ὅποτεν εὐρίσκωνται εις πλόκον τυράννων ἢ φρουρίου. Κατά τοῦτο λοιπόν ιδεάζεις προς τήν κεντρικήν Διοίκησιν τά ἡμέραν παρ' ἡμέραν κινήματα τῶν τυράννων, τά περι τόν στρατόν σας πρακτέα, τοὺς σκοποὺς τέλος πάντων καί τήν κατάστασιν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ τυράννων, πως καί εις ποίαν κατάστασιν εὐρίσκονται, δια να μανθάνωμεν. Ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἔχει μέτρα ἡ Διοίκησις καί πρέπει εις τό ἐξῆς ν' ἀκολουθῇ ὡς ἐπιτάττεσαι. Ὑγίαινε γενναιοφρόνων. 1822, τη 15 Μαρτίου, Τριπολιτῆς (Τ.Σ.). Βεσθένης Θεοδώρητος, Πρόεδρος, Ο Πρωτοσύγκελλος Αμβρόσιος, Αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαίος, Γεώργιος Μπάρμπογλης, Αναγνώστης Ζαφειρόπουλος, Νικολῆς Τζανέτου, Κωνσταντίνους Δημητρίου»· βλ. ΑΕΠ, τ. 9, *Αὐτά ἔγγραφα Α' & Β' Βουλευτικῆς Περιόδου (1822-1824): Πελοποννησιακή Γερουσία, Γερουσία Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, Ἀρειος Πάγος & Βουλευτικό Σώμα*. Αθήνα 1976, σ. 5. Διαθέσιμο στο <https://paligenesia.parliament.gr/periexomena.php?tm=9>

¹⁹⁵ Αθ. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσιδες*, ό. π., σ. 299.

μαχμουτιέν τον δεσμοφύλακα και ο Βάρβογλης απηλλάγη από τον φοβερόν εκείνο μαρτύριον, που έφθανε για να τον τρελλάνη ή να τον θανατώση εντός ολίγων ημερών».¹⁹⁶

Σύμφωνα με όσα αναφέρονται στη βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλου, κατά την κήρυξη της Επανάστασης πρώτος ο Γ. Βάρβογλης παρακίνησε τους συμπολίτες του να εξεγερθούν, γεγονός που τους οδήγησε να πράξουν τα μέγιστα ακολουθώντας το παράδειγμα του και τις μεγάλες του θυσίες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την εκλογή του σε Γερουσιαστή και στρατιωτικό αρχηγό της επαρχίας Μαντινείας.¹⁹⁷ Με την έναρξη της Επανάστασης στην Πελοπόννησο, τον Μάρτιο του 1821, καταλήφθηκαν από τους επαναστάτες ορισμένες πόλεις ή κωμοπόλεις (Καλαμάτα, Καλάβρυτα κ. ά.) και οι Οθωμανοί άρχισαν να καταφεύγουν, για ασφάλεια, σε οχυρά κάστρα (Μεθώνη, Μονεμβασία κ. ά.) ή στην Τριπολιτσά, διοικητικό κέντρο του πασαλικιού.¹⁹⁸ Τον Απρίλιο ο οθωμανικός στρατός άρχισε να αναδιοργανώνει τις δυνάμεις του και να σχεδιάζει την αντεπίθεση, με τον Γιουσούφ Σελίμ πασά Σέρεζλη να προχωρά νότια και να καταλαμβάνει την Πάτρα. Τον Μάιο οι συγκρούσεις επικεντρώθηκαν σε τρία βασικά μέτωπα: στην Ηλεία, στην περιοχή γύρω από την Τριπολιτσά και σε άλλα κάστρα της Πελοποννήσου. Στο μέτωπο της Τριπολιτσάς, ο Θ. Κολοκοτρώνης ενίσχυσε τα στρατόπεδα που πολιορκούσαν την πόλη, την ώρα που ο κεχαγιάμπεης οργάνωνε την αντεπίθεσή του. Μια σημαντική απόπειρα διάσπασης του κλοιού της πολιορκίας έγινε στις 12 Μαΐου όταν σημαντικές στρατιωτικές δυνάμεις από την Τριπολιτσά, υπό την ηγεσία του Μουσταφάμπεη συγκρούστηκαν με τα ελληνικά σώματα στο Βαλτέτσι και ηττήθηκαν.¹⁹⁹ Αξίζει να επισημανθεί ότι από τη εξέταση των γεγονότων που έλαβαν χώρα κατά τις πρώτες ημέρες δημιουργείται η εντύπωση ότι οι προεστοί έπαιζαν πρωταγωνιστικό ρόλο.²⁰⁰

Με την έναρξη της Επανάστασης αναδείχθηκαν οι στρατιωτικοί αρχηγοί, οι οποίοι είχαν υπό τις οδηγίες τους έναν μεγάλο αριθμό στρατιωτών. Ανάμεσα σ' αυτούς υπήρχαν και αρκετοί "πολιτικοί" οι οποίοι, στην προκειμένη περίπτωση, εμφανίζονταν ως στρατιωτικοί. Ανάμεσα σ' αυτούς που αγωνίστηκαν στο μέτωπο της Τριπολιτσάς ήταν και οι Αλέξιος Νικολάου, Ιερόθεος Αθανασόπουλος, Γ. Σέκερης και ο Σωτήρης Βάρβογλης.²⁰¹ Ο Σέκερης

¹⁹⁶ Δ. Κόκκινος, *Η Ελληνική Επανάσταση*, ό. π., τ. 3, σ. 472-473.

¹⁹⁷ Από την Αναλυτική βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλη.

¹⁹⁸ Έφη Αλαμανή, «Τα γεγονότα», ό. π., σ. 91-96.

¹⁹⁹ Ιωάννα Διαμαντούρου, «Εξάπλωση της Επαναστάσεως κατά τον Απρίλιο και τον Μάιο: επέκταση και ένταση των πολεμικών συγκρούσεων», *ΙΕΕ*, τ. ΙΒ', ό. π., σ. 103-107, 116-121· Στέφανος Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο έθνος. Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους 1821-1862*, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σ.142-143.

²⁰⁰ Αθ.. Φωτόπουλος, *Οι κοτζαμπάσηδες*, ό. π., σ. 244.

²⁰¹ «Παρελθόν δέ εξ' Ιταλίας ό Βάρβογλης εις τήν γενέτηραν τοῦ Τρίπολη κατά τό 1821 ἔλαβε μέρος εἰς τήν πολιορκίαν αὐτῆς μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ταύτης. Τῷ 1822 ἀπεστάλη εἰς Μυσθράν καί Κορώνη διά να ἐνεργήσῃ ἐνοικίαση ἐθνικῶν προσόδων καί ὑπηρετήσῃ ἐπὶ τοῖς τρεῖς μῆνες ἀμισθί. Παρεστάθη δέ μετά τοῦ πατρὸς τοῦ καί τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ Σωτηρίου, ὄντως χιλιάρχου, ἥδη ἀντιπροέδρου τοῦ ἐκλεκτοῦ συνεδρίου, κατά τήν

διορίστηκε οπλαρχηγός της επαρχίας του, μετά την πτώση της Τριπολιτσάς, ενώ ο Σωτήριος Βάρβογλης πήρε τη θέση του, όταν εκείνος πέθανε. Ο Σ. Βάρβογλης, ύστερα από διαταγή της κυβέρνησης, εξεστράτευσε επικεφαλής ενός στρατιωτικού σώματος 100 ανδρών κατά των στρατευμάτων του Ιμπραήμ πασά στο Νιόκαστρο (Μάρτιος – Μάιος 1825). Σε μία συμπλοκή που έγινε στο νησάκι της Σφακτηρίας, στις 27 Απριλίου/ 9 Μαΐου, ο Σωτηράκης Βάρβογλης πολέμησε με γενναιότητα. Ενώ σφύριζαν γύρω του οι σφαίρες, ανέβηκε σε μία πέτρα με το σπαθί γυμνό και μίλησε με ενθουσιασμό στους συμπολεμιστές του. Ανάμεσα στ' άλλα, τους είπε να μην πυροβολούν από μακριά, αλλά να αφήνουν τους εχθρούς να βγουν στην ξηρά και τότε να τους κτυπήσουν για να μείνουν τα λάφυρα στα χέρια τους. Ο Φωτάκος, ένας πολύ αξιόπιστος απομνημονευματογράφος, δίνει την πληροφορία ότι οι Έλληνες ενθουσιάστηκαν όταν άκουσαν τα λόγια του Βάρβογλη, ο οποίος τους είπε: *“Σήμερον ἐγεννήθημεν καί σήμερον ἄς ἀποθάνωμεν καί ἡ πατρίς μας ἀπό ἡμᾶς περιμένει τήν ἐλευθερίαν της”*.²⁰² Στη διάρκεια αυτής της μάχης αιχμαλωτίστηκε, μαζί με τον Γεώργιο Μπηλίδα και άλλους οπλαρχηγούς, αλλά λίγο αργότερα αφέθηκε ελεύθερος.²⁰³ Όπως φαίνεται και από το σύντομο βιογραφικό της οικογένειας Βάρβογλη, *«Ἡ ἔξοδος τῶν Ἑλλήνων ἐγένετο περί τήν 12 ὥρα πρό τῆς ἀνατολῆς τῆς σελήνης, οἷτινες εὐνοηθέντες κατεδιώχθησαν καί ὁ Τσώκρης καί ἄλλοι πολλοί ἐπέστραψαν εἰς τοὺς Ναυαρίνους καί παρεδώθησαν τήν ἀκόλουθον ἡμέραν, ἐνῶ ὁ Σωτήριος Βάρβογλης μετά τοῦ Χατζηχρήστου καί τῶν λοιπῶν ἐβάδισαν διά μέσου τοῦ στρατοῦ πολεμοῦντες, ἀλλ' εἰς τά Ἑλη διασκορπισθέντες*

εἰσβολήν τοῦ Δράμαλη εἰς Πελοπόννησον καί εἰς τήν ἐπόρθησιν τοῦ Ναυπλίου». Από την αναλυτική βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλη· Αμβρόσιος Φραντζής, *Επιτομή της Ιστορίας της Αναγεννηθείσης Ελλάδος*, τ. Α', εν Αθήναις 1839, σ. 148. Για το γεγονός αυτό γίνεται αναφορά και στον τ. Β', εν Αθήναις 1840, σ. 392. Πιο συγκεκριμένα, σημειώνει τα εξής: *«Να λάβη δε ἀπό μεν τοῦ Ἱμπραχίμη τοὺς Ἑλληνας Γ. Π. Μαυρομιχάλην, Π. Ἰατράκον, Παναγιώτην Ἰωαν. Καπετανάκην Μανιάτην, Σωτήριον Βάρβογλην, Αμβρόσιον Ψηλογαλάνην, Χατζή Χρήστον, Αναγ. Κανελλόπουλον καί ἄλλους»*. Βλ. και Μιχαήλ Β. Σακελλαρίου, *Η απόβαση του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο καταλύτης για την αποδιοργάνωση της Ελληνικής Επανάστασης*, 24 Φεβρουαρίου – 23 Μαΐου 1825, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2012, σ. 251, 382-383, 384.

²⁰² Α. Φραντζής, *Επιτομή*, τ. Α'. 168. Όπως γράφει ο Φραντζής, *«ὁ Σ. Βάρβογλης ἐξεπλήρωσε τό πατριωτικόν χρέος του μ' ὅλην τήν ἀπαιτούμενην προθυμίαν καί γενναιότητα, καί εἰς μίαν ἐπιδρομήν τῶν Ἀράβων κατά τῶν παλαιῶν Ναυαρίνων, ἔδειξαν ἀπαραδειγμάτιστον καρτερίαν»*. Αναφορά γίνεται και στον τ. Β', σ.339-340. Πιο συγκεκριμένα: *«ὅσοι ἐξ αὐτῶν διέφυγον τόν θάνατον ἀπό τά ἐχθρικά πυροβόλα, ἀθότι οἱ ἐχθροί διά να βλέπουν τοὺς Ἑλληνας ἀπό ποια μέρη ὁδοιποροῦσιν, εἶχον ἀνάψει πολλές ρητίνας, ἐκ τῶν ὁποίων διεδίδοδο μεγάλη φωταγωγία, ὥστε (κατά τήν παροιμίαν) καί τό λεπτό διεκρίνετο εἰς τήν γην· ἐπιτέλους διεσώθησαν ἐκ τῶν διά θαλάσσης διελθόντων 300 περίπου Ἑλληνες, ἐφονεύθησαν δε καί 150 περίπου συνελήφθη καί ἐν μέρος αἰχμαλώτων τήν νύκτα ἐκείνην, ἐν οἷς ἦτον καί ὁ ἐπίσκοπος Μεθώνης Γρηγόριος, ὁ Χατζή Χρήστος, ὁ Σ. Βάρβογλης, ὁ Ἀναγνώστης Κανελλόπουλος καί ἄλλοι διάφοροι»*. Ο Φ. Φωτάκος [*Απομνημονεύματα*, ὁ. π., τ. Β', σ. 43] παραδίδει την πληροφορία ότι οι 150 Έλληνες σκοτώθηκαν από τα κανόνια των πλοίων. Συγκεκριμένα, οι Έλληνες κρύβονταν σε οχυρώματα και οι σφαίρες από τα κανόνια χτυπούσαν τις πέτρες των οχυρωμάτων με αποτέλεσμα τα θραύσματα να τους σκοτώνουν.

²⁰³ Φ. Φωτάκος, *Απομνημονεύματα*, ὁ. π., σ. 47· Ν. Σπηλιάδης, *Απομνημονεύματα*, ὁ. π., τ. Β', σ. 284.

ήχμαλωτίσθη αφού έπολέμησε μέτ' τούς περί αυτού καί έφονεύθησαν άρκετοί, ώς καί ό Μπουλίδας. Τόν έθεσαν είς τάς φυλακάς τής Κορώνης, ώς καί τούς λοιπούς αίχμαλώτους».²⁰⁴

Πολλά είναι τα έγγραφα τα οποία καταδεικνύουν την πολεμική και την πολιτική, δράση μελών της οικογένειας Βάρβογλη κατά τη διάρκεια του εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα, όπως θα δούμε και στα επόμενα υποκεφάλαια. Για παράδειγμα, σε μία προκήρυξη της Πελοποννησιακής Γερουσίας από την Τρίπολη, στις 22 Ιουλίου 1822, προς την Εφορία της Καρύταινας, όπου γίνεται λόγος για τη νικηφόρα έκβαση των πρώτων συγκρούσεων στα Δερβενάκια και για την ανάγκη αποστολής στρατιωτικών ενισχύσεων, υπογράφει μεταξύ άλλων και ο Γεώργιος Μπάρμπογλης. Παραθέτουμε ένα απόσπασμα αυτής της προκήρυξης, γιατί θεωρούμε ότι έχει πολύ ενδιαφέρον για την ιδεολογία αυτού του πολέμου, αλλά και για την εικόνα που είχαν σχηματίσει οι Έλληνες για τους Τούρκους «[...] Οί Έλληνες, φθάσαντες είς τά Δερβενάκια, τούς έκλεισαν καί τούς πολεμούν άνδρειότατα. Κατόπιν έξεκίνησαν καί τά επίλοιπα στρατεύματά μας άπαντα τρέχοντα κατ' αύτών μέ όλην τήν όρμήν καί έλπίζομεν είς τόν Θεόν νά τούς άφανίση έξ όλοκλήρου. Ίδού, άδελφοί, καί αύθις δάκτυλος Κυρίου. Ό έχθρός είσήλθεν είς τήν Πελοπόννησον διά νά λαμπρύνη έτι μάλλον καί μάλλον τό έλληνικόν όνομα καί νά συνεισφέρει είς τήν άνεξαρτησίαν τοϋ έθνους. Ό όλεθρος τών Τούρκων τούτων, όσοι άπετόλμησαν νά πατήσουν τό ιερόν της έδαφος, θά άπονεκρώση πανταχού τής Ελλάδος τόν τύραννον. Τώρα λοιπόν όφείλομεν καί ήμείς νά δράσωμεν προθυμότερα έναντίον τών βαρβάρων καί όσοι άξιοι πολέμου από τήν έπαρχίαν σας άς συντρέξουν καί αύτοί άπαντες διά νά λάβουν τήν άνήκουσαν έκδίκησιν όποϋ κατακαίει τήν καρδίαν των καί διά νά ήμπορέσουν νά καυχηούν ότι συνεισέφερον είς τόν παντελή άφανισμόν των».²⁰⁵

Η στρατιωτικο-πολιτική δράση του Γ. Βάρβογλη φαίνεται και από το βιογραφικά της οικογένειας. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται, «ό Γεώργιος Βάρβογλης μετά τών συγγερουσιαστών, τοϋ Κωνσταντίνου Ζαφειροπούλου καί Ι. Γ. Οικονομίδου, έστάλη κατ' άπόφασιν τής Γερουσίας είς Ναύπλιον κατά τόν Δεκέμβριον τοϋ 1822 ίνα συνθηκολογήση μετά τών εκεί εύρισκομένων Τούρκων, όπερ καί έγένετο. Άπεβίωσεν δέ έν Ναύπλιω όλίγον πρό τής έλεύσεως τοϋ αοιδίμου Κυβερνήτου».²⁰⁶

Μία άλλη πηγή που δείχνει την ανάδειξη μελών της οικογένειας Βάρβογλη σε σημαντικά στρατιωτικά αξιώματα είναι μία επιστολή, με ημερομηνία 7 Ιουλίου 1824, του Εκτελεστικού Σώματος της Προσωρινής Διοίκησης της Ελλάδας προς το Βουλευτικό Σώμα,

²⁰⁴ Σύντομο βιογραφικό της οικογένειας Βάρβογλη.

²⁰⁵ ΑΕΠ, τ. 9, ό. π., σ. 9.

²⁰⁶ Αναλυτικό βιογραφικό οικογένειας Βάρβογλη.

στην οποία ο Γεώργιος Βάρβογλης υπογράφει ως αρχηγός των όπλων της Τριπολιτσάς. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι «Ὁ ἀρχηγός τῶν ὀπλῶν τῆς Τριπολιτσάς κ. Γεώργιος Βάρμπογλης ἐξαιτεῖται διὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Πολεμικῶν νά προβιβασθῶσιν ὁ Παναγιώτης Κοκῶνης καί Σώτηρος Β. Βάρβογλης εἰς τόν βαθμόν τῆς χιλιαρχίας, ὁ Γεωργάκης Γαληνός εἰς τόν τῆς ταξιαρχίας καί ὁ Νικολός Ρεβελιώτης εἰς τόν τῆς ἑκατονταρχίας. Τό Ἐκτελεστικόν ἐνέκρινε τήν αἴτησίν του καί τήν καθυποβάλλει καί εἰς τοῦ Σ. Βουλευτικοῦ τήν ἐπίκρισιν».²⁰⁷ Σε άλλο έγγραφο αναφέρεται ότι ο Σωτήριος Βάρβογλης προτάθηκε, στις 8 Ιουλίου 1824, μεταξύ άλλων στρατιωτικών, για να λάβει τον βαθμό του χιλίαρχου.²⁰⁸ Σημαντική μαρτυρία αποτελεί και μία επιστολή του ίδιου του Γ. Βάρβογλη προς τον υπουργό Πολέμου, με την οποία ζητάει τον προβιβασμό μερικών στρατιωτικών σε αξιωματικούς.²⁰⁹

Στο πλαίσιο της πολεμικής δράσης της οικογένειας Βάρβογλη εντάσσεται και η οικονομική της συνεισφορά στον Αγώνα της ανεξαρτησίας, όπως αυτή προκύπτει από ένα άλλο έγγραφο του Αρχείου, στο οποίο αναγράφεται το χρηματικό ποσό που είχε στείλει «εἰς ἕνα πεζόν».²¹⁰ Σύμφωνα με τις πληροφορίες που δίνει ένα άλλο πολύ σημαντικό έγγραφο, ο Γεώργιος Βάρβογλης είχε να λάβει από τη Γερουσία 32.131 γρόσια, ως στρατιωτικά έξοδα συντήρησης του στρατιωτικού του σώματος για τις χρονιές 1822 και 1823.²¹¹

Ας σημειωθεί ότι από ορισμένα έγγραφα γίνεται φανερό η έλλειψη εμπιστοσύνης των συμπατριωτών του Αρκάδων προς το πρόσωπο του Γ. Βάρβογλη. Αυτό φαίνεται σε μία

²⁰⁷ ΑΕΠ, τ. 10, Αθήνα 1977. σ. 388-389, επιστολή υπ' αριθμ. 2558.

²⁰⁸ στο ίδιο, τ. 6, Αθήνα 1972, σ. 181.

²⁰⁹ «Αἴτηση τοῦ Γ. Μπάρμπογλη γιά προβιβασμό ἀξιωματικῶν. Πρὸς τὸ ἔξοχον Ὑπουργεῖον τῶν Πολεμικῶν. Ὁς ἀρχηγός τῶν ἀρμάτων τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτζᾶς ἀναφέρω διὰ τῆς παρουσίας μου εἰς τὸ ἔξοχον Ὑπουργεῖον τοῦτο, ἐξαιτῶν ἵνα προβιβασθῶσιν ἐκ τῶν ὑποκαπεταναίων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας οἱ κάτωθεν σημειούμενοι, τοὺς ὁποίους ἐγνώρισα δικαίῳ τῷ λόγῳ ὅχι μόνον προθύμους εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Διοικήσεως, ἀλλὰ καὶ ἀξίους, ὡς κοπιάσαντας ἐξ ἀρχῆς τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος καὶ ὄντες πάντοτε μετὰ τὸ πνεῦμα τῆς Διοικήσεως. Παρακαλεῖται τὸ ἔξοχον Ὑπουργεῖον διὰ ν' ἀναφέρῃ ὅθεν ἀνήκει διὰ νὰ προβιβασθῶσιν ὡς σημειοῦνται. Μένω εὐσεβᾶτως. Τῇ 29 Μαρτίου 1825, Ναύπλιον. Πρόθυμος Γ. Μπάρμπογλης», ΑΕΠ, τ. 18, Αθήνα 2000, σ. 53.

²¹⁰ στο ίδιο, σ. 224.

²¹¹ στο ίδιο, σ. 273-274. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρει: «Να δώση: ἀπὸ τὸ 1822 Ἰανουαρίου 5 ἕως Χβρίου 1822 ἡμ.360 διὰ τροφήν μου γρ 3600. Διὰ 3 στρατιώτας τροφήν καὶ μισθόν τοὺς πρὸς 30 τὸν μῆνα, μῆνες 12 1080. Διὰ 4 στρατιώτας περισσοτέρους εἶχον μαζί μου ἐν ᾧ ἐστάλθην εἰς Κόρινθον καὶ ὅπου ἐπέστρεψα εἰς Ἄργος 2 μηνῶν μισθόν τοὺς γρ. 240 490. Διὰ τροφήν αὐτῶν καὶ τζαρούχια εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν 250. Ὅσα διὰ ἀγῶγια εἰς τήν ἐπιστροφήν μου ἀπὸ Κόρινθον εἰς Ἄργος καὶ ἀπὸ Ἄργος εἰς Τριπολ(ιτζά). 67 20. Ὅσα ἔδωσα εἰς τὸν τάνσον караβίων 750. 5987 20. 31 Ἰανουαρίου 1823. Ὅσα μένει νὰ λαμβάνω εἰς νέον διὰ τὰ ὅποια μου ἐδόθη ὁμολογία ἐκ τῆς Γ(ερουσίας) γρ. 32131 30. 1822 Να λάβῃ. Τόσα ἔλαβον ἀπὸ τήν πολιτείαν Τριπολ(ιτζάς) δι' ἔρανον εἰς 4 ράτες γρ. 471. Αἱ διὰ τάνσον ὁμοίως ὅπου μου ἔκαμεν ἡ πολιτεία 40. 14 Ἀπριλίου. Μετρητὰ ἔλαβεν ἐκ τοῦ ταμείου 389. 18 Μαΐου. Εἰς τήν Κόρινθον ἔλαβα ὡς ὁ λογαριασμός. Ἔστειλα ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸ Ταμεῖον 300. Τὰ ὅσα διὰ τοῦ ταμείου διὰ χειρὸς ἀρχιμανδρίτου Γρηγορίου Δικαίου 350. Τὰ ὅσα ἀπὸ Εὐγένιον Σταβρόπουλου ἀπὸ σῦναξιν ἀμπελιάτικων τῆς Τριπόλ(ιτζάς) 17 Νοεμβρίου γρ. 629,20. 2 Δεκεμβρίου ὁμοίως 724, 20 1645 30. 7 ὁμοίως 291 30. γρ. 3195 30. Τόσα διὰ σάλδος νὰ λάβω 2791 30 γρ. 5987. 20. Δεκεμβρίου 31 εἰς νέον νὰ λάβῃ γρ. 2791 30. Ἰανουαρίου 30. 1823. Ὅσα τὸ μηνιαῖον τὰς τροφὰς μου τον παρόντα μῆνα γρ. 300. Ὅσα τῶν 3 στρατιωτῶν 90. Ὅσα ἔχει νὰ λαμβάνῃ ὁ Γεώργιος Στρουμπόπουλος ὅπου ἐστάθῃ μετὰ τὸν Θ. Βρεσθένης εἰς τὴν ἀνζελαρίαν μῆνας 2 ἀπεράσθῃ διὰ τοῦτον μισθός πρὸς 25 γρ.50, γρ.3231 30. Εἰς νώτου: Λογαριασμός Μπάρμπογλου. Αρ. 102. Γεώργιος Μπάρμπογλης».

αναφορά των δημογερόντων των χωριών της Γορτυνίας. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρουν στους εφόρους της επαρχίας τους, «ἐμάθαμεν ὅτι ἡ Ὑπέρτατη Βουλὴ ἀπεφάσισε τὸν ἐδικὸν μας κῦρ Ῥήγαν Παλαμίδην νὰ ἐκστρατεύσῃ διὰ τὴν Ρούμελην, διὰ τὸ ὅποιον ἐχάρημεν καὶ εὐχαριστήσαμεν τὸν Θεὸν ὁποῦ ἀρχίζουν τὰ πράγματα τῆς ἐπαρχίας μας νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ καλλήτερον καὶ εἴμεθα ἔτοιμοι ὅλοι μας νὰ ὑπάγωμεν μαζί με τὸν κύρ Ῥήγαν. Ἐπειδὴ ὁμως καὶ ὑποπτευόμεθα μήπως κανένας ἐχθρὸς ἢ ὁ Πάμπογλης ἢ ἄλλος κανένας ἤθελεν ἐμποδίσῃ αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς, σᾶς παρακαλοῦμεν ὡς εφόρους μας ὁποῦ σᾶς γνωρίζομεν νὰ ἔχετε προσοχὴν. Διὰ νὰ μὴν γένῃ κανένα ἐμπόδιον, παρὰ νὰ φροντίσετε νὰ εὔρῃ τὸν τόπον τῆς ἢ ἀποφασίς τῆς Βουλῆς, καὶ ἂν τὸ κρίνετε εὐλογον νὰ γράψετε καὶ ἡ φιλογενία σας εἰς τὴν Βουλὴν διὰ νὰ σταθῇ ἡ ἀπόφασίς τῆς διὰ τὸν κῦρ Ῥήγαν. Κατὰ τοῦτο πολλὰ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ ἐπιμεληθῇτε, ὡσὰν ὁποῦ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον εἶναι ὅλη ἡ ἐπαρχία μας εὐχαριστημένη καὶ τὸν θέλει καὶ τὸν ἀγαπᾷ ὡσὰν ὁποῦ τὸν ἐγνώρισε φιλογενὴ καὶ φιλόπατριν καὶ προτῆτερα καὶ εἰς ἄλλας ἐκστρατείας καὶ τώρα καὶ πάντοντε τὸν θέλει καὶ τὸν ἀγαπᾷ. 1822 Ἰουνίου 10».²¹²

Ὅπως γίνεται σαφές καὶ ἀπὸ ὅσα ἐκτίθενται στα ἐπόμενα κεφάλαια, ὁ Βάρβογλης δὲν ἐνέπνεε τὴν ἀπαραίτητη ἐμπιστοσύνη καὶ ἀσφάλεια στὸν λαὸ τῆς Τριπολιτσᾶς, δεδομένου ὅτι θεωροῦνταν ἕνας πολιτικὰ ἀτάλαντος καιροσκόπος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε ἰδιαίτερες ικανότητες. Οἱ Τριπολιτισιώτες τὸν θεωροῦν στρατιωτικὰ ἀνάξιο, ἐνῶ ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ ἐγγράφο ποὺ παρατίθεται παρακάτω, τὸν θεωροῦσαν καὶ ὡς υπεύθυνο γιὰ τὴν οικονομικὴ καταστροφὴ τοῦ τόπου τους.

Ἀξία ἀναφοράς εἶναι καὶ μία καταγγελία τῶν οπλαρχηγῶν κατὰ τοῦ Βάρβογλου, στὶς 20 Μαρτίου 1825. Συγκεκριμένα, ἀναφέρουν τα ἐξῆς: «Ὑπερτάτη Διοίκησις. Ἡμεῖς ἀπαρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως μὲ ὅλα μας τὰ δυνατὰ καὶ ἐτρέξαμεν καὶ ἐκοπιάσαμεν καὶ πανταχοῦ ἐκστρατεύσαμεν μὲ ἀρχηγούς ἀξίους καὶ ἀπὸ πουθενὰ δὲν ἐλείψαμεν καὶ ποτὲ διὰ μισθούς δὲν ἐξεσινερίσθημεν, μόνον ὁποῦ καὶ ἐξοδεύσαμεν καὶ πτωχοὶ εἴμεθα. Καὶ τώρα πάλι βλέπομεν τὰς ἄλλας ἐπαρχίας νὰ προστάζονται νὰ ὑπάγῃ ὁ καθ' εἷς ὅπου θέλῃ ἡ Διοίκησις, μόνῃ ἡ ἐπαρχία μας μένει καταφρονεμένη. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ οὔτε ποτὲ τὸ ἐπάθαμεν, οὔτε τὸ ἐλπίζαμεν. Δὲν ὑποφέρομεν πλέον τὴν σιωπὴν καὶ λέγομεν ὅτι ἡ ἀναξιότης τοῦ Μπάρμπογλη καὶ οἱ ποικιλότητές τοῦ ἔκαμαν τὴν Διοίκησιν νὰ μᾶς καταφρονήσῃ. Τὸν ἐκάμαμεν ἀρχηγόν, ὁποῦ δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε διὰ στρατιώτης, καὶ τότε περισσότερον ἐκυριεύθη ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ μᾶς ἐκατάπιεν ὅλους καὶ κοντὰ εἰς αὐτὰ καὶ τεές ἀπερασμέναις ὁποῦ οἱ ἀντάρται κατεπάτησαν τὴν ἐπαρχίαν. Αὐτός ὄντας ἀκουσμένος μὲ τούς ἔξω ἀδιαφόρησε, καὶ μόνον ὁποῦ ἐγυρεύσαμεν τὴν

²¹² στο ἴδιο, τ. 15, σ. 25.

ἄδειάν του ναά μήν τούς ἀφήσωμεν νά πατήσουν τήν ἐπαρχίαν μας, καί μᾶς ἐμπόδισε καί ἐξαιτίας του ἐχάθη ἡ ἐπαρχία καί ἐξημιώθη καθ' ὅλα περιτοῦ ἀπό ἕνα μιλιοῦνι γρόσια ὅποῦ δεν ἔμεινε οὔτε ὑποκάμισον. Διά ὅλα αὐτά καί ἄλλα ἀναρίθμητα αὐτός ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι δεκτός εἰς τήν ἐπαρχίαν καί διά τοῦτο παρακαλοῦμεν θερμῶς νά μείνῃ εἰς τό ὀσπητίον του καί εἰς τήν ἡσυχίαν του καί νά μήν γίνεταί αἷτιος καί καταφρονεῖται ἡ δυστυχῆς ἐπαρχία, ὅτι ἡμεῖς κατ' οὐδένα τρόπον δέν τόν ἐδεχόμεθα καί ἀναπαρακαλοῦμεν νά τόν διορίσῃ νά ἡσυχάσῃ καί ἡ ἐπαρχία κατὰ τάς ἐκδούλεύσεις της καί (κα)τά τήν ἐπιθυμίαν της νά λάβῃ τήν πρέπουσαν διαταγήν. Καί εὐσεβάστως μένομεν».²¹³

Από τα έγγραφα, αλλά και από την υπάρχουσα βιβλιογραφία, προκύπτει ότι η άποψη των κατοίκων της περιοχής για την οικογένεια Βάρβογλη ήταν ιδιαίτερα αμφιλεγόμενη, γεγονός που εγείρει αρκετά ερωτηματικά αναφορικά με το αν και κατά πόσο η οικονομική, πολεμική και στρατιωτική τους δράσης ήταν υπέρ του τόπου της και γενικότερα υπέρ της επανάστασης, ή αν ήταν ανάξιοι να εκπληρώσουν τέτοιου είδους σκοπούς. Στο επόμενο υποκεφάλαιο θα παρουσιαστεί η πολιτική δράση της οικογένειας κατά τη διάρκεια της Επανάστασης.

II. Πολιτική δράση

Η πτώση της Τριπολιτσάς, στις 23 Σεπτεμβρίου 1821, οδήγησε στην έκδοση προκηρύξεων για τη συγκρότηση της πρώτης Εθνικής Συνέλευσης μέσα από τη συνεννόηση όλων των πολιτικών και στρατιωτικών. Κάθε επαρχία μπορούσε να αποστείλει σ' αυτήν, έπειτα από εκλογή, ένα ή δύο πληρεξούσιους. Μετά τον διορισμό τους συγκεντρώθηκαν όλοι στο Άργος προκειμένου να αρχίσουν οι εργασίες της Εθνικής Συνέλευσης. Η έδρα της μετακινήθηκε από το Άργος στην Επίδαυρο και εκεί συστάθηκε το ένα τμήμα τη Γερουσίας, η *Πελοποννησιακή Γερουσία*. Τα μέλη της Γερουσίας αυτής προέρχονταν από κάθε επαρχία της Πελοποννήσου. Μέλη της ήταν γνωστοί κληρικοί και πρόκριτοι: ο επίσκοπος Βρεσθένης Θεοδώρητος (πρόεδρος), ο Ασημάκης Φωτήλας (αντιπρόεδρος), ο Μητροπολίτης Κορίνθου Κύριλλος, ο αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαίος ή Παπαφλέσσας, ο πρωτοσύγγελος Αμβρόσιος Φραντζής, ο Γεώργιος Βάρβογλου, ο Αναγνώστης Ζαφειρόπουλος, ο Χαραλάμπης Περρούκας κ. άλ. Είναι αξιοσημείωτο ότι ένα από τα μέλη της ήταν και ο Γεώργιος Βάρβογλης, κάτι που δείχνει τη σημαντική θέση που διαδραμάτιζε στα πράγματα

²¹³ στο ίδιο, τ. 18, σ. 104, 105.

της Πελοποννήσου²¹⁴ Σύμφωνα με την αναλυτική βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλου, «Τῷ δέ 1823, τὴν πρώτην Ἰουνίου, διωρήσθη παρὰ τῆς προσωρινῆς διοικήσεως ὑπουργός τῆς δικαιοσύνης (Δικαίου)».²¹⁵

Στα Αρχεία της Εθνικής Παλιγγενεσίας υπάρχουν αρκετά έγγραφα στα οποία γίνεται λόγος για την πολιτική δράση ορισμένων μελών της οικογένειας Βάρβογλου κατά την υπό μελέτη περίοδο. Σε ένα έγγραφο με ημερομηνία 29 Απριλίου (δεν υπάρχει το έτος) αναφέρεται ότι αναγνώστηκε μία αναφορά των πολεμικών και των πολιτικών ανδρών της επαρχίας Τριπολιτσάς με το αίτημα να επικυρωθεί ο Γεώργιος Βάρβογλης ως αρχηγός των αρμάτων της επαρχίας του. Μετά την ανάγνωση το αίτημα αυτό διαβιβάστηκε προς το Εκτελεστικό προκειμένου να ενεργήσει τα δέοντα.²¹⁶ Η συμμετοχή του Γ. Βάρβογλη στην πολιτική ζωή του τόπου κατά τη διάρκεια της Επανάστασης προκύπτει και από τα πρακτικά της Α' Εθνοσυνέλευσης, στα οποία υπάρχει και η υπογραφή του.²¹⁷ Σημαντικό είναι και ένα άλλο έγγραφο, μέσω του οποίου γίνεται σαφές ότι ο λαός της Τριπολιτσάς επιθυμούσε ως παραστάτη του τον Γ. Βάρβογλη. Πιο συγκεκριμένα, την 1^η Μαΐου 1821 κατατέθηκε μία «ἀναφορά τοῦ λαοῦ τῆς τε ἐπαρχίας καί πόλεως Τριπολιτζᾶς, ὅτι δεκτέος παραστάτης ὁ κ. Γεώργιος Μπάρμπογλης καί ἀποβλητέος ὁ Ρήγας (Παλαμῆδης) διὰ τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου». Στην εν λόγω αναφορά προς την υπέρτατη Διοίκηση αναφέρονται τα εξής: «Ἀναφοράς διαφόρους ἔχομεν δοσμένας ἀπὸ τὸν λαὸν τῆς τε πολιτείας καί τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτζᾶς ὅλης, διαλαμβανούσας διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ παραστάτου μας κυρίου Γεωργίου Μπάρμπογλου, ἀπὸ τὸν ὅποιον καί διὰ τῆς ταπεινῆς μας ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἔχομεν ὅλην τὴν εὐχαρίστησιν καί τὸν ἔχομεν νομικὸν παραστάτην μας, ἀπὸ δὲ τὸν κύριον Ρῆγαν, ὡς ταραχοποιὸν τῇ πατρίδι, δὲν ἔχομεν διόλου εὐχαρίστησιν· μᾶλλον νὰ μὴ ὑπάρχη ἐνταῦθα διὰ τὴν ἡσυχίαν ἀπάσης τῆς ἐπαρχίας. Παρακαλοῦμεν λοιπὸν τὴν Διοίκησιν, ὅπου κατὰ τοῦτο νὰ ἀποφασίσῃ τὸν ῥηθέντα νόμιμον παραστάτην μας κύριον Μπάρμπογλον, ἐπειδὴ ἐξ ἐναντίας θέλει γεννηθοῦν μεγαλώτατα σκάνδαλα καί ταραχαί· καί ἐν τοσούτῳ μένομεν με ὅλον τό βαθύτατον σέβας κατὰ τὴν αἴτησίν μας.»²¹⁸

Γίνεται εδώ σαφές ότι κατά την έναρξη της επανάστασης οι πολίτες της Τριπολιτσάς επιθυμούσαν τον Γ. Βάρβογλου ως νομικό τους παραστάτη, θεωρώντας πως είναι ο πλέον κατάλληλος, σε σχέση με τον προκάτοχό του. Ωστόσο, όπως έγινε φανερό στο προηγούμενο

²¹⁴ Α. Φραντζής, *Επιτομή, ό. π.*, τ. Β', σ. 260-263· Ν. Σπηλιάδης, *Απομνημονεύματα, ό. π.*, τ. Α', σ. 263.

²¹⁵ Αναλυτική βιογραφία οικογένειας Βάρβογλη.

²¹⁶ ΑΕΠ, τ. 2, Αθήνα 1862 (ανατύπωση 1972), σ. 281, 282.

²¹⁷ στο ίδιο, τ. 3, σ. 98.

²¹⁸ στο ίδιο τ. 9, σ. 91.

κεφάλαιο, αργότερα τον αποκήρυξαν από εκπρόσωπό τους, θεωρώντας τον ανίκανο να ανταπεξέλθει τελικά σε αυτά τα καθήκοντα και να ικανοποιήσει τις ανάγκες του, καθώς τον θεωρούσαν καιροσκόπο και πολιτικά ανίκανο. Σίγουρα, η κατηγορία περί καιροσκοπισμού που του προσήπταν έχει να κάνει με την προεπαναστατική πολιτεία του, δηλαδή με το ότι εκμεταλλευόταν κάθε ευκαιρία για πλουτισμό, μέσω της αγοράς ακινήτων, δανεισμού χρημάτων με υψηλούς τόκους, ενοικιάσεως φόρων και άσκησης εμπορίου.

Τα έγγραφα της α' και β' Βουλευτικής περιόδου μας πληροφορούν ότι με απόφαση της επταμελούς επιτροπής για τους παραστάτες της επαρχίας Τριπολιτζάς έγινε δεκτός ο Γεώργιος Βάρβογλης ως μέλος του Βουλευτικού Σώματος. Πιο συγκεκριμένα, «ή επιτροπή θεωρήσασα καί ἐξετάσασα μέ ὅλην τήν ἀπαιτούμενην ἀκρίβειαν καθ' ὅλας τῆς τάς ὅψεις τήν ὑπόθεσιν Τριπολιτζάς εὔρεν ὅτι αὐτή ἡ ἐπαρχία διά τήν ἐκλογήν τοῦ παραστάτου διώρισεν εἴκοσι πληρεξουσίου, δεκατέσσαρας ἀπό τὰ χωρία καί ἕξ ἀπό τήν πόλιν Τριπολιτζάν. Ἐξ αὐτῶν οἱ δεκατέσσαρες ἐψήφισαν τόν Μπάρμπογλον παραστάτην καί διά τοῦτο ἡ ἐπιτροπή ψηφηγορήσασα τόν μέν Μπάρμπογλον διά τῆς ψήφου τῶν πλειόνων ἀπεφάσισε δεκτόν εἰς τό Βουλευτικό Σώμα. Ἐπειδή ὅμως εὐρίσκονται μερικά ἀμφιβολία εἰς τήν τακτικότητα τῆς ἐκλογῆς, κρίνει ἡ ἐπιτροπή κοινῶς νά διορίσῃ ὅσον τάχος ἡ Ὑπερτάτη Διοίκησις νέαν ἐκλογήν, κατὰ τήν τάξιν τήν διορισθεῖσαν ὑπό τοῦ νέου νόμου τῆς ἐκλογῆς».²¹⁹ Ὅπως προκύπτει και από τα επόμενα κατά σειρά έγγραφα υπάρχει ασάφεια αναφορικά με το νόμιμο της εκλογής του Γ. Βάρβογλου, ενώ ασαφές παραμένει επίσης και το αν θα πραγματοποιούταν ή όχι νέα διαδικασία επανεκλογής.²²⁰

Με μία άλλη όμως επιστολή τους, στις 11 Μαΐου 1823, οι κάτοικοι της επαρχίας Τριπολιτσάς εκφράζουν την έντονη διαμαρτυρία τους για τον Γεώργιο Βάρβογλη, τον οποίο θεωρούν ανάξιο ως παραστάτη. Πιο αναλυτικά, τον θεωρούν ως έναν κακό συμπολίτη και αναφέρονται σε αυτόν ως «δεσποτόφρονο», δηλαδή ως άτομο που διαπνεόταν από δεσποτικά

²¹⁹ στο ίδιο, τ. 9, σ. 95. Την 1^η Μαΐου 1823 έγινε μία ακόμα αναφορά των Τριπολιτζιτών προς την Υπερτάτη Διοίκηση, στην οποία αναφέρονται τα εξής: «Κατά τήν πρώτην τοῦ τρέχοντος δι' ἀναφοράς μας καί προσωπικῶς ἅπας ὁ λαός ἀναφέρθημεν εἰς τήν σεβασιμότητά σας περί τῆς ἐκλογῆς τοῦ παραστάτου μας κυρίου Γεωργίου Μπάρμπογλου καί ἠκούσαμεν ὅτι ἡ ζήτησίς μας τελειώνει, διό καί ὁ λαός τῆς ἐπαρχίας ἀνεχώρησεν ἕκαστος εἰς τά ἴδια. Ἐδιωρίσθημεν διά νά κάμωμεν δευτέραν ἀναφοράν, τήν ὁποίαν ἐπὶ ποδός ἐκάμομεν, καί ἐλέξαμεν ἐκ νέου τον ἴδιον παραστάτην μας ἐπὶ παρρησία τῆς σεβασιμότητός σας, ὡς καί ἡρωτήθημεν»· στο ίδιο, σ. 97.

²²⁰ στο ίδιο, τ. 9, σ. 98. Την 3^η Μαΐου 1823 πραγματοποιήθηκε μία ακόμη αναφορά των «κατά Μπάρμπογλου ἐπαρχιωτῶν Τριπολιτζάς με ἀπορίαν ζητούντων ἰδέαν διά τήν ἐκλογήν παραστάτου κατὰ τήν περίοδον τῆς ἀποφάσεως τῆς επταμελούς επιτροπής». Ὅπως αναφέρεται, «χθές μας ἐδόθη ἡ κόπια τῆς ἀποφάσεως τῆς διορισθείσης παρ' αὐτοῦ ἐπιτροπῆς διά τήν θεωρήσιν τῆς περί τοῦ παραστάτου τῆς ἐπαρχίας ταύτης διαφοράς μας, σημειωμένη ἀπό πρώτης Μαΐου 1823 ὅτι ἐπειδή ὅμως εὐρίσκονται μερικά ἀμφιβολία εἰς τήν τακτικότητα τῆς ἐκλογῆς, κρίνει ἡ ἐπιτροπή κοινῶς νά διορίσῃ ὅσον τάχος ἡ Ὑπερτάτη Διοίκησις νέαν ἐκλογήν αὐτά τήν τάξιν τήν διορισθεῖσαν ὑπό τοῦ νέου νόμου τῆς ἐκλογῆς, καί ἐπειδή ἡ ἔννοια τοῦ παραγράφου τούτου δεν ἐννοήθη παρ' ἡμῶν. Παρακαλοῦμεν λοιπόν θερμῶς νά μᾶς σαφηνισθῇ δι' ἐγγράφου διαταγῆς τῆς ἡ ἔννοια αὐτῆς [...]. Μένομεν με ὅλον τό προσηκόν σέβας».

και εξουσιαστικά φρονήματα, και ως αντιπατριώτη, θεωρώντας πως η παρουσία του θα μόλυνε την ίδια τη Διοίκηση. Επισημαίνουν δε στην επιτροπή πως και η ίδια γνώριζε ότι ο Βάρβογλης δεν είχε ψηφιστεί δίκαια και τονίζουν πως δεν τον θέλουν ως διοικητή τους, γιατί δεν είναι κοινωνοφελής.²²¹

Με μία επόμενη αναφορά τους, στις 27 Μαΐου του ίδιου έτους, προς την υπέρτατη Διοίκηση, οι κάτοικοι της επαρχίας Τριπλιτσάς δηλώνουν πως ο Βάρβογλης είναι ανάξιος τόσο της εμπιστοσύνης όσο και της υπόληψής τους: *«Δώσαντες αναφοράν περί τῶν δικαιωμάτων μας καί κατά τάς 14 τοῦ τρέχοντος δεν ἀναφέρθημεν πλέον διά να μην γίνωμεν ὀχληροί καί ἐλπίζοντες ὅσον οὕτω τήν ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων μας καί τό νομικῶς τέλειον, ἀλλ' ἀνελπίστως βλέπομεν δι' ὅλου ἀλησμονισμένην ἔκτοτε τήν ὑπόθεσιν μας, καταφρονούμενα τά ἱερά δίκαιά μας καί μηδενισμένους τάς θελήσεις μας· καί διαμένει, τέλος πάντων, παρανόμως ὁ Βάρβογλης εἰς τό Βουλευτικόν μιαινών με τήν παρουσίαν του τό ἄσυλον τῶν νόμων καί τῆς δικαιοσύνης, ὡς ἀνάξιος τῆς ὑπολήψεως καί τῆς ἐμπιστοσύνης μας. Λυπούμεθα δε καιρίως καί ἀπορούμεν διότι ἡ Ὑπέρτατη Διοίκησις δέν ἐπιβλέπει εἰς τά προφανή δίκαια καί μεγάλα παράπονά μας, ἅπερ τοσάκις παρεστήσαμεν, δέν ἀποβάλλει τήν προφανή ἀνομίαν τήν ὁποίαν ἡ διορισθεῖσα ἐπιτροπή ἐγνώρισε καί διά τοῦτο ἐδιώρισε καί νέαν ἐκλογήν. Ἄρα δέν εἴμεθα καί ἡμεῖς πατριῶται; Ὅθεν προστρέχομεν καί αὐθις εἰς τήν προστάτιδα τοῦ ἔθνους, τήν Σεβαστήν καί Ὑπερτάτην Βουλήν, καί παρακαλοῦμεν θερμῶς ἄς παύσουν κἄν ἤδη εἰς τήν παρουσίαν της τά δεινά τῆς δυστυχοῦς ἐπαρχίας ταύτης, ἥτις δύο χρόνους σχεδόν ἤδη καταταράττεται ἔνεκα ὅπου ὁ Βάρβογλους ἀνόμως πέρσι ἔγινε γερουσιαστής μας καί τώρα ἀνόμως πάλιν ζητεῖ νά γένη καί βουλευτής μας. Ἄς αποφασίση νά ευχαριστήσῃ ἕνα κοινόν μέ ἀναντίρρητα καί προφανή δίκαια καί ἄς ἀποβάλῃ ἕνα ἄτομον μέ αὐτό τό ἄδικον του καί διά τό ὅποιον δέν βλέπει οὔτε κοινωνοφελεῖς διαθέσεις, οὔτε πολιτικές ἀρετάς (ἀφήνοντας διά τό σύντομον καί τά ὅσα ἄλλα δεν ἔχει). Τόν Βάρβογλουν δέν τόν θέλομεν· ἄς ἀποβαλθῇ παρακαλοῦμεν ἀπό τόν παραστατικόν τῆς ἐπαρχίας μας τόπον καί ἄς ἐγκολπωθῇ ἡ νομιμότης. Εἴ δέ καί μένει εἰσέτι κατά τοῦτο ἀμφιβολία τῇ Διοικήσει, ἄς δοθῇ διαταγή διά νά ἔλθωσιν οἱ ἐκλέκτορες τῶν χωρίων*

²²¹ στο ίδιο, τ. 9, σ. 131-132: «[...] Προστρέχομεν εἰς τήν Διοίκησιν μας, τήν προστάτιδα τῶν ἐλευθεριῶν μας, ὑπερασπίστρια τῶν δικαιωμάτων μας, ἀσπίδα τῶν ἀσφαλειῶν μας καί καταδιωκόμενοι πολυειδῶς καί πολυτρόπος ἀπό τήν φιλαρχίαν τοῦ ἀσυμπαθεστάτου Μπάρμπογλου καί πάλιν ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ δικαίου μας βραδύνει καί περιπλέκεται καί πού νά καταφύγωμεν δέν ἠξεύρομεν. Παρακαλοῦμεν τόν Ὑψιστον νά κόψῃ τάς ἡμέρας μας, διά νά παύσουν τά δεινά μας ἀλλά, οἷς κρίμασιν οἶδε Κύριος, δέν εἰσακουόμεθα. Ἐκηρύξαμεν ἐνώπιον τῶν ἔθνῶν ἐλευθερίαν καί τό δυστυχισμένον ἄτομον τοῦ κακοῦ συμπολίτου μας Μπάρμπογλου μᾶς καταταρνανεῖ καί ἡ Διοίκησίς μας ἀποφασίζει νά μολύνῃ τήν ἱερώτατην καθέδραν της μέ τήν παρουσίαν τοῦ ἀντιπατριώτου καί δεσποτόφρονος Μπάρμπογλου, καθότι ἀφοῦ ἡ ἐπιτροπή ἐγνώρισεν ὅτι ὁ Μπάρμπογλος δέν εἶναι ψηφισμένος δικαίως καί νομικῶς καθ' ὅλους τούς λόγους, ἐπικρίνει νέαν ἐκλογήν, ὁ ἔτσι δέν εἶναι νόμιμος, τόν παραδέχεται ὅμως πάλιν εἰς τήν ὁμήγυριν τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος, τρόπος διά τοῦ ὁποίου βοηθεῖται ὁ Μπάρμπογλος νά στηριχθῇ εἰς τήν Διοίκησιν διά τῶν πολυειδῶν τρόπων».

ένταῦθα καί νά γενῇ ἡ ἐκλογή κατά τόν νέον Ὁργανικόν Νόμον, ὡς καί ἡ ἐπιτροπή ἀποφαίνεται. Διά τόν Θεόν, διά ἀγάπην τῆς πατρίδος, ἀναπαρακαλοῦμεν θερμῶς περί τούτου· καί περιμένοντας κεκηνότως τήν ἀποπλήρωσιν τῆς δικαίας ταύτης αἰτήσεως μας καί μένομεν εὐσεβασίας». ²²²

Αξίζει να γίνει αναφορά και σε ορισμένα άλλα έγγραφα που δημοσιεύτηκαν στα Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, τα οποία μας πληροφορούν πως η επαρχία της Τριπολιτσάς, αλλά και οι οπλαρχηγοί αυτής της περιοχής βρίσκονταν, το 1822, σε διαμάχη με τον Γεώργιο Βάρβογλη. Συγκεκριμένα, στο πρώτο έγγραφο αναφέρεται ότι από την επαρχία Τριπόλεως είχαν σταλεί στο Βουλευτικό αναφορές των κατοίκων, άλλες από τις οποίες υπερασπίζονταν τον Γερουσιαστή Γ. Βάρβογλη και άλλες στρέφονταν εναντίον του. Το Βουλευτικό, απαντώντας, γράφει ότι είχε συσταθεί μία ειδική επιτροπή για την εξέταση αυτών των αναφορών. Όπως σημειώνεται στο έγγραφο, «ἀνεγνώσθησαν ἀναφοραί τινῶν κατοίκων καί ἐπαρχιωτῶν τῆς Τριπολιτσάς κατά καί ὑπέρ τοῦ Γερουσιαστοῦ Γεωργίου Μπάρμπογλου. Τό Βουλευτικόν σώμα, λοιπόν, συσκεφθέν τό πράγμα ἀκριβῶς, ἀπεφάσισε νά ἐξετασθῇ αὐτή ἡ διαφορά ἀπό μιᾶς ἐπιτροπῆς τινῶν βουλευτῶν· καί δὴ ἐνεκρίθησαν εἰς τοῦτο οἱ κ. Ἀναγνώστης Μοναρχίδης, Γκίκας Καρακατσάνης, Γαβριήλ Ἀμανίτης καί Φώτιος Καραπάνου». ²²³ Μνεία στο ίδιο ζήτημα γίνεται και σε ένα άλλο έγγραφο των ίδιων Αρχείων, όπου αναφέρεται ότι είχε σταλεί έγγραφο «πρός τό Ἐκτελεστικόν μεέ τήν ἀναφοράν τῆς Ἐπιτροπῆς, διορισθείσης διά νά κρίνῃ τὰς διαφοράς τῶν κατοίκων Τριπολιτσάς καί Μπάρμπογλου, ἐμπεριέχουσαν τά δύο οὐσιωδέστερα ὡς ἀκολούθως: α'. Ὅτι τόν μέν βαθμόν τοῦ Γερουσιαστοῦ νομίμως κατέχει ὁ κύριος Μπάρμπογλος. β'. Περί δε τῶν προσωπικῶν κατηγοριῶν, τό Βουλευτικόν ψηφίζει ἵνα διορισθῇ ἐπιτροπή τοῦ Μινίστρου τοῦ Δικαίου ἵνα ἐρευνήσῃ καί κρίνῃ αὐτάς». ²²⁴ Όπως προκύπτει από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, οι κάτοικοι

²²² στο ίδιο, τ. 9, σ. 134-135.

²²³ ΑΕΠ, τ. 1, Αθήνα 1857 (ανατύπωση 1971), σ. 26. Παρόμοιου περιεχομένου είναι και ένα άλλο έγγραφο, στο οποίο αναφέρεται ότι «Ἐν συνελεύσει τοῦ Βουλευτικοῦ ἐδόθη ἡ ἄδεια ἐγγράφως εἰς τήν Ἐπιτροπήν τήν διορισθείσαν νά κρίνῃ τὰς διαφοράς μεταξύ τῶν κατοίκων καί ἐπαρχιωτῶν τῆς Τριπολιτσάς καί τοῦ Γερουσιαστοῦ κυρίου Γεωργίου Μπάρμπογλου»· στο ίδιο, σ. 27.

²²⁴ ΑΕΠ, τ. 1, σ. 34. Αναφορά για το ίδιο ζήτημα γίνεται επίσης και άλλο έγγραφο, όπου αναφέρονται τα εξής: «Ἐν τῇ σημερινῇ συνελεύσει τοῦ Βουλευτικοῦ ἀνεγνώσθησαν αἱ ἀναφοραί τινῶν κατοίκων καί ἐπαρχιωτῶν τῆς Τριπολιτσάς κατά καί ὑπέρ τοῦ γερουσιαστοῦ κ. Γ. Μπάρμπογλου· καί δη τό Βουλευτικόν σῶμα συσκεφθέν τό πράγμα ἀκριβῶς, καί τόν ὀργανισμόν τῆς κεντρικῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ὅστις με τό 30 ἄρθρον δίδει τό δικαίωμα τῇ ἐθνικῇ Βουλῇ νά κρίνῃ κάθε κατηγορούμενον μέλος τῆς αὐτῆς Γερουσίας, ἐνέκρινεν ὅτι τήν ὑπόθεσιν αὐτήν νά τήν θεωρήσῃ καί ἐξετάσῃ ἀκριβῶς μία ἐπιτροπή ἀπό πέντε μέλη, τέσσαρα τοῦ Βουλευτικοῦ σώματος, καί ἓν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καί τήν ἀπόφασίν τους νά τήν ἀναφέρουσιν ἐγγραφον καί τακτικῇ εἰς τήν ἐπίκρισιν τῆς Διοικήσεως. Τό Βουλευτικόν σῶμα ἐκλέγει τούς κυρίους Φώτιον Καραπάνον, Γαβριήλ Ἀμανίτην, Γκίκαν Καρακατσάνην καί Ἀναγνώστην Μοναρχίδην· καθυποβάλλει τοῦτο καί εἰς τό Ἐκτελεστικόν, ἵνα ἐκλέξῃ τό πέμπτον μέλος. Τῇ 26 Ἀπριλίου 1822, ἐν Κορίνθῳ. Ὁ Ἀντιπρόεδρος Σωτήριος Χαραλάμπης»· στο ίδιο, σ. 96. Σε παρόμοιο

της Τριπολιτσάς θεωρούσαν τον Γ. Βάρβογλη ως ένα άτομο ανάξιο εμπιστοσύνης τους και δεν τον υπολήπτονταν, μιλώντας για παρανομία, τόσο ως προς την εκλογή του ως γερουσιαστή όσο και ως ως βουλευτή. Ένας άλλος σημαντικός λόγος αντιπάθειας του Γ. Βάρβογλη από τους κατοίκους της Τριπολιτσάς ήταν το ότι θεωρούσαν πως υστερούσε σε πολιτικές αρετές και το ότι τα πραγματικά του κίνητρα του δεν είχαν καθόλου κοινωφελή χαρακτήρα.

Πολλά είναι τα έγγραφα από τα οποία προκύπτει ότι οι κάτοικοι της Τριπολιτσάς δεν τον εκτιμούσαν και δεν επιθυμούσαν να τον έχουν ως εκπρόσωπό τους. Σε μία επιστολή του που απέστειλε ο Αναγνώστης Ρουντόπουλος στους κατοίκους της περιοχής Τριπόλεως (Τρίπολη, 6 Μαρτίου 1823) γράφει, χαρακτηριστικά, μεταξύ άλλων, τα εξής: «*Αφοῦ δέν θέλετε τόν κύριον Μπάρμπογλου, νά λείψουν καί οἱ λοιποί, ὁποῦ πρετεντάρουν ὑπουργήματα, Γεώργιος Μπάρμπογλους, Ρῖγας Παλαμίδης, Χριστακόπουλος, Αντωνόπουλος, Ρουντόπουλος, Εὐγένιος, Βασίλειος Ἀθανασίου, Γιανακόπουλος, Σπηλιάδης Ροδόπουλος Γεώργιος Ἰωάννου, Ἀθ. Σέκερης Δ. Γαλατόπουλος, αὐτοί ὅλοι νά λείψουν*». Καί ἔγινεν γράμμα ἐνώσεως νά διορισθῇ ἄλλος βουλευτής καί οὐχί ἀπό αὐτούς διά ἕναν χρόνον, πλὴν νά εἶναι ἐρρωτιτάμενοι ὡς πρώτιστοι πολιτικοί διά κάθε ὑπόθεσιν. Καί διά τήν καλήν ὁμόνοιαν καί εἰρήνην τῆς πολιτείας μας ἐκάμαμεν τό αὐτό φράγμα ἐένώσεως, νά παύσῃ τό σκάνδαλον, ὅτι ἄλεως δέν ἐγίνονταν, διά νά δώσωμεν μάκρος τῆς ὑποθέσεως. Οἱ χωρικοί πλοιρεζούσιοι δέν ἦτον ἐδῶ, δέν ἤξεύρωμεν ἂν τό στρέξουν αὐτοί. Μετά ταῦτα ἔλαβον τό εὐγενές σας τῆς ὥρας ὁμοῦ καί τοῦ κύρ Γεώργη καί εἶδον τά γεγραμμένα σας. Οἱ πληρεζούσιοι χωρικοί ἀπόψε ξεκινοῦν διά τά αὐτόθι, καί τελειώσετε τόν σκοπόν σας κατά τήν ἀπόφασίν τους, καί ἡμεῖς ἄς ἐδόσαμεν τήν ὑπογραφὴν μας βλέποντας τό ἀμετάθετον τῆς γνώμης των, καί διά νά μὴν ἀκουμβήσῃ τό πράγμα εἰς ἐμφύλιον πόλεμον, ἐκάμαμε μίαν εἰρήνην καί ἄμποτες νά γένη εἰρήνη καί ἔνωσις εἰς πάντας».²²⁵

Εἶναι αρκετά πιθανό πως η ἔλλειψη εκτίμησης στο πρόσωπο του Γ. Βάρβογλη από τους συντοπίτες του ήταν αποτέλεσμα –εκτός όλων εκείνων που αναφέρθηκαν παραπάνω– και του γεγονότος ότι ο Βάρβογλης δρούσε πονηρά, όπως φαίνεται από τη συνωμοτική κίνηση κατά του Θ. Κολοκοτρώνη, αλλά και από τον προϋπολογισμό με τα ανύπαρκτα έσοδα και τα υπερβολικά έξοδα, ο οποίος καταστρώθηκε από τον Βάρβογλη και άλλους προκρίτους της Πελοποννήσου. Από την παρακολούθηση της συνολικής δράσης αυτής της

ύφος είναι γραμμένα και δύο έγγραφα, με ημερομηνία 29 Απριλίου και 15 Μαΐου 1822, στην Κορινθο· στο ίδιο, σ. 97, 105-106.

²²⁵ στο ίδιο, τ. 16, σ. 184.

οικογένειας στα χρόνια της Επανάστασης προκύπτουν αρκετά αμφιλεγόμενα συμπεράσματα σχετικά με τις πραγματικές προθέσεις τους και με το αν ο πραγματικός στόχος της ήταν η ευόδωσή της ή, τελικά, η επιθυμία για απόκτηση εξουσίας και πλούτου, κίνητρα τα οποία φαίνεται πως τελικά ξεπέρασαν το όποιο αίσθημα ευθύνης υπήρχε αρχικά.²²⁶ Το γεγονός ότι οι συντοπίτες του στρέφονται εναντίον του αποτελεί ένα σημαντικό δείγμα της ποιότητάς του χαρακτήρα του και της εκπλήρωσης των ευθυνών που ανέλαβε απέναντι τους.

Όμως, παρά την ρητά ομολογούμενη αντιπάθεια που φαίνεται πως έτρεφαν οι συμπατριώτες του Βάρβογλη για το άτομό του, αυτός συνέχισε να παίζει ενεργό ρόλο στην πολιτική ζωή του τόπου. Μάλιστα, στις 2 Ιουνίου 1823 διορίστηκε μινίστρος/ υπουργός Δικαίου.²²⁷ Για τον διορισμό του αυτό κάνει ο ίδιος λόγο σε μία επιστολή του προς το Βουλευτικό Σώμα, τον Ιούνιο του 1823, στην οποία γράφει, «*ἐπειδὴ καὶ μέ διώρισεν ἡ πατρίς ὑπουργόν τοῦ Δικαίου καὶ τό περισσότερον διὰ τό ἥσυχον τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτζᾶς νά λείψουν αἱ ἐπαρχιακαὶ διχόνιαι, αἱ ὁποῖαι εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν τῆς πατρίδος δέν ἐπιτρέπονται, γνωστοποιῶν ὅτι μ' ἄκραν μου λύπην παραιτοῦμαι καὶ ἀπομακρύνομαι τοῦ βουλευτικοῦ χώρου, παρακαλῶν νά μοῖ δοθῇ ἡ ἄδεια τῆς παραχωρήσεως ὡς καὶ ἐλπίζω νά μὴν ἀποτύχω τῆς αἰτήσεως ταύτης. Καί με τό ἀνῆκον σέβας μένω*».²²⁸

Ο Γεώργιος Βάρβογλης διατήρησε τη θέση του υπουργού Δικαίου για αρκετούς μήνες και, όπως φαίνεται, η θητεία του σ' αυτό το υπουργείο δεν ήταν χωρίς σύννεφα. Γι' αυτό, με μία επιστολή του ο Ανδρέας Ζαΐμης ζητούσε από το Βουλευτικό Σώμα «*νά ἀπαλλαγῇ ὁ διὰ τὰς σάτιρας συλληφθεὶς υἱὸς τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Δικαίου κ. Γεωργίου Μάρμυργλου*».²²⁹ Σε έγγραφα των ΑΕΠ γίνεται λόγος για τη δραστηριότητα του Γ.

²²⁶ Δ. Κόκκινος, *Ελληνική Επανάσταση*, εκδ. Μέλισσα, τ.Δ', σ. 348 και τ. Γ', σ. 472.

²²⁷ Ιωάννης Γιαννόπουλος, «Η Επανάσταση κατά το 1823», *ΙΕΕ*, τ. ΙΒ', σ. 299. Σύμφωνα με την αναλυτική βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλη, «*Κατά τό 1823 ὑπηρέτησε ἀμισθὶ ὡς Γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ πρώτης Ἰουνίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἕως τέλους Μαιοῦ τοῦ 1824. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1824 ἕως τέλους Αὐγούστου 1825 ὑπηρέτησεν ἐπίσης ἀμισθὶ ὡς πρῶτος δημογέρων Τριπόλεως, ἥτοι εἰς θέσιν συγκεντρώνουσαν εἰς ἑαυτὴν τὴν τε διοικητικὴν, τὴν οἰκονομικὴν, τὴν δικαστικὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν τῆς ἐπαρχίας*».

²²⁸ ΑΕΠ, τ. 9, σ. 219 και τ. 14, σ. 3. Βλ. και Γεώργιος Δ. Δημακόπουλος, *Η διοικητική οργάνωσις κατά την Ελληνικὴν Επανάστασιν, 1821-1827*, εν Αθήναις 1966, σ. 235.

²²⁹ στο ίδιο, τ. 9, σ. 296. Όπως αναφέρεται, «*Ὁ τρόπος τῶν γενομένων σατιρῶν κατὰ τοῦ ἐκλαμπροτάτου Ἀντιπροέδρου, ὡς ἐπληροφορήθην, ἦτον χαμερπέστατος καὶ ἴδιος ἀνθρώπου ἀγοραίου, ἐπειδὴ ἐκαταντοῦσαν εἰς ὕβρις, τό ὅποῖον μῆτε ὁ κύριος Μάρμυργλος ἤμπορούσε νά πράξῃ, μῆτε ἄλλος με αἰσθήματα εὐγενείας, ἐπειδὴ ὄχι μόνον οἱ τοιοῦτοι δέν συνηριθμῆθησαν οὐδὲ εἰς τοιοῦτον κόμμα, ἀλλὰ μέμφονται καὶ τό κόμμα καὶ τὴν ὕπαρξιν του μισοῦν. Οἱ αὐτουργοὶ λοιπόν τῶν ὑβριστικῶν τούτων ἐγγράφων νομίζω εἶναι ἄνθρωποι ἀγύρται, ὁπού ἄλλην δουλειάν δέν ἔχουν, εἰ μὴ νά κάθηνται εἰς τὰ καφενεῖα, νά τερατολογοῦν καὶ μέ τοιοῦτους τρόπους νά καθάπτωνται τούτου καὶ ἐκείνου τούς ὁποίους φθονοῦν ἢ ἐχθρεύονται. Ὅθεν παρακαλεῖται τό Σεβαστόν Βουλευτικόν ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς αἰτίας ταύτης ὁ κρατηθεὶς υἱὸς τῆς ἐξοχότητός του καὶ ἀκολούθως νά ληφθῶσι μέτρα νά συλληφθοῦν οἱ κηφῆνες καὶ ἀργοὶ σατιρισταί, οἱ ὁποῖοι κοντὰ ὁπού δέν ὠφελοῦν ποσῶς περιφρονοῦν καὶ ὑβρίζουν ἀναίσχυντως τόν τυχόντα καὶ γίνονται αἴτιοι νά παιδεύωνται οἱ ἄθῳοι. Δέν ἐκτείνομαι περισσότερο, ὅτι*

Βάρβογλη ως υπουργού Δικαίου. Ενδεικτικά, σ' ένα έγγραφο γίνεται λόγος για τη σύλληψη και τη φυλάκιση ενός ατόμου, το οποίο είχε υπεξαίρεσει χρήματα. Ως αρμόδιος υπουργός ο Βάρβογλης ζήτησε από το Εκτελεστικό να εκδώσει μία διαταγή προκειμένου να μεταφέρει τον ένοχο στη φυλακή έως ότου παραδώσει τα χρήματα που υπεξαίρεσε.²³⁰ Φαίνεται πως ως υπουργός Δικαίου ο Βάρβογλης μερίμνησε για την εκδίκηση όλων των υποθέσεων, ιδίως αυτών που αφορούσαν σοβαρά αδικήματα (φόνους κ. ά.).²³¹

Από την έρευνα που κάναμε στα Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, διαπιστώσαμε πως υπάρχουν αρκετές αποφάσεις που λήφθηκαν από τον Γ. Βάρβογλη, με την αρμοδιότητά του ως υπουργού Δικαίου, οι οποίες αφορούσαν ζητήματα της περιοχής Τρίπολης και απευθύνονταν προς το επαρχιακό της δικαστήριο και τα οποία αφορούσαν σε διάφορα υπηρεσιακής φύσεως ζητήματα.²³² Ενδεικτικά, ένα έγγραφο, με ημερομηνία 7 Αυγούστου 1823 αφορά στην υπόθεση Καλαμογδάρτη και Μπενιζέλη.²³³

Στην α' φάση του Εμφυλίου πολέμου, ο Γ. Βάρβογλης ήταν σφοδρός πολέμιος του Θ. Κολοκοτρώνη. Προκειμένου να οργανώσει την εναντίον του πολεμική ίδρυσε, τον Ιανουάριο του 1824, μία μυστική εταιρεία, με την ονομασία «Αδελφότης», με φιλανθρωπικούς δήθεν σκοπούς· στην πραγματικότητα ήταν μία συνωμοτική οργάνωση, που στρεφόταν εναντίον του Κολοκοτρώνη και του Εκτελεστικού. Η αιτία αυτού του μένους του Γ. Βάρβογλη ήταν το γεγονός ότι ο Βάρβογλης είχε αποτύχει στις πρόσφατες εκλογές, αλλά είχε γίνει δεκτός από τη συνέλευση, όπως και άλλοι, διότι είχε συντελέσει στην κατάργηση της Γερουσίας.

τό Σεβαστόν Βουλευτικόν ἡμπορεῖ να συμπεράνη ὅλα τὰ ἐπακόλουθα, ἂν δέν ἐλευθερωθῇ ὁ ῥηθείς υἱός τῆς ἐξοχότητός του καί μάλιστα εἰς τοιαύτας κρισίμους ὥρας».

²³⁰ *στο ίδιο, τ. 14, σ. 278.* Όπως αναφέρει ο Γ. Βάρβογλης, ως υπουργός Δικαίου, σε μία επιστολή προς το υπουργείο Εσωτερικών, «ἐπειδή καί ὁ Ν. Ναντάκης κατεδικάσθη να φέρῃ εἰς τό ὑπουργεῖον τοῦτο ἕνα γρόπον ἀπό τάλλα κολωνάτα τετρακόσια ὀγδοήντα δύο καί γρόσια πέντε ἡμισυ καί ἐπειδή ἀναβάλλει του να φέρῃ αὐτόν τόν γρόπον, κατά τήν διαταγήν τοῦ Σ. Ἐκτελεστικοῦ Σώματος, ὑπο ἀριθμόν 2127, ἰδεάζει τό ὑπουργεῖον σας καί ζητεῖ ἐκτελεστικήν δύναμιν να παραδώσῃ εἰς ἀσφάλειαν καί φυλακήν τόν εἰρημένον Ν. Ναντάκην, ἕως οὔ ἀποδώσῃ τόν γρόπον με τὰ τάλλα 482 καί γρόσια 5 ½». Παρόμοια αναφορά γίνεται και στο έγγραφο 358 με ημερομηνία 26.06.1823, με το οποίο ο Βάρβογλης αναφέρεται στον Νικόλαο Λιόση ο οποίος «δυστροπεῖ εἰς το να πληρώσῃ πρὸς τόν κύριον Αναγνώστην Παπαγιαννόπουλον τήν ποσότητα τοῦ γρόπου ἀπό τάλλα 482: 5 ½ ὅπου παρὰλόγως ἐνεχείρισε πρὸς τόν Ναντάκην, κατά τήν ἀπόφασιν τῆς ἐπιτροπῆς, διαταχθείσης παρὰ τῆς Διοικήσεως, τῆς ὁποίας τό ὑπουργεῖον τοῦτο ἀνέκρινε δικαίαν. Ἰδεάζει τό ὑπουργεῖον σας καί ζητεῖ ἐκτελεστικήν δύναμιν ν' ἀσφαλισθῇ ἀπό τόν Νικόλαον Λιόσην μέχρι τῆς πληρωμῆς τῶν ταλλάρων εἰς τόν κύριον Παπαγιαννόπουλον»· *στο ίδιο, σ. 278-279.*

²³¹ Ενδεικτικά, σε μία αναφορά του γράφει, «ἐπειδή καί ὁ Ἀθανάσιος Κατζικόπουλος ἐγκαλεῖται ὡς φονεὺς εἰς τό ὑπουργεῖον τοῦτο καί ἐπειδή εὐρίσκεται ἔξω τῆς πόλεως ταύτης εἰς τήν ἐπαρχίαν Πύργου, εἰδοποιεῖται τό ὑπουργεῖον σας να στείλῃ ἐκτελεστικήν δύναμιν νά συλλάβῃ αὐτόν καί νά τόν παρρησιάσῃ εἰς τό ὑπουργεῖον τοῦτο ν' ἀπολογηθῇ» (στις 2 Ιουλίου 1823)· *στο ίδιο, τ. 14, σ. 280*

²³² *στο ίδιο, τ. 14, σ. 284-285 (έγγραφα υπ' αριθμ. 366 και 367).*

²³³ *στο ίδιο, τ. 14, σ. 285.*

Τελικά όμως αποκλείστηκε, ύστερα από ενέργειες του Κολοκοτρώνη, ο οποίος υποστήριζε τον Αναγνώστη Δεληγιάννη.²³⁴

Άλλωστε, δεν ήταν η πρώτη φορά που ο Γ. Μπάρμπογλης είχε στραφεί εναντίον του Θ. Κολοκοτρώνη. Στις αρχές του 1822 είχε συνυπογράψει μαζί με άλλους «πολιτικούς» (Παναναγιώτη Ζαφειρόπουλο, Ασημάκη Φωτήλα, Χριστόδουλο Άχολο κ. ά.), οι οποίοι συμπαρατάσσονταν με τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, μία επιστολή, με την οποία στόχευαν στην απομάκρυνσή του από την πολιορκία του Ακροκορίνθου και στην απομόνωση του *γέρου του Μοριά*, ο οποίος μετά την άλωση της Τριπολιτσάς είχε αποκτήσει μεγάλη δημοτικότητα.²³⁵ Σύμφωνα με τον Κόκκινο, «το σύμφωνον τούτο, παρά τόν άμυντικόν χαρακτήρα του, ήτο βεβαίως συνωμοτικόν. Ή γερουσία τιτλοφορούσε έαυτήν εις τό τρίτον άρθρον τής συμφωνίας ως κεντρικήν διοίκησιν, ενώ τοιαύτη ήτο τό έκτελεστικόν μετά τών ύπουργών καί τής νομοθετούσης Βουλής, καί εναντίον τούτων έστρέφετο ή συμφωνία εκείνη εις περίπτωσιν κατά την όποίαν ή κυβέρνησις δεν θα έδέχετο *τάς άπόψεις τοῦ Κολοκοτρώνη καί τής Γερουσίας*».²³⁶

Από τα έγγραφα που μελετήσαμε φαίνεται πως ο Γ. Βάρβογλης έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πολιτική ζωή του τόπου κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στα ζητήματα που αφορούσαν την Τριπολιτσά και την περιοχή της. Πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι, όπως φαίνεται από τα έγγραφα, οι κάτοικοι της Τριπολιτσάς δεν έτρεφαν ιδιαίτερη εκτίμηση για τον Γ. Βάρβογλη και, γι' αυτό δεν ήθελαν να αναλάβει αυτός τη διοίκησή τους. Τούτο ίσως να οφείλεται στην ιδιότητα του Βάρβογλη, ο οποίος θα μπορούσε να θεωρηθεί τοκογλύφος εκείνης της περιόδου. Αυτό, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι τον θεωρούσαν καιροσκόπο και πολιτικά ατάλαντο, έπαιξε σαφώς σημαντικό ρόλο στην επιθυμία τους να μην διοικήσει τον τόπο τους. Η θέση τους ως προεστών της Τριπολιτσάς ίσως να επηρέασε, επίσης, τη γνώμη των πολιτών της Τριπολιτσάς τόσο για τις ικανότητες όσο και για τις διαθέσεις του Βάρβογλη, οι οποίες σύμφωνα με τους ίδιους, δεν ήταν ιδιαίτερα κοινωφελείς. Στο επόμενο υποκεφάλαιο θα γίνει λόγος για την οικονομική δραστηριότητα της οικογένειας Βάρβογλη κατά την υπό μελέτη περίοδο, δραστηριότητα που ήταν ιδιαίτερα ενεργή.

²³⁴ Ν. Σπηλιάδης, *Απομνημονεύματα*, τ. Α', σ. 570· Κόκκινος, *Η Ελληνική Επανάσταση*, ό. π., τ. 4, σ. 347-348.

²³⁵ Δ. Κόκκινος, *Η Ελληνική Επανάσταση*, ό. π., τ. 2, σ. 465-466.

²³⁶ στο ίδιο, τ. 4, σ. 394.

III. Οικονομικές δραστηριότητες

Όπως έγινε σαφές, από όσα εκθέσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η οικογένεια Βάρβογλη είχε προεπαναστατικά έντονη οικονομική δραστηριότητα και σημαντικά κέρδη από την εκμετάλλευση γαιών, από το εμπόριο και από τον δανεισμό χρημάτων σε τρίτους. Αυτή η δραστηριότητά τους συνεχίστηκε, εν πολλοίς, και κατά την περίοδο της Επανάστασης. Ενδεικτικά, σε ένα έγγραφο των ΑΕΠ, χωρίς ημερομηνία, γίνεται λόγος για τον δανεισμό χρημάτων από τον Π. Βάρβογλη.²³⁷ Αυτό επιβεβαιώνεται και από μία αναφορά του Π. Βάρβογλη και του Κωνσταντίνου Ζ. Ζαφειρόπουλου, με την οποία, όπως αναφέρεται, παρακαλούσαν «νά τούς πληρωθῶσι γρόσια 14.837 37/40 τά ὅποια ἔδωκαν εἰς Τριπολιτζάν διά διαταγῆς τῆς Διοικήσεως πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν διοικητικῶν στρατευμάτων, τά ὅποια εὐρίσκοντο τότε ἐκεῖ διά τήν ὑποψίαν τῆς πολιορκίας. Ἐμεινεν εἰς σκέψιν».²³⁸ Ἐνα ἄλλο έγγραφο, με ημερομηνία 10 Μαρτίου 1826, αφορά την ίδια υπόθεση. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μία αναφορά του Βουλευτικού προς το Εκτελεστικό, με ημερομηνία 10 Μαρτίου 1826, όπου αναφέρεται ότι «ἐπειδὴ τά παρ' αὐτῶν ζητούμενα γρόσια 14.837 καὶ 27 λογίζονται δάνεια, διότι ἐξωδεύθησαν διά διαταγῆς τῆς Διοικήσεως εἰς τά διοικητικά στρατεύματα, καὶ ἐπειδὴ ἡ Διοίκησις ὑπεσχέθη πολλάκις τήν πληρωμὴν αὐτῶν ἀπὸ δάνειον, γνωμοδοτεῖ νά πληρωθῶσιν ἀπὸ πρῶτα χρήματα τῶν προσόδων τῆς Πελοποννήσου».²³⁹

Σε αρκετά έγγραφα, δημοσιευμένα στο Αρχείο της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, γίνεται λόγος για διάφορα χρηματικά ποσά που είχε δανείσει η οικογένεια Βάρβογλη για τη διεξαγωγή του επαναστατικού αγώνα. Για παράδειγμα, ένα έγγραφο αφορά στη σύσταση ερανικής επιτροπής για τον εξοπλισμό πολεμικών πλοίων στον Κορινθιακό κόλπο, μέσω του οποίου γίνεται γνωστό το ποσό που είχε ήδη συγκεντρωθεί για τον σκοπό αυτό. Όπως σημειώνεται, ο Γ. Βάρβογλης είχε προσφέρει για τον σκοπό αυτό 750 γρόσια. Όπως αναφέρεται στο έγγραφο, το οποίο συντάχθηκε στην Τρίπολη και φέρει ημερομηνία 25 Οκτωβρίου 1822, «Δι' αὐτῆς τῆς ἐναρέτου πράξεως, διά τῶν συναχθησομένων χρημάτων, ἐκπλέουν τά δώδεκα πλοῖα καὶ ἡ πατρίς λυτροῦται. Διωρίσθησαν ἐπιστάται εἰς τήν καταγραφὴν

²³⁷ στο ίδιο, τ. 7, σ. 475.

²³⁸ στο ίδιο, τ. 7, σ. 515. Αναφορά για το ίδιο ζήτημα γίνεται και σε ένα άλλο έγγραφο του Αρχείου (τ. 7, σ. 521), όπου αναφέρεται ότι «ἐπροβλήθη πάλιν ἡ προχθὲς μείνασα εἰς σκέψιν ὑπόθεσις τοῦ Π. Μπάρμπογλου καὶ Κωνσταντίνου Ζ. Ζαφειρόπουλου. Ἐκρίθη εὖλογον, ἐπειδὴ τά παρ' αὐτῶν ζητούμενα χρήματα 14.837 37/40 λογίζονται δάνεια, διότι ἐξωδεύθησαν διά διαταγῆς τῆς Διοικήσεως εἰς τά διοικητικά στρατεύματα, νά τούς πληρωθῶσιν ἀπὸ τά πρῶτα χρήματα τῶν προσόδων τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου. Ὅθεν ἐστάλη ἡ ἀναφορά τῶν μετὰ προβουλεύματος ὑπ' ἀρ. 1267 πρὸς τὸ Ἐκτελεστικόν».

²³⁹ στο ίδιο, τ. 8, σ. 441. Βλ. τώρα για το ζήτημα αυτό Σίμος Μποζίκης, *Δημόσια οικονομικά και συγκρότηση εθνικού κράτους το 1821*, αδημοσίευτη διδ. διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ιστορίας, Κέρκυρα 2018, σ. 289 κ. εξ.

ταύτην καί σύναζιν τῶν χρημάτων ἐκ μέν τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως ὁ γεροϋσιαστής κύριος Ἄναγ. Κοκκοράκης, ἐκ δέ τοῦ ἐκλαμπροτάτου πρίγκιπος κυρίου Δημ. Ὑψηλάντου ὁ φιλογενής κύριος Γεώργιος Ἀντωνόπουλος, ἐκ δέ τοῦ γενναιοτάτου στρατηγοῦ Νικήτα Σταματελοπούλου ὁ γραμματεὺς του κύριος Γεώργιος Ἀθανασιάδης, οἵτινες θὰ τὰ πληρώσουν, τὰ συναχθέντα, εἰς τὰ ῥηθέντα πλοῖα. Οὗτος ὁ κατάλογος συνίσταται εἰς φύλλα ὀκτώ, ἐσφραγισμένα παρὰ τῆς Διοικήσεως».²⁴⁰

Πληροφορίες για την οικονομική δραστηριότητα μελών αυτής της οικογένειας την περίοδο της Επανάστασης παρέχει και ο Γ. Βάρβογλης, ο οποίος με μία αναφορά του ζητά να διαταχθεῖ ο Θεοδωράκης Μπουτζουράκης να του εξοφλήσει τα 1.200 γρόσια που ο ίδιος είχε ομολογήσει ότι του τα χρεωστούσε. Ὅπως αναφέρει σε αναφορά του, που ἔστειλε ἀπὸ τὴν Τρίπολη πρὸς τὴ Διοίκηση, στίς 24 Ἰουνίου 1821, «Αἱ μεγάλοι ἀνάγκαι καὶ ἡ πολλὴ στενοχώρια εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται μέ βιάζουσι νά ἐνοχλήσω τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν. Ὁ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μυστρά Θεοδωράκης Μουτζουράκης μέ χρεωστεῖ χίλια διακόσια γρόσια δι' ἐνυπογράφου ὁμολογίας του, γεγραμμένης ἀπὸ 24 Ἰουνίου τοῦ 1821 ἔτους. Ὅθεν προστρέχων παρακαλῶ νά ἐπιταχθῇ ὁ διαληφθεὶς νά μοί ἐξοφλήσῃ τὰ χρεωστούμενα, ἐπειδὴ μὴ ἴτε μόνος μου ἢ μπορῶ νά κάμω τὴν ζήτησιν μήτε ἄλλως πῶς ἢ μπορῶ νά οἰκονομηθῶ εἰς τὰς παροῦσας δεινὰς περιστάσεις καὶ στενοχωρίας μου».²⁴¹

Το ἐρώτημα που, εὐλόγα, δημιουργεῖται ἐδῶ εἶναι τὸ ἐξῆς: ἀντιμετώπιζε ὄντως ὁ Γ. Βάρβογλης οικονομικὲς δυσκολίες ἢ ἀπαιτεῖ νὰ του καταβληθοῦν ἀμέσως τὰ χρήματα που εἶχε δανείσει ἀκριβῶς γιατί σκεφτόταν με κριτήριον μοναδικό τὸ κέρδος, μέσω του δανεισμοῦ χρημάτων, ὅπως προεπαναστατικά; Σημαντικὴ, σ' αὐτὴ τὴ συνάφεια, εἶναι μία χρεωστικὴ ὁμολογία, σὴν ὁποία φαίνεται ἡ συνεισφορά του Γ. Βάρβογλη στὸν ἔρανον τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτζᾶς. Πιο συγκεκριμένα, ὅπως ἀναφέρεται, «Χρεωστικὴ ὁμολογία. Ἀπὸ τὰς πέντε Ἰανουαρίου ἕως τὰς πένται Ἀπριλίου μήνας τρεῖς γρόσια ἐννεακόσια. Ἀπερνᾶται ὅτι ἐλάβετε ἀπὸ τὸ χέρι μου γρόσια πεντακόσια ἔντεκα ὁποῦ ἐδόθησαν ἀκόντω διὰ τὸν ἔρανον τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτζᾶς δοσμένα ἀπὸ τοὺς ἐφόρους τῆς πολιτείας Τριπολιτζᾶς, Ἐπὶ τοῦ νότου: Διὰ γρ(όσια) 900, Βάρβογλης».²⁴²

Στὸ ἴδιο Ἀρχεῖο ἐκδίδεται ἓνα ἐγγράφο, που ἀφορᾷ στὸ ταμεῖο τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται γιὰ ἓναν κατάλογο ὁ ὁποῖος περιέχει, ονομαστικὰ ὅσα χρήματα ἔπρεπε νὰ δώσει καὶ νὰ λάβει τὸ ταμεῖο τῆς Γερουσίας. Μεταξὺ ἄλλων,

²⁴⁰ στο ἴδιο, τ. 9, σ. 12.

²⁴¹ στο ἴδιο, τ. 11, σ. 180, 181.

²⁴² στο ἴδιο, τ. 15γ, σ. 18, Τριπολιτζᾶ 13 Ἀπριλίου 1823.

χρήματα έπρεπε να λάβει και Γ. Βάρβογλης.²⁴³ Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι στις 31 Ιανουαρίου 1823 στην Τριπολιτσά, ο γραμματέας Βασίλειος Γεωργιαδής εκθέτει μέσα από τον λογαριασμό του ότι οι γερουσιαστές Γ. Βάρβογλης και Ι. Γ. Οικονομίδης δεν του είχαν παραδώσει τα 200 γρόσια που του όφειλαν. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρει, «*ὅσα ἔχω να λαμβάνω κατά τήν παρτίδα μου εἰς τό Γερουσιαστῶν κατάστιχον γρ. 60. Προστίθενται περιπλέον διά τά τῆς τροφῆς μου, ὁπού εἶναι δι' ἐμέ προς γρ. 60 τό μῆνα καί τῶν ἄλλων 70. Ὅσα με ἀκαρτερούν ἐκ τῶν λαφύρων Ναυπλίου, ἅτινα δέν μοί ἐδόθησαν ἀπό τούς γερουσιαστάς Γ. Μπάρμπογλην καί Ι. Γ. Οἰκονομήδην 200. 370.*»²⁴⁴

Ὡς μέλος της Πελοποννησιακής Γερουσίας, ο Γ. Βάρβογλης πήρε, μαζί με τα άλλα μέλη της, σημαντικές αποφάσεις οικονομικής φύσεως για τους σκοπούς της Επανάστασης. Πιο συγκεκριμένα, μία από τις αποφάσεις της Γερουσίας (Τριπολιτζά 23 Ιανουαρίου 1823) αφορά στην ίδρυση ενός σχολείου στην Τριπολιτζά (δεν το αναφέρει καθαρά αλλά το έγγραφο έχει συνταχθεί στην περιοχή). Ὅπως αναφέρει αυτό το έγγραφο, «*Ἐπειδή ἡ αἴτησις τῶν ὑποφαινομένων πολιτῶν πατριωτική καί θεάρεστος, ἐπειδή τό σχολεῖον τοῦτο κρίνεται χρήσιμον ὄχι μόνον εἰς τήν νεολαίαν τῆς πόλεως ταύτης καί ἐπαρχίας, ἀλλά καί ὅλης τῆς Πελοποννήσου, ἐπειδή τό δῶρον τοῦτο ὡς πρὸς τό ὅλον τοῦ Ἔθνους οὐδέν, ἀλλά μεγίστη ἡ ἐξ αὐτοῦ πρὸς τήν Πατρίδα ὠφελείαν, ἐπειδή ἡ καθέδρα τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως εἰς ταύτην τήν πόλιν ὀφείλει εὐγνωμοσύνην εἰς αὐτήν ὄχι μόνον διά λόγου, ἀλλά καί δι' ἔργου, δι' ὅλα ταῦτα ἡ Γερουσία τῆς Πελοποννήσου ἀποδεχόμενη, ἐπικυροῖ τήν εἰς τό παρόν ἔγγραφον αἴτησιν τῶν πολιτῶν τούτων, δηλ. τά δεκαεννέα ἐργαστήρια τά περί τοῦ σχολείου ὄντα, τούς τρεῖς ἐθνικούς μύλους, τούς δύο ἔξωθεν καί τόν ἕναν ἔσωθεν τοῦ τείχους, τά καί ἐπὶ Τουρκίας εἰς αὐτό ἀναγόμενα, αὐτά χαρίζουσα προικίζει τό ἱερόν τοῦτο σχολεῖον, ὥστε νά μένωσι κτῆμα αἰώνιον αὐτοῦ καί νά πληρώνωνται οἱ μισθοί τῶν κατά καιρόν διδασκάλων, καί νά φωτίζονται οἱ πρὸς αὐτό προσερχόμενοι μαθηταί. Οὕτω γενέσθω*».²⁴⁵

Ο Γεώργιος Μπάρμπογλης ορίστηκε, το 1823, μέλος της επιτροπής για τη σύνταξη του προϋπολογισμού, του «υποθετικού λογαριασμού», όπως τον ονόμασαν. Στις 12 Απριλίου της ίδιας χρονιάς η επιτροπή υπέβαλε στη Διοίκηση έναν πλήρη πίνακα των εσόδων, που προέρχονταν από τον φόρο της δεκάτης, από την εκποίηση εθνικών κτημάτων και από

²⁴³ στο ίδιο, σ. 24-25. «300 γρόσια»

²⁴⁴ στο ίδιο, τ. 16, σ. 159.

²⁴⁵ ΑΕΠ, τ. 16, σ. 147. Για τον ρόλο που διαδραμάτισε η Πελοποννησιακή Γερουσία στην αντιμετώπιση των οικονομικών ζητημάτων στην αρχή της Επανάστασης βλ. αναλυτικά Σ. Μποζίκης, *Δημόσια οικονομικά, ό. π.*, σ. 44 κ. ε.

τελωνειακούς δασμούς.²⁴⁶ Ο ίδιος μάλιστα, έχοντας ρευστό, αγόρασε, την περίοδο 1823-1827, εκποιούμενα εθνικά κτήματα, αντί του ποσού των 7.550 γροσίων.²⁴⁷ Στοιχεία για τον υποθετικό αυτό προϋπολογισμό παρατίθενται και από τον Κόκκινο, ο οποίος κάνει λόγο για «άνυπαρκτα έσοδα καί υπερβολικά έξοδα». Πιο συγκεκριμένα, γίνεται σαφές ότι κατά τη 12^η Απριλίου πραγματοποιήθηκε συνεδρίαση κατά την οποία παρουσιάστηκε από την επιτροπή, της οποίας μεταξύ άλλων μέλος ήταν και ο Γ. Βάρβογλης, ο πίνακας εσόδων. Τα έσοδα που παρουσιάστηκαν προέρχονταν ως επί το πλείστον από την παραγωγή, από τους τελωνειακούς δασμούς και από την ενοικίαση εθνικών κτημάτων, ενώ τα έξοδα από τις ανάγκες, του στρατού, της διοίκησης και του στόλου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την παρουσίαση ενός προϋπολογισμού με έσοδα 12.856.220 γρόσια και έξοδα σχεδόν τα διπλάσια, δηλαδή 25.744.000 γρόσια, για το εξάμηνο από τον Μάιο μέχρι και τον Νοέμβριο του 1823. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Κόκκινο, «ώς προς τά έσοδα, ό προϋπολογισμός έστηρίζετο επί της άμμου. Τά δε έξοδα είχαν υπερόγκος ύπολογισθή, όχι μόνον υπέρ τάς οικονομικάς δυνάμεις τής άναστατωμένης χώρας, αλλά καί υπέρ τάς παραγματικά δαπάνας». Κατά την εκτίμησή του, τόσο οι δαπάνες για τον στρατό όσο οι δαπάνες για τον στόλο ήταν υπερβολικές, δεδομένου ότι ο αριθμός των ανδρών που δηλώθηκε ήταν «όσος δεν κατορθώθη να σχηματισθή ποτέ κατά τήν επανάστασιν, οϋτε όταν έγιναν τά έξωτερικά δάνεια». Παράλληλα, κάνει λόγο για παρουσίαση από τους καπετάνιους αριθμού πάνω από την πραγματική τους δύναμη, με στόχο είτε να έχουν χρήματα για απρόβλεπτα έξοδα είτε για προσωπικό τους όφελος. Ως εκ τούτου, «ένώ κατηρτίζετο τοιοϋτος προϋπολογισμός καί έζητείτο από τήν Πελοπόννησον να έξοφλήση τούς λογαριασμούς τών κατά θάλασσαν έκστρατειών του πρώτου έτους του άγώνος, ή γενική οικονομική κατάσταση ήτο οίκτρα».²⁴⁸

Σε γενικές γραμμές, η μελέτη των εγγράφων που έχουν δημοσιευθεί στο Αρχείο της Ελληνικής Παλιγγενεσίας δείχνει ότι η οικονομική δραστηριότητα του Γ. Βάρβογλη ήταν ιδιαίτερα έντονη (και) κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης, σε συνδυασμό με την πολιτική του δράση. Ταυτόχρονα όμως, αφήνονται αρκετές αιχμές σχετικά με τη φύση της οικονομικής αυτής εμπλοκής του, δηλαδή για το αν και κατά πόσο είχε ως στόχο να βοηθήσει στην αίσια έκβασή της ή αν τελικά η ανάμειξή του απέβλεπε και σε προσωπικό όφελος, κάτι που θα μπορούσε να στηριχθεί τόσο στη συμμετοχή στη συνομωσία κατά του Θ. Κολοκοτρώνη όσο και στη συμμετοχή του στον εικονικό προϋπολογισμό. Στο επόμενο

²⁴⁶ ΑΕΠ, τ. Α', σ. 58-59, 80, 98-102· Σ. Μποζίκης, *Δημόσια οικονομικά, ό. π.*, σ. 157.

²⁴⁷ Σ. Μποζίκης, *Δημόσια οικονομικά, ό. π.*, σ. 610.

²⁴⁸ Δ. Κόκκινος, *Η Ελληνική Επανάσταση, ό. π.*, τ. 3, σ. 472-473.

κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στον πολιτικό ρόλο της οικογένειας τόσο κατά την περίοδο του Καποδίστρια όσο και κατά την οθωνική περίοδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΘΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

1.Καποδιστριακή περίοδος (1828-1831)

Παρά το γεγονός ότι η επανάσταση του 1821 αποτέλεσε ένα μεγάλο γεγονός κινητοποίησης των μαζών, δεν επέφερε κάποια ουσιαστική αλλαγή στους κοινωνικούς σχηματισμούς των περιοχών που πρωτοστάτησαν. Οι στρατιωτικοί αρχηγοί της διάρκειας της Επανάστασης άρχισαν να αποκτούν τον χαρακτήρα των προκρίτων, δημιουργώντας εν τέλει μία τεράστια διαμάχη ανάμεσα στις φατρίες αναφορικά με την προάσπιση συμφερόντων, τόσο τοπικών όσο και προσωπικών. Αυτό σημαίνει πως το λαϊκό στοιχείο, που σήκωσε και το μεγαλύτερο βάρος της Επανάστασης, χρησιμοποιήθηκε για την υποστήριξη των αντιμαχόμενων πολιτικών ομάδων.

Ένα σημαντικό στοιχείο για τον επιθυμητό εκσυγχρονισμό θα ήταν μία δυναμική αστική τάξη, η οποία ωστόσο έλλειπε από τις περιοχές εκείνες που κατόρθωσαν να απελευθερωθούν. Στην ουσία, η ύπαρξη ισχυρής αστικής τάξης θα σήμαινε το τέλος των φατριών. Πράγματι, στις αρχές του 20ού αιώνα με την εμπορευματοποίηση της αγροτικής παραγωγής και την ενίσχυση των αστικών στοιχείων θα έρθουν στο πολιτικό προσκήνιο νέα πρόσωπα και νέες κοινωνικές ομάδες. Όμως και πάλι, σύμφωνα με τον Λυριτζή, δεν ήρθε το τέλος των πελατειακών σχέσεων και των φατριών. Απλά, οδηγήθηκαν σε μετασχηματισμό τους σε νέο πελατειακό σύστημα.²⁴⁹ Υπέρ του εκσυγχρονισμού τάχτηκαν και διάφορες συντηρητικές ομάδες, έχοντας ωστόσο ως στόχο την αποφυγή των συγκεντρωτικών μέτρων μιας κεντρικής εξουσίας.²⁵⁰

Η μετεπαναστατική Ελλάδα χαρακτηρίζεται από έντονες κοινωνικές αναταραχές οι οποίες εντάθηκαν ακόμα περισσότερο με το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου, γεγονός που σηματοδοτεί το αδιέξοδο στο οποίο οδήγησε η Επανάσταση. Τότε έγινε αντιληπτή η ανάγκη για την ύπαρξη μιας κεντρικής εξουσίας, προκειμένου να παγιωθεί η πολιτική σταθερότητα. Ιδίως μετά το 1826, άρχισε να γίνεται ακόμα εντονότερη η ανάγκη της παρουσίας ενός

²⁴⁹ Χρήστος Λυριτζής, *Το τέλος των «τζακιών». Κοινωνία και πολιτική στην Αχαΐα του 19^{ου} αιώνα*, εκδ. Θεμέλιο, 1991, σ. 32.

²⁵⁰ Χρ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση κατά του κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1988, σελ. 17-18.

ηγέτη, ανεξάρτητου από τις φατρίες και ικανού να οικοδομήσει ένα μοντέρνο κράτος, με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Αυτός που εξελέγη, το 1827, με πρωτοβουλία της ρωσικής φατρίας ήταν ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο οποίος εκτός από ικανός ηγέτης θεωρούνταν και αρεστός στη Ρωσία. Ο αγροτικός πληθυσμός της Πελοποννήσου επιθυμούσε την ύπαρξη μιας ισχυρής προσωπικότητας, προκειμένου να νιώθει προστασία τόσο από την οθωμανική απειλή όσο και από την αυθαιρεσία των Ελλήνων προκρίτων και οπλαρχηγών.²⁵¹ Σε αντίθεση με το Λονδίνο, το οποίο αντιμετώπισε ψυχρά την εκλογή αυτή, το Παρίσι φάνηκε να είναι πιο δεκτικό ως προς αυτήν την εκλογή του. Ο Καποδίστριας αναχώρησε για την Ελλάδα αφού πρώτα κατέστησε σαφές ότι η ανάκαμψή της απαιτούσε σημαντική οικονομική ενίσχυση από τις μεγάλες Δυνάμεις.²⁵² Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι μέχρι και την τελευταία στιγμή δεν κατάφερε να εξασφαλίσει ένα δάνειο δύο εκατομμυρίων φράγκων.²⁵³

Η εκλογή του Καποδίστρια ήταν, στην πραγματικότητα, αποτέλεσμα της κρίσιμης κατάστασης που επικρατούσε στην Ελλάδα την περίοδο εκείνη. Ο νέος κυβερνήτης βρήκε τη χώρα σε μία τραγική κατάσταση, με τον τουρκικό και τον αιγυπτιακό στρατό του Ιμπραήμ πασά να επικρατούν στην πλειονότητα των εξεγερμένων περιοχών. Παράλληλα, οι περιοχές οι οποίες δε βρίσκονταν υπό οθωμανική κυριαρχία διοικούνταν, όπως αναφέρθηκε, από τις διάφορες τοπικές ομάδες (φατρίες), κάτι που, επίσης, συνέβαλε στην αποσταθεροποίηση της κατάστασης. Το γεγονός αυτό οδήγησε τον Καποδίστρια στο να εφαρμόσει έναν πολύ συγκεντρωτικό τρόπο διοίκησης του νέου κράτους, από τη στιγμή που πάτησε το πόδι του στην Ελλάδα. Έθεσε ως στόχο να αποδυναμώσει τους ισχυρούς του τόπου και τα κόμματα. Οραματιζόταν ένα «ακομμάτιστο» κράτος με φωτισμένη διοίκηση που θα οδηγούσε την πλατιά εξισωμένη μάζα μικροϊδιοκτητών στην πολιτική ωριμότητα υπό την πατερναστική εξουσία του Καποδίστρια.²⁵⁴ Τέσσερις μήνες μετά την έλευσή του, δηλαδή τον Απρίλιο του 1829, συγκάλεσε εκ νέου την Εθνική Συνέλευση και καθόρισε το σώμα της Προσωρινής Διοίκησης της Επικράτειας η οποία του έδινε τον απόλυτο έλεγχο της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας. Προκειμένου να καταφέρει να φέρει εις πέρας το πολύπλευρο και εξαιρετικά δύσκολο έργο του, ο Καποδίστριας σχημάτισε το *Πανελλήνιο*, ένα 27μελές όργανο που έπαιζε τον ρόλο γνωμοδοτικού Συμβουλίου.²⁵⁵

²⁵¹ στο ίδιο, σ. 20.

²⁵² στο ίδιο, σ. 27-29.

²⁵³ *Επιστολές Καποδίστρια*, τ. Α', σ. 177-180, Καποδίστριας προς Eynard, 26 Σεπτ. 1827.

²⁵⁴ Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, μτφρ Θεόδωρης Παρασκευόπουλος, Αθήνα 2004, τ Α' σ. 110.

²⁵⁵ Βλ. Απόστολος Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τ. Η', *Ιωάννης Καποδίστριας ή η επώδυνη γένεση του Νεοελληνικού Κράτους*, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 1-22, 36-57 κ. αλ., όπου και οι πηγές και η

Όσον αφορά την πολιτική δράση της οικογένειας Βάρβογλη κατά την Καποδιστριακή περίοδο, αυτή φαίνεται ότι συνεχίζεται και να ενισχύεται. Σε αυτό το σημείο κρίνω σκόπιμο να παραθέσω κάποιες σκέψεις σχετικά με την έντονη πολιτικοποίηση μεγάλων προυχοντικών οικογενειών, μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Αρχικά, το κράτος διατηρώντας τον έλεγχο των «εθνικών γαιών» απέτρεψε τη δημιουργία ή τη διατήρηση μιας ισχυρής τάξης γαιοκτημόνων και, εμμέσως, προέτρεψε τις παραδοσιακές ηγετικές οικογένειες των προκρίτων να ασχοληθούν με τη διοίκηση και την πολιτική, και έτσι σταδιακά να μονοπωλήσουν την πολιτική σκηνή και τον έλεγχο του κράτους.²⁵⁶ Βασικό κίνητρο για να προσανατολιστούν τα «τζάκια» στην πολιτική ήταν ότι οι πρόκριτοι και οι οπλαρχηγοί βγήκαν από την επανάσταση με ελάχιστη ή πολύ μικρή περιουσία.²⁵⁷ Όμως, για να είμαστε ακριβείς θα κάνουμε μια παρενθετική μνεία. Οι οικογένειες μετά την επανάσταση είχαν ακίνητη περιουσία, αλλά αυτό δεν σήμαινε αυτομάτως και οικονομική κυριαρχία, η οποία προϋπέθετε ηγετικό ρόλο στις παραγωγικές σχέσεις.²⁵⁸ Το γεγονός, που ήδη προαναφέραμε, σε συνδυασμό με τον κρατικό έλεγχο επί των «εθνικών γαιών» οδήγησε στη σχεδόν αποκλειστική απασχόληση των «τζακιών» με την πολιτική και στη διατήρηση των πελατειακών σχέσεων ως αποκλειστικού μηχανισμού διατήρησης και αναπαραγωγής της πολιτικής τους δύναμης.²⁵⁹ Βέβαια, δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι η ηγετική τάξη και συγκεκριμένα οι προύχοντες, στους οποίους ανήκε και η οικογένεια Βάρβογλη, ήταν ηγετική και πριν την επανάσταση και ότι η εξουσία της στηριζόταν στις ίδιες περίπου βάσεις. Άλλωστε, η πολιτικά, πλέον, ηγετική ομάδα των πρώην προεστών δεν επεξήτησε ιδιαίτερα τη δημιουργία μεγάλων «εγγείων ιδιοκτησιών».

Η διατήρηση της πλειονότητας των αγροτών ως κατόχων μικρού και συχνά κατακερματισμένου κλήρου, τον οποίο καλλιεργούσαν με επαχθείς όρους, ανάλογα με τα δικαιώματά τους, δημιούργησε το πρόσφορο πλαίσιο για την ανάπτυξη σχέσεων εξάρτησης

παλαιότερη βιβλιογραφία· Χρ. Λούκος, «Ιωάννης Καποδίστριας: πολιτικό έργο, συναίνεση και αντιδράσεις», στο Β. Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 3^{ος}, Αθήνα 2003, σελ. 185-216 και Κ. Κωστής, *Τα κακοθημένα παιδιά της ιστορίας. Η διαμόρφωση του νεοελληνικού κράτους 18^{ος}-21^{ος} αιώνας*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα, 2016, σ. 167-170.

²⁵⁶ Βέβαια, το ελληνικό κράτος με τη διαχείριση στο ζήτημα των «εθνικών γαιών» απέτυχε να δημιουργήσει σημαντικό ποσοστό κλήρων και μεσαίου μεγέθους. Έτσι, οι σχέσεις μεταξύ προκρίτων, εμπόρων και αγροτών δεν άλλαξαν ιδιαίτερα. Αυτό, σε συνδυασμό με την αδυναμία του κράτους να αλλάξει το φορολογικό σύστημα και να σταματήσει την πρακτική της ενοικίασης των φόρων, ενίσχυε και αναπαρήγαγε την ηγετική θέση των προκρίτων· βλ. Χρ. Λυριντζής, *Το τέλος των «τζακιών»*, ό. π., σ. 77.

²⁵⁷ στο ίδιο, σ. 33.

²⁵⁸ στο ίδιο, σ. 123.

²⁵⁹ στο ίδιο, σ. 33.

και πολιτικής κυριαρχίας.²⁶⁰ Σκοπός τους, λοιπόν, ήταν η κυριαρχία, όπου βασικό μέσον ήταν η κατοχή πολιτικών θέσεων, το κοινωνικό γόητρο και η χρήση διοικητικών μηχανισμών και πελατειακών δικτύων.²⁶¹ Όπως επισημαίνει ο Χρ. Λυριντζής, «Οι ηγετικές οικογένειες δεν εισέρχονται ξαφνικά στην πολιτική, αλλά συνεχίζουν, σε διαφορετικές συνθήκες βέβαια, ένα επάγγελμα που τους ήταν ανέκαθεν οικείο, δηλαδή την επιδίωξη, κατάκτηση και διατήρηση θέσεων κυριαρχίας. Οι πολιτικές οικογένειες εκμεταλλεύονται το κύρος που είχαν αποκτήσει από τη μακρόχρονη κατοχή ηγετικών (προυχοντικών) θέσεων και παρουσιάζονται ως αποκλειστικοί διεκδικητές των νέων θέσεων κυριαρχίας».²⁶² Νομίζουμε ότι σ' αυτή την κατηγορία ατόμων μπορούμε να εντάξουμε και ορισμένα μέλη της οικογένειας Βάρβογλη (κυρίως τον Παναγιώτη), αν και ήταν δευτεροκλασάτοι προεπαναστατικά προύχοντες.

Δεν πρέπει να λησμονούμε, άλλωστε, ότι η οικογένεια Βάρβογλη είχε αποκτήσει κοινωνικό γόητρο, λόγω της οικονομικής και «πολιτικής» της δράσης ακόμα και προεπαναστατικά. Το κύρος και το κοινωνικό γόητρο που απολάμβανε ένα άτομο ή μια οικογένεια ήταν ένα σημαντικό μέσον πολιτικής κυριαρχίας.²⁶³ Ύστερα από αυτά, δεν μας κάνει εντύπωση η έντονη πολιτική δράση ορισμένων μελών της οικογένειας Βάρβογλη. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται στη βιογραφία της οικογένειας, το 1825 ο Παναγιώτης Βάρβογλης, εγγονός του Γεωργίου Βάρβογλη, *«έστάλη ως πρεσβευτής παρά τῷ Ἰμβραῖμ Πασσᾷ εἰς Τρίνισα μετά στρατιωτικῆς δυνάμεως καί διαπραγματευθεῖς δεξιότατα τὴν ἀπελεύθερωσιν τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἐπέτυχε αὐτὴν ἀξιοπρεπῶς πρὸς τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν»*, ενώ το 1826 *«ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους ἀνακριτικὰς ἐπιτροπὰς συγκροτηθείσας ἐν Ναυπλίῳ»*.²⁶⁴

Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι από τον Σεπτέμβριο του 1827 μέχρι και τον Μάρτιο του 1829, περίοδο κατά την οποία είχε ήδη αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας ο

²⁶⁰ στο ίδιο, σ. 77.

²⁶¹ στο ίδιο, σ. 71.

²⁶² στο ίδιο, σ. 134.

²⁶³ Ειδικότερα, σε κοινωνίες, όπως η ελληνική, στις οποίες κυριαρχούσαν η αγροτική παραγωγή και οι παραδοσιακές αξίες. Το θέμα του κύρους συνδέεται άμεσα με τις αξίες διότι το πολιτισμικό πλαίσιο προσδίδει ιδιαίτερο γόητρο σε αναγνωρισμένα και κοινά αποδεκτά πρόσωπα. Έτσι, σχεδόν ανώδυνα, αποκτούσαν πολιτική δράση· βλ. στο ίδιο, σ. 49.

²⁶⁴ Αναλυτική βιογραφία οικογένειας Βαρβογλου. Επίσης, στη βιογραφία αναφέρεται πως *«ὁ Π. Βάρβογλης φλεγόμενος ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας, καίτοι πολὺ νέος ὢν ἐζήτησε παρὰ τοῦ Καποδιστρίου νὰ παρουσιαστῇ καὶ ἡξιώθῃ τῆς τιμῆς αὐτῆς καὶ πολὺ καθικεύτεσε τὸν αὐτοκράτορα ὅπως συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ὑποδουλωμένης Ἑλλάδος. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Ἰ. Καποδίστριας λίαν εὐχαρίστως ἡκροάσθησαν τὸν νεανίαν Βάρβογλη, διὰ τὸν διακαή πατριωτισμὸν του καὶ ὡς ἐγγονόν τοῦ Γεωργίου Βάρβογλη ὁ ὁποῖος μαρτυρικὸν ὑπέστη θάνατον χάριν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος τὸ 1769, ὅτε ἡ μεγάλη Αἰκατερίνη πεισθεῖσα ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας πολλῶν Πελοποννησίων ὅτι εἶχον ὅλα τὰ πρὸς ἐπανάστασιν ἐφόδια καὶ ὅτι ἐν τάγμα Ῥώσων ἦτο ἀνάγκη νὰ φανῇ ἐπιτοπίως, ὅπως ἐνθαρρυνθῶσιν οἱ κάτοικοι συγκατετέθη εἰς τὴν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἐπίθεσιν. Ἐν Ἰταλίᾳ ἐμνήθη εἰς τὸ μυστήριον τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ὑπὸ τίνος ἱερομονάχου Νικηφόρητου τοῦνομα καὶ Πελοποννησίου, καταφυγόντος εἰς Πίζαν Ἰταλίας τὸ 1818»*.

Καποδίστριας, ο Παν. Βάρβογλης υπηρέτησε ως διευθυντής του γραφείου της Επαρχιακής δημογεροντίας του Ναυπλίου, ενώ από τον Ιούνιο του ίδιου έτους μέχρι και το τέλος του 1829 υπηρέτησε ως πρόεδρος του Πρωτόκλιτου δικαστηρίου Άργους.²⁶⁵ Φαίνεται, λοιπόν, ότι η πολιτική δράση αυτής της οικογένειας εξακολουθήσε να υφίσταται και κατά τη μετεπαναστατική περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, όπως επίσης μας πληροφορεί η αναλυτική βιογραφία της, «Μετά τήν ἔλευσιν αἰοιδήμου Κυβερνήτου διορίσθη πρόεδρος τοῦ Πρωτοκλήτου δικαστηρίου τῆς Κάτω Μεσσηνίας· ἀλλὰ μετὰ ἕξ μῆνας ὁ Κυβερνήτης διόρισεν αὐτόν Ἀ' Γραμματέαν τῆς Γερουσίας, ἥτοι εἰς θέσιν ἰσόβαθμον τῆς γερουσιαστικῆς».²⁶⁶ Βλέπουμε, λοιπόν, ότι όχι μόνο ορισμένα μέλη αυτής της οικογένειας εξακολουθούσαν να δραστηριοποιούνται πολιτικά, άλλα, επιπλέον, οι θέσεις που κατείχαν στον κυβερνητικό μηχανισμό του Καποδίστρια ήταν ιδιαίτερα σημαντικές.

Κατά την έναρξη της διακυβερνήσεώς της χώρας ο Καποδίστριας προσπάθησε να φανεί αμερόληπτος, σε σχέση με όλες τις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Με τον τρόπο αυτό κατάφερε, μέσα σε μόλις λίγους μήνες, να καταστείλει την πειρατεία, να οργανώσει σε χιλιαρχίες όλους τους άτακτους, να αναδιαρθρώσει τη διοίκηση, την οικονομία, καθώς και διάφορες άλλες υπηρεσίες και να μεριμνήσει για την περίθαλψη των φτωχότερων τμημάτων του πληθυσμού. Παράλληλα, ζήτησε να ληφθούν αποτελεσματικότερα μέτρα εναντίον του Ιμπραήμ πασά, ενώ παράλληλα κατέστησε αναγκαία και την ύπαρξη οικονομικής ενίσχυσης προκειμένου να αντιμετωπίσει τα διάφορα σημαντικά μετεπαναστατικά προβλήματα.²⁶⁷

Όπως είπαμε και παραπάνω, στόχος του Καποδίστρια να περιορίσει τη δύναμη που είχαν οι πρόκριτοι και οι οπλαρχηγοί στις διάφορες επαρχίες, περιορίζοντας με τον τρόπο αυτόν τις διασπαστικές φυγόκεντρες τάσεις που τις χαρακτήριζαν. Για τον λόγο αυτό διόρισε έκτακτες επιτροπές και προσωρινές διοικήσεις, ούτως ώστε να αποσπάσει αυτές τις περιοχές από τις κηδεμονίες των προκρίτων, περιορίζοντας έτσι την εξουσία τους. Επίσης, εξασφάλιζε στην κυβέρνηση επαρκείς δυνατότητες επηρεασμού των εκλεγμένων οργάνων της τοπικής και της επαρχιακής διοίκησης, ακόμα και του αποτελέσματος των εκλογών για την Δ' Εθνοσυνέλευση (1829), δίνοντας δικαίωμα ψήφου και στους ακτήμονες²⁶⁸ και επιβάλλοντας

²⁶⁵ Βλ. την αναλυτική βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλου.

²⁶⁶ Αναλυτική βιογραφία οικογένειας Βάρβογλου. Στις ίδιες πηγές αναφέρεται ότι ο Καποδίστριας έτρεφε ιδιαίτερη εκτίμηση στον Π. Βάρβογλη, «διὰ τήν παιδείαν του, τήν σταθερότητα τοῦ χαρακτήρος καί τήν εὐλικρίνειάν του, καί ἕκτακτον πίστιν εἶχε πρὸς αὐτόν, ἥς ἔνεκα τόν ἐπιφόρτιζε συχνότατα σπουδαιοτάτας ὑποθέσεις χρηζούσας ἐχεμύθειαν ἄκραν».

²⁶⁷ Αλεξ. Δεσποτόπουλος, *Ο κυβερνήτης Καποδίστριας και η απελευθέρωση της Ελλάδος*, Αθήνα, 1954, σ.71-100· Απ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία, ό. π.*, σ. 155 κ. εξ.

²⁶⁸ Αυτό το στοιχείο ειδικά έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την πεποίθηση του ότι ιδιοκτησία και μόρφωση ήταν οι προϋποθέσεις για τη συμμετοχή στην πολιτική· βλ. G. Hering, *Τα πολιτικά κόμματα, ό. π.*, σ. 113.

στους βουλευτές τη δέσμευση της εντολής τους. Ακόμα, σύμφωνα με τις πατερναλιστικές αντιλήψεις για το κράτος υπέθετε ότι διέθετε ευρύτατη υποστήριξη στα κατώτερα στρώματα και μάλιστα τις μεγαλύτερες δυνατότητες επηρεασμού. Έτσι, εξουδετέρωσε το καθολικό εκλογικό δικαίωμα με την έμμεση εκλογή των βουλευτών.²⁶⁹ Παράλληλα, στόχος του ήταν ο αυστηρός έλεγχος των δημόσιων οικονομικών και η ανακοπή των καταχρήσεων που προκαλούνταν στον τομέα της οικονομίας από τους ισχυρούς του τόπου. Είναι γνωστό ότι οι πρόκριτοι των περιοχών έπαιζαν καθοριστικό ρόλο στους τομείς του δανεισμού και της φορολογίας.

Οι δύο αυτοί τομείς της οικονομίας είχαν, βέβαια, άμεση σχέση με το βασικό μέσον κυριαρχίας, το χρήμα και συνέβαλαν στη διατήρηση και στην αναπαραγωγή πελατειακών σχέσεων και στη συνακόλουθη πολιτική κυριαρχία ορισμένων οικογενειών.²⁷⁰ Βασικός στόχος του Κυβερνήτη ήταν η ενίσχυση των κρατικών πόρων.²⁷¹ Αν και οι περισσότεροι πελοποννήσιοι άρχοντες έχασαν την εκμίσθωση των φόρων, δεν μπορούσαν να υπολογίζουν ιδιαίτερα σε παροχές, προσόδους και αποδοτικά αξιώματα από τον κυβερνήτη, για να χρηματοδοτούν τις πελατειακές τους σχέσεις,²⁷² ένας μέλος της οικογένειας Βάρβογλη κατείχε βαρύνουσα θέση στην πολιτική σκηνή. Όπως προκύπτει από τη βιογραφία της οικογένειας, ο Παναγιώτης Βάρβογλης υπήρξε ένα μέλος της οικογένειας το οποίο ο Καποδίστριας επέλεξε, μεταξύ άλλων, προκειμένου να εξυπηρετήσει τους στόχους του. Όπως αναφέρεται, «Ὁ ἔκτακτος ἐκείνος ἀνὴρ διὰ τὴν νοημοσύνη, τὴν εὐφυΐα καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ διπλωματικὴν ἱκανότητά του, περὶ τοῦ Βάρβογλη πεποιθήσιν του ἐνέπνευσε καὶ εἰς τοὺς τότε ἀντιπρέσβεις τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων καὶ δι' αὐτοῦ συννενοεῖτο μετ' ἐκείνων δι' ὑποθέσεις μεγίστης σπουδαιότητος».²⁷³

Από την έλευση του Καποδίστρια μέχρι την αρχή της Οθωνικής περιόδου, για την οποία θα γίνει λόγος στο επόμενο υποκεφάλαιο, παρατηρείται μία έντονη διπλωματική δραστηριότητα η οποία αφορούσε, κατά βάση, την οριοθέτηση των εδαφών, το πολιτειακό καθεστώς της χώρας, καθώς και το status του νέου ελληνικού κράτους. Ο Καποδίστριας πρωταγωνιστούσε στην εξωτερική πολιτική, γεγονός που οφειλόταν και στην πρότερη διπλωματική του εμπειρία. Ωστόσο, εκτός από τη σιωπηρή ανοχή των μεγάλων δυνάμεων, ο Καποδίστριας δεν είχε στην πραγματικότητα κάποια άλλη υποστήριξη για τη διακυβέρνηση

²⁶⁹ στο ίδιο, σ. 113.

²⁷⁰ Χρ. Λυριντζής, *Το τέλος των «τζακιών»*, ό. π., σ. 76.

²⁷¹ Χρ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση*, ό. π., σ. 34.

²⁷² Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αποδυνάμωση της φατρίας του Μαυρομιχάλη στη Μάνη· βλ. G. Hering, *Τα πολιτικά κόμματα*, ό. π., σ. 113.

²⁷³ Αναλυτική βιογραφία οικογένειας Βάρβογλου.

της ελληνικής πολιτείας.²⁷⁴ Πιο συγκεκριμένα, αντιμετώπισε μεγάλη αντίσταση στην προσπάθεια που κατέβαλλε για να περιορίσει τη σημαντική επιρροή που είχαν μέχρι τότε τόσο οι πολιτικές όσο και οι στρατιωτικές ελίτ. Τα αιτήματα που επέβαλαν οι ομάδες αυτές ήταν αδύνατο να εξυπηρετηθούν από τον κυβερνήτη και ως εκ τούτου ο τελευταίος δεν μπορούσε να επιβάλλει την εξουσία του. Ο Καποδίστριας δεχόταν έντονες πιέσεις και κριτική, καθώς και έντονη επίθεση από τους πολιτικούς του αντιπάλους, γεγονός που τον οδήγησε στην υιοθέτηση περισσότερο αυταρχικών μορφών διακυβέρνησης, καθώς επίσης και στον διωγμό των πολιτικών του αντιπάλων. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η μόνη υποστήριξη που είχε από τις μεγάλες Δυνάμεις ήταν εκείνη της Ρωσίας, δεδομένου ότι η Αγγλία και η Γαλλία, ιδίως η δεύτερη μετά την Ιουλιανή επανάσταση, στήριζαν πλέον ανοιχτά την αντιπολίτευση. Οι διάφορες πολιτικές εντάσεις εκείνης της περιόδου οδήγησαν εν τέλει στη δολοφονία του Καποδίστρια από τους πολιτικούς του αντιπάλους. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να παραδοθεί στην πλήρη αναρχία και όλα όσα είχε κατορθώσει μέχρι τότε ο Κυβερνήτης να καταρρεύσουν.²⁷⁵ Όπως φαίνεται από τη βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλη, μετά τη δολοφονία του Κυβερνήτη ο αντιπρόεδρος της Ρωσίας Ρούκμαν προέτρεψε τον Π. Βάρβογλη να μεταβεί στη Ρωσία, στο πλευρό του αυτοκράτορα Νικόλαου. Ωστόσο, «*Ὁ Βάρβογλης λίαν φιλόπατρις ὧν ἐλυπεῖτο νά ἀπομακρυνθῇ τῆς πεφιλημένης πατρίδος, ὑπὲρ ἧς μάλιστα οὐ μόνον αὐτός ἀλλὰ καί ὁ ἀδερφός του καί ὁ πατήρ του καί ὁ πάππος του καί ὁ ἀδερφός αὐτοῦ πλεῖστον ἐμόχθησαν καί πολλά δεινά ὑπέστησαν*».

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, ο Π. Βάρβογλης αποφάσισε να μη δεχθεί κάποια δημόσια θέση, αλλά «*ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος, μολονότι οἱ συμπολίται του ἐπεθύμουν νά τόν ἐκλέξωσιν δήμαρχόν των*».²⁷⁶ Ωστόσο, η απόφαση αυτή δε κράτησε πολύ, καθώς από τον Ιούλιο του 1831 ανέλαβε τη θέση του Γραμματέα της Γερουσίας. Σε γενικές γραμμές, όπως προκύπτει από το παρόν απόσπασμα αλλά και από τα αποσπάσματα που έχουν παρατεθεί από την αναλυτική βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλη, ο Π. Βάρβογλης ήταν ένα ιδιαιτέρως σεβαστό πρόσωπο, τόσο από τον ίδιο τον βασιλιά και τον Κυβερνήτη όσο και στις περιοχές στις οποίες υπηρέτησε. Συγκεκριμένα, ο επιστήθιος φίλος του, Δημήτριος Σούτσος, εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, τον παρότρυνε να δεχθεί μία δημόσια θέση με το επιχείρημα ότι η συνεχιζόμενη άρνησή του θα εκλαμβάνόταν ως εχθρική στάση απέναντι στον Όθωνα. Έτσι, λοιπόν, δέχθηκε τον

²⁷⁴ Στ. Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο έθνος*, ό. π., σ. 280.

²⁷⁵ Κ. Κωστής, *Τα κακοθημένα παιδιά της ιστορίας*, ό. π., σ. 174-175.

²⁷⁶ Αναλυτική βιογραφία οικογένειας Βάρβογλου.

διορισμό του ως Προέδρου Πρωτοδικών Άμφισσας. Παράλληλα, συνεργάστηκε με τον Ζαφείρη Βάλβη με στόχο την ίδρυση δικαστηρίου στην περιοχή αυτή. Έπειτα, μετέβη στον Μυστρά και στην Καλαμάτα όπου υπηρέτησε επί μια πενταετία. Ο Π. Βάρβογλης φαίνεται πως χαρακτηριζόταν από έντονο αίσθημα δικαίου, τιμότητας και νομιμοφροσύνης, γεγονός που καθιστά τη δράση του στον χώρο της δικαιοσύνης ιδιαίτερα σημαντική. Σύμφωνα πάντα με το βιογραφικό, κατά τη γνώμη όλων αυτών που τον γνώρισαν, διακρινόταν για τον αδέκαστο χαρακτήρα του, γεγονός που προσέδενε το σεβασμό των κατοίκων, αλλά και του ίδιου του βασιλιά.²⁷⁷ Στο επόμενο υποκεφάλαιο θα γίνει αναφορά στην πολιτική δράση της οικογένειας κατά την Οθωνική περίοδο.

II. Οθωνική περίοδος (1833-1862)

1. Περίοδος της Οθωνικής απολυταρχίας (1833-1843)

Σε μία προσπάθεια ελέγχου της πολιτικής κατάστασης από τους καποδιστριακούς, την ίδια ημέρα της δολοφονίας του Κυβερνήτη συγκάλεσαν τη Γερουσία, η οποία βρισκόταν υπό τον πλήρη έλεγχό τους και η οποία προχώρησε στην εκλογή της Διοικητικής Επιτροπής η οποία είχε ως πρόεδρο τον Αυγουστίνο Καποδίστρια, αδελφό του Κυβερνήτη. Ως μέλη της επιτροπής αυτής εκλέχθηκαν, μεταξύ άλλων, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και ο Ιωάννης Κωλέτης. Μία από τις πρωταρχικές ενέργειες της επιτροπής αυτής ήταν να παραπέμψουν σε δίκη τους υπαίτιους της δολοφονίας του Καποδίστρια.²⁷⁸

²⁷⁷ Χρ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση κατά του κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια*, ο. π., σ. 409. Όπως αναφέρεται στην βιογραφία της οικογένειας, «ὁ ἐπιστήθιος φίλος του Δημήτριος Σοῦτσος Εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου, διελθὼν ἐκ Τριπόλεως τὸν παρεκίνησε νὰ δεχθῇ θέσιν δημοσίαν, εἰπὼν, σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἐπειδὴ θεωρεῖται ἐκ τῶν μᾶλλον κυβερνητικῶν θέλει διεγείρει καθ' ἑαυτοῦ ὑποψίαν εἰς τὴν ἀντιβασίλειαν ὅτι ἐχθρικῶς διάκειται κατὰ τῆς Βασιλείας τοῦ Ὁθωνος, ἂν δὲν δεχθῇ δημοσίαν ὑπηρεσίαν καὶ θέλει καταδιωχθῇ ὑπ' αὐτῆς ὡς τόσοι ἄλλοι κυβερνητικοί. Ὅθεν ἐδέχθη τὸν διορισμὸν του ὡς προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν Ἀμφίσσης, ἣτις ἦτο πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, καὶ συνηργάσθη εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ δικαστηρίου ἐκείνου μετὰ τοῦ ἐπιζώντος γηραιοῦ Ζαφειρίου Βάλβη, ὄντος τότε εἰσαγγελεὺς τοῦ αὐτοῦ Πρωτοδικείου. Ὅλοι δὲ οἱ ὑπαγόμενοι εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δικαστηρίου αὐτοῦ, ἐνθυμούμενοι τὸν Π. Βάρβογλη, ὁμολογοῦσι τὸ ἀδέκαστον καὶ τὴν εὐθυδικίαν του. Ἀκολουθῶς μετετέθη εἰς Μυστράν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Καλάμας ὅπου ἐπὶ πενταετίαν ὑπηρετήσεν μετὰ τῶν χαρακτηριζουσῶν αὐτὸν ἀκεραιότητος, χαρακτήρος, τιμιότητος, νομικῆς ἰκανότητος καὶ εὐθυδικίας, ὥστε προσήλκυσε εἰς ἑαυτὸν τὴν τιμὴν καὶ τὸ σέβας τῶν πολιτῶν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν, καὶ τὴν ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος. Ἀπαντες οἱ ὑπαγόμενοι εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δικαστηρίου Καλαμῶν πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι ὁ Βάρβογλης δὲν χαρίζεται ἀλλὰ καταδίδει ἀπεκρίνοντο “καλύτερον νὰ μᾶς καταδικάζει ὁ Βάρβογλης παρά νὰ μᾶς ἀθωώνει ἄλλος δικαστικός”. Τοῦτο φανερώνει μὲν τὴν ἔφεσιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἰσότητά ὅλων ἀπέναντι τοῦ νόμου, ἀλλὰ διαδηλοῖ καὶ τὴν τιμίαν, εἰλικρινὴ καὶ τὴν μεθ' ἰκανότητος ἐκτέλεσιν ὑπηρεσίας ἐκ μέρους τοῦ Βάρβογλη».

²⁷⁸ Βλ. για την περίοδο αυτή την κλασική πλέον μελέτη του John A. Petropoulos, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό Βασίλειο (1833-1843)*, τ. Α'-Β', 2^η έκδοση MIET, Αθήνα 1997 και Στ. Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο έθνος*, ό. π., σ. 291.

Βασικός στόχος της εν λόγω επιτροπής υπήρξε η άμεση σύγκληση εθνοσυνέλευσης. Ωστόσο, υπήρξαν τριβές ακόμα και ανάμεσα στα μέλη της επιτροπής, γεγονός που την καθιστούσε ιδιαίτερα δυσλειτουργική.²⁷⁹ Ταυτόχρονα, λίγο μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια οι μεγάλες Δυνάμεις είχαν ήδη επιλέξει τον νέο βασιλιά της Ελλάδας, τον ανήλικο τότε Όθωνα. Το γεγονός αυτό σημαίνει πως εν τέλει η οργάνωση του ελληνικού κράτους ανατέθηκε σε ξένους και όχι σε εκείνους που είχαν αγωνιστεί προκειμένου να ανακτήσουν την ελευθερία τους. Οι ομάδες των προυχόντων αγωνίζονταν να επιβληθούν ως κεντρική εξουσία στο νεοϊδρυθέν κράτος, γεγονός που υποβάθμιζε εξαιρετικά την προσπάθεια δημιουργίας του. Αυτό συνέβαινε διότι καμία παράταξη δεν ήταν τελικά σε θέση να επιβληθεί έναντι των υπολοίπων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανάγκη για εξωτερική παρέμβαση,²⁸⁰ ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι ήδη πριν από την εκλογή του βασιλιά Όθωνα, το πολιτειακό καθεστώς της Ελλάδας είχε ήδη προδιαγραφεί από τις μεγάλες Δυνάμεις, οι οποίες απέβλεπαν στην εξυπηρέτηση των δικών τους συμφερόντων από τη δημιουργία του νέου ελληνικού κράτους.²⁸¹

Ο Όθωνας έφθασε στην Ελλάδα το 1833 σε ένα κλίμα ιδιαίτερα θετικό, ενώ όλα τα στοιχεία που τον χαρακτήριζαν είχαν επίσης θετικό πρόσημο. Πιο συγκεκριμένα, το νεαρό της ηλικίας του ήταν θετικό από την άποψη ότι θα μπορούσε εύκολα να γίνει πραγματικός Έλληνας. Παράλληλα, η έλευσή του στην Ελλάδα έγινε συνοδεία βαυαρικών στρατευμάτων, γεγονός που τον προστάτευσε από τις αυθαιρεσίες και την αναρχία, ενώ οι ευρωπαϊκές Δυνάμεις, που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη νομιμοποίηση της Επανάστασης, συνόδευαν τον βασιλιά προκειμένου να του παράσχουν την κατάλληλη προστασία. Αυτή η οπτική ερχόταν σε αντίθεση με την άλλη πλευρά του νομίσματος, η οποία ήταν, ενδεχομένως, και πιο κοντά στην πραγματικότητα. Σύμφωνα μ' αυτή την άποψη, ο Όθωνας ήταν πολύ νέος και άρα άπειρος και ανίκανος για την ηγεσία ενός κράτους, ενώ η παρουσία των μεγάλων Δυνάμεων με τα πολεμικά τους πλοία σηματοδοτούσε, ουσιαστικά, την επιθυμία τους για κηδεμονία του νέου Βασιλείου το οποίο επιθυμούσαν να διαμορφώσουν σύμφωνα με τα συμφέροντά τους. Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί, ότι μέχρι την ενηλικίωση του Όθωνα η διακυβέρνηση της χώρας θα γινόταν από την Αντιβασιλεία.²⁸²

Το πρώτο πράγμα που έκανε η Αντιβασιλεία κατά την ανάληψη της εξουσίας ήταν να διαλύσει το κυβερνητικό σχήμα του Σπυρίδωνα Τρικούπη, διατηρώντας μόνο τον ίδιο, ο

²⁷⁹ στο ίδιο, σ. 292.

²⁸⁰ Κ. Κωστής, *Τα κακοθημένα παιδιά της ιστορίας*, ό. π., σ. 178.

²⁸¹ στο ίδιο, σ. 178-179.

²⁸² Στ. Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο έθνος*, ό. π., σ. 297.

οποίος ανέλαβε το υπουργείο Εξωτερικών, καθώς επίσης και το υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Σε γενικές γραμμές, οι αλλαγές που πραγματοποίησε η Αντιβασιλεία στο υπουργικό σχήμα έδειξε τη στροφή τους προς το αγγλικό κόμμα και την επιθυμία για συνεργασία μ' αυτό. Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι παρά την αγγλική στροφή, δεν υπήρξε κάποια αγγλόφιλη πολιτική, παρά μόνο μία μετριοπαθής προσέγγιση από εκσυγχρονιστές πολιτικούς και, παράλληλα, μια προσπάθεια περιορισμού του ακραίου στοιχείου που προέκυπτε από το ρωσικό κόμμα.²⁸³

Ωστόσο, στην πραγματικότητα δεν ευνόησε κανένα κόμμα και δεν είχε σκοπό να απασχολήσει κανέναν πολιτικό εκεί όπου βρίσκονταν οι οπαδοί του. Η Αντιβασιλεία περιόρισε και τα ελάχιστα κατάλοιπα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι εκλογές για τα προβλεπόμενα επαρχιακά και νομοθετικά συμβούλια δεν έγιναν ποτέ. Επίσης, διέλυσε τα σώματα των ατάκτων και συνέτριψε έτσι το εργαλείο με το οποίο κυρίως το γαλλικό κόμμα μπορούσε να διεξάγει εμφύλιες συγκρούσεις και να εκβιάσει την κυβέρνηση.²⁸⁴

Αναφορικά με την πολιτική δράση της οικογένειας Βάρβογλη κατά την περίοδο της βασιλείας του Όθωνα, μέσα από την αναλυτική βιογραφία της οικογένειας προκύπτει ότι ο βασιλιάς εξέφρασε προς τον Παν. Βάρβογλη τρεις φορές την ευαρέσκειά του για τον ζήλο, την ικανότητα και την ειλικρίνειά του κατά την εκτέλεση των υπηρεσιών του. Η έκφραση αυτών των φιλοφρονήσεων έγινε κατά την επίσκεψη του Όθωνα στην Καλαμάτα, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι στην ίδια αυτή επίσκεψη ο Π. Βάρβογλου ζήτησε από τον Όθωνα τη μετάθεσή του, χάρη που του την αρνήθηκε ο βασιλιάς, δεδομένου ότι θεωρούσε πως ήταν περισσότερο χρήσιμος εκεί. Σε αντίθεση με τον Βάρβογλη, η θέαση όλων των υπόλοιπων, μη ευχαριστημένων υπαλλήλων αποτελούσε για τον Όθωνα ένα γεγονός δυσάρεστο. Ο Βάρβογλης παρακάλεσε τον Προβελέγγιο, *«ὄντα τότε εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ βασιλέως Ὁθωνος νά τόν συντρέξῃ εἰς τὴν περί μεταθέσεώς του αἴτησιν. Ἀλλ' ὁ Προβελέγγιος τοῦ ἀπήντησε “ἀνοήτος εἶμαι νά εἶπω εἰς τόν Βασιλέα νά σέ μεταθέσῃ; Ἐκεῖνος πιστεύει ὅτι ἂν μείνῃς ἐνταῦθα ἀκόμη ἕξ μῆνας οἱ ἄνθρωποι τοῦ νομοῦ τούτου θά γεννῶσιν ἅγιοι”»*.²⁸⁵

²⁸³ στο ίδιο, σ. 362.

²⁸⁴ G. Hering, *Τα πολιτικά κόμματα*, ό. π., σ. 123.

²⁸⁵ Αναλυτική βιογραφία οικογένειας Βαρβογλου: «Ότε δέ τό 1839 ὁ Βασιλεὺς Ὁθων μετέβη εἰς Καλάμας καί οἱ παρουσιάσαντες πρός αὐτόν κομματάρχες ἐμέμφθησαν οἱ μὲν τοῦτον οἱ δὲ ἐκείνους καί οἱ ἄλλοι τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων, καί ὁ μόνος ὁ Βάρβογλης ἔμεινε χωρίς νά ἐκτοξευθῇ κατ' αὐτοῦ μομφή τις ὁ βασιλεὺς Ὁθων δυσσαρεστηθεὶς ἐπειδὴ ἔβλεπε τοὺς Καλαμίους καί ὄλους τοὺς ὑπαλλήλους του μὴ εὐχαριστημένους καί ἀπορῶν πῶς διὰ τόν Πρόεδρον τοῦ Πρωτοδικείου δέν εἶπον τι καί θέλων νά τοὺς ἐγκίξῃ διὰ τὴν μεμψιμοιρίαν των εἰπὼν αὐτοῖς, λεπτῶς εἰρωνευόμενος, “ἐλθμονήσατε τόν πρόεδρον τοῦ δικαστηρίου· διὰ τόν ὑπάλληλον τοῦτον οὐδέν μοι εἶπατε”· οἱ κομματάρχες ἀπήντησαν “Μεγαλειώτατε, ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου κύριος Π. Βάρβογλης εἶναι καλόγηρος· εἶναι ἀφοσιώμενος εἰς μόνον τό καθήκον του καί τό ἐκτελεῖ μεθ' ἰκανότητος καί εὐθύτητος”. Διό ὁ Βασιλεὺς Ὁθων τρεῖς ἐξέφρασε πρός τόν Βάρβογλη τὴν εὐαρέσκειάν του “διὰ τὴν μετὰ ζήλου, εἰλικρινείας καί

Η μετάθεση του Βάρβολου στη θέση του προέδρου του Πρωτοδικείου Πατρών πραγματοποιήθηκε το έτος 1841. Σύμφωνα με το βιογραφικό, σκοπός της μετάθεσης ήταν η θεραπεία της παραλυσίας που χαρακτήριζε τους δικαστές της περιοχής εκείνης, εξαιτίας της χρόνιας διχόνοιας. Ωστόσο, οι κάτοικοι της Καλαμάτας, με την πληροφορία της μετάθεσής του, στεναχωρήθηκαν πολύ, εκφράζοντας τη λύπη τους γιατί θα έχαναν έναν τόσο τίμιο και ικανό πρόεδρο Πρωτοδικών. Έπειτα από σαράντα ημέρες παραμονής στην Πάτρα, ο Π. Βάρβουλος μετατέθηκε στο Ναύπλιο, με ταυτόχρονο προβιβασμό του στο βαθμό του εφέτη, και παρέμεινε εκεί μέχρι το 1847. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1843 του απενεμήθηκε ο αργυρός Σταυρός του τάγματος του Σωτήρος για το έργο που είχε προσφέρει στο έθνος.²⁸⁶

Η πρώτη οθωνική περίοδος υπήρξε μία πλήρως απολυταρχική περίοδος. Στόχος του απολυταρχικού αυτού καθεστώτος ήταν να αποδυναμώσει την περιφέρεια, δίνοντας μεγαλύτερη βαρύτητα στην κεντρική εξουσία. Ωστόσο, το βασικότερο μειονέκτημα της βαυαρικής Αντιβασιλείας υπήρξε η αδυναμία της να αντιληφθεί την ιδιαιτερότητα που χαρακτήριζε τη χώρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι μεγάλο μερίδιο ευθύνης φέρει ο ίδιος ο Όθωνας, ο οποίος φάνηκε ότι μπορούσε να λειτουργήσει μόνο μέσα σε ένα σύστημα πλήρως απολυταρχικό, στο οποίο αποτελούσε ο ίδιος, ταυτόχρονα, τους νόμους και το κράτος. Αυτός ο συγκεντρωτισμός ερχόταν σε αντίθεση με τις παραδοσιακές ελίτ της Ελλάδας, δηλαδή τους πολιτικούς και στρατιωτικούς τοπάρχες. Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι η εμμονή του Όθωνα στον απολυταρχισμό τον έφερε αντιμέτωπο και με τις δυνάμεις του εκσυγχρονισμού, δηλαδή με τους φιλελεύθερους δημοκράτες και τους συνταγματικούς. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανατροπή του και την άνοδο της νέας κυβέρνησης του Μεταξά.²⁸⁷ Στο επόμενο υποκεφάλαιο θα γίνει λόγος για την περίοδο της συνταγματικής βασιλείας και για την πολιτική δράση της οικογένειας Βάρβουλος αυτή την περίοδο.

ικανότητα εκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας του” καί τόν προσεκάλεσε εἰς ὅλα τὰ γεύματα ὅσα ἔδωκε τότε ἐν Καλάμαις, μείνας ἐκεῖ ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας. Ὅτε δὲ ὁ Βάρβουλος ἐζήτησε τὴν ἐκ Καλαμῶν μετάθεσίν του ὁ Βασιλεὺς Ὁθων τῷ ἀπήντησε «πολύ ἐπιθυμῶ νὰ μείνης εἰσέτι καιρὸν τινὰ ἐνταῦθα (ἐν Καλάμαις)· μοῦ εἶσαι χρήσιμος διότι ἐκτελεῖς τὸ καθήκον σου καὶ εἰς μόνον αὐτὸ προσέχεις».

²⁸⁶ Αναλυτική βιογραφία οικογένειας Βαρβολου. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται, «Οἱ Καλάμιοι πληροφορηθέντες τὴν μετάθεσιν μεγάλως ἔλυπθησαν καὶ προέπεμψαν αὐτόν ἀναχωροῦντα ἐκ Καλαμῶν μέχρι τοῦ αἰγιαλοῦ ἀπέχοντος τῆς πόλεως πλέον τὸν 20/60 τῆς ὥρας διαδηλοῦντες τὴν λύπην των ἐπὶ τῇ μεταθέσει του καὶ ἐκφράζοντας τὴν ἄκραν εὐχαρίστησίν των διὰ τὴν τιμότητα, τὴν ἰκανότητα καὶ τὴν εὐθυδικίαν, ὣν μνήμην ἐνεξάλειπτον κατέλειπε ἐπὶ πενταετίαν προεδρεύσας τοῦ Πρωτοδικείου Καλαμών. Εἰς Πάτρας μετὰ 40 ἡμέρας προεβιβάσθη ἐφέτης. Ἐν Ναυπλίῳ, εἰς ἣν θέσιν ἔμεινε μέχρι τὸ 1847, ὑπηρετήσας μέ ζῆλον πολὺν καὶ τιμότητα ἄκραν. Κατὰ τὸ 1843 τῷ ἀπενεμήθη ὁ ἀργυρὸς Σταυρὸς τοῦ τάγματος τοῦ Σωτήρος διὰ τὰς πρὸς τὸ ἔθνος ἐκδουλεύσεις του».

²⁸⁷ Στ. Π. Παπαγεωργίου, Από το γένος στο έθνος, ό. π., σ. 400.

2. Περίοδος της Συνταγματικής βασιλείας (1843-1862)

Κατά την περίοδο της συνταγματικής βασιλείας ο Π. Βάρβογλης αναμείχθηκε στην πολιτική έπειτα από προτροπή του αδερφού του Σωτήριου Βάρβογλη, ο οποίος τον έπεισε ότι είναι αναξιοπρεπές για την οικογένεια αυτή, η οποία είχε τόσο έντονη δραστηριότητα υπέρ της πατρίδας, να μένει εκτός της νέας πολιτικής πραγματικότητας και να μη λαμβάνει μέρος στη διοίκηση. Αυτή η παρότρυνση είχε ως αποτέλεσμα τη συμμετοχή του Π. Βάρβογλη στις εκλογές του 1844 και την εκλογή του, έως το 1862, ως βουλευτή σε τέσσερις βουλευτικές περιόδους.²⁸⁸ Όπως προκύπτει και από τα απομνημονεύματα του Θεόδωρου Ρηγόπουλου, κατά τις βουλευτικές εκλογές του 1844, «ο Παλαμήδης έφαινετο άρχηγός τής Έθνικής μερίδος υπό τόν Κωλέττην, ὅστις δέν ἐξήρχετο παρρησία, καί ἦλθεν ἐνταῦθα νά ἐκλεχθῇ, ἔχων ὁπαδόν καί τόν Ρεβελιώτην. Ὁ δέ Χρηστακόπουλος ἐγένετο Γερουσιαστής. Προσέλαβε δέ ὁ Παλαμήδης συντρόφους τόν Βάρβογλην καί τόν Ἀθ. Σαρδέλην. Ἀντιθέτως δέ ὑπῆρχον ὁ Δωῖλας, ὁ Μανέτας, ὁ Τουρκοβασίλης καί ὁ Θ. Πετρινός ὑποστηριζόμενοι ἀπό τό Ὑπουργεῖον. Πρός δέ ὑποστήριζίν των καί ἵνα μή ἐκλεχθῇ ὁ Παλαμήδης, ἐστάλη ἐνταῦθα ἓν τάγμα μετά 4 τηλεβόλων. Ἄλλο τάγμα εἶχε σταλεῖ εἰς Καλάβρυτα, ὅπως ἐμποδίσῃ τήν ἐκλογήν τοῦ Ζωγράφου, καί ἄλλα ἀλλαχόσε, εἰς τρόπον ὥστε τό κράτος ἦτον ἀνάστατον».²⁸⁹

Στην πραγματικότητα, οι εκλογές που έγιναν τον Ιούνιο του 1844 διενεργήθηκαν υπό το καθεστώς βίας, πλαστογραφίας και αυθαιρεσίας, ενάντια στη θέληση του λαού, ο οποίος υποστήριζε τους Εθνικούς, διότι θεωρούσαν ότι υποστήριζαν το κοινό καλό. Παράδειγμα επιβεβαίωσης της αυθαιρεσίας των εκλογών αποτελεί η επαρχία της Μαντινείας στην οποία αποκλείστηκαν, διά της βίας, περίπου 2.000 ψηφοφόροι, οι οποίοι προσήλθαν για να ψηφίσουν.²⁹⁰ Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι, όπως προκύπτει από την αναλυτική

²⁸⁸ Αναλυτική βιογραφία οικογένειας Βαρβογλου. Όπως επίσης αναφέρεται στην αναλυτική βιογραφία της οικογένειας, «Ἦτο τό 1844 ἐναντίον μεγίστης ἐπεμβάσεως καί βίας τῶν τε πολιτικῶν καί στρατιωτικῶν ἀρχῶν, οἵτινες τόν ἠνάγκασαν νά ἐπινοήσῃ τήν ἐνώπιον συμβολαιογράφων ψηφοφορίαν. Ἐξ αὐτῆς δέ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολιτικοῦ σταδίου τοῦ ὁ Βάρβογλης ἐδειξε ὅτι τό συμφέρον καί μόνο αὐτό τῆς πατρίδος θέλει εἶναι τό ἐλατήριον τῶν πράξεων του, διότι μολονότι ὁ Μαυροκορδάτος βαρύντατος ἐπέπεσεν κατά αὐτοῦ καί τῶν συντρόφων του ὅπως ἀποτύχωσιν εἰς τόν βουλευτικόν ἀγῶνα καί βέβαιος ἦτο ὅτι ἂν μέχρι τῆς συζητήσεως τῆς ἐκλογῆς Μαντινείας ἐν τῇ Βουλῇ ἔμενε πρωθυπουργός ἤθελε ἐσάξῃ ὡς βουλευτάς τούς ἀντιθέτους αὐτοῦ, μολονότι ὁ Κωλέτης ἐπεκύρωσε τήν ἐκλογήν τοῦ ἂν καί πολιτικός. εἰς τάς πρώτας συνταγματικές μάλιστα ἡμέρας ἡδύνατο νά ἀκυρώσῃ τήν ἐκλογήν τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας».

²⁸⁹ Θ. Ρηγόπουλος, *Απομνημονεύματα ἀπό τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1881*. Αθ. Θ. Φωτόπουλος (εισαγωγή-επιμέλεια-ευρετήριο), Αθήναι, 1979, σ. 172.

²⁹⁰ στο ἴδιο, σ. 172. Συγκεκριμένα, ὅπως αναφέρεται, «Οἱ ψηφοφόροι ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τόν συμβολαιογράφον καί παρακατέθεσαν τά ψηφοδέλτιά των ἐν σακκουλίοις ἐσφραγισμένοις ἐξηγηθέντες διά συμβολαιογραφικῆς πράξεως ὅτι διά τῆς στρατιωτικῆς βίας ἀπηλλάθησαν ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἐκλογῆς καί δέν

βιογραφία της οικογένειας, ο Π. Βάρβογλης δεν ενέκρινε την πολιτική του Κωλέτη, αλλά αντίθετα την θεωρούσε θλιβερή επιζήμια για την πατρίδα και, ως εκ τούτου, τάχτηκε υπέρ του Μαυροκορδάτου ο οποίος, ως μέλος της αντιπολίτευσης, πολεμούσε τις τακτικές του Κωλέτη.²⁹¹

Η απόφαση αυτή του Π. Βάρβογλη να συνταχθεί υπέρ της αντιπολίτευσης οδήγησε τον Κωλέτη στο να απευθυνθεί σε προσωπικούς του φίλους, όπως τον Μεταξά Μέξη, τον Τζανετάκη Γρηγοράκη, τον Σ. Λεονταράκη και τον Νικόλαο Καλλισπέρη να μεσολαβήσουν για να τον πείσουν να εγκαταλείψει την απόφασή του αυτή, ενώ για να πετύχει τον στόχο του δε δίστασε να του προσφέρει και τη θέση του υπουργού Δικαιοσύνης. Ο Κωλέτης είχε επίγνωση της σημαντικής ρητορικής δεινότητας που διέκρινε τον Π. Βάρβογλη καθώς επίσης και της σταθερότητας και της υπόληψης του χαρακτήρα του, και ως εκ τούτου είχε συνειδητοποιήσει την αξία του ως μέλους της κυβέρνησης. Ωστόσο, ο Π. Βάρβογλης έμεινε «*ἀκλόνητος εἰς τὰς πολιτικάς ἀρχάς καὶ δοξασίας του, ἔμεινε σταθερός εἰς τὴν ἀντιπολίτευσην μέχρι τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς ὑπὸ τοῦ Κωλέτου*».²⁹²

Για να γίνει σαφής η εκτίμηση που προς το πρόσωπο του Π. Βάρβογλη αναφορικά με τις ρητορικές του ικανότητες και τον ηθικό του χαρακτήρα του, αξίζει να γίνει αναφορά στη δίκη του υπουργού Οικονομικών Νικ. Πονηρόπουλου κατά το έτος 1846, κατά την οποία «*ὁ Βασιλεὺς Ὁθων, θέλων τὴν ἀθωότηταν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς κατηγορίας, προσεκάλεσε πολλοὺς ἐκ τὸν ἀντιπολιτεύσεως καὶ ἰδίως τοὺς νομομαθεῖς ῥήτορας αὐτῆς, ὅπως τοῦ ἐπιβάλῃ νά μὴν δειχθῶσι ἐναντίον τοῦ ὑπουργοῦ. Ὁ Βάρβογλης, ἂν καὶ ἦτο συγχρόνως ἐφέτης, ἦτοι ὑπάλληλος, μ' ὅλον τοῦτο ἅμα ὁ Βασιλεὺς τῷ εἶπεν “αὐριον δικασθήσεται ἐν τῇ Βουλῇ ὁ Ὑπουργός Μου, ὁ κύριος Πονηρόπουλος ἐπιθυμῶ....”. Ὁ Βάρβογλης διακόψας τὸν βασιλέα ἀπήντησε “Γνωρίζω Μεγαλειότατε, ὅτι ἡ ἐπιθυμία τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος εἶναι ἡ ἀκριβὴς τήρησις τῶν νόμων καὶ ἡ ἀπροσωπώλητος ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης. Εἰς τὴν ἐπιθυμίαν σας αὐτὴν εἰμί ἀφοσιωμένος”. Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἐννοήσας ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπαντήσεως ὅτι δὲν θέλει δυνηθῇ να μεταβάλῃ τὰς πεποιθήσεις τοῦ Βάρβογλη εἶπε πρὸς αὐτόν, λίαν κεχαρισμένως, “Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ” καὶ τὸν ἀποχαιρέτησε διότι τότε ἐσυμβιβάζετο τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα μετὰ τὴν θέσιν τοῦ Ἐφέτου*».²⁹³

ἐδυνήθησαν νά ψηφοφορήσουν. Ὁ δὲ συμβολαιογράφος ἔπεμψεν αὐτὰ εἰς τὴν Βουλὴν. Τὰ αὐτὰ ἐγένεοντο καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ἐπαρχίας, εἰς τὴν Ἠλείαν μάλιστα ἔθεσαν τὰ ψηφοδέλτια εἰς σαπουνοκασέλας οἱ Κρεστενιταῖοι».

²⁹¹ Αναλυτική βιογραφία οικογένειας Βάρβογλου.

²⁹² στο ίδιο.

²⁹³ Αναλυτική Βιογραφία Οικογένειας Βαρβογλου.

Τον Μάρτιο του 1848 στάλθηκε στον Π. Βάρβογλη ο διορισμός του ως μέλους του Έκτάκτου δικαστηρίου στην Τρίπολη. Όμως, ο διορισμός αυτός απορρίφθηκε, καθώς ο ίδιος ήθελε «νά μετέρχεται τό ἐλεύθερον δικηγορικόν ἐπάγγελμα ὅπερ μετήρχετο ἐπὶ τριετίαν. χωρὶς νά λαμβάνῃ δικηγορικά δικαιώματα παρὰ τῶν συνεπαρχιώτων του, οἵτινες ὡς καὶ ἅπαντες οἱ πολῖται τοῦ Νομοῦ Ἀρκαδίας ἀναμιμνήσκονται καί μετ' ἐπαίνου ἀναφέρουσι τό δικηγορικόν στάδιον τοῦ Π. Βάρβογλη· διότι οὐδεμίαν ὑπόθεσιν ἐδέχετο, ἐάν δέν ἐσχημάτιζε πεποιθήσιν ὅτι ἦν νόμιμος καί δικαία, καί πάντοτε ἐπροσεπάθη νά συμβιβάσῃ τοὺς διαφορομένους».²⁹⁴

Ὅπως φαίνεται και από τα απομνημονεύματα του Ρηγόπουλου αλλά και από την αναλυτική βιογραφία της οικογένειας Βάρβογλη, κατά το έτος 1850 ο Π. Βάρβογλης εκλέχθηκε βουλευτής «έναντίον τῶν ὑπουργικῶν ὑποψηφίων. Ὡσαύτως, βουλευτὴς ἐξελέχθη κατὰ τὴν τετάρτην Βουλευτικὴν περίοδον κατὰ τῆς ὁποίας τὴν πρώτην σύνοδον παμψηφεί ἐξελέχθη, τὴν τριακοστὴν Δεκεμβρίου 1853 Πρόεδρος τῆς Βουλῆς. Ἐπίσης καὶ τό 1855, καὶ τό 1861 ἐξελέχθη βουλευτής».²⁹⁵ Κατά το έτος 1851 ο Π. Βάρβογλης διετέλεσε υπουργός Παιδείας στην κυβέρνηση Κριεζή, «μεθ' οὗ ἤμην διὰ στενωτάτου φιλικοῦ δεσμοῦ συνδεδεμένος, διότι τὸν συνέδραμα εἰς τὴν ἐκλογὴν του ὡς πληρεξουσίου καὶ ὡς βουλευτοῦ τό 1843 καὶ 1844 καὶ ὡς βουλευτοῦ αὐθις τό 1850, καὶ ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Σωτηράκη μέ διώρισαν τό 1842 πληρεξουσίων των καὶ διένειμα τά ἐντός καὶ πέριξ τῆς Τριπόλεως κτήματά των πωλήσας πολλά ἐξ αὐτῶν, ὅστις πρὸς ἀμοιβὴν τῶν πρὸς αὐτόν ἐκδουλεύσεων μου, μέ παρεκίνησε νά δεχθῶ θέσιν Νομάρχου, καὶ μοί ἐπέβαλε τοῦτο ὑποχρεωτικῶς διὰ διαφορῶν ἐπιστολῶν του ὑπαρχουσῶν εἰς τοὺς οἰκείους φακέλλους τῆς ἀνακρίσεώς μου».²⁹⁶

Ὅπως προκύπτει από τη βιβλιογραφία, η πολιτική δράση του Π. Βάρβογλη κατά την περίοδο της συνταγματικής βασιλείας ήταν ιδιαίτερα έντονη, αν ληφθεῖ υπόψιν το γεγονός ότι εκλέχτηκε αρκετές φορές ως βουλευτής. Παράλληλα, κατείχε και ανώτερα αξιώματα, όπως εκείνο του υπουργού Παιδείας, όπως ήδη αναφέρθηκε. Ένα από τα πρώτα έργα που πραγματοποίησε ο Π. Βάρβογλης ως υπουργός Παιδείας ήταν αφενός η διόρθωση των εκκλησιαστικῶν ζητημάτων και αφετέρου η σύνταξη του καταστατικού της Εκκλησίας, για

²⁹⁴ στο ίδιο.

²⁹⁵ στο ίδιο. Παράλληλα, όπως αναφέρεται στο ίδιο αρχείο, «Καθ' ἁπάσας τὰς ἀνωτέρω σημειωθείσας βουλευτικὰς περιόδους, διωρίζετο ὑπὸ τῶν διαφορῶν κυβερνήσεων εἰς ἐπιτροπὰς συγκαλουμένας πρὸς γνωμοδότησιν ἐπὶ διαφορῶν ὑποθέσεων συνεδρίων καὶ πρὸς σύνταξιν νόμων. Εἰς τοιαύτας ἐπιτροπὰς ἐδιορίζετο καὶ ὅταν δέν ἦτο βουλευτής. Τῷ 1853 προήχθη εἰς τὴν τάξιν τῶν φερόντων τὸν Χρυσὸν Σταυρὸν τῶν ἱποτιῶν “διὰ τὴν ἔντιμον καὶ πολυετὴ δικαστικὴν ὑπηρεσίαν του”»· Θ. Ρηγόπουλος, *Απομνημονεύματα*, σ. 176.

²⁹⁶ Αναλυτικὴ βιογραφία οικογένειας Βαρβογλου. Ὅπως αναφέρεται, «Παρὰ τοῦ Ὁθωνος, ἐκτιμῶντος αὐτόν διὰ τὸν ἀρχαῖκόν χαρακτήρα του καὶ μετὰ παρησίας ἀγνοῦ πατριώτου ἐπιδιώξιν τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος, τὴν εἰλικρινειάν του, τὴν πρὸς τὰς πολιτικὰς δολοπλοκίας ἀποστροφὴν του, τὴν τιμιότητα καὶ τὴν ἱκανότητά του, ἐκλήθη κατὰ μὲν τό 1851 (τὴν 24 Μαΐου) ὑπουργός τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, πρωθυπουργοῦντος τότε τοῦ ἀντιναυάρχου Ἀντωνίου Γ. Κριεζή»· βλ. καὶ *ΙΕΕ*, τ. ΙΓ', Αθήνα 1977, σ. 142.

το οποίο συνεργάστηκε με διάφορους αρχιερείς.²⁹⁷ Όπως αναφέρεται, «*Ὁ μακαρίτης Γαρδικιώτης, ἔχων πολλούς φίλους μεταξύ τῶν ἱερωμένων ἐπεθύμει νά φανῇ χρήσιμος εἰς τινὰς αὐτῶν ἀξίους τῆς ἀρχιερατικῆς θέσεως· διό εἶπε πρὸς τὸν Βάρβογλη “φίλε, δὲν θά μοῦ κάμης μερικούς ἀρχιερεῖς;”, “στρατηγέ μου”, ἀπήντησε ὁ Βάρβογλης, “γνωρίζετε πόσο σᾶς ἐκτιμῶ καὶ σᾶς ἀγαπῶ· ἀλλ’ ἐγὼ ἅμα τελειώσω τὸ καταστατικό καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν θά εἶπω τῷ βασιλεῖ νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου, διότι εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἐξοδεύσατε χρήματα καὶ δὲν εἶναι παράξενον νά ἀκούσω καὶ κατ’ ἐμαυτοῦ συκοφαντίαν τινά ἣν νά πιστεύσω καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος”*».²⁹⁸ Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι παραιτήθηκε από τη θέση αυτή πριν καταφέρει να εισάγει στη Βουλή τα απαιτούμενα εκκλησιαστικά νομοσχέδια, καθώς ο τότε πρωθυπουργός Κριεζής δεν ήθελε να παραιτηθεί μόνος του ο υπουργός Δικαιοσύνης και φίλος του Δαμιανός. Ο Π. Βάρβογλης συντέλεσε στην παραδοχή της παραίτησης του με τη συκοφαντία ότι, ως φίλος του Μαυροκορδάτου, ήθελε να εισάγει στο καταστατικό της Εκκλησίας νόμους φιλελεύθερους και άρα ο Όθωνας, ως δυτικός, «*έφοβεῖτο μήπως καί φανεῖ ἐπεμβαίνων εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά, ἡναγκάσθῃ νά καταδεχθῇ τὴν παραίτησιν τοῦ Βάρβογλη*».²⁹⁹

Από τις πηγές που σώζονται για την οικογένεια Βάρβογλη συμπεραίνουμε πως ο Π. Βάρβογλης ήταν ένας ιδιαίτερα ηθικός πολιτικός, νομιμόφρων και η φήμη του ως τέτοιου ήταν διαδεδομένη. Το γεγονός αυτό το γνώριζε και ο ίδιος και γι’ αυτό απέφυγε να γίνει Γερουσιαστής με χρηματισμό, προκειμένου να προστατέψει το άτομό του. Όπως αναφέρεται στη βιογραφία της οικογένειας, «*τὴν εὐνοίαν αὐτῶν ἰδὼν ἰσχυρὰν ἐν τινὶ πολιτικῷ προσώπῳ ἀγαπῶν τὰ χρήματα, ἔπεμψε πρὸς τὸν Βάρβογλη ἔμπορον τινὰ καὶ τῷ εἶπε ἂν θελήσῃ νά δώσῃ ἕξ χιλιάδας δραχμὰς θά γενῇ Γερουσιαστής. Ἀλλ’ ὁ Βάρβογλης δὲν ἔστερξε, προβάλλων*

²⁹⁷ Η έκδοση του νέου Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος έγινε, μετά τη διευθέτηση του ζητήματος των σχέσεών της με το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Στις 9 Ιουνίου 1852 ψηφίστηκαν δύο νόμοι. Με τον Ν. ΣΑ’/1852 («Νόμος Καταστατικός της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος») αναγνωρίστηκε ως υπερτάτη αρχή η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας και, παράλληλα, διατηρήθηκε ο θεσμός του Βασιλικού Επιτρόπου, ο οποίος θα μετείχε στις εργασίες της Συνόδου. Με τον Ν. Σ’/ 1852 («Περί επισκόπων και περί του υπό τους Επισκόπους τελούντος κλήρου»), καθορίστηκε ο αριθμός και ριθμίστηκε η εκλογή των επισκόπων. Οι νόμοι αυτοί ίσχυσαν, με μερικές τροποποιήσεις, ως το 1923· βλ. Ήβη Μαυρομούστακου, «Το ελληνικό κράτος 1833-1871: Β’ Πολιτικοί θεσμοί και διοικητική οργάνωση», *ΙΝΕ*, τ. 4^{ος}, σ. 36.

²⁹⁸ Αναλυτική βιογραφία οικογένειας Βάρβογλου.

²⁹⁹ στο ίδιο. Επίσης, όπως αναφέρεται, «*Ἀπόδειξις δὲ ὅτι ὁ Ὅθων, γνωρίζων τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ Βάρβογλη καὶ τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν πρὸς τὴν πάτριον θρησκείαν εἰλικρινὴν ἀφοσίωσίν του, μὲ δυσαρέσκειάν του ἐδέχθη τὴν παραίτησιν τοῦ Βάρβογλη εἰπὼν ὅτι μετ’ εὐχαριστήσεως εἰς τὸ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Βάρβογλη, δοθέν δειπνον πρὸς τοὺς νέους ὑπουργοὺς μὲ εὐχαρίστησίν του ἤκουε τὸν ἀρχιερέα τότε καὶ μητροπολίτην Ἀθηνῶν λέγοντα ὅτι εἶναι τίμιος καὶ εἰλικρινὴς μέχρι πολυκαιρισμοῦ, ὅτι δὲν προσποιεῖται ὅτι δὲν γνωρίζει, ἀλλ’ ὁμολογεῖ τὴν ἀγνωσίαν τοῖ καὶ ζητεῖ συνδρομὴν διὰ νά καταστήσῃ καταστατικὸν συμφωνότατον μετὰ τὰς ἀξιώσεις τῆς θρησκείας. Τῆς δὲ Ἀμαλίας εἰπούσης «ἐγὼ διὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Βάρβογλη ἐλυπήθην» ὁ Ὅθων ἀπήντησε «ἔχεις δίκαιον».*

δικαιολογήματα ἵνα μὴ χολωθῇ τὸ ἰσχυρόν πρόσωπον». Παρά το ὅτι το ἐν λόγῳ άτομο μείωσε την τιμὴ των χρημάτων που ζήτησε ἀπὸ τον Βάρβογλη, προκειμένου ο τελευταῖος νὰ λάβει τὴ θέση του Γερουσιαστή, ο Βάρβογλης, θεωρώντας ἀνῆθικη τὴν πράξη τῆς αγοραπωλησίας δημοσίων θέσεων, ἐπέλεξε νὰ ἀπορρίψει τὴν ἰσόβια αὐτὴ θέση, ἀκόμα καὶ ἀν τὸ κόστος ἦταν ἡ «ἔχθρα τοῦ λίαν ἰσχυροῦ ἐκείνου προσώπου».³⁰⁰

Το ἔτος 1853, σύμφωνα με τὰ ἀπομνημονεύματα του Ρηγόπουλου, ἐπρόκειτο νὰ γίνουν νέες ἐκλογές γιὰ τὴν ἐκλογὴ δημάρχου Τρίπολης. Ἀπὸ τὰ λεγόμενά του προκύπτει ὅτι ο Π. Βάρβογλης ἐξελέγη καὶ πάλι βουλευτὴς, ἐνῶ ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ ἴδιο ἔτος ἐκλέχθηκε καὶ πρόεδρος τῆς Βουλῆς. Αναφέρει, ὡστόσο, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1854 συνέβη ἓνα πολὺ σημαντικό γεγονός, τόσο γιὰ τὴ χώρα ὅσο καὶ γιὰ τὴν Εὐρώπη. Πιο συγκεκριμένα, ὅπως ο ἴδιος ἀναφέρει, «ἡ Ρωσία ἐπιδιώκουσα ἀείποτε τὸν πανσλαβισμόν καὶ τὴν κατάκτησιν ὅτι ὁ ναὸς πρέπει νὰ κατασκευασθῇ ἀπὸ μέλαν μάρμαρον ὑπάρχον ἄνωθεν τοῦ Ἁγίου Βλασίου πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς Σουλίνης ἀριστερά, οἱ δὲ στάτες τῶν πορτοπαραθύρων νὰ γίνουν ἀπὸ λευκὸν μάρμαρον, ἢ τὸ μὲν λοιπὸν τοῦ ναοῦ κτίριον νὰ γίνῃ ἀπὸ λευκὸν μάρμαρον, οἱ δὲ στάτες τῶν πορτοπαραθύρων ἀπὸ μέλαν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθην, καὶ οὕτως ἔγινεν ὥς ἤδη ὑπάρχει. Ἐβράδυνε δὲ τόσον πολὺ ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ, ἀτελής μέχρι σήμερον μένουσα, διότι τὰ ἐκ τῶν ἐνοικίων χρήματα αὐτοῦ κατεχράσθησαν»³⁰¹. Παράλληλα, στο ἴδιο κείμενο ἀναφέρεται πὼς τὸ ἴδιος ἔτος ο Δ. Καλλέργης, ὑπουργὸς των Στρατιωτικῶν, διέλυσε, ουσιαστικά, τὰ ἀτακτὰ σώματα τῆς οροφυλακῆς, τὰ ὁποῖα εἶχαν τὸν χαρακτῆρα ληστῶν παρά οροφυλακῆς, καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς αξιωματικοὺς καὶ τοὺς στρατιώτες κατετάγησαν στὸν τακτικὸ στρατό, ἐνῶ ἄλλοι συνέχισαν νὰ εἶναι ληστές, ὄντας μιὰ μάλιστα που πλημμύρισε κυρίως τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.³⁰² Μέσα στα πλαίσια αὐτὰ ο Μαυροκορδάτος, καὶ μαζί του ο Βάρβογλης, παραιτήθηκαν ἀπὸ τὰ ἀξιώματά τους, ἐνῶ ἀπαλλάχθηκε καὶ ὁ Ὁθωνας ὑπὸ τὴν πίεση τοῦ ἀγγλικοῦ κόμματος.³⁰³

Κατὰ τὸ 1855, ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖο ἡ Ἑλλάδα τελούσε ὑπὸ ἀγγλικὴ καὶ γαλλικὴ κατοχή, ο Π. Βάρβογλης κλήθηκε νὰ ἀναλάβει τὴ διεύθυνση τοῦ ὑπουργείου Δικαιοσύνης.

³⁰⁰ Αναλυτικὴ Βιογραφία Οικογένειας Βαρβογλου. Παράλληλα, ὅπως ἀναφέρεται, «Διὰ τὸν φόβον τῆς συκοφαντίας ὁ Ὁθων ἔγνωεν ὅτι ἐκ τοῦ κόμματος τῶν Ναπέων ἔπρεπε νὰ λάβῃ τότε τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁ δὲ Κ. Γαρδικιώτης (αὐτάρχης) καὶ ἡ Ἀμαλία ἐσύστησαν τὸν κύριον Βλάχον, ὁ κύριος Βλάχος, ὡς ἀνῆκων εἰς τὸ κόμμα τῶν ῥωσσοφρόνων δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πειστήριον τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Ὁθωνος εἰς τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἂν ἀπεμακρύνετο ὁ κύριος Βλάχος ἔνεκα θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ὅστις ἐπισκοτίζει τὸν νοῦ».

³⁰¹ Θ. Ρηγόπουλος, ὁ. π., σ. 179, 180

³⁰² Βλ. γιὰ τὴ ληστεία αὐτὴ τὴν περίοδο, Ἰωάννης Σ. Κολιόπουλος, *Ἡ ληστεία στὴν Ἑλλάδα (19^{ος} αἰ.)*. *Περὶ λύχνων ἀφάς*, Θεσσαλονίκη 1986 Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος, *Ἡ ληστεία στὸ ἐλληνικὸ κράτος (μέσα 19^{ου} – ἀρχὲς 20^{ου} αἰ.)*, Βιβλιοπωλεῖο τῆς Ἑστίας, Αθήνα 2018.

³⁰³ Θ. Ρηγόπουλος, *Ἀπομνημονεύματα*, ὁ. π., σ. 187.

Παρά το γεγονός ότι οι πρέσβεις των συμμαχικών δυτικών Δυνάμεων γνώριζαν ότι ο Π. Βάρβογλης ήταν φίλος του βασιλιά Όθωνα, δέχτηκαν τον διορισμό του ως υπουργού. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται στην αναλυτική βιογραφία της οικογένειας, «καί ὁ μὲν μακαρίτης Ουαϊς καί πρὸς τὸν ἴδιον Π. Βάρβογλη καί πρὸς τοὺς συνυπουργοὺς του πολλάκις εἶπε “τώρα αἰσθάνομαι ὅτι ὑπάρχει δικαιοσύνη ἐν Ἑλλάδι”· ὁ δὲ πρέσβυς τῆς Γαλλίας, κύριος Μερσιέ, πρὸς τὸν κύριον Βάρβογλη εὐχαριστήσαντα ἐκεῖνον καί εἰπόντα “πρέπει νά γνωρίζετε κύριε πρέσβη ὅτι εἰμί βασιλικός (roigialiste)” ἀπήντησε “ἐγνώριζον αὐτό πρὶν ἔτι προταθεῖτε ὡς ὑπουργός, ἀλλὰ συγχρόνως ἐγνώριζον τὸν ἀκέραιον καί τίμιον χαρακτήρα σας· διότι μὴ νομίζετε ὅτι αἱ κυβερνήσεις μας μᾶς στέλνουν ἐνταῦθα ἀπλῶς πρὸς θεὰν τῶν ἀρχαιοτήτων, ἅς δύναται τις νά ἴδῃ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν· ἀλλὰ διὰ νά γνωρίσομεν ἕκαστον πολιτικὸν πρόσωπον, τὸν χαρακτήρα, τὴν ἱκανότητα, τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς καί τὸν τρόπον τοῦ πολιτεύεσθαι· ἐν γένει δέ τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, καθόσον μέγαλως συντελέσασα ἡ Εὐρώπη εἰς τὴν ἀπελευθέρωσίν της, ἐνδιαφέρεται περὶ αὐτῆς”³⁰⁴.

Κατά τη διάρκεια της θητείας του στο υπουργείο Δικαιοσύνης πραγματοποιήθηκαν μεταθέσεις εισαγγελέων των πρωτοδικείων Πατρών και Ναυπλίου, ενώ παράλληλα έγινε και η προαγωγή του ειρηνοδίκη Πειραιά. Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν αρκετούς στο να αδράξουν την ευκαιρία και να παρουσιάσουν τον Π. Βάρβογλη, τόσο στον ναύαρχο όσο και στον αρχηγό του κατοχικού στρατού, ως έναν δόλιο υπουργό της κατοχής. Τις ραδιουργίες αυτές τις ενέτειναν με το επιχείρημα ότι ο Π. Βάρβογλης «εἶναι φανατικὸς Ρωσσόφρων καί διὰ τοῦτο ἐν τῇ Βουλῇ, πρόεδρος ὢν αὐτῆς τὸ 1854 ὀλίγον πρὸς τῆς φανεράς ἐκστρατείας τῶν Ἑλλήνων εἰς Ἡπειρον καί Θεσσαλίαν, ἂν καί πολλοὶ βουλευταὶ ἦσαν ἐναντίον τοῦ κινήματος ἐκείνου, μολοτοῦτο κατόρθωσε νά μὴ ὀμιλήσῃ οὐδεὶς τῶν Βουλευτῶν κατὰ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ πρώτου ὑπουργείου πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Τουρκίας, διαμαρτυρηθέντα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὅτι ὑποστηρίζει ἐπανάστασιν εἰς τὴν Ἡπειρον καί Θεσσαλίαν, ἀποστέλουσα ἐκεῖ στρατοὺς ἐξ Ἑλλάδος καί ἤρπασε ἐξ ἐφόδου τὴν ἀπόφασιν τοῦ Βασιλέως». Το γεγονός αυτό, όπως είναι φανερό, εξόργισε τον ναύαρχο ο οποίος μετέβη στην Αθήνα και παρουσιάστηκε, μαζί με τους υπασπιστές του, στον υπουργό Δικαιοσύνης. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι ο Βάρβογλης ήταν αντίθετος με το εν λόγω κίνημα. Επιθυμία του ήταν να διατηρήσει η χώρα ουδέτερη στάση στον αγώνα ανάμεσα στις μεγάλες Δυνάμεις, δεδομένου ότι ολόκληρη η Ευρώπη ενέπνεε την ιδέα της νίκης. Αυτό σημαίνει ότι σε καμία περίπτωση δε συνέφερε την Ελλάδα να φανεί ρωσόφιλη σε έναν πόλεμο εναντίον των δύο άλλων μεγάλων Δυνάμεων της εποχής εκείνης. Ταυτόχρονα, ο Βάρβογλης θεωρούσε ότι ο πόλεμος της Ελλάδας εναντίον

³⁰⁴ Αναλυτική βιογραφία οικογένειας Βάρβογλου.

της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έβλαπτε τη χώρα και για τον λόγο αυτό μετέβη στα ανάκτορα, προκειμένου να εκφράσει τη γνώμη του σχετικά με την ανάγκη να παραμείνει η χώρα ουδέτερη και να μην απαντήσει σύντομα στην τουρκική διακοίνωση.³⁰⁵

Ο Π. Βάρβογλης θεωρούσε πως ένας πόλεμος τη δεδομένη στιγμή λάθους, θα ήταν μεγάλο λάθος, καθώς πίστευε πως σύντομα η Ελλάδα θα βρισκόταν σε κατοχή. Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο μετέβη στα ανάκτορα προκειμένου να απευθυνθεί στον Όθωνα, καθώς ο τελευταίος τον εκτιμούσε ιδιαίτερα. Ωστόσο, κατάφερε να μιλήσει μόνο με τον ιερέα του βασιλιά, ο οποίος του μετέφερε πως ο Όθωνας, πιεσμένος τόσο από τον λαό όσο και από ανώτερους παράγοντες, ενέδωσε στον πόλεμο, γεγονός που οδήγησε και τον ίδιο τον Βάρβογλη να τον αποδεχτεί, τονίζοντας ωστόσο ότι σύντομα η χώρα επρόκειτο να οδηγηθεί σε κατοχή.³⁰⁶

Το έτος 1860, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Ευρώπη αλλά και τη Μέση Ανατολή συνέβησαν σημαντικές ταραχές. Πιο συγκεκριμένα, η Σικελία και η Νεάπολη κυριεύθηκαν από τον Γαριβάλδη, ενώ μεγάλη ήταν η σφαγή των χριστιανών στη Βυρητό, τη Δαμασκό και τη Συρία, γεγονός που οδήγησε τη Γαλλία να αποστείλει στρατεύματα³⁰⁷. Όσον αφορά την Ελλάδα, προς το τέλος του ίδιου έτους πραγματοποιήθηκε σκανδαλώδης διάλυση της Βουλής, ενώ παράλληλα ο πολιτικός πόλεμος εναντίον του Όθωνα κυρήχθηκε πλέον φανερά. Οι λόγοι της διάλυσης ήταν αφενός το ό,τι ο Όθωνας ήθελε να ορίσει ως πρόεδρο της Βουλής ένα άτομο της απόλυτης εμπιστοσύνης του, γεγονός που ερχόταν σε αντίθεση με την επιθυμία της αντιπολίτευσης, η οποία ήθελε ως πρόεδρο της Βουλής τον Ζαΐμη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να διαταχθεί νέα βουλευτική εκλογή, στην οποία ήταν υποψήφιοι στη Μαντινεία ο Παναγιώτης Βάρβογλης και ο Ρεβελιώτης. Όπως αναφέρεται στα απομνημονεύματα του Ρηγόπουλου, «διαταχθείσας δε νέας βουλευτικής εκλογής έτέθησαν ύποψήφιοι είς τήν

³⁰⁵ στο ίδιο.

³⁰⁶ στο ίδιο. Πιο συγκεκριμένα, όπως προκύπτει από την αναλυτική βιογραφία της οικογένειας, «Έκτός της βασιλίσσης καί ο Γαρδικιώτης καί πολλοί άλλοι έπιμένουν είς τόν πόλεμον κατά της Τουρκίας, έκτός δέ τούτων καί ο λαός πολύ έπιθυμεί αυτό· ώστε καί βλέπεις ο βασιλεύς πανταχόθεν έπίεσθη· ήδη ή ύπέρ του πολέμου απόφασίς του είναι άμετάβλητος. Ο Βάρβογλης συλλογισθείς έπ' όλίγον καί λαβών ύπ' όσιν τήν ίσχύν καί ίσχυρογνωμοσύνην τών έπιμενόντων είς τόν πόλεμον καί του λαού τό ύπέρ του πολέμου φρόνημα, όπερ ο Βασιλεύς ένόμιζε ότι ήν άναγκαία ιδέα καί τήν άνάγκη νά τό περιποιηθῇ, άφου του τό παρέστησε άναγκαϊον είπε έστω· αλλά θά έχομεν κατοχήν. Του δέ ιερέως είπόντος ότι δέν πιστεύει ότι θά ύποστῇ ή Έλλάς κατοχήν καί ότι δέν δύναται νά είπῃ τῷ βασιλεῖ έναντίον του πολέμου διότι πλέον απόφασισε εκείνος, ο Βάρβογλης άπήντησε. «Τότε καί έγώ διά νά μή φανῇ τό έθνος είς διαίρεσιν είμί ύπέρ του πολέμου. Αλλά σημειώσατε τήν ήμέραν διά νά ιδείτε πόσες θά παρέλθωσιν μέχρι της κατοχής· κατήλθε τών άνακτόρων έν τῇ Βουλή όπου πρό της συνεδριάσεως έπεισε τούς άντιπολιτευομένους βουλευτάς ότι συμφερότερον είναι νά φανῇ τό έθνος σύσσωμον ύπέρ του πολέμου ή διηρημένον, έστω καί δύο ή τρεῖς βουλευτάς νά ψηφίσωσιν έναντίον της άπαντήσεως του ύπουργείου είς τό τηλεσίγραφον της Τουρκίας· οί όποιοι παρεδεχθέντες τόν συλλογισμόν του Βάρβογλη ουδέν άντέλεξαν είς τούς ύπουργούς τους. Έπομένως ή Βουλή παμψηφεί ένέκρινε τήν άπέναντι της Τουρκίας διαγωγήν αὐτῶν».

³⁰⁷ Θ. Ρηγόπουλος, Απομνημονεύματα, ό. π., σ. 189.

*Μαντινείαν ό Βάρβογλης και ό Ρεβελιώτης, ύπουργικοί, και έγώ ώς αντιπολιτευόμενος ύπεστήριζα μεν αυτούς ώς φίλους μου, άλλ' όχι και τούς συντρόφους των. Ούτοι δε πολλήν κατέβαλον προσπάθειαν νά μέ άποσπάσουν από την αντιπολίτευσιν και νά μεταβάλλω την «Άρκαδίαν» είς υπεράσπισιν του όθωνικοῦ κόμματος επί ύποσχέσει χρηματικής και ήθικης άμοιβής, αλλά δέν συγκατετέθην, διότι έθεώρουν τό σύστημα του Όθωνος όλεθριον διά τόν τόπον».*³⁰⁸

Ολοκληρώνοντας αυτό το κεφάλαιο, μπορούμε να πούμε ότι η ανάγκη για δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους ήταν ο κύριος στόχος της Επανάστασης. Η πορεία προς την εκπλήρωσή αυτού του στόχου ικανοποίησε το λαό, που είχε υποστεί πολλές θυσίες, και, παράλληλα, δημιούργησε πολλές προσδοκίες, σε όλους εκείνους την υποστήριξαν, κυρίως στους φιλέλληνες. Προσδοκίες όμως είχαν και οι μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, προσδοκίες όμως που υπηρετούσαν, πρωτίστως, τα δικά τους γεωπολιτικά και οικονομικά συμφέροντα. Η απόκτηση της ελευθερίας της χώρας και η αποδέσμευσή της από την Οθωμανική κυριαρχία συνοδεύτηκε από την ανάγκη εξεύρεση του κατάλληλου ηγεμόνα, σε συνδυασμό με την εξασφάλιση των κατάλληλων πόρων για τη δημιουργία κρατικών υποδομών. Η κίνηση αυτή υποδήλωνε και την ανάγκη για μία γενικότερη σταθερότητα, ιδίως σε μία περιοχή ευαίσθητη από άποψη γεωπολιτική, όπως ήταν η Ελλάδα. Όμως, η Ελλάδα βρισκόταν σε δεινή κατάσταση, εξαιτίας του Αγώνα για την ανεξαρτησία, του εμφύλιου πολέμου, της δολοφονίας του Καποδίστρια και άλλων γεγονότων που συνέβησαν εν συνεχεία την περίοδο αυτή.³⁰⁹

Μέσα στα πλαίσια αυτά, όπως είδαμε στο παρόν κεφάλαιο, ο Π. Βάρβογλης, μέλος μιας ιστορικής οικογένειας της Πελοποννήσου, υπήρξε ένα άτομο με σημαντική πολιτική δράση, που φαίνεται πως ενεργούσε υπέρ του συμφέροντος της χώρας. Το γεγονός αυτό δείχνει τον ηθικό και σταθερό χαρακτήρα του, κάτι που το αναγνώρισε και ο ίδιος ο Όθωνας. Ο Π. Βάρβογλης δεν δέχτηκε να χρηματιστεί προκειμένου να αποκτήσει μία πολιτική θέση, ενώ φαίνεται πως πήρε μία ιδιαίτερα σωστή θέση ως προς την επιμονή του για τη μη διεξαγωγή του πολέμου εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, κατά τη διάρκεια του Κριμαϊκού πολέμου, σκεπτόμενος πάντα το συμφέρον της χώρας.

Ας σημειωθεί ότι η πολιτική του δράση συνεχίστηκε μέχρι και το 1868, με την ανάληψη, το 1862, του υπουργείου των Οικονομικών και, το 1868, και πάλι του υπουργείου

³⁰⁸ στο ίδιο, σ. 189.

³⁰⁹ Κ. Κωστής, *Τα κακοθημένα παιδιά της ιστορίας, ό. π.*, σ. 331-333.

Δικαιοσύνης, στην κυβέρνηση του Δημήτριου Βούλγαρη.³¹⁰ Ωστόσο, στις 16 Σεπτεμβρίου 1868, σε μια συνεδρίαση της κοινοβουλευτικής ομάδας ο Π. Βάρβογλης, παραιτήθηκε. Δεν μπορούσε να δεχτεί, πλέον, τα παράνομα και δημαγωγικά μέσα του Βούλγαρη.³¹¹

³¹⁰ Παντελής Στ. Α., *Πρόεδροι της Βουλής (9) Βάρβογλης Παναγιώτης*, 2008, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20110924215559/http://edrana.blogspot.com/2008/09/9.html> (ημερομηνία πρόσβασης 15.12.2020). Βλ. και *ΙΕΕ*, τ. ΙΓ', σ. 283.

³¹¹ Στην ίδια συνεδρίαση παραιτήθηκε ακόμα ένας υπουργός και συγκεκριμένα ο υπουργός Οικονομικών Ε. Σίμος· Βλ. G. Hering, *Τα πολιτικά κόμματα, ό. π.*, σ. 472, υποσ. 54.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα μελέτη αξιοποιήθηκαν τα περισσότερα τεκμήρια που σώζονται αναφορικά με την οικονομική, πολιτική αλλά και στρατιωτική της τριπολιτσιώτικης οικογένειας Βάρβογλη. Η εν λόγω οικογένεια υπήρξε μια οικογένεια προεστών της Πελοποννήσου, η παρουσία της οποίας στην Πελοπόννησο μαρτυρείται ήδη από τον 17^ο αιώνα. Ένα από τα μέλη αυτής της οικογένειας, ο Γεώργιος Βάρβογλης, πρωτοστάτησε στην εξέγερση του 1770, γνωστή ως *Ορλωφικά*, και βρήκε τον θάνατο. Ο γιος του Γεώργιος Γ. Βάρβογλης έγινε μέλος της Φιλικής Εταιρείας και συμμετείχε στην Επανάσταση του 1821.

Το βιογραφικό αυτής της οικογένειας αναδεικνύει την πολιτική, στρατιωτική και οικονομική και δράση της, τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, αλλά και μετά το τέλος αυτής. Ωστόσο, ο αριθμός των εγγράφων που μαρτυρούν την εμπορική και, γενικότερα, την οικονομική της δραστηριότητα, κατά τις τελευταίες προεπαναστατικές δεκαετίες, είναι ακόμα μεγαλύτερος.

Αρχικά, γίνεται αναφορά στην πολιτική, στρατιωτική και οικονομική δράση αυτής της προυχοντικής οικογένειας κατά την προεπαναστατική περίοδο. Μέσα από τα έγγραφα που σώζονται στο αρχείο της, αναδεικνύεται, κυρίως, η οικονομική της δραστηριότητα. Ο Γεώργιος Βάρβογλης έπαιξε τον ρόλο του δανειοδότη, στην πραγματικότητα του τοκογλύφου, δανείζοντας ποσά σε διάφορα άτομα με υψηλούς τόκους. Είναι αξιοσημείωτο ότι τόσο ο Βάρβογλης, όσο και άλλοι μεγαλοπροεστοί της Πελοποννήσου εκείνης της περιόδου, είχαν πολλές κοινές οικονομικές δραστηριότητες με Οθωμανούς, γεγονός που αποδεικνύεται από έναν μεγάλο αριθμό εγγράφων. Αυτό εγείρει στον ερευνητή πολλά ερωτήματα αναφορικά με τον χαρακτήρα του και έρχεται αντίθεση με την προεπαναστατική στρατιωτική δράση, τόσο του ίδιου όσο και άλλων μελών της οικογένειάς του.

Μέσα από τα έγγραφα της οικογένειας προκύπτει, ακόμα, η έντονη διαμάχη του Γεώργιου Βάρβογλη με τον Σώτηρο Κουγιά, ισχυρό άνδρα της Τριπολιτσάς, ο λόγος της οποίας ωστόσο μένει αδιευκρίνιστος από τις σωζόμενες πηγές. Μέσα από τις επιστολές που σώζονται προκύπτει η οικονομική και κοινωνική επιφάνεια του Γ. Βάρβογλη, η οποία γίνεται σαφής και από τον τρόπο με τον οποίο απευθύνονται σ' αυτόν άλλοι μεγαλοπροεστοί του Μοριά ή άλλα πρόσωπα, τρόπος κάτι που δείχνει την οικονομική και, συνεπώς, και την κοινωνική του ισχύ. Τα έγγραφα που μελετήσαμε δείχνουν ότι ο Παναγιώτης Βάρβογλης είχε αναπτύξει, προεπαναστατικά, μεγάλη εμπορική δραστηριότητα, όχι μόνο στην Πελοπόννησο

αλλά και πέραν αυτής. Η οικονομική του δύναμη οφειλόταν, πρωτίστως, στο εμπόριο και, δευτερευόντως στις αγοραπωλησίες ακινήτων και στη χορήγηση υψηλότοκων, κατά κανόνα, δανείων.

Εν συνεχεία, μελετήσαμε την στρατιωτική και την πολιτική δράση της οικογένειας Βάρβογλη, αλλά και την οικονομική της δραστηριότητα, κατά τη διάρκεια της Επανάστασης του 1821. Από ανέκδοτα έγγραφα και από δημοσιευμένες πηγές μαρτυρείται η εμπλοκή της οικογένειας Βάρβογλη στην Επανάσταση, πρωτίστως η συμμετοχή του Σωτήρη Βάρβογλη σε διάφορες στρατιωτικές επιχειρήσεις. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί η οικονομική συμβολή της οικογένειας στον επαναστατικό αγώνα, όπως προκύπτει από έγγραφα που μαρτυρούν την προσφορά χρημάτων για την κάλυψη των εξόδων συντήρησης στρατιωτικού σώματος που διοικούσε ο Σωτήρης Βάρβογλης. Είναι, πάντως, ολοφάνερη η προσπάθεια που καταβάλει ο ανώνυμος βιογράφος αυτής της οικογένειας να προβάλλει τον ρόλο της, τόσο κατά τη φάση της προετοιμασίας του Αγώνα της ανεξαρτησίας, αναφερόμενος σε γεγονότα που δεν μαρτυρούνται από άλλες πηγές, όσο και κατά τη διάρκειά του.

Ένα σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από τα ανέκδοτα και τα δημοσιευμένα έγγραφα, καθώς και από τη βιβλιογραφία που μελετήθηκε σχετικά μ' αυτή την οικογένεια κατά την περίοδο της Επανάστασης, ήταν η έλλειψη εμπιστοσύνης προς αυτήν από τον λαό της Τριπολιτζάς. Αυτό αποτελεί ένα επιπλέον στοιχείο το οποίο εγείρει κάποια ερωτήματα αναφορικά με τον πραγματικό της ρόλο αυτής της οικογένειας, τόσο προεπαναστατικά όσο και κατά την Επανάσταση. Παρόμοια ερωτήματα ερωτήματα εγείρονται και για το σύνολο των πελοποννήσιων προεστών οι οποίοι, όπως φαίνεται, κινούνταν στα ίδια περίπου πλαίσια, τόσο στα οικονομικά όσο και στα πολιτικά ζητήματα. Στην πραγματικότητα, ο Βάρβογλης αντιμετωπιζόταν από τον λαό της γενέτειράς του Τριπολιτσάς ως καιροσκόπος και ως ένα άτομο που χρησιμοποιούσε τον λαό για ίδια οφέλη.

Η άποψη αυτή ισχύει και για την πολιτική δράση του. Πιο συγκεκριμένα, ενώ στην αρχή της Επανάστασης οι κάτοικοι της Τριπολιτσάς ήθελαν τον Γεώργιο Βάρβογλη ως νομικό της παραστάτη τους, αργότερα όμως τον αποκήρυξαν, καθώς θεωρούσαν ότι δεν μπορούσε να ικανοποιήσει τις πραγματικές ανάγκες τους, όντας καιροσκόπος. Ο Βάρβογλης παρουσιάζεται ως ένα άτομο το οποίο δεν μπορούσαν να εμπιστευθούν και εναντίον του οποίου διαμαρτύρονται έντονα. Αυτό αποτελεί ένα ακόμα στοιχείο που ενισχύει τις υποψίες αναφορικά με τις πραγματικές επιδιώξεις αυτής της οικογένειας κατά τη διάρκεια της Επανάστασης.

Από τη μελέτη των διαθέσιμων πηγών θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ένας από τους βασικότερους στόχους αυτής της οικογένειας ήταν η απόκτηση πολιτικής και οικονομικής ισχύος και η εμπλοκή με την Επανάσταση ήταν σαφώς ένας τρόπος επίτευξης αυτού του στόχου. Τούτο όμως, κατά τη γνώμη μας, δεν σημαίνει, σε καμία περίπτωση, έλλειψη πατριωτισμού. Ωστόσο, παρά τις έντονες διαφωνίες του λαού της Τριπολιτσάς, ο Γεώργιος Βάρβογλης κατάφερε, χάρις στην οικονομική του ισχύ και τις πελατειακές σχέσεις, δηλαδή χάρις και στα δίκτυα που είχε δημιουργήσει ήδη από τα προεπαναστατικά χρόνια, να πρωταγωνιστήσει στην πολιτική ζωή του τόπου, φτάνοντας ως το αξίωμα του υπουργού της Δικαιοσύνης, ενώ πέτυχε να αναδειχθεί αρκετές φορές πληρεξούσιος της επαρχίας του.

Από το σωζόμενο αρχείο της οικογένειας αναδεικνύεται, επίσης, η σύγκρουση του Γεωργίου Βάρβογλη με έναν από τους σημαντικότερους οπλαρχηγούς της επανάστασης, τον Θ. Κολοκοτρώνη. Αυτό δηλώνει, σαφώς, και την ισχυρή πολιτική του θέση στην περιοχή της Αρκαδίας, η οποία ωστόσο, όπως αναφέρθηκε, αμφισβητούνταν από τους συμπατριώτες του, οι οποίοι τον θεωρούσαν ως καιροσκόπο. Όσον αφορά την οικονομική του δράση, θα μπορούσαμε, ανεπιφύλακτα, να πούμε ότι, σύμφωνα με τα σωζόμενα έγγραφα, αυτή η οικογένεια «επένδυσε» οικονομικά στην Επανάσταση. Όπως φαίνεται, η οικονομική αυτή επένδυση ήταν και πάλι σε μορφή δανείου. Αυτό σημαίνει ότι η οικονομική συνεισφορά ορισμένων μελών αυτής της οικογένειας στον Αγώνα δεν ήταν, ίσως, μία ανυστερόβουλη πατριωτική προσφορά, αλλά, μάλλον, ένας έμμεσος τρόπος οικονομικής ενίσχυσής της μετά το πέρας της Επανάστασης. Παράλληλα, κατά τη διάρκεια της Επανάστασης η οικογένεια Βάρβογλη εξακολουθούσε να δρατηριοποιείται στον τομέα της αγοραπωλησίας, ακινήτων, με την αγορά «εθνικών γαιών», δηλαδή οθωμανικών γαιών οι οποίες, πολεμικό δικαίω, είχαν περιέλθει στο επαναστατημένο έθνος. Φαίνεται, λοιπόν, ότι και κατά τη διάρκεια της Επανάστασης αυτή η οικογένεια επιδιώκει την οικονομική –συνεπώς και την κοινωνική και πολιτική– ισχυροποίησή της.

Κατά την Καποδιαστριακή περίοδο η πολιτική δράση ορισμένων μελών αυτής της οικογένειας συνεχίζεται, με τον Παν. Βάρβογλη, ο οποίος κατέλαβε διάφορες σημαντικές πολιτικές θέσεις στον κρατικό μηχανισμό. Από τα σωζόμενα έγγραφα φαίνονται οι καλές σχέσεις που διατηρούσε Π. Βάρβογλης με τον Ιωάννη Καποδίστρια, πρώτο κυβερνήτη της χώρας. Θα μπορούσαμε να πούμε, με ασφάλεια, ότι την περίοδο αυτή, αλλά και κατά την επόμενη Οθωνική περίοδο, ορισμένα μέλη αυτής της οικογένειας «εξαργύρωσαν» ό,τι είχαν αποκτήσει, σε οικονομικό και «πολιτικό» επίπεδο οι πρόγονοί τους, εξελισσόμενοι σε

πολιτικούς παράγοντες όχι πλέον μιας μόνο επαρχίας, αλλά όλου του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Πρόκειται, ασφαλώς, για μία μετεξέλιξη των παλαιών «τζακιών» στη μακρά διάρκεια.

Η πολιτική δραστηριότητα του Παναγιώτη Βάρβογλη συνεχίστηκε και κατά την περίοδο της βασιλείας του Όθωνα ο οποίος, όπως προκύπτει από τα έγγραφα, τον εκτιμούσε ιδιαιτέρως. Κατά την περίοδο της οθωνικής απολυταρχίας ο τελευταίος απέκτησε σημαντική πολιτική ισχύ, με τον διορισμό του σε διάφορες κυβερνητικές θέσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την περίοδο αυτή δεν υπάρχει κάποιο έγγραφο αναφορικά με οικονομικού χαρακτήρα δραστηριότητες αυτής της οικογένειας. Εξάλλου, ούτε το βιογραφικό αναφέρεται σε αυτές, αν πράγματι συνεχίστηκαν.

Η πολιτική δράση του Π. Βάρβογλη συνεχίστηκε ανοδικά και κατά την περίοδο της συνταγματικής βασιλείας. Αξίζει να σημειωθεί ότι τάχθηκε υπέρ της αντιπολίτευσης, ενώ σε γενικές γραμμές αυτό που τον χαρακτήριζε ήταν ο ηθικός του χαρακτήρας και η πίστη στις ιδέες του. Κατά την περίοδο αυτή ο Π. Βάρβογλης εξελέγη βουλευτής και διορίστηκε υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων. Η αναλυτική βιογραφία δείχνει πως ήταν ένας πολιτικός που δεν χρηματιζόταν ούτε υπέκυπτε σε πιέσεις και εκβιαστικές ενέργειες.

Το ερώτημα όμως που δημιουργείται εδώ στον ιστορικό είναι το αν και κατά πόσον όσα γράγονται στην αναλυτική βιογραφία της οικογένειας ανταποκρίνονται ή όχι στην πραγματικότητα. Έχει κανείς την υποψία ότι ο άγνωστος βιογράφος –ο οποίος, όπως είπαμε, είναι κάποιο από τα τελευταία μέλη αυτής της οικογένειας– εξογκώνει, σκόπιμα, κάποια σημεία αναφορικά με τη δράση του Π. Βάρβογλη ως δικαστή, προκειμένου να εξάρει τον ηθικό και ανεπείληπτο χαρακτήρα του και, κατ' επέκταση όλης της οικογένειας. Το ίδιο ισχύει και για όσα γράφονται σχετικά με το ρόλο της στην προετοιμασία της Επανάστασης. Η έρευνα έχει δείξει ότι πολλοί πρůχοντες ή απογόνόι τους διακατέχονται από μία έντονη τάση εξόγκωσης, μέσω των απομνημονευμάτων ή των βιογραφιών που μας άφησαν, της προεπαναστατικής, επαναστατικής και μετεπαναστατικής δράσης και του «εθνικού» ρόλου όλων των μελών αυτής της οικογένειάς τους. Μάλιστα, ορισμένοι διεκδικούν και την πρωτοκαθεδρία στον Αγώνα της ανεξαρτησίας. Έτσι, «χτίζουν έναν οικογενειακό μύθο», προκειμένου να εξασφαλίσουν την υστεροφημία της οικογένειά τους. Θεωρούμε ότι αυτή η σκοπιμότητα και η τάση είναι έντονη και στην περίπτωση του βιογράφου αυτής της πρůχονικής-εμπορικής οικογένειας.

Ολοκληρώνοντας αυτή την εργασία, θεωρούμε ότι από την έρευνα που κάναμε γι' την οικογένεια Βάρβογλη μπορούμε να κάνουμε ορισμένες γενικότερης ισχύος κρίσεις και διαπιστώσεις για όλο το σώμα των προεστών της Πελοποννήσου. Βλέπουμε, κατ' αρχάς, μέσα από ποιους μηχανισμούς, κυρίως οικονομικού χαρακτήρα, ορισμένες οικογένειες της οθωμανοκρατούμενης Πελοποννήσου εμφανίστηκαν, σταδιακά, στο προσκήνιο της ιστορίας του τόπου και με ποιους μηχανισμούς κατόρθωσαν, στη διάρκεια δυο ή τριων γενιών, να ισχυροποιηθούν οικονομικά και, συνεπώς, κοινωνικά και πολιτικά, ώστε να αναδειχθούν σε μικρά ή μεγάλα «τζάκια». Χάρη σ' αυτή την προεπαναστατική ισχυροποίηση μπόρεσαν να παίξουν έναν σημαντικό (στρατιωτικό, πολιτικό ή οικονομικό) ρόλο στα χρόνια της Επανάστασης και ορισμένοι από αυτούς να μετεξελιχθούν σε σημαντικούς πολιτικούς παράγοντες του νέου κράτους, διαγράφοντας μία αξιοζήλευτη πορεία ως τα τέλη περίπου του 19^{ου} αιώνα. Ύστερα όμως από δύο ή τρεις αιώνες από τότε που οι οικογένειες αυτές εμφανίστηκαν στο προσκήνιο αποσύρθηκαν οριστικά στα παρασκήνια της ιστορίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. ΠΗΓΕΣ

1. Ανέκδοτες

ΓΑΚ, Μικραί Συλλογαί, Κ55α, Αρχείο οικογένειας Βάρβογλη.

II. Δημοσιευμένες

Αωνόμου του Έλληνο, *Ελληνική Νομαρχία, ήτοι λόγος περί ελευθερίας*, Ρώμη 1806, (χρησιμοποιούμε την έκδοση Κάλβου, Αθήνα 1977).

Αρχαία Ελληνικής Παλιγγενεσίας.

Δεληγιάννης Κανέλλος, *Απομνημονεύματα* (επιμ. Εμ. Πρωτοψάλτης), έκδοση Γ. Τσουκαλά, στη σειρά *Απομνημονεύματα αγωνιστών του 21*, τ. 1-3, Αθήνα 1957.

Διαμαντόπουλος ή Διαμαντάκος, Κ. *Απομνημονεύματα ή αληθή ιστορικά γεγονότα μη αναφερομένα εν ταις ελληνικαίς ιστορίαις*, Αθήναι 1971.

Μπίτας Κωνσταντίνος, «Ανέκδοτον υπόμνημα του αγωνιστού Δημητράκη Σπήλιου Ινταρέ», *Επετηρίς των Καλαβρύτων Η'* (1976).

Οικονόμου Μιχαήλ, *Ιστορικά περί της ελληνικής παλιγγενεσίας*, έκδοση στη σειρά *Απομνημονεύματα των αγωνιστών του '21* (επιμ. Γ. Τσουκαλάς, Αθήνα 1957, τ. Α'-Β'.

Παπατσώνης Παναγιώτης, *Απομνημονεύματα*, εκδ. ΓΑΚ, εν Αθήναις, 1967.

Ρηγόπουλος Θεόδωρος, *Απομνημονεύματα από των αρχών της επανάστασεως μέχρι του έτους 1881*, εν παραρτήματι: *Ανασκευή της «Ιστορίας της επανάστασεως των Ελλήνων» του Αν. Πρόκες - Όστεν*, επιμέλεια Αθαν. Θ. Φωτόπουλος, Αθήνα, 1979.

Σπηλιάδης Νικόλαος, *Απομνημονεύματα*, τ. I-III, έκδ. Χ. Φιλαδελφέως, Αθήνα 1851-1857.

Φιλήμων Ιωάννης, *Δοκίμιον ιστορικόν περί της Ελληνικής Επανάστασεως*, τ.Α' - Δ''. Αθήναι, 1859-1861.

Φιλήμων Ιωάννης, *Δοκίμιον ιστορικόν περί της Φιλικής Εταιρείας*, εν Ναυπλία 1834.

Φραντζής Αμβρόσιος, *Επιτομή της Ιστορίας της Αναγεννηθείσης Ελλάδος*, τ. 1, εν Αθήναις, 1839.

Χρυσανθόπουλος ή Φωτάκος Φώτιος, *Απομνημονεύματα περί της ελληνικής επανάστασεως*, τ. Α' - Β', Αθήνα 1899.

Hobhouse J. C., *A journey through Albania and the other provinces of Turkey in Europe and Asia Constantinople during the years 1809 and 1810*, vol. I-III, London 1813.

Leake William, *Travels in the Morea*, vol. I-III, London 1830.

Pouqueville François C. H. L., *Voyages de la Grèce*, t. I-IV, 2ème édition, Paris 1827.

II. ΜΕΛΕΤΕΣ

1.Ελληνόγλωσσες

Αναγνωστόπουλος Δημήτριος, «Κρεββατάδες και Λακεδαίμων», *Λακωνικά* τ. 1 (Αθήνα 1932), σ. 173-290.

Αναστασόπουλος Α. Νικόλαος, *Η ληστεία στο ελληνικό κράτος (μέσα 19^{ου} – αρχές 20ού αι.)*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 2018.

Ασδραχάς Σπύρος (επιμ.), *Η οικονομική δομή των Βαλκανικών χωρών (15ος -19ος αι.)*, εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 1979.

Ασδραχάς Ι. Σπύρος, «Φορολογικές και περιοριστικές λειτουργίες των κοινοτήτων στην τουρκοκρατία», *Τα Ιστορικά*, τ. 3//τεύχ. 5 (1986), σ. 45-62.

Ασδραχάς, Σπ., «Το αγροτικό πλεόνασμα στις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου», *στον ίδιο, Οικονομία και νοοτροπίες*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1988, σ. 9--41.

Ασδραχάς, Σπ., «Φορολογικοί μηχανισμοί και οικονομία στο πλαίσιο των ελληνικών κοινοτήτων (ιζ'-ιθ' αιώνα)», *στον ίδιο Ζητήματα ιστορίας*, Αθήνα 1983.

Ασδραχάς Σπύρος κ. άλ. *Ελληνική Οικονομική Ιστορία, ιέ-ιθ', τ. Α'-Β'*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2003.

Ασδραχάς Σπ., *Βίωση και καταγραφή του Οικονομικού. Η μαρτυρία της απομνημόνευσης*, ΙΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 2007.

Ασδραχάς, Σπ., *Ιστορικά απεικασματα*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1995.

Βακαλόπουλος Απόστολος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τ. Δ' - Η' Θεσσαλονίκη, 1974-1988.

Βαρδουνιώτης Δημήτριος, *Η καταστροφή του Δράμαλη*, εν Τριπόλει, 1913.

Γιανναροπούλου Ιωάννα, «Αι περιηγητικά εντυπώσεις του άγγλου Leake από την Αρκαδίαν (1805-1806)», *Γορτυνιακά Β'* (1978), σ. 241-252.

Γιαννόπουλος Ιωάννης, «Κοινότητες», *ΙΕΕ*, τ. ΙΑ', Αθήνα 1975, σ. 134-143.

Γριτσόπουλος Τάσος Αθ. «Στατιστικά ειδήσεις περί Πελοποννήσου», *Πελοποννησιακά Η'*, (1971). σ. 411-459.

Γριτσόπουλος Τάσος Αθ., *Ιστορία της Τριπολιτσάς*, τ. Α' - Β' 1, Αθήναι 1972-1976.

Δημακόπουλος Γεώργιος, *Η διοικητική οργάνωσις κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν, 1821-1827*, εν Αθήναις 1966.

Διαμαντούρος, Νικηφόρος, *Οι απαρχές της συγκρότησης σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα 1821-1828*, μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 2002.

Καραγεώργου - Κουρτζή Όλγα, *Οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στη βόρεια Πελοπόννησο την εικοσαετία 1800-1820, (με βάση το αρχείο της οικογένειας Περούκα του Άργους)*, εκδ. Συλλόγου Αργείων «ο Δαναός», Πάτρα 2010.

Κόκκινος Διονύσιος, *Η Ελληνική Επανάστασις*, τ. 1-6, 6^η έκδοση, εκδ. «Μέλισσα», Αθήνα 1974.

Κοκολάκης Μιχάλης, «Μία Αυτοκρατορία σε κρίση: κρατική οργάνωση – παλαιοί θεσμοί – νέες προσαρμογές» *ΙΝΕ, 1770-2000*, τ. 1, Αθήνα 2003.

Κολιόπουλος Ιωάννης, *Η ληστεία στην Ελλάδα (19^{ος} αι.). Περί λύχνων αφάς*, Θεσσαλονίκη 1986.

Κοντογιάννης Παντελής, *Οι Έλληνες κατά τον πρώτον επί Αικατερίνης ρωσσοτουρκικόν πόλεμον (1768-1774)*, εν Αθήναις, 1903.

Κοντογιώργης Γιώργος. *Κοινωνική δυναμική και πολιτική αυτοδιοίκηση. Οι ελληνικές κοινότητες της τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1982.

Κορδάτος Γιάννης, *Η κοινωνική σημασία της ελληνικής επαναστάσεως του 1821*, εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα, 1989.

Κρεμμυδάς Βασίλης, *Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18^ο αιώνα (1715-1792) με βάση τα γαλλικά αρχεία*, Αθήνα 1972.

Κρεμμυδάς Βασίλης, *Εισαγωγή στην ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας (1770-1821)*, Αθήνα 1976.

Κρεμμυδάς Βασίλης, *Συγκυρία και εμπόριο στην προεπαναστατική Πελοπόννησο (1793-1821)*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1980.

Κρεμμυδάς, «Η οικονομία των Ελλήνων:: τα πενήντα χρόνια, 1770-1821», στο Βασ. Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *ΙΝΕ*, τ. 1^{ος}, Αθήνα 2003, σ. 275-304.

Κρεμμυδάς Βασίλης, *Εταιρεία Τοκογλυφίας, Ν. Ταμπακόπουλος και Σία (1816-1820). Η τοκογλυφία στην Πελοπόννησο στο τέλος της τουρκοκρατίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2013.

Κυρκίνη - Κούτουλα Αναστασία, *Η Οθωμανική διοίκηση στην Ελλάδα. Η περίπτωση της Πελοποννήσου (1715-1821)*, Αθήνα 1996.

Κωστής Κώστας, *Τα κακοθημένα παιδιά της ιστορίας. Η διαμόρφωση του νεοελληνικού κράτους 18^{ος}-21^{ος}*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα, 2016

Λιάτα Ευτυχία, *Φλωρία δεκατέσσερα στένουν γρόσια σαράντ. Η κυκλοφορία των νομισμάτων στον ελλαδικό χώρο, 15^{ος} – 19^{ος} αι.*, Αθήνα 1996.

Λιάτα Ευτυχία, «Κοινότητες: ένας θεσμός με πολλές όψεις», στο *ΙΝΕ*, τ. 2, Αθήνα 2003, σ. 309-324.

Λιάτα Ευτυχία, «Οι ελληνικές κοινότητες (17^{ος} -19^{ος} αι.): από την ιστορία των θεσμών στην ιστορία των τοπικών κοινωνιών και οικονομιών», στο *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας (1833-2012), Πρακτικά Δ΄ Διεθνούς Συνεδρίου*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2004, τόμ. Β΄, σ. 533-550.

Λιάτα Ευτυχία, «Οι αναβαθμοί της απομνημόνευσης και οι πολιτικές στρατηγικές μιας οικογένειας», *Ο Ερανιστής* 5 (1995), σ. 163-233.

Λούκος Χρήστος, *Η αντιπολίτευση κατά του κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1988.

Λυριντζής Σωτήρης, «Η Μπενάκαινα εις Γαργαλιάνους», ανάτυπο από το Αρχείο της ιεράς μητροπόλεως Μεσσηνίας 29, εν Κυπαρισσία, 1957

Λυριντζής Χρήστος, *Το τέλος των «τζακιών»: κοινωνία και πολιτική στην Αχαΐα του 19^{ου} αιώνα*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1991.

Μανδουλαρά Άννα, «Αγαπητέ πάτερ προσυνώ. Η εμπορική επιστολή: έγγραφο – κείμενο – τεκμήριο (1840-1860)», *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* 8 (2006), σ. 329-338.

Μαυρομούστακου Ήβη, «Το ελληνικό κράτος 1833-1871: Β΄ Πολιτικοί θεσμοί και διοικητική οργάνωση», *ΙΝΕ*, τ. 4^{ος}, σ. 27-50.

Μέξας Βαλέριος, *Οι Φιλικοί. Κατάλογος των μελών της Φιλικής Εταιρείας εκ του Αρχείου Σέκερη*, Αθήνα 1937.

Μοσχοβάκης Νικόλαος, *Το εν Ελλάδι δημόσιον δίκαιον επί τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1882.

Μπαχάρας Δημήτρης, *Αρχοντικές οικογένειες της Πελοποννήσου. Η οικογένεια Κανακάρη – Ρούφου από την Επανάσταση του 1821 στη Δικατατορία των Συνταγματαρχών*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 2020.

Μποζίκης Σίμος, *Δημόσια οικονομικά και συγκρότηση εθνικού κράτους το 1821*, αδημοσίευτη διδ. διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ιστορίας, Κέρκυρα 2018.

Νικολάου Β. Γεώργιος, *Μελέτες ιστορίας του Πελοποννησιακού χώρου από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα ως τη δημιουργία του νεοελληνικού κράτους*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2009.

Νικολάου Β. Γεώργιος, «Η Φιλική Εταιρεία στα Απομνημονεύματα τωναγωνιστών του '21: ένα κορυφαίο γεγονός της νεοελληνικής ιστορίας μέσα από διαμεσολαβημένα κείμενα», στο Άννα Μανδουλαρά – Γ. Νικολάου (επιμ.). *Η Φιλική Εταιρεία. Επαναστατική δράση και μυστικές εταιρείες στη Νεότερη Ευρώπη, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, (Κομπότι Ιούλιος 2014)*, Δήμος Νικολάου Σκουφά – Εκδόσεις Ασίνη, Αθήνα 2017, σ. 275-310.

Παγκόσμιο βιογραφικό λεξικό, Εκδοτική Αθηνών, τ. 2, Αθήνα, 1999.

Παναγιωτόπουλος Βασίλης, «Τον ιη' αιώνα στην Πελοπόννησο: η απορρόφηση των οικονομικών πόρων και του πληθυσμού από την ανάπτυξη της γεωργίας», στο Ασδραχάς Σπύρος (επιμ.), *Η οικονομική δομή των Βαλκανικών χωρών (15ος -19ος αι.)*, εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 1979, σ. 463-473..

Παντελής Στ. Α., *Πρόεδροι της Βουλής (9) Βάρβογλης Παναγιώτης*, 2008, διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20110924215559/http://edrana.blogspot.com/2008/09/9.html>

Παπαγεωργίου Γεώργιος, *Οικονομικοί και κοινωνικοί μηχανισμοί στον ορεινό χώρο, Ζαγόρι (μέσα 18^{ου} – αρχές 20^{ου} αι.)*, Ιωάννινα 1995.

Παπαγεωργίου, Στέφανος, *Από το γένος στο έθνος. Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους 1821-1862*, Παπαζήση, Αθήνα 2005.

Παπασταματίου Δημήτριος, *Οικονομικοκοινωνικοί μηχανισμοί και το προυχνοντικό φαινόμενο στην οθωμανική Πελοπόννησο του 18^{ου} αιώνα. Η περίπτωση του Παναγιώτη Μπενάκη*, αδημοσίευτη διδ. διατριβή, Θεσσαλονίκη 2009.

Πιζάνιας Πέτρος, *Η Ιστορία των νέων Ελλήνων, από το 1400 έως το 1820*, εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2014.

Πύλια Μάρθα, «Λειτουργίες και αυτονομία των κοινοτήτων της Πελοποννήσου κατά τη δεύτερη Τουρκοκρατία», *Μνήμων*, 23 (2001).

Σακελλαρίου Μιχαήλ, Β. *Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν τουρκοκρατίαν (1715-1821)*, 2^η έκδοση, Αθήνα 1978.

Σαρρής Νεοκλής, *Προεπαναστατική Ελλάδα και οσμανικό κράτος από το χειρόγραφο του Σουλεϊμάν Πενάχ εφέντη του Μοραΐτη (1785)*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 1993.

Σβορώνος Νίκος. *Το εμπόριο της Θεσσαλονίκης τον 18^ο αιώνα*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1996 [γαλλική έκδοση P.U.F, Παρίσι 1956].

Σβορώνος, Νίκος. *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήναι 1965.

Σιάτρας Δημήτρης *Ο κοινοτικός πολιτισμός της τουρκοκρατούμενης νησιωτικής Ελλάδας*, Αθήνα 2007.

Σιδέρη Αλόη, *Έλληνες φοιτητές στο Πανεπιστήμιο της Πίζας (1806-1861)*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας / Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε, τ. Β΄, Αθήνα 1994.

Τσοτσόροζ Στάθης, *Οικονομικοί και κοινωνικοί μηχανισμοί στον ορεινό χώρο, Γορτυνία (1715-1828)*, Ιστορικό Αρχείο Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1986.

Φακούρα, Αλίκη, *Προυχοντικές αυθεντίες στον Μοριά 1715-1821. Στρατιωτικοί, διοικητικοί και δημοσιονομικοί μετασχηματισμοί*, αδημοσίευτη διδ. διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο/ Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Αθήνα 2013.

Φωτόπουλος Θ. Αθανάσιος, «Οι δραγομάνοι του Μορέως», *Journal of Oriental and African Studies* 1 (1989).

Φωτόπουλος Θ. Αθανάσιος, *Οι κοτζαμπάσηδες της Πελοποννήσου κατά τη δεύτερη Τουρκοκρατία (1715-1821)*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2005.

2.Μεταφρασμένες στα ελληνικά

Herring Gunnar, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, 1821-1926*, μτφρ. Θ. Παρασκευόπουλος, εκδ. MIET, Αθήνα 2004.

İnalcik Halil – Quataert Donald (επιμ.), *Οικονομική και κοινωνική ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας*, μτφρ. Μαρίνα Δημητριάδου, εκδ. Αλεξάνδρεια, τ. Β΄: 1600–1914, Αθήνα 2011.

Petropulos John. *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο (1833 - 1843)*, εκδ. MIET, Αθήνα 1997².

Πουκεβίλ Φραγκίσκου – Καρόλου – Ούγγου – Λαυρεντίου, *Ταξίδι στην Ελλάδα: Πελοπόννησος*, μτφρ. Νίκη Μολφέτα, εκδ. Αφων Τολίδη, Αθήνα 1997.

3.Ξενόγλωσσες

Alexander John, «Some Aspects of the Strife among the Moreot Christian Nobles, 1789-1816», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 5 (1974-1975), σ. 473-504.

Alexander John, *Brigandage and Public Order in the Morea (1685-1806)*, Athens 1985.

Mc Gowan, *Economic life in Ottoman Europe 1600-1800*, Cambridge University Pres, Καίμπριτζ 1981.

Mutafcieva Vera, «L'institution de l'ayanlik pendant les dernières années du XVIIIe siècle», *Etudes Balkaniques* 2-3 (1965), σ. 233-247.

Nikolaou Georgios. «La famille Deliyannis: un exemple de notables chrétiens du Péloponnèse central (XVIIIe - début du XIXe siècle)», στο Maria Efthymiou (sous la

direction), *La société grecque sous la domination ottomane: Economies, identité, structure sociale et conflits*, éd. Hrodotos, Athènes 2010, σ. 137-170.

Pylia Martha, *Les notables moréotes, fin du XVIIIe - début du XIXe siècle; fonctions et comportements*, αδημοσίευτη διδ. διατριβή, vol. I-II, Université de Paris I-Sorbonne, Παρίσι 2001.

Sadat Deena «Rumeli ayanlari: the eighteenth century», *Journal of Modern History* 44 (1977), σ. 346-363.

Zakynthinos Denis. «La commune grecque. Les conditions historiques d'une décentralisation administrative», *L'Hellénisme Contemporain* 2 (1948), σ. 293-310, 414-428

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

I. Βιογραφικά οικογένειας Βάρβογλη

1. Σύντομο βιογραφικό

Μοῦ διηγήθη ὁ καπετάν Κωνσταντάκος Διαμαντόπουλος, ἀπὸ χωρίον Ἀγιωργήτικα, κατὰ τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1871 τὰ ἑξῆς: Ὅτι ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἑλλήνων εἰς Γαστούνην ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος 1824 καὶ τὸν μῆνα Ἰούλιον ἢ Ἰούνιον ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐμποδίσωσι τὸν Ἱμπραχίμ Πασᾶ, ἂν τυχόν, ὡς ἐφημίζετο, θὰ ἀπέβαινε εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἡλίδος. Οἱ Ἕλληνες δὲ οὗτοι ἀνήκουν εἰς διαφόρους τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχίας, οἱ ὅποιοι ἀνήρχοντο περὶ δεκακιχλίου (10.000). Ἐκάστη ἐπαρχία εἶχε δώσει τοὺς ἀναλόγους κατὰ τὸν πληθυσμὸ τῆς στρατιῶτας καὶ ὅπλαρχηγούς καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν στρατηγῶν τῆς. Ἐπ' αὐτῶν δὲ ὅλων τῶν τε στρατιωτῶν, ὅπλαρχηγῶν καὶ στρατηγῶν ἐδιόρισε ἡ τότε Κυβέρνησις ὡς Γενικὸν στρατηγὸν τὸν δημότην Βότσαρην.

Ὁ στρατὸς δὲ αὐτὸς ἐστρατοπέδευσε ἐν Γαστούνῃ, περιμένων τὴν ἄφιξιν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ἐπὶ τέσσαρας περίπου μῆνας μέχρις ἀρχῆς Νοεμβρίου καὶ ἐπειδὴ, ὡς ἐκ τῆς ἐλεύσεως τοῦ χειμῶνος, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ Ἀραβικὸς στρατὸς διὰ θαλάσσης ἐξ Αἰγύπτου, διελύθη τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον καὶ ἕκαστος σῶμα ἐπανήλθε εἰς τὴν ἐπαρχία του. Κατὰ τὴν ἐν Ἠλείᾳ διατριβὴν τῶν εἰρημένων στρατευμάτων ἐγένοντο κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα διάφοροι ἀψιμαχίαι μετὰ τῶν, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, πρὸς λεηλασίαν καὶ καταστροφὴν τῶν ἐκεῖ κωμοπόλεων καὶ χωρίων τῆς ἐπαρχίας ἐξερχομένων τῶν Μωαμεθανῶν τῶν Πατρῶν.

Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Τριπόλεως εἰς τῷ ἐν τῇ Γαστούνῃ τῆς Ἡλίδος στρατόπεδον ἐξεστρατεύσαν περὶ τοὺς ὀχτακοσίους (αριθ. 800), ἔχοντες διαφόρους ὅπλαρχηγούς ἐκ τε τῆς πόλεως καὶ τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας καὶ ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῶν ὅλων τὸν Γεώργιον Γεωργίου Βάρβογλην. Εἰς δὲ ἐκ τῶν διαφόρων ὅπλαρχηγῶν τῆς ἐπαρχίας Τριπόλεως ἦτον καὶ ὁ Σωτήριος Γεωργίου Βάρβογλης, Κωνσταντῖνος Διαμαντόπουλος, Λάμπρος Λαμπρόπουλος, Ἀλέξης Λεβιδιώτης, Κατσαντώνης Ριζιώτης (Τεγέα), Γιάννακας (ἀπὸ Βλαχοκερασιά), Μῆτρος Μπερτσοβίτης, Σωτήριος Γ. Βάρβογλης, Μπιλίλας Σαρατσόπουλος κτλ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐγένετο ἡ ἐν Ἀργεῖ συνέλευσις (νομίζω κατὰ τὸ ἔτος 1822), ἦτο στρατηγὸς τῆς ἐπαρχίας Τριπόλεως ὁ Γεώργιος Βάρβογλου, κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησιν τοῦ στρατηγοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη εἰς τοὺς Ζαΐμη, Δελιγιάννη, Κρεββατάν κλπ. Ἦναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς στρατηγίας τῶν στρατευμάτων τῆς ἐπαρχίας Τριπόλεως ὁ Γεώργιος Βάρβογλου ἵνα ἀποφύγῃ τὴν ἐνοπλον ρῆξιν, καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ὅπλαρχηγῶν τῆς εἰρημένης ἐπαρχίας καὶ μάλιστα καὶ τινες ἐνόπλως ἐπέμεναν νὰ μὴ γίνῃ δεκτὴ ἡ παραίτησις ἐκ τῆς ἀρχηγίας τοῦ Γεωργίου Βάρβογλου καὶ καταρθῶσιν ὁ Κολοκοτρώνης νὰ διορίσῃ δικόν τοῦ ἀρχηγόν, (ὡς καὶ ἐδιόρισε τὸν Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην), ὅχι μόνον ἐδιαμαρτύροντο κατὰ τῶν παραλόγων ἀπαιτήσεων τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀλλὰ καὶ ἠπειλοῦν. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐκακοποίησε, ὡς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννης Θ. Κολοκοτρώνης, ὅστις μετέβαινε μετ' ἐνόπλων στρατιωτῶν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριπόλεως ἀπειλῶν τοὺς προεστῶτας τῶν χωρίων ὅπως παύσονται νὰ παραπονοῦνται καὶ νὰ ἀπειλοῦν καὶ προσέτι νὰ συναινέσουν νὰ δεχθῶν τὸν διορισθῆσόμενον ἀρχηγόν τοῦ ὑπὸ τοῦ πατρὸς του, ὅστις μάλιστα εἰς τὸ χωρίον Μπερζοβά, ἐπειδὴ ἐπέμεναν δι' ἀπειλῶν ὅπλαρχηγὸς αὐτοῦ τοῦ χωρίου, καθ' ὃ ἐπιστήθιος τοῦ Γεωργίου Βάρβογλου, Μῆτρος

Μπερζοβίτης, όχι μόνο τόν έκακοποίησε, αλλά καί πολλές ζημίας τοῦ ἔκαμε, ὅπως παραδειγματισθοῦν καί οἱ ἐπίλοιποι, δηλαδή τοῦ ἔχυσεν τά κρασιά του κλπ. Ἐν Ὑδρᾷ πρό τοῦ ἔτους 1821 ἐν τῇ Μονῇ Παναγία ὑπῆρχε ἡγούμενος αὐτῆς ὁ Ἰωακείμ Παπακωνσταντίνου, ὅστις κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Μπερζοβᾶ τῆς ἐπαρχίας Τριπόλεως καί ἦτο θεῖος τοῦ Κωνσταντίνου Διαμαντοπούλου ἀπό Ἀγιωργήτικα.

Κατά τά ἔτη 1817 ἢ 18, συνεργεῖα τοῦ Γεωργίου Βάρβογλου, προεστοῦ τῆς ἐπαρχίας Τριπόλεως, ἐχειροτονήθη Ἀρχιεπίσκοπος τῶν ἐπαρχιῶν Τριπόλεως καί Καρυταίνης ὁ Κωνσταντινοπολίτης Διονύσιος. Ὁ Γεώργιος Βάρβογλου διέτριβεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καθ' ἣν ἐποχὴν ἐχειροτονήθη ὁ Διονύσιος.

Ὁ ἀδερφός τοῦ Σωτηρίου Κουγιᾶ ἦτο Μητροπολίτης Τριπόλεως τοῦνομα Νικηφόρος καί ἀρχιεπίσκοπος Ἀμυκλών (τό παλαιό Μουχλί φαίνεται νά ἐννόουν) τῆς Καρυταίνης. Ἀπεβίωσε δέ πρό δύο ἢ τριῶν ἐτῶν πρό τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἔτους 1821.

Ὁ Σωτήριος Κουγιᾶς ἐγένετο ἐκπτώτος τῆς κοτζαμπασίας Τριπόλεως κατά τό ἔτος 1817 ἢ 18. Αἰτία δέ τῆς ἐκπτώσεως εἶναι ὅτι ὁ Σωτήριος Κουγιᾶς κατεχράσθη 70.000 χιλιάδας γροσσία τῆς ἐπαρχίας καί ἰδίως διότι παρέλειψε τό χωρίον Ἀλεποχώρι νά θέσῃ εἰς τόν λογαριασμόν. Τότε συνελθόντες οἱ προεστοί τῆς ἐπαρχίας τόν καθήρεσαν καί, ἀντ' αὐτοῦ, ἀνύψωσαν εἰς τήν τοῦ κοτζάμπασῃ θέσιν τόν Γεώργιον Βάρβογλου, ὅστις μέτ' ὀλίγας ἡμέρας παραιτήθη καί πρότεινε νά διορίσουν τοὺς Γεώργιον Διαμαντόπουλον ἀπό Τρίπολη (τό ἐπάγγελμα βυρσοδέψη) καί τόν Ἀναγνώστην Τσιπιανίτη ἀπό τόν χωρίον Ἀχούρια τοῦ δήμου Τεγέας (κτηματία). Παραιτήθη ὁ Γεώργιος Βάρβογλου τῆς κοτσαμπασίας, καθόσον προέβλεπε ὅτι ἀργότερα πολύ πιθανόν νά ἐπιπτε τῆς ἀρχῆς, διότι ὅλοι οἱ κοτσαμπάσῃδες τῆς Πελοποννήσου ὑποστήριζαν τόν Κουγιᾶ, ὡς καί ἀρκετοί ἀγάδες καί ἔκαμνεν εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν μεγάλας ἐνεργείας ὑπέρ τοῦ Κουγιᾶ. Λοιπόν ἀπό πείσμα καί πρὸς περιφρόνησιν τοῦ Κουγιᾶ ἐπρότεινε τοὺς δύο εἰρημένους ἀσήμους πολίτας. Οὗτοι διετηρήθησαν εἰς τήν θέσιν τοῦ κοτζάμπασῃ περί τοὺς 18 μῆνας. Ὁ Κουγιᾶς ἐξωσθεῖς εἰς Ναύ-πλιον ὑπερασπίσθη ὑπὸ τῶν Γενητσάρων. Μετά παρέλευσιν διετίας σχεδόν ἐπανῆλθε εἰς τήν προτέραν του θέσιν, συνεργεῖα ὅλων τῶν κοτσαμπασίδων τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἐξωσις τοῦ Κουγιᾶ ἐγένετο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πασᾶ Ὁσμάν. Συνεργόν τῆς ἐκπτώσεως τοῦ Κουγιᾶ ὁ Γεώργιος Βάρβογλου εἶχε τόν ἐπιστήθιον του φίλον Κιαμπίρ Μπέη, ὅστις ἐπειδὴ κατεδιώχθη ὁ Γ. Βάρβογλου, τόν συνέντρεξε ὑπέρ τό δέον.

Ἡ κυρία Κρεββατᾶ

Ὁ ἐκ μητρὸς πάππος τῆς Κρεββατᾶ, ὀνόματι Κωστούλης, ἦτο προεστός Τριπολιτσᾶς πρό τοῦ Σωτήρη Κουγιᾶ, ὅστις προσκληθεὶς ἐν Ναυπλίῳ ἐφονεύθη μέ τοὺς ἄλλους προεστῶτας Χριστιανούς καί Τούρκους, κατά διαταγὴν τοῦ Ἀρχιναύαρχου (καπουδάν Πασᾶ). Ὁ Νικηφόρος Κουγιᾶς ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Τριπολιτσᾶς καί Ἀμεικλῶν, ἀποβιώσας ὀλίγα ἔτη πρό τῆς Ἐπαναστάσεως, πρεσβύτερος τοῦ προεστοῦ ἀδερφοῦ τοῦ Σωτήρη Κουγιᾶ. Τόν διεδέχθη εἰς τήν ἀρχιεπισκοπὴν ὁ ἐκ Δημητσάνης Δανιήλ, ὅστις μάλιστα συνεκλείσθη μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων καί προεστῶτων εἰς τὰς φυλακάς τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἡ σύζυγος τοῦ Κωστούλη ἦτο ἀδερφή τῶν ἀδερφῶν τοῦ Κουγιᾶ. Ὁ Κουγιᾶς ὑπῆρξε προεστός περί τά 60 ἔτη καί ἐδολοφονήθη κατά τήν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ὑπὸ τινος ὀπλαρχηγοῦ ὀνόματι Ζαρρέ εἰς ἡλικίαν 80-85 ἐτῶν. Ὁ Σωτήρης Κουγιᾶς ἐπροστατεύετο ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ Μπέη, ὁ δέ Γεώργιος Βάρβογλου ὑπὸ τοῦ Καμίλμπεη. Ὅταν ὁ Κουγιᾶς ἐξωρίσθη, διετάχθησαν οἱ συνοδεύοντες αὐτόν στρατιῶται νά τόν φέρωσιν εἰς τὰ Μετέωρα τῆς Θεσσαλίας ὡς τόπον τῆς ἐξορίας του. Ἀλλ' ἐκεῖνος, δωροδοκήσας τοὺς φύλακάς του,

κατέφυγε εις τόν Ναύπλιον, εις τό όποϊον είχε δοθει προνόμιον έκ μίας Σουλτάνας οί καταφεύγοντες εκεί Τουρκοί ή Χριστιανοί διά δήποτε έγκλήματα νά μή δύνανται νά συλληφθώσι έν αύτῳ. Ό Γεώργιος Βάρβολης, επανελθόντος του Σωτήρη Κουγιᾶ έν τή κοτζομπασία, ήναγκάσθη νά φύγη έκ Τριπόλεως, όπως μή φονευθῇ, εις Ύδραν καί έμεινε εκεί μέχρις οὔ έπαυσαν τόν κατ' αύτου διωγμόν οί Μωμεθεανοί.

Η έκ Βυτίνης προμάμμη μου όνόματι Χριστίνα, ήτο μάλλον ύψηλου άναστήματος, λευκή άναλόγου εύρωστίας, όφθαλμούς καί τρίχας κεφαλής μαύρους καί απεβίωσε περί τό 1814-16. Η μάμμη μου, μετρίου άναστήματος προς τό κοντόν μάλλον, λευκή, μαύρας τρίχας καί όφθαλμούς, άδύνατος, άνιψιά έξ άδερφής των άδερφών Κουγιᾶ, όνόματι Άννα Άντωνοπούλου έξ Ότίτσης τής Λακεδαιμόνος.

Του προεστου τής μητρος Παναγιώτου Κρεββατᾶ ό πατήρ όνομάζετο Δημήτριος, ό δέ πάππος του Γιαννάκης. Ό τε πατήρ καί πάππος του έλαβον μέρος εις τήν επανάστασιν του 1770 έτους. Άλλ' ό πάππος του ήτο ικανότατος καί εις των προεστώτων οϊτινες έλαβον σπουδαϊον μέρος εις τήν επανάστασιν του 1770 έτους, ένῳ ό πατήρ του Δημήτριος δέν ήτο μεγάλης ικανότητος άνθρωπος. Η μήτηρ του Παναγιώτου Κρεββατᾶ ήτο τό γένος Νοταρᾶ, ήτο άδερφή του Άνδρίκου Νοταρᾶ.

Σωτήρης Βάρβογλης

Ό Σωτήρης Βάρβογλης εξήλθε τής Τριπολιτσᾶς πρίν πολιορκηθῇ από τούς Έλληνας καί μετέβη εις τό έν Άργει πατρικόν κτήμα του.

Ό Γεώργιος Βάρβογλης έμεινε κλεισμένος έν Τριπολιτσᾶ μέχρι του Ίουλίου καί περί τά μέσα του αύτου μηνός εξήλθε οικογενειακῶς, συνεργεία του έπιστάτου του στήν πατρίδα Βαρβίτσα, τό όνομα, μεθ' άλλων τριάκοντα Άλβανών όπλοφόρων τούς συνόδευσαν μέχρι τής έξόδου των έκ τής Τριπολιτσᾶς. Ό Γεώργιος Βάρβογλης κατά τό έτος 1818 μετέβη εις Κωνσταντινούπολιν.

Ό Γεώργιος Βάρβογλης μετά του υιου Σωτηρίου, επειδή είχεν ένοικιάσει τάς προσόδους τής Γαστούνης του έτους 1820. Περί τά τέλη αύτου του έτους μετέβησαν εις Μέγαν Σπήλαιον, εκείθεν εις Καλάβρυτα, ένεκα του μεγάλου χειμῶνος, καί απ' εκεί εις Δοσιτίσαν, εκείθεν εις Πάτρας καί από Πάτρας εις Γαστούνην. Εις τά Καλάβρυτα είχεν στενόν φίλον τόν Σωτήριον Χαραλάμπην, εις τήν Βοσιτίσαν τόν Άνδρέα Λόντον, εις οὔ εκόνευσε τήν οικίαν. Εις Πάτρας επισκέφθησαν πολλάκις τόν Παλαιών Πατρών Γερμανόν, όστις τούς έκαμε τραπέζι (καί ό νυν Μητροπολίτης Άθηνών καί Πρόεδρος τής συνόδου Θεόφιλος ήτο διάκος αύτου, ώραϊος στήν μορφήν καί τό άνάστημα, όστις μάλιστα καί τά τσιμπούκια του έδωσεν εις τούς επισκεφθέντας).

Εκείθεν επήγαν εις Γαστούνην καί έμειναν αρκετάς ήμέρας. Ένταῦθα συνεδέετο διά στενοτάτης φιλίας ό Γεώργιος Βάρβογλης μέ τόν άρχοντα Τουρκον Ίβραχήμ άγᾶ καί καθ' όλον τό διάστημα τής διαμονής των έν Γαστούνη ό υίος του Σωτήριος συνεμελέτα τήν Τουρκικήν διάλεκτον μετά του υιου αύτου του Ίμπραχήμ άγᾶ. Περιφερόμενος ό Γεώργιος Βάρβογλης τήν νεόδμητον οικία του άγᾶ, με αυτόν μαζί τόν άγᾶ, όπως τήν ιδῇ, άν εϊναι άρεστή καί κατεσκευάζεται ώραϊα, όλισθήσας ό Γεώργιος Βάρβογλης έβγαλε τόν πόδα του, τό όποϊον έθεώρησε κακόν διά τόν οικοδεσπότην καί πραγματικῶς μετ' ολίγας ήμέρας, τελειώσας τήν οικίαν μετόικησε ό Ίμπραχήμ άγᾶς, όστις άνάψας μεγάλη φωτιά έξ άνθράκων απεβίωσε έξ άσφυξίας.

Πρό μηνῶν τινῶν τῆς Ἐπαναστάσεως κατέλυσεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γεωργίου Βάρβογλη ἐν Τριπολιτσᾷ, πέραν τῶν δύο μηνῶν, ὁ στενός φίλος του Κωνσταντῖνος Ζαφειρόπουλος ἐξ Ἄργους.

Ἡ ἔξοδος τῶν Ἑλλήνων ἐγένετο περί τὴν 12ην ὥραν πρό τῆς ἀνατολῆς τῆς Σελήνης, οἵτινες εὐνοηθέντες κατεδιώχθησαν καὶ ὁ Τσώκρης καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐπέστρεψαν εἰς τοὺς Ναυαρίνους καὶ παρεδόθησαν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, ἐνῶ ὁ Σωτήριος Βάρβογλης μετὰ τοῦ Χατζηχρήστου καὶ τῶν λοιπῶν ἐβάδισαν διὰ μέσου τοῦ στρατοῦ πολεμοῦντες, ἀλλ' εἰς τὰ ἔλη διασκορπισθέντες ἠχμαλωτίσθη ἀφοῦ ἐπολέμησε μέ τούς περί αὐτοῦ καὶ ἐφονεύθησαν ἄρκετοί, ὡς καὶ ὁ Μπουλίδας. Τὸν ἔθεσαν εἰς τὰς φυλακάς τῆς Κορώνης, ὡς καὶ τοὺς λοιπούς αἰχμαλώτους. Ὁ Ἱμπραήμ πασᾶς πολλάκις τὸν προσεκάλεσε ἐνώπιόν του καὶ του ἔκαμε διαφόρους ἐρωτήσεις, ἄλλοτε περί ὁπῆς ἦν εἶχε τὸ τεῖχος τῆς Τριπολιτσᾶς εἰς τὸ τεῖχος τῆς μεγάλης τάπιας. Τὴν ὁπὴν αὐτὴν Ἀρμένης τις Ὀθωμανός εἶχε ψευδῶς παραστεῖ εἰς τὸν Ἱμπραήμ πασᾶ ὅτι εἶχε τὸσον μέγεθος, ὥστε ἡδύνατο ἔφιππος νὰ εἰσέλθῃ. Τότε, ὅπως μάθῃ τὴν ἀλήθειαν, προσεκάλεσε τὸν Σωτήριον Βάρβογλην καὶ τὸν ἠρώτησε περί τῆς ὁπῆς. Ὁ Σωτήριος Βάρβογλης τῷ εἶπε τὴν ἀλήθειαν ὅτι πραγματικῶς ὑπάρχει ὁπὴ εἰς τὸ τεῖχος τῆς Τριπολιτσᾶς στη μεγάλη τάπια· ἀλλὰ διὰ νὰ εἰσέλθῃ τις δι' αὐτῆς ἔπρεπε νὰ εἰσέλθῃ ὄχι ὀρθίος ἀλλὰ διὰ τῆς κοιλίας. Εἰς Ὀθωμανός κατὰ τὴν πρωίαν τῆς ἡμέρας τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Σωτηρίου Βάρβογλη, ἰδὼν αὐτόν βρεγμένον, τοῦ ἔδωκε τὴν κάππα του, διότι ἐγνώριζε τὴν οἰκογένειάν του καὶ αὐτόν τὸν ἴδιο ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά, καθόσον εἶχε κάμει ἐκεῖ ἄρκετόν καιρόν. Αφοῦ ἔδωσε τὰς ἀληθεῖς πληροφορίες εἰς τὸν Ἱμπραήμ πασᾶ ὁ Σωτήριος Βάρβογλης καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ Ἀρμένης ἀπεδείχθη ψευδόμενος καὶ ἐπῆγε εἰς τὸ δεσμοκτήριον καὶ εὔρε τὸν Σωτήριον Βάρβογλη καὶ ἀπαραπονέθη πικρότατα, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησεν νὰ τὸν κακοποιήσῃ, καθόσον ἄλλοτε ἐβοηθήθη ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του.

Ὁ Ἱβραχίμ πασᾶς, παρόντος καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς Σεχ Μεσίπ ἐφέντη, Τριπολίτου Ὀθωμανοῦ, τὸν προσεκάλεσε νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ, ἀφοῦ τὸν ἐλευθερώσῃ, μέ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ τῷ δώσῃ ἀξιώματα νὰ μεταβῇ μέ τὸν ἱππέα πρὸς συνάντησιν τοῦ πατρός του εἰς Τριπολιτσάν, ὄντως προεστῶτος ἀρχηγοῦ τῶν ὅπλων αὐτῆς τῆς ἐπαρχίας νὰ τὸν πείσῃ νὰ προσκυνήσῃ αὐτός καὶ διὰ αὐτοῦ ὁλόκληρη ἡ ἐπαρχία μέ τὴν ὑπόσχεσιν, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Πελοποννήσου νὰ λάβῃ ἀξιώματα καὶ πλοῦτη παρά τῆς Τουρκικῆς καὶ Αἰγυπτιακῆς Ἀρχῆς, ἀλλ' ὁ Σωτήριος ἀπέκρουσε αὐτὰς τὰς προτάσεις τοῦ Ἱβραχίμ πασᾶ θαρραλέως, ὑπὸ εἰς αὐτόν ὅτι αὐτός εἶναι ἀκατάλληλος, διότι ἂν ἐπιθύμῃ τὸν Τουρκικόν ζυγόν δὲν θὰ ἐξεστράτευε ἐναντίον τῶν Ἀράβων, αὐτός τε καὶ ἅπαντες οἱ συγγενεῖς του πατριῶτες, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769 θὰ ἐφονεύετο ὁ πάππος καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς του. Ἀλλὰ ἔξω καὶ ἂν συνήνει νὰ πράξῃ τὴν προσταγὴν του ἦτο ἀδύνατον καὶ πάντι ἀκατόρθωτο νὰ καταπεισθῶσι πλέον οἱ Ἕλληνες νὰ ὑποταχθῶσιν καὶ θὰ ἐμμένωσι μέχρι καταστροφῆς ὅλων. Ἀλλὰ τότε μετ' ὀργῆς ἀπήντησε ὁ Ἱμπραήμ πασᾶς «καὶ ἐγὼ μετὰ τοῦ στρατοῦ μου θὰ μείνω μέχρι ἐξολοθρεύσεως ὅλων αὐτῶν». Ὁ Σωτήριος Βάρβογλης φαίνεται νὰ ἐσυστήθῃ ἀπὸ τὸν συμπατριώτη του Ὀθωμανό, τὸν υἱό Σέχ Μεσίπ ἐφέντη εἰς τὸν Ἱβραήμ καὶ ἔτι περισσότερο, διότι δι' ὅσα καὶ αὐτόν ἐρώτησε εἶπε τὴν ἀλήθειαν.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν Μανιακίῳ μάχην οἱ Τοῦρκοι ὀργισθέντες ἔρριψαν τὸν Σωτήριον Βάρβογλην καὶ λοιπούς αἰχμαλώτους περί τοὺς 400 ὀπλαρχηγούς καὶ στρατιώτας εἰς ὑπογείους φυλακάς ἐντός τῶν ὁποίων ὑπέφερον πολὺ ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν, φθειρίασιν καὶ ἀπὸ τὰς ἀκαθαρισίας καὶ ἀπὸ τὴν πανώλη, ὥστε κατήντησαν ἀπὸ 400 εἰς 140, οἱ δὲ ἄλλοι ἀπεβίωσαν. Τότε διετάχθη ὁ δεσμοφύλαξ νὰ ἐξέλθωσι ἐκ τῆς μόνο οἱ στρατιῶτες, οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ νὰ μείνουν ἐν αὐτῇ. Ὁ Σωτήρης Βάρβογλης δωροδοκήσας τὸν Αἰθίοπα

δεσμοφύλακα, τόν έβγαλε ώς στρατιώτην καί αὐτόν, ἀλλά μετά τινα χρόνον διατάχθησαν νά μεταφερθῶσιν εἰς Αἴγυπτον οἱ ἐξελθόντες στρατιῶτες. Τότε ὁ Σωτήριος Βάρβογλης εἶπε ὅτι δέν εἶναι στρατιώτης ἀλλά καπετάνιος καί ὀνομάζεται Σωτήριος Βάρβογλης. Τότε Ρουμελιώτης τις στρατιώτης εἶπε ὅτι δέν εἶναι αὐτός ὁ ἀληθής Σωτήριος Βάρβογλης, ἀλλ' αὐτός καί ἐπέμενε νά μὴν σταλῇ εἰς Αἴγυπτον· ἀλλ', ὅπως εὗρουν τήν ἀλήθειαν, ἠναγάσθησαν νά φέρουν τόν Χατζῆ Χρήστο καί ἄλλους ὀπλαρχηγούς ὅπως βεβαιωθοῦν τήν ἀλήθειαν. Ὄντως ἐξακριβώθη ἡ ἀλήθεια καί ἔμεινε ὁ Σωτήριος ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐρρίφθη ἐκ νέου εἰς φυλακάς. Ἔμεινε μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως καί αὐτοῦ τε καί τῶν Κ. Μαυρομιχάλη, Γιατράκου καί δύο ἄλλων, τῶν ὁποίων τά ὀνόματα (λ. δ.) Αὐτούς τοὺς ἐζήτησε ὁ Χάμιλτον καί τοὺς παρέλαβε εἰς τήν φρεγάτα του, τοὺς δε λοιποὺς εἰσήγαγε εἰς τι ἑλληνικόν μίστικον πλοῖον καὶ οὗτος ἀπελευθερώθη (αἰχμάλωτος ἔμεινε ἐν ἔτος).

2. Αναλυτική βιογραφία

Ὁ πάππος τοῦ Παναγιώτου Βάρβογλου (ἐν Προύσῃ τῆς Βυθινίας ὑπάρχει χωρίον τό καλούμενον Μιχαλίτση ἐν ᾧ εἶναι ἐνορία φέρουσα τό ὄνομα Βάρβογλου), Γεώργιος ἐξέχων καί πάνυ εὐπόρου πολιτῶν τῆς Μακεδονίας γόνος, καταλοιπὼν τήν γενέθλιον χώραν ἀπεκατέστη ἐν Ὀδυσσῶ εἰς ἣν διαμείνας ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετείρχετο τήν ἐμπορίαν. Ἐκεῖ, ὡς ἐξάγεται ἐξ ὑπαρχούσης ἀλληλογραφίας διαμειφθείσης μεταξύ αὐτοῦ καί πολλῶν Ἑλλήνων καί Ρώσων φιλελλήνων συνεννοηθεὶς μετά διαφόρων Ἑλλήνων καί Ρώσων εὐεργετῶν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, μετέβη μετά τοῦ ἀδερφοῦ του Ἀλεξάνδρου εἰς Πελοποννήσῳ, ὅπως συνεννοηθεὶς μετά τῶν ἐν αὐτῷ τόπῳ μενόντων Ἑλλήνων προετοιμάσῃ τοὺς Πελοποννησίους διὰ τήν ἐπανάστασιν τοῦ 1769. Εἰς τήν Τρίπολιν πρωτεύουσαν τότε τῆς Πελοποννήσου καί καθέδραν τοῦ πασᾶ αὐτῆς, ὁ Γεώργιος Βάρβογλου, ἔνεκα τῶν ἀρετῶν, τῆς εὐφυΐας καί τοῦ ἐκτάκτου πλούτου του κατέστη εἰς τῶν προυχόντων. Ὅτε δέ τό 1769 ἐπαρχίαι τινὲς τῆς Πελοποννήσου ἐπανεστάτησαν, πρωτοурγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ὑπῆρξαν ὁ πάππος τοῦ Π. Βάρβογλη, Γεώργιος, καί ὁ ἀδερφός ἐκείνου Ἀλέξανδρος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Μαντινείας. Αποτυχούσης ὁμως τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, καταρχάς μὲν ὁ Γεώργιος Βάρβογλης καί ὁ ἀδερφός αὐτοῦ Ἀλέξανδρος καθήρχθησαν εἰς τήν φυλακὴν, ἀλλὰ κατόπιν ὁ μὲν Γεώργιος ἀνεσκαλοπίσθη καί ἡ κολοσσιαία περιουσία τῶν ἐδημεύθη.

Ὁ πατήρ τοῦ Παναγιώτου Βάρβογλη ἐγεννήθη ἐν Τριπόλει ὀλίγας ἡμέρας μετά τόν μαρτυρικόν θάνατον τοῦ πατρός του, τοῦ ὁποίου ἔλαβε τό ὄνομα κληθεὶς Γεώργιος. Οὗτος ὅτε ἦτο εἰσέτι νέος διεκρίθη ὡς ἔμπορος καί κατ' ἐξοχὴν ὡς εἷς τῶν προεστώτων³¹² καί τραπεζιτῶν. Κατά τό 1817 ἐγένετο μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μυηθεὶς τῶν μυστηρίων αὐτῆς ἐν Ὑδρᾷ, διό πρό τῆς ὑψώσεως τῆς σημαίας τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καί συνεννοήθη περὶ τῆς ἐπαναστάσεως μέ διαφόρους ἐκεῖ ἐπισήμους, μὴ ἐξαιρουμένου καί τοῦ αἰοιδίμου Οἰουμενικοῦ Πατριάρχου.

Ἐγερθείσης δέ τῆς λαοσωτηρίου τοῦ 1821 ἐπαναστάσεως πρῶτος παρεκίνησε τοὺς συμπολίτας του εἰς τήν ἔγερσιν καί τά μέγιστα συνετέλεσεν εἰς αὐτὴν διὰ τοῦ παραδείγματός του καί τῶν μεγάλων θυσιῶν του. Ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος ἐξελέχθη πληρεξούσιος εἰς τὰς διαφόρους συγκαλεσθεῖσας τότε ἐθνοσυνελεύσεις, Γερουσιαστής³¹³ καί στρατιωτικὸς ἀρχηγός τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας, διατηρήσας καθ' ὅλην τήν διάρκειαν τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος στρατιώτας ἰδίαις δαπάνεσι. Τῷ δέ 1823, τήν πρώτην Ἰουνίου, διωρήσθη παρὰ τῆς

³¹² Ἰδὲ Ἱστορίαν Φιλήμωνος μεταξύ τῶν πρό τοῦ 1821, 28 ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν Πελοποννήσου.

³¹³ Τό ἐπίσημον τοῦτο ἔγγραφον, ὡς καί ἄλλα τοιαῦτα κατέχουσιν ἡ ἑγγονὴ του.

προσωρινῆς διοικήσεως ὑπουργός τῆς δικαιοσύνης (Δικαίου). Ὁ Γεώργιος Βάρβογλης μετὰ τῶν συγγερονιστῶν του, Κωνσταντίνου Ζαφειροπούλου καὶ Ἰ. Γ. Οἰκονομίδου, ἐστάλη κατ' ἀπόφασιν τῆς Γερουσίας εἰς Ναύπλιον κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1822 ἵνα διὰ νά συνθηκολογήσῃ μετὰ τῶν ἐκεῖ εὐρισκομένων Τούρκων, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἀπεβίωσεν δέ ἐν Ναυπλίῳ ὀλίγον πρό τῆς ἐλεύσεως τοῦ αἰοιδιμοῦ Κυβερνήτου.

Ὁ Παναγιώτης Βάρβογλης ἐγεννήθη τὴν 25 Ἰανουάριου 1799. Κάτ' ἀρχάς μὲν ἐσπούδασε ἐν Τριπόλει, εἶτα ὅμως ἐπειδὴ κατεφέρετο κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν πάσης τάξεως, ἡλικίας καὶ γένους, καὶ οὐδεμία ευκαιρία κάθ' ἣν ἡδύνατο νά βλάψῃ αὐτοὺς δέν τῷ διέφευγε, ὁ πατήρ του, τὸν ἐπεμψεν εἰς Βυτίναν καὶ εἰς τὴν περιώνυμον διὰ τὴν ἀρχαιότητάν της ἑλληνικὴν σχολὴν τῆς Δημητσάνης διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων καὶ ιδίως ἐνός ὅστις, ἐπειδὴ κάθ' ἣν στιγμὴν ἐξετέλῃ ἀηδὴ φυσικὴν ἀνάγκην ἐχτυπήθη παρὰ τοῦ Π. Βάρβογλη διὰ ροπάλου κατὰ τοὺς νεφρούς, οὕτως ἰσχυρῶς ὥστε ἐξηπλώθη ἐπὶ τῶν ιδίων αὐτοῦ ἀποπατημάτων, ἐπεὶ μόνος προσεπάθη νά ἐκδικηθῇ φονεύων τὸν Π. Βάρβογλην. Περαιτῶσας δέ τὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς σπουδὰς του ἐν Βιτύνῃ καὶ Δημητσάνῃ ἐστάλη παρὰ τοῦ πατρός του περὶ τὸ τέλος τοῦ 1813 εἰς τὰ τότε ἀκμάζοντα πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας, εἰς ἃ διαδασκάλει τὰ μαθηματικά καὶ λαβὼν πτυχίον, ἐπεδώθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἱατρικῆς· ἀλλὰ μὴ αἰσθανόμενος κλίσιν πρὸς τὴν τέχνην τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐτράπη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν νόμων, ἣν περαιτῶσας εὐδοκίμως ἔτυχε πτυχίου μέ τὸν βαθμὸ ἄριστα. Ἐν Ἰταλίᾳ ὢν πολλάκις ἀπέστειλεν εἰς τοὺς ἐν Βιέννῃ ἐπιτετραμμένους τὴν ἔκδοσιν τοῦ λογίου Ἑρμῆ διατριβάς καὶ ἄρθρα πολιτικά καὶ φιλελεύθερα. Ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν σπουδῶν του, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας διῆλθε τὴν Ἰταλίαν μετὰ τοῦ αἰοιδίμου Ἰωάννου Καποδιστρίου, ὁ Π. Βάρβογλης φλεγόμενος ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας, καίτοι πολὺ νέος ὢν ἐζήτησε παρὰ τοῦ Καποδιστρίου νά παρουσιαστῇ καὶ ἠξιώθῃ τῆς τιμῆς αὐτῆς καὶ πολὺ καθικέτευσε τὸν αὐτοκράτορα ὅπως συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ὑποδουλωμένης Ἑλλάδος. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Ἰ. Καποδίστριας λίαν εὐχαρίστως ἠκροάσθησαν τὸν νεανίαν Βάρβογλην, διὰ τὸν διακαή πατριωτισμὸν του καὶ ὡς ἐγγονόν τοῦ Γεωργίου Βάρβογλη ὁ ὁποῖος μαρτυρικὸν ὑπέστη θάνατον χάριν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος τὸ 1769, ὅτε ἡ μεγάλη Αἰκατερίνη, πεισθεῖσα ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας πολλῶν Πελοποννησίων ὅτι εἶχον ὅλα τὰ πρὸς ἐπανάστασιν ἐφόδια καὶ ὅτι ἐν τάγμα Ῥώσων ἦτο ἀνάγκη νά φανῇ ἐπιτοπίως ὅπως ἐνθαρυνθῶσιν οἱ κάτοικοι, συγκατετέθη εἰς τὴν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἐπίθεσιν. Ἐν Ἰταλίᾳ ἐμυήθη εἰς τὸ μυστήριον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τίνος ἱερομονάχου Νικηφόρου τοῦνομα καὶ Πελοποννησίου, καταφυγόντως εἰς Πίζαν Ἰταλίας τὸ 1818.

Ἐπανελθὼν δέ ἐξ Ἰταλίας ὁ Βάρβογλης εἰς τὴν γενέτειράν του Τρίπολιν κατὰ τὸ 1821 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν αὐτῆς μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ταύτης. Τῷ 1822 ἀπεστάλη εἰς Μυσθράν καὶ Κορώνην διὰ νά ἐνεργήσῃ ἐνοικίαςιν ἐθνικῶν προσόδων καὶ ὑπηρέτησε ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἀμισθί. Παρεστάθη δέ μετὰ τοῦ πατρός του καὶ τοῦ ἀδερφοῦ του Σωτηρίου, ὄντος χιλιάρχου, ἡδὴ ἀντιπροέδρου τοῦ Ἑλεγκικοῦ συνεδρίου, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη εἰς Πελοπόννησον καὶ εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ Ναυπλίου. Κατὰ τὸ 1823 ὑπηρέτησε ἀμισθί ὡς Γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ πρώτης Ἰουνίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἕως τέλους Μαΐου τοῦ 1824. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1824 ἕως τέλους Αὐγούστου 1825 ὑπηρέτησεν, ἐπίσης ἀμισθί, ὡς πρῶτος δημογέρων Τριπόλεως, ἥτοι εἰς θέσιν συγκεντρώνουσαν εἰς ἑαυτὴν τὴν τε διοικητικὴν, τὴν οἰκονομικὴν, τὴν δικαστικὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν τῆς ἐπαρχίας. Κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ παρεβρέθη εἰς τὴν Ναυαρίνῳ κατὰ τὴν Ἰμβραίμ Πασά μάχην, κάθ' ἣν ὁ ἐπιζὼν ἀδερφός του Σωτήριος Γ. Βάρβογλης, χιλιάρ-χος ὢν ἡχημαλωτίστη μετὰ τοῦ αἰοιδίμου Γρηγορίου, ἐπισκόπου Μεθώνης, Χατζῆ Χρήστου καὶ

ἄλλων ἐπὶ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ. Κατὰ τό ἔτος 1825, ἐστάλη ὡς πρεσβευτής παρὰ τῷ Ἰμβραίμ Πασᾷ εἰς Τρίνισα μετὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως καί διαπραγματευθεὶς δεξιότατα τὴν ἀπελεύθερωσιν τῶν ὀπλάρχῃων, ἐπέτυχε αὐτὴν ἀξιοπρεπῶς πρὸς τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν. Κατὰ δέ τό 1826 ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους ἀνακριτικὰς ἐπιτροπὰς συγκροτηθεῖσας ἐν Ναυπλίῳ. Ἀπὸ δε τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου τοῦ 1827 μέχρι τέλος Μαρτίου τοῦ 1829 ὑπηρέτησε ὡς διευθυντὴς τοῦ γραφείου τῆς ἐπαρχιακῆς δημογεροντίας Ναυπλίου· καί ἀπὸ τῆς 9 Ἰουνίου ἕως τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1829 ὑπηρέτησεν ὡς πᾶρεδρος τοῦ πρωτοκλήτου δικαστηρίου Ἄργους.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ ἀοιδίμου Κυβερνήτου διωρίσθη πρόεδρος τοῦ πρωτοκλήτου δικαστηρίου τῆς Κάτω Μεσσηνίας· ἀλλὰ μετὰ ἕξ μῆνας ὁ κυβερνήτης διώρισεν αὐτόν Ἀ΄ Γραμματέαν τῆς Γερουσίας, ἥτοι εἰς θέσιν ἰσόβαθμον τῆς γερουσια-στικής.

Ὁ ἀοιδίμος Κυβερνήτης ἰδιαζόντως ἐκτιμῆσας³¹⁴ τὸν Π. Βάρβογλην διὰ τὴν παιδείαν του, τὴν σταθερότητα τοῦ χαρακτῆρος του καὶ τὴν εἰλικρίνειάν του καὶ ἔκτακτον πίστιν εἶχε πρὸς αὐτόν, ἥς ἔνεκα τὸν ἐπιφόρτιζε συχνότατα σπουδαιοτάτας ὑποθέσεις χρηζούσας ἐχεμύθειαν ἄκραν. Πολλάκις δέ προέτρυνε αὐτόν νά δεχθῇ τὴν θέσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς δικαιοσύνης· ὁ Βάρβογλης, μὴ ὦν φίλαρχος καὶ ἀποβλέπων εἰς τὴν νέαν ἔτι ἡλικίαν του, πρὸς δέ καὶ ἀβροφρονῶν πρὸς τοὺς ἀνωτέραν ἡλικίαν ἔχοντας, λίαν μετριοφρόνως ἀπεποιήθη τὸν διορισμόν ὡς ὑπουργοῦ καὶ ἔμεινε γραμματεὺς τῆς Γερουσίας μέχρι τῆς δολοφονίας τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός. Ὁ ἔκτακτος ἐκεῖνος ἀνὴρ διὰ τὴν νοημοσύνην, τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ διπλωματικὴν ικανότητά του, περὶ τὸν Βάρβογλην πεποίθησίν του ἐνέπνευσε καὶ εἰς τοὺς τότε ἀντιπρέσβεις τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων καὶ δι' αὐτοῦ συννεοεῖτο μετ' ἐκείνων δι' ὑποθέσεις μεγίστης σπουδαιότητος. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ ἀοιδίμου Κυβερνήτη ὁ ἀντιπρέσβης τῆς Ῥωσίας Ῥούκμαν ἐπισταμένως προέτρυνε τὸν Π. Βάρβογλην νά μεταβῇ εἰς Ῥωσίαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον καὶ θέλει καθέξει τόσον μεγάλην θέσιν ἐν Ῥωσίᾳ ὥστε καὶ αὐτός ὁ ἀντιπρέσβης ὁ Ῥούκμαν θά ἐξηρτάτο παρ' αὐτοῦ. Ὁ Βάρβογλης, λίαν φιλόπατρης ὢν, ἐλυπεῖτο νά ἀπομακρυνθῇ τῆς πεφιλημένης πατρίδος, ὑπερ ἧς μάλιστα οὐ μόνον αὐτός ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδερφός του καὶ ὁ πατήρ του καὶ ὁ πάππος του καὶ ὁ ἀδερφός αὐτοῦ πλεῖστον ἐμόχθησαν καὶ πολλὰ δεινὰ ὑπέστησαν.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ ἀοιδίμου Κυβερνήτη ὁ Π. Βάρβογλης ἀπεφάσισεν νά μὴν δεχθῇ δημοσίαν θέσιν· διό ἀποτασταθεὶς εἰς τὴν γενέτειραν Τρίπολιν ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος, μολονότι οἱ συμπολίτες του ἐπεθύ-μουν νά τὸν ἐκλέξωσιν δήμαρχόν των. Ἀλλὰ τὴν ἀπόφασίν του αὐτὴν ἐβιάσθη νά μεταβάλῃ· διότι ὁ ἐπιστήθιος φίλος του Δημήτριος Σοῦτσος, Εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου, διελθὼν ἐκ Τριπόλεως τὸν παρεκίνησε νά δεχθῇ θέσιν δημοσίαν, ὑπὸ σύν τοῖς ἄλλοις ὅτι ἐπειδὴ θεωρεῖται ἐκ τῶν μᾶλλα κυβερνητικῶν θέλει διεγείρει καθ' ἑαυτοῦ ὑποψίας εἰς τὴν ἀντιβασίλειαν ὅτι ἐχθρικῶς διάκειται κατὰ τῆς Βασιλείας τοῦ Ὁθωνος ἂν δέν δεχθῇ δημοσίαν ὑπηρεσίαν καὶ θέλει καταδιωχθῇ ὑπ' αὐτῆς, ὡς τόσοι ἄλλοι κυβερνητικοί. Ὅθεν ἐδέχθη τὸν διορισμόν του ὡς προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν Ἀμφίσσης, ἥτις ἦτο πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, καὶ συνηργάσθη εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ δικαστηρίου ἐκείνου μετὰ τοῦ ἐπιζῶντος γηραιοῦ Ζαφειρίου Βάλβη, ὄντως τότε εἰσαγγελέως τοῦ αὐτοῦ πρωτοδικείου. Ὅλοι δέ οἱ ὑπαγόμενοι εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δικαστηρίου αὐτοῦ, ἐνθυμούμενοι τὸν Π. Βάρβογλην, ὁμολογοῦσι τό ἀδέκαστον καὶ τὴν εὐθυδικίαν του.

³¹⁴ Τόσον ἡγάπα αὐτόν ὥστε τὸν διέταξε οὐ μόνον νά τὸν ἐπισκέπτεται ὅποταν ἤθελεν, ἀλλὰ καὶ ἐλευθέρως νά προσέρχεται νά συντρώγῃ.

Ακολούθως μετετέθη εις Μυστράν καί ἐκεῖθεν εις Καλάμας³¹⁵, ὅπου ἐπὶ πενταετίαν ὑπηρετήσεν μετὰ τῶν χαρακτηριζουσῶν αὐτόν ἀκεραιότητος χαρακτήρος, τιμιότητος, νομικῆς ἱκανότητος καὶ εὐθυδικίας ὥστε προσήλκυσε εἰς ἑαυτὸν τὴν τιμὴν καὶ τὸ σέβας τῶν πολιτῶν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν, καὶ τὴν ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος. Ἄπαντες οἱ ὑπαγόμενοι εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δικαστηρίου Καλαμῶν πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι ὁ Βάρβο-γλης δὲν χαρίζεται ἀλλὰ καταδίδει ἀπεκρίναντο «καλλίτερον νὰ μᾶς καταδικάζει ὁ Βάρβογλης παρά νὰ μᾶς ἀθωώνει ἄλλος δικαστικός»· τοῦτο φανερώνει μὲν τὴν ἔφεσιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἰσότητά ὅλων ἀπέναντι τοῦ νόμου, ἀλλὰ διαδηλοῖ καὶ τὴν τιμίαν, εἰλικρινὴν καὶ τὴν μεθ' ἱκανότητος ἐκτέλεσιν ὑπηρεσίας ἐκ μέρους τοῦ Βάρβογλη. Ὅτε δὲ τὸ 1839 ὁ Βασιλεὺς Ὁθων μετέβη εἰς Καλάμας καὶ οἱ παρουσιάσαντες πρὸς αὐτόν κομματάρχες ἐμέμφθησαν οἱ μὲν τοῦτον οἱ δὲ ἐκείνους καὶ οἱ ἄλλοι τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων, καὶ μόνος ὁ Βάρβογλης ἔμεινε χωρὶς νὰ ἐκτοξευθῇ κατ' αὐτοῦ μομφή τις. Ὁ βασιλεὺς Ὁθων, δυσανεχθεὶς ἐπειδὴ ἔβλεπε τοὺς Καλαμίους καὶ ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους του μὴ εὐχαριστημένους καὶ ἀπορῶν πῶς διὰ τὸν Πρόεδρον τοῦ Πρωτοδικείου δὲν εἶπον τι καὶ θέλων νὰ τοὺς ἐγκίξῃ διὰ τὴν μεμψιμοιρίαν των, εἶπεν αὐτοῖς, λεπτῶς εἰρωνευόμενος, «ἐλησμονήσατε τὸν πρόεδρον τοῦ δικαστηρίου· διὰ τὸν ὑπάλληλον τοῦτον οὐδὲν μοὶ εἶπατε»· οἱ κομματάρχες ἀπήντησαν «Μεγαλειότατε ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου κύριος Π. Βάρβογλης εἶναι καλόγηρος· εἶναι ἀφοσιωμένος εἰς μόνον τὸ καθήκον του καὶ ἐκτελεῖ μεθ' ἱκανότητος καὶ εὐθύτητος». Διό ὁ Βασιλεὺς Ὁθων τρίς ἐξέφρασε πρὸς τὸν Βάρβογλην τὴν εὐαρέσκειάν του «διὰ τὴν μετὰ ζήλου, εἰλικρινείας καὶ ἱκανότητος ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας του» καὶ τὸν προσεκάλεσε εἰς ὅλα τὰ γεύματα ὅσα ἔδωκε τότε ἐν Καλάμαις, μείνας ἐκεῖ ἐπὶ ὀχτῶ ἡμέρας. Ὅτε δὲ ὁ Βάρβογλης ἐζήτησε τὴν ἐκ Καλαμῶν μετάθεσιν τοῦ ὁ Βασιλεὺς Ὁθων τῷ ἀπήντησε «πολύ ἐπιθυμῶ νὰ μείνης εἰς ἔτι καιρὸν τινὰ ἐνταῦθα (ἐν Καλάμαις)· μοῦ εἶσαι χρήσιμος διότι ἐκτελεῖς τὸ καθήκον σου καὶ εἰς μόνον αὐτὸ προσέχεις». Ὁ Βάρβογλης, ἐπιθυμῶν τὴν μετάθεσιν του παρεκάλεσε τὸν Κύριον Προβελέγγιον, ὄντα τότε εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ βασιλέως Ὁθωνος, νὰ τὸν συντρέξῃ εἰς τὴν περὶ μεταθέσεώς του αἴτησιν. Ἀλλ' ὁ Προβελέγγιος τοῦ ἀπήντησε «ἀνόητος εἶμαι νὰ εἶπω εἰς τὸν βασιλέα νὰ σέ μεταθέσῃ; Ἐκεῖνος πιστεύει ὅτι ἂν μείνης ἐνταῦθα ἀκόμη ἕξ μῆνας οἱ ἄνθρωποι τοῦ νομοῦ τούτου θὰ γενῶσιν ἅγιοι». Τῷ 1841 ὁ Βάρβογλης μετετέθη ὡς πρόεδρος τοῦ Πρωτοδικείου Πατρῶν ἵνα τακτοποιήσῃ αὐτὸ εὐρισκόμενον ἐν παρελυσίᾳ ἔνεκα διχονοίας τῶν ἐκεῖ δικαστῶν. Οἱ Καλάμιοι, πληροφορηθέντες τὴν μετάθεσιν, μεγάλως ἐλυπήθησαν καὶ προέπεμψαν αὐτόν, ἀναχωροῦντα ἐκ Καλαμῶν, μέχρι τοῦ αἰγιαλοῦ, ἀπέχοντος τῆς πόλεως πλέον τῶν 20/60 τῆς ὥρας διαδηλοῦντες τὴν λύπην των ἐπὶ τῇ μεταθέσει του καὶ ἐκφράζοντας τὴν ἄκραν εὐχαρίστησιν των διὰ τὴν τιμιότητα, τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν εὐθυδικίαν, ὣν μνήμην ἐνεξάλειπτον κατέλειπε ἐπὶ πενταετίαν προεδρεύσας τοῦ Πρωτοδικείου Καλαμῶν. Εἰς Πάτρας, μετὰ 40 ἡμέρας προεβιβάσθη ἐφέτης ἐν Ναυπλίῳ εἰς ἣν θέσιν ἔμεινε μέχρι τοῦ 1847, ὑπηρετήσας μὲ ζῆλον πολὺν καὶ τιμιότητα ἄκραν. Κατὰ τὸ 1843 τῷ ἀπενεμήθη ὁ ἀργυροῦς Σταυρὸς τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος «διὰ τὰς πρὸς τὸ ἔθνος ἐκδουλεύσεις του».

Συνταγματιχθεΐσης τῆς Ἑλλάδος ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν κατ' ἐπιμονοτά-την προτροπὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Σωτηρίου, πεποιθῶτος ὅτι ἀναξιοπρεπέστατον εἶναι εἰς τοιαύτην οἰκογένειαν ἀνήκοντες καὶ τόσας ἐκδουλεύσεις προπατορικός, πατρικός καὶ ἰδίας προσενεγκόντες εἰς τὴν πατρίδα νὰ μένωσιν ἐκτός τῶν πολιτικῶν καὶ νὰ μὴ λάβωσιν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν αὐτῆς. Ἐξελέχθη δὲ ἀπὸ τοῦ 1844 ἕως τοῦ 1862 βουλευτὴς εἰς τέσσαρας

³¹⁵ Συντετέλεσε τὰ μέγιστα διὰ τῆς ἠθικῆς βαρύτητός του πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐν Μεσσηνίᾳ ἀνταρσίας καὶ παγίωσιν ἀσφαλείας καὶ τάξεως.

περιόδους. Ήτο τό 1844 έναντίον μεγίστης επεμβάσεως καί βίας³¹⁶ τῶν τε πολιτικῶν καί στρατιωτικῶν ἀρχῶν, οἵτινες ἠνάγκασαν νά ἐπινοήσῃ τήν ἐνώπιον συμβολαιογράφων ψηφοφορίαν. Ἐξ' αὐτῆς δέ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολιτικοῦ σταδίου τοῦ ὁ Βάρβογλης ἔδειξε ὅτι τό συμφέρον καί μόνο αὐτό τῆς πατρίδος θέλει εἶναι τό ἐλατήριον τῶν πράξεων του, διότι, μολονότι ὁ Μαυροκορδάτος βαρύτατος ἐπέπεσεν κατ' αὐτοῦ καί τῶν συντρόφων του ὅπως ἀποτύχωσιν εἰς τόν βουλευτικόν ἀγῶνα καί βέβαιος ἦτο ὅτι ἂν μέχρι τῆς συζητήσεως τῆς ἐκλογῆς Μαντινείας ἐν τῇ Βουλῇ ἔμενε πρωθυπουργός ἤθελε εἰσάξῃ ὡς βουλευτάς τούς ἀντιθέτους αὐτοῦ, μολονότι ὁ Κωλέτης ἐπεκύρωσε τήν ἐκλογήν του, ἂν καί πολιτικός εἰς τάς πρῶτας συνταγματικάς μάλιστα ἡμέρας ἡδύνατο νά ἀκυρώσῃ τήν ἐκλογήν τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας, μ' ὅλα ταῦτα ὁ Βάρβογλης ἐπειδὴ ἐθεώρη τήν πολιτικήν τοῦ Κωλέτου θλιβεράν εἰς τήν πατρίδα, συνετάχθη μετά τοῦ πολεμήσαντος αὐτόν Μαυροκορδάτου, ὅστις ὢν ἀρχηγός τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐπολέμει τό σύστημα τῆς διοικήσεως τοῦ Κωλέτου. Κατά τήν περίοδον αὐτήν ὁ ἀείμνηστος Κωλέτης, ἐπειδὴ ὁ Π. Βάρβογλης διεκρίνεται μεταξύ τῶν ῥητόρων τῆς ἀντιπολιτεύσεως καί ἐγνώριζε τήν σταθερότητα τοῦ χαρακτήρος του καί τήν ὑπόληψιν, ἣν ἔνεκα τῶν ἀρετῶν του καί τῆς παιδείας του ἔχαιρε, πολλάκις ἀπεπειράθη καί προσωπικῶς καί διά τῶν φίλων του, κυρίων Κ. Μεταξᾶ Μέξη, Τζανετάκη Γρηγοράκη, γερουσιαστῶν τότε, καί τῶν κυρίων Σ. Λεονταράκη καί Νικόλαου Καλλισπέρη, λίαν εὐνοουμένων του, νά τόν πείσῃ ὅπως ἐγκαταλείψῃ τήν ἀντιπολίτευσιν καί τῷ προσέφερε τήν θέσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης· ἀλλ' ὁ Βάρβογλης, ἀκλόνητος εἰς τάς πολιτικάς ἀρχάς καί δοξασίας του, ἔμεινε σταθερός εἰς τήν ἀντιπολίτευσιν μέχρι τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς ὑπό τοῦ Κωλέτου³¹⁷.

Κατά τήν αὐτήν περίοδον, τό 1846, προκειμένου νά δικαστῇ ἐν τῇ Βουλῇ ὁ ὑπουργός τότε τῶν Οἰκονομικῶν Νικόλαος Πονηρόπουλος, διό ὁ Βασιλεὺς Ὅθων, θέλων τήν ἀθωότηταν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς κατηγορίας, προσεκάλεσε πολλοὺς ἐκ τῆς ἀντιπολιτευσέως καί ἰδίως τούς νομομαθεῖς ῥήτορας αὐτῆς, ὅπως τοῦ ἐπιβάλῃ νά μὴν δειχθῶσι ἐναντίον τοῦ ὑπουργοῦ. Ὁ Βάρβογλης, ἂν καί ἦτο συγχρόνως ἐφέτης, ἦτοι ὑπάλληλος, μ' ὅλον τοῦτο, ἅμα

³¹⁶ Απεδύθη εἰς τόν Βουλευτικόν ἀγῶνα τό 1844 μετά τῶν φίλων τοῦ Ἀλ. Μαυροκορδάτου, ὄντος τότε πρωθυπουργοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπληροφορήθη παρ' ἀνθρώπων ἐντίμων, οἰκείων καί συγγενῶν ὅτι ἐκεῖνοι δέν ἦσαν εἰλικρινεῖς πρὸς ὅλους τοὺς συνδυασμούς, ἀπεμακρύνθη τῆς συντροφίας ἐκείνων ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ψηφοφορίας καί ἔμεινεν ἀσυνδύαστος πεποιθὼς εἰς τε τοὺς πατρικούς, εἰς τοὺς ἰδίους φίλους καί εἰς τήν περί αὐτοῦ ὑπόληψιν τῶν συνεπαρχιωτῶν του. Τρεῖς ὅμως ἢ τέσσαρας ἡμέρας πρὸς τῆς ψηφοφορίας κατ' ἀπαίτησιν τῶν φίλων του, κυρίου Γ. Παλαμῆδου καί ἰδικῶν του ἠνώθη μετά τοῦ Παλαμῆδου ὁ ὁποῖος, παραιτηθέντος ἐνός τῶν συντρόφων του καί θεωροῦντος βεβαίαν τήν ἀποτυχίαν του, ἔνεκα τῆς μεγίστης καί φανεράς βίας τῶν πολιτικῶν καί στρατιωτικῶν ἀρχῶν (700 στρατιῶτες ἱππικοῦ, πυροβολικοῦ μέ ἐξ τηλεβόλα, ὀροφύλακες) εἶχε μείνει μετά τοῦ κυρίου Γεωργίου Ρεβελιώτου καί τοῦ μακαρίτου Ἀθανασίου Σαρδέλη. Ὁ Μαυροκορδάτος, βλέπων ὅτι μ' ὅλους τοὺς διορισμούς, τάς ὑποσχέσεις, τὰ ἀριστεῖα, ἅτινα κατὰ σακκία ἀπέστειλε, μ' ὅλην τήν βίαν τῶν πολιτικῶν καί στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, ὅτι οἱ φίλοι του δέν ἤθελαν ἐπιτύχει ἐπεμψε πρὸς τόν φίλον τοῦ Παλαμῆδου κύρ Β. Χριστακόπουλον, διορισμόν γερουσιαστοῦ ὅπως ἀποσπάσῃ αὐτόν ἀπὸ τόν Παλαμῆδον καί τοὺς μετ' αὐτοῦ συνυποψηφίους· ἀλλ' ὁ Χριστακόπουλος ἐδέχθη μὲν τήν ἰσόβιον τοῦ γερουσιαστοῦ θέσιν, δέν ἐγκατέλειψε ὅμως τόν φίλον του καί τοὺς μετ' αὐτοῦ συνδιασμένους. Ἡ βία καί ἡ ἐπέμβασις τῶν ἀρχῶν ὑπῆρξε τόσο μεγάλη ὥστε ἤθελεν ἀναγκάσῃ τοὺς τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας νά ἀντιτάξωσι καί αὐτοὶ βίαν, εἰς ἣν περίστασις ἤθελον τοὺς ἀκολουθήσῃ παραχρῆμα καί οἱ Κουνουριεῖς, διότι καί ἐκεῖ ὁ φίλος τοῦ Παλαμῆδου, κύριος Τσουῆλος, ὑπέφερε ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν ἀρχῶν, ἐάν ὁ Βάρβογλης δέν ἐπρότεινε τήν ἐνώπιον συμβολαιογράφων ψηφοφορίαν, ἣν ἐφεῦρε ἐνθυμηθεὶς ὅτι ἐν Γαλλίᾳ γραμματεὺς τις τοῦ Ἀκυρωτικοῦ, μνησικακῶν πρὸς τινά, δέν ἐδέχετο ἀναίρεσιν του κατ' ἀποφάσεως τινός τῶν δικαστηρίων καί ὁ διάδικος κατέθεσε ἐμπροθέσμως αὐτήν ἐνώπιον συμβολαιογράφου. Τό ἔκτακτον δικαστήριον ἐδέχθη αὐτήν ὡς γενομένην ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου γραμματέως καί ἐδίκασε ἐπὶ τῆς οὐσίας (ιδεὶ ὁμιλία βουλευτοῦ τῆς Μαντινείας περί τῆς ἐκλογῆς ταύτης, Πρακτικά Βουλῆς, 184 σελ.)

³¹⁷ Μετά τήν διάλυσιν τῆς Βουλῆς, πρὶν ἀναχωρήσωσι οἱ ἀντιπολιτευόμενοι Βουλευτές διά τὰς ἐπαρχίας των, ἔκαμεν συμπόσιον, καθ' ὃ ὁ Βάρβογλης καί ὁ Διομ. Κυριακοῦ ἐξεφώνησαν λόγους λίαν φιλελευθέρους.

ὁ Βασιλεύς τῷ εἶπεν «αὔριον δικασθήσεται ἐν τῇ Βουλῇ ὁ Ὑπουργός Μου, ὁ κύριος Πονηρόπουλος ἐπιθυμῶ...». Ὁ Βάρβογλης διακόψας τὸν Βασιλέα, ἀπήντησε «γνωρίζω Μεγαλειότατε, ὅτι ἡ ἐπιθυμία τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος «εἶναι ἡ ἀκριβὴς τήρησις τῶν νόμων καὶ ἡ ἀπροσωπώλητος ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης. Εἰς τὴν ἐπιθυμίαν σας αὐτὴν εἰμί ἀφοσιωμένος». Ὁ δὲ Βασιλεύς, ἐννοήσας ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπαντήσεως ὅτι δὲν θέλει δυνηθῇ νὰ μεταβάλλῃ τὰς πεποιθήσεις τοῦ Βάρβογλη, εἶπε πρὸς αὐτόν, λίαν κεχαρισμένως, «εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ» καὶ τὸν ἀποχαιρέτησε, διότι τότε ἐσυμβιβάζετο τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα μὲ τὴν θέσιν τοῦ Ἐφέτου.

Ἀπὸ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς ὑπὸ τοῦ Κωλέτου μέχρι τοῦ 1850, παυθεὶς ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ ἐφέτου ἔνεκα τῆς ἀντιπολιτευτικῆς πορείας του ἐν τῇ Βουλῇ καὶ κυρίως διὰ τὴν κατὰ τοῦ Ν. Πονηροπούλου καταψήφισιν, μετῆρχετο τὸν δικηγόρον ἐν τῇ πόλει, παραχωρήσας τὴν ἐξάσκησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων κατὰ τὴν Β' Βουλευτικὴν περιόδον εἰς τὸν ἀδερφόν του Σωτήριον.

Κατὰ τὴν 13 Μαρτίου τοῦ 1848 τῷ ἐστάλῃ εἰς Τρίπολιν διορισμός ὡς μέλους τοῦ ἐκτάκτου δικαστηρίου· ἀλλ' ὁ Βάρβογλης δὲν ἐδέχθη τὸν διορισμὸν αὐτόν, θέλων νὰ μετέρχεται τὸ ἐλεύθερον δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ὅπερ μετῆρχε ἐπὶ τριετίαν, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ δικηγορικὰ δικαιώματα παρὰ τῶν συνεπαρχιώτων του, οἵτινες, ὡς καὶ ἅπαντες οἱ πολῖτες τοῦ Νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀναμνησκοντες καὶ μετ' ἐπαίνου ἀναφέρουσι τὸ δικηγορικὸν στάδιον τοῦ Π. Βάρβογλη· διότι οὐδεμίαν ὑπόθεσιν ἐδέχετο, ἐὰν δὲν ἐσχημάτιζε πεποιθήσιν ὅτι ἦν νόμιμος καὶ δικαία, καὶ πάντοτε ἐπροσεπάθη νὰ συμβιβάσῃ τοὺς διαφορομένους. Τῷ 1850 ἐξελέχθη αὐθις βουλευτὴς ἐναντίον τῶν ὑπουργικῶν ὑποψηφίων. Ὡς αὐτὸς βουλευτὴς ἐξελέχθη κατὰ τὴν τετάρτην Βουλευτικὴν περιόδον, κατὰ τῆς ὁποίας τὴν πρώτην σύνοδον παμψηφεί ἐξελέχθη,³¹⁸ τὴν τριάντα Δεκεμβρίου 1853 Πρόεδρος τῆς Βουλῆς.³¹⁹ Ἐπίσης καὶ τὸ 1855 καὶ τὸ 1861 ἐξελέχθη βουλευτής. Καθ' ἀπάσας τὰς ἀνωτέρω σημειωθείσας βουλευτικὰς περιόδους, διωρίζετο ὑπὸ τῶν διαφόρων κυβερνήσεων εἰς ἐπιτροπὰς συγκαλουμένας πρὸς γνωμοδότησιν ἐπὶ διαφόρων ὑποθέσεων συνεδρίων καὶ πρὸς σύνταξιν νόμων. Εἰς τοιαύτας ἐπιτροπὰς ἐδιορίζοντο καὶ ὅταν δὲν ἦτο βουλευτής. Τῷ 1853 προήχθη εἰς τὴν τάξιν τῶν φερόντων τὸν Χρυσοῦν Σταυρόν τῶν ἱπποτῶν «διὰ τὴν ἔντιμον καὶ πολυετὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν του».

Παρά τοῦ Ὁθωνος, ἐκτιμῶντος αὐτόν διὰ τὸν ἀρχαῖκόν χαρακτῆρα του καὶ μετὰ παρρησίας ἀγνοῦ πατριώτου ἐπιδίωξιν τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος, τὴν εἰλικρίνειάν του, τὴν πρὸς τὰς πολιτικὰς δολοπλοκίας ἀποστροφὴν του, τὴν τιμιότητα καὶ τὴν ἱκανότητά του,

³¹⁸ Ἰδὲ Πρακτικά Βουλῆς πρώτης συνόδου, τετάρτης περιόδου 1854, σελ. 68, 69 (συνεδρίαση τῆς 30 Δεκεμβρίου 1853)

³¹⁹ Ἀναγγελλθέντος ὅτι ἀντικείμενο τῆς παρουσίας εἶναι ἡ ἐκλογή τοῦ ὀριστικοῦ προέδρου καὶ προετέθησαν αἱ κάλπαι καὶ προσερχόμενοι κατὰ σειρὰν ἔρριπτον οἱ βουλευτὲς εἰς τὴν μετὰ τούτων τῶν κυάμων, εἰς δὲ τὴν ἐτέραν τὸ ψηφοδέλτιον. Γενομένης δὲ τῆς ἀριθμήσεως ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἀκολουθούντος τοὺς ἀντιπροέδρους Μ. Χρουμούζην καὶ τοῦ ψηφολεκτοῦ Γ. Ρεβελιώτου καὶ Ἀ. Γιανουλίδου, εὐρέθησαν οὗτοι ἰσάριθμοι πρὸς τὰ ψηφοδέλτια, ἦτοι 77. Ἐγένετο ἐπομένως ἡ διαλογή, ἐπιτηρούντων τῶν ψηφολεκτῶν Γ. Τσιγκουράκου καὶ Π. Κανελλοπούλου, ἐξ' ἧς συνήχθη ὅτι ὀριστικὸς Πρόεδρος τῆς Βουλῆς ἦτο, διὰ ψήφων 77, ὁ κύριος Π. Βάρβογλης, βουλευτὴς Μαντινείας. Κυρῆξαντος τοῦ προσωρινοῦ προέδρου τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας, λαβὼν τὸν λόγον ὁ ἀναδειχθεὶς πρόεδρος ἐξέθηκε ὅτι πρὶν ἢ ἀνεβῇ εἰς τὴν ἔδραν, εἰς ἣν ἀναβιβάζει αὐτόν ἡ ἐλευθέρᾳ τῆς βουλῆς ψήφος, ὀφείλει νὰ ἐκράσῃ τὰς ὀλοψύχους πρὸς τὸ σῶμα εὐχαριστίας του διὰ τὴν τιμὴν μέθ' ἧς τὸν περιέβαλον σήμερον· διὰ νὰ ἀποκριθῇ δὲ εἰς αὐτὴν θέλει καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως φανῇ ἐπάξιος τῆς ὑψηλῆς ταύτης ἐμπιστοσύνης. Ἄν δὲ καὶ δὲν ἀγνοεῖ ὅτι τὰ χρέη εἰς ἃ προσκαλεῖται εἶναι ἀνώτερα τῶν δυνάμεων του, πέποιθε ὅμως εἰς τὴν ὁμόφωνον τῆς Βουλῆς συνδρομὴν καὶ εἰς αὐτὴν στηρίζομενος ἐλπίζει ὅτι ἡ θρησκευτικὴ τήρησις τοῦ κανονισμοῦ, ἡ τάξις καὶ ἡ αὐστηροτάτη περὶ τὰς δαπάνας τοῦ σώματος οἰκονομία θέλουσι τὸν κάμει, ἂν ὅχι ἄλλο, τουλάχιστον νὰ ἐξέλθῃ ἀνεπίληπτος.

ἐκλήθη κατά μέν τό 1851 (τήν 24 Μαΐου)³²⁰ ὑπουργός τῶν ἐκκλησιαστικῶν καί τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, πρωθυπουργοῦντος τότε τοῦ ἀντι-ναυάρχου Ἀντωνίου Γ. Κριεζῆ.

Πρῶτον του μέλημα, κατά τήν ὑπουργίαν του αὐτήν, ὑπῆρξε ἡ διόρθωσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν καί ἡ σύνταξις τοῦ καταστατικοῦ, εἰς ἣν συντόνως συνηργάσθη μετά τῶν ἁγίων ἀρχιερέων. Ὁ μακαρίτης Γαρδικιώτης, ἔχων πολλούς φίλους μεταξύ τῶν ἱερωμένων, ἐπεθύμει νά φανῇ χρήσιμος εἰς τινας αὐτῶν, ἀξίους τῆς ἀρχιερατικῆς θέσεως· διό εἶπε πρὸς τόν Βάρβογλην «φίλε δέν θά μοῦ κάμεις μερικούς ἀρχιερεῖς;», «στρατηγέ μου, ἀπήντησε ὁ Βάρβογλης, γνωρίζετε πόσο σᾶς ἐκτιμῶ καί σᾶς ἀγαπῶ· ἀλλ' ἐγώ ἅμα τελειώσω τό καταστατικό καί ὅ,τι ἄλλο εἶναι χρήσιμον διά τήν ἐκκλησίαν, θά εἶπω τῷ βασιλεῖ, νῦν ἀπολύεις τόν δοῦλον σου, διότι εἰς τοιαύτας περιστά-σεις ἐξοδεύσατε χρήματα καί δέν εἶναι παράξενον νά ἀκούσω καί κατ' ἐμαυτοῦ συκοφαντίαν τινά, ἣν νά πιστεύσω καί ἐγώ ὁ ἴδιος». Παραιτήθη δέ τῆς θέσεως τοῦ ὑπουργοῦ πρὶν εἰσάξῃ εἰς τήν Βουλὴν τὰ ἀπαιτούμενα ἐκκλησιαστικά νομοσχέδια διότι ὁ πρωθυπουργός Κριεζῆς δέν ἤθελεν νά παραιτηθῇ μόνος ὁ συμπατριώτης του Δαμιανός, ὑπουργός ὢν τότε τῆς δικαιοσύνης. Συνετέλεσε εἰς τήν παραδοχὴν τῆς παραιτήσεώς του, συκοφαντηθεὶς ὅτι ἐπειδὴ ἦτο ἀγγλόφρων ὡς φίλος τοῦ Μαυρο-κορδάτου ἤθελε εἰσάξῃ εἰς τό καταστατικόν τῆς ἐκκλησίας νόμους φιλελευθέρους, ὁ δέ Βασιλεὺς Ὁθων, ὢν δυτικός, ἐφοβεῖτο μήπως καί φανεῖ ἐπεμβαίνων εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά, ἠναγκάσθῃ νά καταδεχθῇ τήν παραίτησιν τοῦ Βάρβογλη.

Ἀπόδειξεις δέ ὅτι ὁ Ὁθων, γνωρίζων τήν εἰλικρινεῖαν τοῦ Βάρβογλη καί τόν πατριωτισμόν καί τήν πρὸς τήν πάτριον θρησκείαν εἰλικρινήν ἀφοσίωσίν του, μέ δυσარέσκεϊάν του ἐδέχθη τήν παραίτησιν τοῦ Βάρβογλη εἰπὼν ὅτι μετ' εὐχαριστήσεως εἰς τό μετὰ τήν παραίτησιν τοῦ Βάρβογλη, δοθέν δεῖπνον πρὸς τοὺς νέους ὑπουργούς, με εὐχαρίστησίν του ἤκουε τόν ἀρχιερέα τότε καί μητροπολίτην Ἀθηνῶν λέγοντα ὅτι εἶναι τίμιος καί εἰλικρινής μέχρι πολυκαιρισμοῦ, ὅτι δέν προσποιεῖται ὅτι δέν γνωρίζει, ἀλλ' ὁμολογεῖ τήν ἀγνωσίαν του καί ζητεῖ συνδρομὴν διὰ νά κατακτήσῃ καταστατικόν συμφωνότατον μέ τὰς ἀξιώσεις τῆς θρησκείας. Τῆς δέ Ἀμαλίας, εἰπούσης «ἐγώ διὰ τήν παραίτησιν τοῦ Βάρβογλη ἐλυπήθην», ὁ Ὁθων ἀπήντησε «ἔχεις δίκαιον».

Τήν εὐνοϊαν αὐτῶν ἰδὼν ἰσχυράν ἐν τινι πολιτικῷ προσώπῳ «ἀγαπῶν τὰ χρήματα» ἔπεμψε πρὸς τόν Βάρβογλη ἔμπορον τινά καί τῷ εἶπε, ἂν θελήσῃ νά δώσῃ ἑξ χιλιάδας δραχμὰς θά γενῇ Γερουσιαστής. Ἀλλ' ὁ Βάρβογλης δέν ἔστερξε προβάλλων δικαιολογήματα ἵνα μὴ χολωθῇ τό ἰσχυρόν πρόσωπον. Ἐπειδὴ ὅμως τό πρόσω-πον ἐκεῖνο ἐνόμισε ὅτι ἂν περιορίσει τήν ἀπαίτησίν του εἰς τρεῖς χιλιάδας μετ' εὐχαριστήσεως ἤθελε δώσῃ αὐτάς στόν Βάρβογλη τῷ εἶπε ὅτι καί τρεῖς χιλιάδας ἂν τῷ δώσῃ θά ἐνεργήσῃ ἀποτελεσματικῶς. Ὁ Βάρβογλης, νομίζων ἀναξιοπρεπὴν τήν πράξιν ταύτην ὡς καί τόν χαρακτήρα του εἰς τὰς ἐκδουλεύσεις του, πρὸς δέ καί ὅχι ἐντιμον πράξιν τήν ἀγοροπωλησίαν αὐτήν τῶν δημοσίων θέσεων, ἐπροτίμησε νά μὴ ἀποκατασταθῇ εἰς θέσιν ισόβιον καί τήν ἔχθραν τοῦ λίαν ἰσχυροῦ ἐκείνου προσώπου νά διεγείρῃ καθ' ἐαυτοῦ, παρά νά κηλιδώσῃ τόν χαρακτήρα. Διὰ τόν φόβον τῆς συκοφαντίας ὁ Ὁθων ἔγνω ὅτι ἐκ τοῦ κόμματος τῶν Ναπέων ἔπρεπε νά λάβῃ τότε τόν ὑπουργόν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ὁ δέ Κ. Γαρδικιώτης (αὐλάρχης) καί ἡ Ἀμαλία ἐσύστησαν τόν κύριον Βλάχον. Ὁ κύριος Βλάχος, ὡς ἀνήκων εἰς τό κόμμα τῶν ῥωσωφρόνων, δέν ἠδύνατο νά χρησιμεύσῃ ὡς πειστήριον τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Ὁθωνος εἰς τὰ θρησκευτικά καί, ἂν ἀπεμακρύνετο ὁ κύριος Βλάχος, τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ὅστις ἐπισκοτίζει τόν νοῦν.

³²⁰ Τόν διορισμόν ὡς ὑπουργοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κλπ ἔλαβε ἐν Τριπόλει, καθ' ἣν ὥραν ἠγόρευε ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἐπὶ πολιτικῆς τινὸς διαφορᾶς.

Τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐπὶ τοῦ καταστατικοῦ ἔδωκε εἰς τὸν διάδοχόν του κ. Σταῦρον Βλάχον, ζητήσαντα αὐτὴν δι' ἐπιστολῆς του. Κατὰ δὲ τὸ 1855 (1 Ἰουνίου), ὅτε ἡ Ἑλλάς διετέλε ὑπὸ κατοχὴν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, ἐκλήθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης. Οἱ πρέσβεις τῶν συμμάχων τότε Δυτικῶν δυνάμεων, ἂν καὶ ἐγνώριζον ὅτι ὁ Βάρβογλης ἦν φίλος τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος, μ' ὅλον τοῦτο ἀσμένως ἐδέχθησαν τὸν διορισμό του ὡς ὑπουργοῦ· καὶ ὁ μὲν μακαρίτης Οὐάϊς καὶ πρὸς τὸν ἴδιον Π. Βάρβογλην καὶ πρὸς τοὺς συνυπουργοὺς του πολλάκις εἶπε «τώρα αἰσθάνομαι ὅτι ὑπάρχει δικαιοσύνη ἐν Ἑλλάδι»· ὁ δὲ πρέσβης τῆς Γαλλίας, κύριος Μερσιέ, πρὸς τὸν κύριον Βάρβογλην εὐχαριστήσαντα ἐκεῖνον καὶ εἰπόντα «πρέπει νὰ γνωρίζετε κύριε πρέσβη ὅτι εἰμὶ βασιλικὸς (roigialiste)» ἀπήντησε «ἐγνώριζον αὐτὸ πρὶν ἔτι προταθεῖτε ὡς ὑπουργός, ἀλλὰ συγχρόνως ἐγνώριζον τὸν ἀκέραιον καὶ τίμιον χαρακτήρα σας· διότι μὴ νομίζετε ὅτι αἱ κυβερνήσεις μας μᾶς στέλνουν ἐνταῦθα ἀπλῶς πρὸς θεὰν τῶν ἀρχαιοτήτων, ὡς δύναται τις νὰ ἴδῃ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν· ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσωμεν ἕκαστον πολιτικὸν πρόσωπον, τὸν χαρακτήρα, τὴν ἱκανότητα, τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς καὶ τὸν τρόπον τοῦ πολιτεύεσθαι· ἐν γένει δὲ τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, καθ' ὅσον μέγαλως συντελέσασα ἡ Εὐρώπη εἰς τὴν ἀπελευθέρωσίν της, ἐνδιαφέρεται περὶ αὐτῆς.

Κατὰ τὴν ὑπουργίαν ταύτην λόγοι τῆς ὑπηρεσίας τῶν ὑπαγόρευσαν ἐναλλάξ μετὰθεσιν τῶν εἰσαγγελέων πρωτοδικῶν Πατρῶν καὶ Ναυπλίου καὶ τὴν προαγωγὴν τοῦ εἰρηνοδίκου Πειραιῶς. Τότε ραδιουργῶς τινὲς ἡῦρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παραστήσωσιν τὸν Π. Βάρβογλη εἰς τὸν Ναύαρχον καὶ ἀρχηγόν τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς ὡς δολιευόμενον τὸ ὑπουργεῖον τῆς κατοχῆς καὶ τοὺς ἐπιτετραμένους αὐτῶν, καὶ διὰ νὰ ἐπαυξήσωσι τὴν ὀργὴν τοῦ προσέθεσαν ὅτι ὁ Βάρβογλης εἶναι φανατικότατος Ῥωσσόφρων καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ Βουλῇ, πρόεδρος ὢν αὐτῆς τὸ 1854, ὀλίγον πρὸς τῆς φανερᾶς ἐκστρατείας τῶν Ἑλλήνων εἰς Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἂν καὶ πολλοὶ βουλευταὶ ἦσαν ἐναντίον τοῦ κινήματος ἐκείνου, μ' ὅλον τοῦτο κατόρθωσε νὰ μὴ ὀμιλήσῃ οὐδεὶς τῶν Βουλευτῶν κατὰ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ πρώτου ὑπουργείου πρὸς τὸν πρέσβην τῆς Τουρκίας, διαμαρτυρηθέντα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὅτι ὑποστηρίζει ἐπανάστασιν εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἀποστέλουσα ἐκεῖ στρα-τούς ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἤρπασε ἐξ ἐφόδου τὴν ἀπόφασιν τοῦ Βασιλέως. Ὁ Ναύαρχος, ἐξοργισθεὶς ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ, ἀπῆλθε εἰς Ἀθήνας καὶ παρουσιάσθη ἐν στολῇ καὶ μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν του πρὸς τὸν ὑπουργόν τῆς Δικαιοσύνης Π. Βάρβογλη.

Ὁ Βάρβογλης ἦν ἐνάντιος τοῦ κινήματος τοῦ 1854, ἡ δὲ πεποίθησις του ἦτο νὰ μείνῃ ἡ Ἑλλάς οὐδετέρα εἰς ἀγῶνα μεταξὺ εὐεργετῖδων δυνάμεων, ἀφοῦ μάλιστα ἅπανα ἡ Εὐρώπη συνεννοηθεῖσα ἐνέπνεε τὴν ιδέα τῆς νίκης· καὶ ἐπομένως οὐδόλως ἐσύμφερε τῇ Ἑλλάδι νὰ φανῇ ῥωσίζουσα μέχρι πολέμου ἐναντίον τῶν δύο ἄλλων εὐεργετῖδων δυνάμεων. Προβλέπων δὲ ὅτι ὁ κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος τῆς Ἑλλάδος θέλει βλάβῃ τὴν Ἑλλάδα, ἀνῆλθε εἰς τὸ ἀνάκτορον ὅπως ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀπαντήσωμεν συντόμως εἰς τὴν τουρκικὴν διακοίνωσιν καὶ νὰ περιορισθῶσι ἐν τῇ οὐδετερότητι. Μὴ δυνηθεὶς νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Ὁθωνα, ἐξήγησε τὴν πεποίθησίν του εἰς τὸν ἱερέα αὐτοῦ Ἄλνες καὶ τὸν μὴ ἀναμειγνυόμενον εἰς τὰ τοῦ τόπου. Ἄλλ' ὁ Ἄλνες τοῦ ἀπάντησε «Ἡδὴ ὁ Βασιλεὺς ἐνέδωκε. Ἐκτός τῆς βασιλείσης καὶ ὁ Γαρδικιώτης καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπιμένουν εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐκτός δὲ τούτων καὶ ὁ λαὸς πολὺ ἐπιθυμεῖ αὐτό· ὥστε καὶ βλέπεις ὁ βασιλεὺς πανταχόθεν ἐπιέσθη· ἤδη ἡ ὑπὲρ τοῦ πολέμου ἀποφάσις του εἶναι ἀμετάβλητος». Ὁ Βάρβογλης, συλλογισθεὶς ἐπ' ὀλίγον καὶ λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν ἰσχὺν καὶ ἰσχυρογνωμοσύνην τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὸν πόλεμον καὶ τοῦ λαοῦ τὸ ὑπὲρ τοῦ πολέμου φρόνημα, ὅπερ ὁ Βασιλεὺς ἐνόμιζε ὅτι ἦν ἀναγκαῖα ιδέα καὶ τὴν ἀνάγκην νὰ τὸ περιποιηθῇ,

ἀφοῦ τοῦ τό παρέστηκε ἀναγκαῖον εἶπε, «Ἐστω· ἀλλά θά ἔχωμεν κατοχήν». Τοῦ δέ ἱερέως εἰπόντος ὅτι δέν πιστεύει ὅτι θά ὑποστῇ ἡ Ἑλλάς κατοχήν καί ὅτι δέν δύναται νά εἰπῇ τῷ βασιλεῖ ἐναντίον τοῦ πολέμου, διότι πλέον ἀποφάσισε ἐκεῖνος, ὁ Βάρβογλης ἀπήντησε. «Τότε καί ἐγώ διά νά μή φανῇ τό ἔθνος εἰς διαίρεσιν εἰμί ὑπέρ τοῦ πολέμου. Ἀλλά σημειώσατε τήν ἡμέραν διά νά εἰδεῖτε πόσες θά παρέλθωσιν μέχρι τῆς κατοχῆς. Κατεῖλθε τῶν ἀνακτόρων ἐν τῇ Βουλῇ ὅπου πρό τῆς συνεδριάσεως ἔπεισε τοὺς ἀντιπολιτευομένους βουλευτάς ὅτι συμφερότερον εἶναι νά φανῇ τό ἔθνος σύσσωμον ὑπέρ τοῦ πολέμου ἢ διηρημένον, ἔστω καί δύο ἢ τρεῖς Βουλευτάς νά ψηφίσωσιν ἐναντίον τῆς ἀπαντήσεως τοῦ ὑπουργείου εἰς τό τηλεσίγραφον τῆς Τουρκίας· οἱ ὅποιοι παρεδεχθέντες τόν συλλογισμόν τοῦ Βάρβογλη οὐδέν ἀντέλεξαν εἰς τοὺς ὑπουργούς τους. Ἐπομένως ἡ Βουλὴ παμψηφεί ἐνέκρινε τήν ἀπέναντι τῆς Τουρκίας διαγωγὴν αὐτῶν.

II. Ἐγγραφα³²¹

1. (005)

1768 Μαρτηνου προτη Μπεζνηκο

Με προσταγη του ενδοξοτατου Αγμεταγα Αρναουτου Ζαδε την σημερον εσηφονησαμε εμης η Πεζνηκηοτες με τον κηρ Γηοργη Μπαρπαγλη ολη κηνος μηκρη κε μεγαλη την σημερον τον εβάλαμε μπακαλη³²² στο χωρηο μας να του δοσομεν οσον πραγμα ηθελε γενη χρεομενον κε οχι οταν το τηρη οκαδες 46 το παζαρη του το κανταρη απο το οπιον τηρη να ηνε παστρικο δουλεμενο κε αν ισος ινε κανενα κεφαλη αχαμνο ας περνη το σηταρη το μετερτηκη παραδες³²³ 55, το κρηθαρη παραδες 30, το μεταξη γροσια πεντεμηση το μαρτιακιόσι γροσι 1, το καλαμποκη παραδες 20. Το αυτοπραμα του το χροστάμε του κηρ Γηοργη Μπαρπογλη κε οτη ας περημενουνε αδηαφορετα κε εβαλαμε επη χηρας γροσια 500, τα ελαβαμε ολα μετρητα και μενομεν ενας ηπερ του αλου μαληνακανιφιλιδες³²⁴ κε εδοσαμε την παρουσα ομολογηα προς τον αζηοπιστο μάρτηρα και ουτος βεβεονομε.

Ομερης αγας μαρτηρο

Πανουσης του Θανάση βεβεονο

Γηανακης Κοληας βεβεονο

Ηλήηας του Νηκολα βεβεονο

Τασης του Θαναση βεβεονο

Παναγηοτης του Νηκολου βεβεονο

Γερογηανακης βεβεονο

Θανασης του Νηκολου βεβεονο

Βλαχανος βεβεονο

Γηοργος του Θαναση βεβεονο

Θοδορης του Γηαννη βεβεονο

Κε επηληπη του χωρηου μηκρη κε μεγαλη ὅλη βεβεονουμε

³²¹ Ο εντός παρενθέσεως αριθμός αντιστοιχεί με τον αριθμό κάθε εγγράφου στο Αρχείο. Κατά την έκδοση των εγγράφων διατηρούμε τη γραφή τους.

³²² Ο παντοπώλης, αλλά και ο διαχειριστής εμπορευμάτων (τ. bakkal).

³²³ Υποδιαίρεση του γροσιού: 3 παράδες ισοδυναμούσαν με ένα γρόσι.

³²⁴ Εγγυητές (από το τουρκικό kefil).

Παπαδημητρης απο Αλονηστενα μαρτηρο

2. (006)

1768 Θεριστή 1 Βλαχοκερασά

Διά τοῦ παρόντος γράματος φανερόνω καί ὁμολογῶ ἐγώ ὁ ὑποκάτωθεν γεγραμένος Θανάσης Ἡλίας, τήν σήμερον ἕκαμα παζάρη³²⁵ με τόν κύρ Ἀλέξανδρο Μπάρμπογλου καί ἔλαβα τόν μῆλον του με τήν νεροτριβιά οποῦ ἔχει ἀπό τόν Νικόλα ἀγορασμένον, χρόνον καιρό να τόν δουλέψω καί να ἔχω νά τοῦ δίδω κεσίμι³²⁶ τόν χρόνον γρόσια σαράντα ὀχτό, ἥτοι γρόσια 48, τά ὅποια ἄσπρα νά τοῦ τά δόσω δύο ράταις³²⁷ στούς ἑξι μήνες τά 25 καί εἰς τόν χρόνον τά 25, να τελιώσουν καί να ἔχω να δουλέψω τό λιθάρι του τόσον καί τα βαγένια ἕως ὅπου να τα φτηάσο χατήρη³²⁸ καί ὅτι ἐξοδα ἀκολουθίσουν εἰς να φταστή να ἀποκρένεται ὁ κύρ Ἀλέξανδρος. Ἀκόμη ὅποτε χαλάει τό αβλάκι καί η δέση να ἔχη ὁ Θανάσης να ἀποκρένεται στο ἐξοδο. Καί δια βέβαιον τῆς ἀληθείας ἔδοσα τήν ὁμολογία μου εἰς χῆρας τοῦ βεβαιομένου.

Θανάσης Ἡλίας βεβαιόνω
Παναγιώτης τοῦ Ληνάρδου μαρτυρῶ
Νικολής Τζούσις μαρτυρῶ

3. (010)

Διά τῆς παρούσης μου χρεωστικῆς, ὑποσχετικῆς τε καί ἐν ὑπογραφῇ καί ἐμαρτύρου ὁμολογίας δηλοποιῶ καί ὑπόσχομαι ὅτι ἔλαβον ἤδη δανεικῶς διά χρέος καί ἀνάγκην τῆς ἐπισκοπῆς τούτης ὅπου ἔχω νά ἀναδεχθῶ παρά τοῦ τιμιοτάτου κύρ Γεωργίου Μπάρμπογλη γρόσια τόν ἀριθμόν χιλιάδας 2, ἥτοι νούμερον γρόσια 2.000, τά ὅποια ὑπόσχομαι νά τά πληρώσω μετρητά, μέ τήν χειροτονίαν (ἂν δυνηθῶ) πρός τοῦ αὐτοῦ τιμιότητα, εἰδέ νά ἔχω χρέος νά δώσω τῆς τιμιότητός του ὁμολογίαν τῆς αὐλῆς τῆς μητροπόλεως δηλονότι τῆς Μονεμβασίας, ὑποσχετικὴν καί χρεωστικὴν καί ἐσφράγιστον παρ' ἐμοῦ μέχρι τῆς τελείας αὐτῶν ἐξοφλήσεως. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν ἀσφαλείας καί βεβαιώσεως ἔδωκα εἰς χεῖρας τῆς τιμιότητός του τήν παροῦσαν χρεωστικὴν ὑποσχετικὴν τε καί ἐνυπόγραφον ὁμολογίαν, κατ' ἐμπροσθεν τῶν παρευρεθέντων χρησίμων τέ καί ἀξιοπίστων μαρτύρων. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ΑΨΘ [1768] Ἰανουαρίου ιη'.

Ἀρχιμανδρίτης Κύριλλος ὑπόσχεται

4. (020)

Πάπαρι 14 Γιουνίου 1776

Εἰς καπετάν κύρ Πανάγον Πάρμπογλου εἰς τό μοναστήρι τῆς Καντύλας.

³²⁵ Εδώ η αραβικὴς προελεύσεως λέξη παζάρι σημαίνει οικονομικοῦ τύπου συμφωνία.

³²⁶ Από το τ. kesim = ενοίκιο.

³²⁷ Από το ιταλ. rata = δόση.

³²⁸ Από το τ. hatir = χάρη, ἐξυπηρέτηση.

Ἐτι σοῦ δίδω τήν εἵδησιν ὅτι ὁ ὀχτρός ὁ Ἀχμέτ Ἀγάς ξεκίνησε ἀπό Τρομπολιτσά για τὰ Βέρβαινα μετά ἑκατό Ἀρβανιτάδων καί ἐπήγε νά ἔβγη μαζί μέ τό ἀσκέρι³²⁹ του πού προυνό³³⁰ ποῦ θά βγενῇ ἡ πούλια νά πιάσῃ τό Κατζικόρεμμα γιά νά τόν βαρέσουμε γιατί ἐκεῖ θα ἤμεθα καί ἐμεῖς να βαρέσουμε τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστες καί τῆς πατρίς (sic) μας. Καλή ἀντάμωση ἀδερφέ καί (λ. δ.).

Σε φιλῶ ὁ ἀδερφός σου
Θανάσης Σεριγκέλας

5. (029)

Κατά το μουσουλμανικό ἔτος 1174³³¹ ὁ Μπάρμπογλου ἀγόρασε στήν περιοχή του Μυστρά μέρος ενός τιμαρίου τῶν Οθωμανῶν Σαλί σπαχή, Σουλειμάν σπαχή, Μεχμέτ σπαχή, Ρεσίλα σπαχή με το ποσό τῶν 14.000 γροσίων.

Μετάφραση ἀπό το τουρκικό ἐγγράφο.

[....] Εἰς τό ἐξῆς ἔγινε νοικοκύρης ὁ Μπάρβογλους καί Ἡλιόπουλος, ὅμως ἡμεῖς ἐπειδή εἴμεθα σπαχήδες κατὰ τό κανόνι³³² Βασιλικόν ἐπήραμε τό ρέσιμον³³³ καί τοὺς ἐδώσαμε τό ταπί μας εἰς χεῖρας τους, νά δίνουν ὅμως τόν κάθε χρόνο τήν δεκατιά τους καί να εἶναι καθολικοὶ νοικοκυραῖοι³³⁴.

Σαλί σπαχής, Σουλειμάν σπαχής, Μεχμέτ σπαχής, Ρεσίλα σπαχής

Εἰς τό τουρκικόν ἔτος 1174

Εἰς τοῦ Μιστρός τοῦ τιμαριοῦ μας τό σύνορο στου Βρούση τόν κάμπον τό ἓνα μέρος Κακούση τό ἄλλο Καντρέβα τό ἄλλο Μαργαγιά και τό ἄλλο Λίμα. Καχμίνι 80 ζευγάρια χωράφια ἡμερα καί ἄγρια τοῦ Ἀλίκαι καί τοῦ Στρίβου τοῦ ἰδίου τζιφλίκιον, τόν τόπον ὅπου τόν ἐξουσίαζε ἀπό τήν Ἀνδροῦσα ὁ Μεχμέτ Πεῖζαδέ Ὁσμάνμπεγης καί ἡ θεία του, ὅπου κάθεται στό Μιστρά, ἡ Φατμέ τοῦ Μουσάγα τόπον καί τῆς μάνας της μερίδιον καί Ῥάπτας τόπον καί τοῦ πατέρα της μερίδιον τοῦ Μουσάγα καί ἐπειδή εἶχον καί οἱ δύο σιμά ἡστόν μοιρασιά τους μέ καλήν του γνώμη ὁ ἄνοθεν Ὁσμάνμπεγης ἔδωσε αὐτά τά δύο τζιφλίκια Ἀλλίκα και Στρίγγου τῆς Φατμέ Χανούμη καί ἔστερξε³³⁵ καί αὐτή ὅπου ἄλλο μοίρασε νά μή τόν τραβήξῃ καί με ταῦτα ἔμειναν τά δύο τζιφλίκια εἰς τήν ἐξουσία τῆς Φατμέ Χανούμη, κατὰ τό κανόνι τό Βασιλικόν ἐπῆρα μέ τό ρέσιμόν μας καί τῆς ἐδώσαμε τό ταπί μας εἰς χεῖρας της ὅπου δίδοντας τοῦ κάθε χρόνου της δεκατιά³³⁶ νά μήν ἔχη κανεῖς νά τήν πειράξῃ.

Ακολουθοῦν 18 υπογραφές Τούρκων τα ονόματα τῶν ὁποίων εἶναι μεταφρασμένα στα ἐλληνικά.

³²⁹ Στρατός (ἀπό το τ. asker).

³³⁰ Πολύ πρωί

³³¹ Ἀντιστοιχεῖ με το χριστιανικό ἔτος 1761.

³³² Σύμφωνα με τή σουλτανική νομοθεσία (τοὺς κανουνναμέδες).

³³³ Ρέσιμο και ρεσμί = ὁ φόρος (ἀπό το τ. resm/resim).

³³⁴ Ἀπόλυτοι ιδιοκτήτες.

³³⁵ Συμφώνησε (ρήμα στέργω).

³³⁶ Ὁ οθωμανικός φόρος της δεκάτης.

6. (032)

1807 Φεβρουάριου 19 Τριπολιτζά

Τά ὅσα σενέτα³³⁷ ἀναγκαῖα βάνω εἰς μίαν σακοῦλα μουσαμά³³⁸, δηλαδή ταπιά³³⁹, χοτζέτια³⁴⁰, λογαριασμούς καί ἄλλα παλαιά καί νέα ὡς κάτωθεν.

1 Κατάστιχον διά τὰ ἔξοδα ὀσπητιοῦ καί ἀγοράν μουλκιῶν³⁴¹ εἰς τὰ 1805 Ὀκτωβρίου 7.

1 Ὁμολογία τοῦ Γιαννάκη Λαχάνου διά τόν ἀμπελότοπον Βολημάς.

1 Ταπί τοῦ Λαχάνου διά τὰ χωράφια, ἐπούλησε τοῦ κύρ Ἀνανία στρέμματα 8.

1 Ταπί τοῦ Λαχάνου διά τὰ χωράφια, ἐπούλησε τοῦ ἡγουμένου Βαρσῶν.

1 Ταπί διά τὰ χωράφια, ἀγόρασα ἀπό ἡγούμενον Βαρσῶν.

1 Ταπί διά τὰ χωράφια ἀγόρασεν ὁ κύρ Σπῦρος Ῥεΐζης ἀπό Πέτρο Ζαγκλάνη.

1 Ταπί διά τὰ χωράφια, ἀγόρασα ἀπό κύρ Σπῦρο Ῥεΐζη.

1 Πωλητικόν τοῦ κύρ Σωτήρου Ἀρσένη διά τὰ χωράφια.

1 Πωλητικόν εἰς Ἀργυρῆς Λαχανοπούλας.

1 Πωλητικόν κύρ Σπύρου Ῥεΐζη διά τὰ χωράφια.

1 Πωλητικόν Γιαννάκη Λαχάνου διά τὰ χωράφια.

1 Πωλητικόν Πέτρου Ζαγκλάνη εἰς Σπύρον Ῥεΐζη.

1 Πωλητικόν τοῦ ἡγουμένου Βαρσῶν διά τὰ χωράφια.

1 Ἀποδεικτικόν τοῦ Ζαγκλάνη διά τό βεκιλεμέ εἰς Ἀντωνόπ(ου)λον διά τό ταπί.

1 Πωλητικόν τοῦ ἡγουμένου Βαρσῶν καί διά τήν περιλαβὴν τῶν μετρητῶν.

1 Χοντζέτι τῆς κρίσεως διά τὰ ἐργαστήρια πουργοδουσιμένα ἀπό τοῦ Ζελή ἐφέντη.

1 Φετουφάς³⁴² διά τήν κρίσιν ἐργαστηρίων.

1 Γράμμα ἀποδεικτικόν Σταύρου Ἀντωνόπ(ου)λου διά τοὺς δύο ἐργαστηρότοπους, ἔδωσε τῆς ἀδερφῆς του Ἄννας.

1 Τεσχερές τῶν 2 ἐργαστηρότοπων

1 Ἀπόδειξις διά γρόσια 400 ἐπλήρωσαν διά τὰ ἐργαστήρια.

1 Χοντζέτι τῶν δύο ἐργαστηρίων.

³³⁷ Ομόλογα, χρεωστικά γραμμάτια (ἀπό το τ. senet).

³³⁸ Ἀπό το τ. muşemma = κερωμένο αδιάβροχο πανί.

³³⁹ Συμβόλαια (ἀπό το τ. tapu).

³⁴⁰ Αποφάσεις Οθωμανῶν δικαστῶν (ἀπό το τ. hüccet).

³⁴¹ Ἰδιόκτητες γαῖες (ἀπό το τ. mülk).

³⁴² Απόφαση, γνωμοδότηση Τούρκου δικαστή.

- 1 Όμολογία της Χουσεϊναγάδενας καί υιού της διά τά εργαστήρια.
- 1 Ταπί διά τά χωράφια προικιό Άντωνόπ(ου)λου εις τόν Τρύπιον Λιθάρι.
- 1 Όμολογία του Δημητράκη Μπογιατζόγλου διά τά χωράφια προϊκας.
- 1 Γράμμα διά τόν μαζικόν τοίχον εργαστηρίων.
- 1 Τεσχερές³⁴³ του Έμήναγα διά γρόσια 50 διά τα μαντέ³⁴⁴ εργαστηρίων.
- 8 Γράμματα αναγκαία του κύρ Σωτήρου Κουγιᾶ καί Κορδία περί της ύποθέσεως του Σταύρου διά τό προικοσύμφωνο.
- 1 Προικοσύμφωνό μου.
- 1 Έπιτροπικόν της γυναικός μου Άννας διά κάθε λίτι (;) μέ Σταῦρον.
- 1 Κόπια³⁴⁵ διαθήκης του πενθερου Γιωργάκη Άντωνόπ(ου)λου καί ένας δεσκερές μέσα.
- 1 Χοντζέτι του Σταμέλου διά τόν τόπον.
- 1 Χοντζέτι του Καλπαχτζῆ διά τόν αὐτόν τόπον.
- 1 Χοντζέτι της Σμαράγδας γιά τόν αὐτόν τόπον.
- 1 Γράμμα πουλητικόν της πεθεράς του Σταμέλου διά τόν τόπον εις τόν αὐτόν.
- 1 Γράμμα της κρίσεως με τήν Σμαράγδα διά τόν τόπον.
- 1 Γράμμα πωλητικόν Σμαράγδας εις τήν πεθεράν Σταμέλου.
- 1 Ξεπώλησης της Σμαράγδος διά τόν τόπον εις τό καθολικόν.
- 1 Γράμμα της Φωτεινῆς ἐπούλησα της ἀδερφῆς της Μαρίας, γυναικός του Παρασκευᾶ.
- 1 Όμολογία του Σταμέλου και γυναικός του διά τόν τόπον.
- 1 Όμολογία του Γεώργη Καλπαχτζῆ δοσμένη εις Γιαννάκον Κοστοῦλον.
- 1 Χοτζέτι της Φωτεινῆς διά τό μερίδιόν της εις τόν τόπον του καθολικοῦ.
- 1 Όμολογία του Καλπαχτζῆ διά τόν τόπον εις τόν καθολικόν διά γρόσια 850.
- 1 Δεσκερές του Χασάναγα Φεζουλόγλου διά τό χωράφι.
- 1 Έξοφλητικόν με κύρ Σωτήρη Κουγιά διά τῇ ζωοτρόφια με 1804 Ἰουνίου 23.
- 1 Έξοφλητικόν της Ροίδος διά τῇ δούλευσιν της .
- 1 Γράμμα της διαφοράς με Άντώνη Ροδόπ(ου)λου.
- 1 Γράμμα ἐξοφλητικόν μέ Αναγνώστην Χριστόπ(ου)λον καί Μιχαήλ Ζελινιάτη.

³⁴³ Σημείωμα, απόδειξη, επιστολή (από το τ. tezkere).

³⁴⁴ Υπόθεση (από το τ. madde).

³⁴⁵ Πιστό αντίγραφο.

- 1 Προικοσύμφωνο τῆς Ἀσήμως.
- 1 Προικοσύμφωνο τῆς Χρύσως.
- 1 Λογαριασμός μέ Γεώργη Ναντάκη διά τό Στενόν.
- 1 Ὑποσχετικό τῆς Ἀσήμως διά τῆς ρόγας³⁴⁶ τῆς.
- 1 Γράμμα ἀποδεικτικόν τῶν θείων μου δια λίτι (;) ὅπου εἴχαμε, ἴσο.
- 1 Ὁμολογία τοῦ Γεώργη Κίκνου.
- 1 Γράμμα διά τούς λογαριασμούς ἐθεώρησαμε με Ἰσμαήλ Πελόπαση και Σωτήρω Κουγιά.
- 1 Κατιλάκας³⁴⁷ τοῦ πατρός μου με Λουκάν
- 1 Ἐξοφλητικόν τοῦ Πανούση Κηρίκου.
- 1 Γράμμα τοῦ Λουκά διά τά ψωνίσματα.
- 1 Γράμμα τῆς διαφοράς Καλπαχτζή και Μπάρμπογλη διά τά ὀσπήτια.
- 1 Συντροφικά τοῦ Πελούμπαση καί κύρ Σωτήρω.
- 10 Γράμματα τῆς διαφοράς Κουτούζου και γαμβροῦ τοῦ Νικολῆ Ῥοίτη.
- 1 Γράμμα διά τήν φυτειά.
- 1 Γράμμα διά τόν τοῖχον.
- 1 Γράμμα τοῦ Ἀπρουραμάνη.
- 1 Γράμμα διά τήν ἀγοράν χωραφιῶν Πραήμ Ἐφέντη εἰς τόν πατέρα μου.
- 1 Ταπί διά τό ἴδιο χωράφι.
- 1 Χοντζέτι τῆς Ἀντώνενας.
- 1 Χοτζέτι τῆς Κερασιᾶς τοῦ μύλου.
- 1 Χοτζέτι τῆς Ταβιάς τοῦ μύλου.
- 1 Χοτζέτι τῶν χωραφιῶν τῆς Νταβιάς.
- 1 Ταπί τῶν χωραφιῶν τῆς Νταβιάς.
- 1 Ὁμολογία τοῦ Λουκᾶ καί ἀδερφῶν του γιά τό ὀσπήτιον.
- 1 Χοτζέτι τοῦ Λουκᾶ διά τό ὀσπήτιον.
- 1 Ντεσκερές τοῦ Μουδαλιᾶ διά τό πράγμα ἐβγάλαμεν ἀπό τά μαχλούλκια.
- 1 Χοτζέτι διά τό σπήτι τοῦ καθολικοῦ.

³⁴⁶ Μισθός (ἀπό το λατινικό roga).

³⁴⁷ Δικαστική ἀπόφαση (ἀπό το τ. katli-i).

- 1 Ὁμολογία τοῦ Νικολοῦ Μπάρμπογλη διά τό σπήτι.
- 1 Χοτζέτι διά τό βαγενόσπιτο.
- 1 Ἀποδεικτικόν τοῦ Χασάναγα Χατζελόπουλου.
- 1 Μουρασελέ³⁴⁸ τοῦ ιδίου διά τά χωράφια.
- 1 Σενέτι διά τόν μύλον Κερασιᾶς.
- 1 Χοτζέτι διά τό σπήτι.
- 1 Χοτζέτι τῆς Νταβιάς διά τά χωράφια παλαιά.
- 1 Ταπί διά τά χωράφια ἀπό Ἰσμαήλ Πελούπακση.
- 21 Γράμματα ὁμολογίες καί ἄλλα τοῦ Σταύρου Ἀντωνόπ(ου)λου.
- 27 Σενέτια χωραφιῶν τοῦ γυναικαδερφοῦ κύρ Σταύρου Ἀντωνόπ(ου)λου καί φετουφάδες.
- 4 Προικοσύμφωνα.
- 6 Γράμματα καί ταπιά τῶν χωραφιῶν Βρούστη.
- 33 Γράμματα ἓνα μάτζο παλαιά.
- 34 Ὅμοια ἓνα μάτζο παλαιά.
- 12 Ὅμοια ἄλλο μάτζο παλαιά.
- 15 Ὅμοια ἄλλο μάτζο.
- 8 Ὅμοια ἄλλο μάτζο.
- 14 Ὅμοια ἄλλο μάτζο.
- 14 Ὅμοια ἄλλο μάτζο.
- 11 Λίστες
- 15 Κομμάτια ἄλλο μάτζο.
- 1 Συντροφικόν Ἰσμαήλ Πελούκπαση, Μολά Ὅσμάνη καί Παναγιώτη Ἰατροῦ.
- Σήμερον τά ἐπαράδοσα τοῦ Ἀγίου Κερνίτζης κύρ Προκόπη εἰς φύλαξιν τά ἄνοθεν καθώς καί εἰς τήν σακούλαν τήν μέσα τοῦ μουσαμᾶ ἔχο καί τό ἴσον τοῦ κατάστιχου, τά ὅπια εἶνε βουλωμένα εἰς 2 σεμουλέ³⁴⁹ ἡμέσα με μουσαμά καί στοῦ (λ. δυσ.).

1807 Φλεβαρίου 19 Τριπολιτζά
Γεώργιος Μπάρπογλους

³⁴⁸ Εγγραφο προειδοποίησης (ἀπό το τ. mürasele).

³⁴⁹ Μικροί φάκελοι, δέματα.

7. (033)

Κύριε Ἀλέξιε Ρουσόπουλε σᾶς ἀδελφικοασπάζομαι καί (λ. δ.)

13 Φεβρουαρίου 1807

Τοῦ εὐγενικοῦ ἀδερφοῦ Δημητράκη χρεωστῶ ἀπό σήμερον μέ μίαν ὁμολογίαν μου εἰς διορίαν ἡμέρας δεκαπέντε γρόσια πέντε χιλιάδες ἑκατὸν πενήντα δύο καὶ παράδες εἰκοσιπέντε Νο γρόσια 5.152,25, τὰ ὅποια εἶναι ἀδιάφορα ἕως αὐτόν τόν βαδέ, καὶ ἐάν σᾶς ἐμβοῦν ἐμμανετὰ³⁵⁰ μου εἰς χεῖρας σου τὰ πληρώνετε καὶ πέρνετε ἐξοφλημένην τὴν ὁμολογίαν μου. Ὅχι καὶ δέν σᾶς ἐμβοῦν ἐμμανετὰ μὴν τὰ πληρώνετε παρακαλῶ καὶ σᾶς πληρώνω τό ἰντερέσιον³⁵¹ τους.

Τοῦ χρεωστῶ τὴν εὐγένειαν του καὶ ἔξ μέ μίαν ὁμολογίαν³⁵² μου ἀπὸ εἰκοσιτέσσερες Ἰουλίου μέ τό διάφορόν τους γρόσια δέκα ὀκτὼ χιλιάδες Νο γρόσια 18.000. Ἄν σᾶς ἐμβοῦν ἐμμανετὰ μου καὶ ἔχει χρεῖαν ἢ εὐγένειά του τὰ πληρώνετε, εἰδέ καὶ δέν σᾶς ἐμβοῦν καὶ ἔχετε εὐκολίαν πάλι τὰ οἰκονομεῖτε διὰ νὰ πάρετε τό διάφορον ἢ εὐγενειά σας.

Χρεωστῶ καὶ τοῦ κύρ Παναγιώτου Σέκερη μέ ὁμολογίαν μου γρόσια ἑννέα χιλιάδες καὶ εἰς αὐτὰ καὶ ὁμοίως ἀκολουθεῖτε.

Τὰ ὅσα σᾶς χρεωστῶ τῆς εὐγενείας σας γρόσια εἰκοσέξι χιλιάδες, ἂν τὰ θέλετε σᾶς τὰ ἐμβάσω, ὁμοῦ μέ τὰ διάφορά τους καὶ τὴν ὁμολογίαν μου.

Διὰ τὰ διακόσια σαράντα τάλαρα ὅπου ἐτραβήξατε νὰ ἐμβοῦν τοῦ [(λ. δ.) διὰ τὸν υἱόν μου Πᾶνο διὰ ἐξοδά του, καθὼς ἐλθοῦν καὶ τοῦ κύρ Παναγιώτη Σέκερη μέ χρεώνετε καὶ διὰ αὐτὰ τότε ἕως νὰ σᾶς ἐμβοῦν μέ τό ἰντερέσιο τους 176 φουρμαγιέλεις³⁵³ δέν σᾶς ἔλθουν μέσον Μπεγλόπουλου ὀκάδες πενήντα μία καὶ δύο τουλούμια τυρί ὀκάδες σαράντα πέντε, ἀπὸ τὰ ὅποια δίδετε εἰς τό σπίτι τοῦ Τζελεπῆ Δημητράκη παραγγελία διπλές μεγάλες σαράντα Νο 40, μονές μικρές σαράντα Νο 40 τουλομοτύρι ἓνα δερμάτι.

Δίδετε τοῦ Μιχαήλ μικρές φουρμαγιελές τριάντα Νο 30 καὶ ἐξήντα ἕξι βαστᾶτε διὰ τό σπῆτι ὁμοῦ καὶ ἓνα τουλούμι τυρί.

Υστερόγραφο στο πλάι.

Ὅ,τι γράμματά μου σᾶς ἔλθουν καὶ ἀπὸ ὅποιον ἄλλο μέρος, τὰ λαμβάνετε καὶ τὰ ἀνοίγετε καὶ ἐάν καμία δουλειά ὅπου εἶναι νὰ θεωρηθῇ καὶ σᾶς εἶναι εὐκολο χωρὶς ζημία σας τὰ θεωρεῖτε. Ἄν εἶναι γράμματα Λελέ Γαστούνη καὶ εἶναι τοῦ Τζελεμπῆ γράμματα, τὰ δίδετε διὰ χειρὸς σας καὶ τὰ γράμματά μου, ἀφ' οὗ τὰ λάβετε καὶ τὰ διαβάσετε πλοικᾶδα εἰς γράμμα σας, μοῦ τὰ στέλνετε μέ πρῶτον καὶ καλὰ σιγουρεμένα, συγχωρῶντας μας διὰ τό βάρος πού σᾶς δίδομεν.

Τοῦ Μεγελῆ διατελῶ φουρμαγελές.

Γεώργιος Μπάρβογλους

³⁵⁰ Παρακαταθήκ, ἐνέχυρο (ἀπὸ το τ. emanet).

³⁵¹ Τόκος (ἀπὸ το ἰταλ. interesse).

³⁵² Ομόλογο, συναλλαγματική.

³⁵³ Δεν μπορέσαμε νὰ ἐντοπίσουμε τὴ σημασία αὐτῆς τῆς λέξης.

8. (043)

Τὴν εὐγένειάν της ἀδερφικῶς ἀσπαζόμενος προσκυνῶ.

21 Δεκεμβρίου 1813 Πάτρα

Ἔλαβον τὸ ἀδερφικὸ της γεγραμμένο εἰς 16 τρέχοντος. Εἶδα ὅπου μοῦ ζητᾶτε γνώμην ἂν χρειασθῶν περισσότερα ἄσπρα³⁵⁴ τοῦ ἐνδοξοτάτου Μουσταφάμπεη ἐφέντη, ὅθεν σᾶς λέγω ὅτι ἀπὸ τὴν ὀρδινίαν³⁵⁵ μου ἂν κατὰ τύχην καὶ δὲν ἤμπορεῖτε νὰ κάμετε ἀλέως ἕως χίλια γρόσια δόσετε τοῦ ἀκόμη, ἤγουν ὅλα γρόσια 4.000, ὅχι περισσότερα ἐπειδὴ εἶμαι εἰς πολλὴν σούμα³⁵⁶ ἐμβασμένος, μόνον τοῦ ὀμιλεῖτε πολιτικῶς ὅτι δὲν σᾶς ἐβρέθηκαν ἄλλα εἰδὲ τοῦ ἐδεΐδετε ἀκόμη, ὅμως δὲν ἤμπορεῖτε. Καὶ ταῦτα πρὸς ρεγολάν³⁵⁷ σας, γράψε καὶ ἐν γράμμα εἰς τοὺς δύο μας, ἤγουν ἐμέ καὶ κύρ Νικολή Λόντου παραπονούμενος ὅτι εἰς τόσον καιρὸν δὲν σᾶς ἐμβάσαμε τὰ ὅσα μᾶς ἐδάνεισε εἰς Τριπολιτζὰ καὶ ὅτι μίαν ὥραν ἀρχήτερα νὰ σᾶς τὰ ἐμβάσωμεν μαζί μέ τὸ διάφορόν τους ὅτι ἀκόμη μᾶς λείπουν. Γράφετέ μοι τὴν ὑγείαν σας καὶ ἂν μανθάνετε τίποτες ἀπὸ Κωνσταντινουπόλιν. Ταῦτα καὶ ἀσπαζόμενός σας μένω.

Εἰς τοὺς ὀρισμούς σας
Ἀθανάσιος Κανακάρης

9. (044)

Διὰ Τριπολιτζὰ, πρὸς τὸν Κύριον Γεώργιον Μπάρμπογλουν

22 Ἰανουαρίου 1814, Πάτρα

Τὸ εἰς τὰς 12 τρέχοντος ἀδερφικόν σας γεγραμμένον ἀπὸ Μυστρᾶ ἔλαβον καὶ χαίρων διὰ τὴν ὑγείαν της εἶδον τὰ γραφόμενα εὐχάριστα καὶ τὸ περικλειόμενον. Τῷ κύρ Παππαγγελακοπούλῳ ὁμίλησα καὶ τὰ ἀναγκαῖα μέ αὐτόν, παρακινῶντας τον εἰ μὴ ἔχει σκοπὸν διὰ τὴν πώλησιν χωρίου (ἐπειδὴ ἡ ἐδική μου γνώμη εἶναι πάντοτε νὰ μὴν τὸ πωλήσει) παρὰ νὰ τὸ δώσῃ ἄλλου τινός, διὰ χατήρι μου καλῆτερον νὰ τὸ δώσῃ της εὐγενείας σας. Λοιπὸν διὰ νὰ μὴν σᾶς βαρύνω μέ πολυλογίαν ἀπὸ τὸ ἔσωθεν γράμμα του καταλαμβάνετε, αὐτοὶ ἔχουν σκοπὸν νὰ τὸ πωλήσουν χωρὶς ἄλλο, τί τοὺς παρακινᾷ δὲν ἰξεύρω.

Γράψετε μοι νὰ ἰξεύρω τί ἐδώσατε τοῦ Μουσταφᾶ μπέη καὶ τί ἔχετε δοσμένον τοῦ Γιαννετάκη, καὶ ἐγχειρήσετε τοῦ καὶ τὸ ἔσωθεν ἢ ἂν δὲν εἶναι εἰς Τριπολιντζάν παρακαλῶ νὰ τοῦ σταλθῇ.

Ἐδὼ μᾶς γράφουν ὅτι αἱ Σπέτσαι ἐμολύνθησαν καὶ ἕως 8 Ἰανουαρίου ἦτον 13 γυναῖκες ἀποθαμέναι καὶ 2 ἄνδρες, ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ τὸν Μωρέαν ὅτι γνωστόν μας αἱ τουρκομερήτικες ρέγολες, ἀπὸ κάποια ὅπου προχθὲς ἐμάθομεν ὅτι καὶ εἰς Ἄργος εἰς ἓν χάνι ἀπόθανε ἓνας ξένος εἶμεθα εἰς πολλάς ὑποψίας καὶ ἵλεως γένοιτο ὁ Κύριος. Ἐάν εἶναι δυνατόν ἅς σταλθῇ τὸ ἔσωθεν εἰς Σπέτζας. Ταῦτα καὶ ἀσπαζόμενός σας μένω.

Εἰς τοὺς ὀρισμὰς σας
Ἀθανάσιος Κανακάρης

³⁵⁴ Ασημένιο τουρκικὸ νόμισμα (τ. akçe).

³⁵⁵ Διαταγή, σύσταση.

³⁵⁶ Το συνολικὸ ποσὸ χρημάτων ἢ πραγμάτων.

³⁵⁷ Τάξη, ρυθμός (ἀπὸ το ἰταλ. regola).

Υστερόγραφο

Παρακαλῶ τό διά Κωνσταντινούπολιν νά σταλθῇ ἀσφαλῶς τῷ Γιαννετάκῃ, μοῦ γράφει ὁ ἴδιος καί μέ παρακαλεῖ νά σᾶς παρακινήσω ἄν ἀγαπᾶτε νά δουληθεῖτε (;) ἀπό τήν κομπανίαν του, ὅθεν ἄν ἀγαπᾶτε κάμετε δοκιμήν ἐπειδή σᾶς τάζω πῶς εἶναι νέος ἐπιμελής καί φιλότιμος.

10. (051)

Τριπολιτζά. Πρός τόν εὐγενέστατον Κύριον Μπάρμπογλου

1814 Ἀπριλίου 26 Πάτρα

Μέ τόν ἐδικόν σας Ἀναγνώστην ἐν ὀλιγολογίᾳ σᾶς ἔγραφον, μετά ταῦτα ἔλαβα τό εἰς 17 Ἀπριλίου γεγραμμένον σας. Εἶδον τά ὅσα μοῦ γράφετε διά τό μπενάτ καρέ, ὅταν εἴμεθα εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τό ἐπήραμε οἱ τρεῖς, Μουσταφᾶ μπέης, γαστουνιώτης, Μουσταφᾶ μπέης, ἀναπλιώτης, καί ἐγώ καί τό εἶχε κάμει ταχούτι ὁ σαράφης³⁵⁸ τοῦ Μουσταφάμπεη γαστουνιώτη, ἐφέτος, χωρίς νά ἐρωτήσῃ κανένα ἄλλον ὁ γαστουνιώτης ἔγραψε πάλιν τοῦ σαράφη του καί τοῦ ἐπῆρε τό τεμεσουόκι³⁵⁹ του διά τούς 1.229 καί τοῦ τό ἔστειλε καί ἐκεῖνος τό ἔστειλε τοῦ Μουσταφάμπεη γράφοντάς του νά τό δώσῃ ἐμένα νά τό κάμω ταχσίλη³⁶⁰ συντροφικόν, καθὼς τό ἐξανάχαμε. Ἡμεῖς λοιπόν τό ἐστείλαμε αὐτοῦ τοῦ αὐθέντου μας καί ἐπιθυμοῦμε νά τό κρατήσῃ τό ὕψος³⁶¹ του, μόνον ἀκόμη δέν ἀπεκρίθηκε τοῦ Μουσταφάμπεη διά αὐτόν τον μαδέ. Ἀπό τό περσινόν μᾶς λείπουν 237 γρόσια ἀπό τό κεφάλι καί χωριστά ὅσα διάφορα ἔχομεν πληρωμένα καί ἄν τό στείλῃ ὀπίσω θέλῃ τό κάμω τασίλι διά λογαριασμόν τοῦ Μουσταφάμπεη γαστουνιώτη, χωρίς νά ἀνακατωθῇ κανένας ἄλλος, ὅτι ἔτζι τοῦ ἔγραψα εἰς τό Σαλωνίκι. Μέσα εἰς τό γράμμα ὅπου σᾶς ἔστειλον μέ τόν Ἀναγνώστην σᾶς εἶχα καί τό ἀποδεικτικόν διά τās 6.000 γρόσια μερίδιο δογάνας³⁶², ἄμποτε καθὼς γράφετε καί ὅ,τι ἔχετε νά κάμετε νά διπλαῖζουν καί νά τριπλαῖζουν τά κέρδη. Διά τό μερίδιον δογάνας ἔγινε μοιρασμός τοῦ μηνός Μαρτίου καί ἔπесαν πρὸς γρόσια 129, 10 εἰς κάθε χιλιάδαν, ὅθεν θέλῃ μέ χρεώσης μέ γρόσια 775,20, καθὼς θέλῃ μέ πιστώσης διά τά γρόσια 300 τοῦ κύρ παπᾶ Ἀγγελακόπουλου. Ὁ χαζινές³⁶³ μας εὐγῆκε τήν Τετράδην, εἰς τās 22 τρέχοντος, μαζί μέ τούς χαζινέδες Γαστούνης καί ὁ Θεός νά τούς κατευοδώσῃ ὅλους. Διά τόν Ἰουσοῦφ ἐφέντη εἶχαμε γράψῃ τόσον τοῦ ἀδερφοῦ κύρ Ἀναγνώστη καθὼς καί τοῦ Γιαννάκη, καθὼς καί τινός Τζαμπλιάλη ἐφέντη διά νά μᾶς πάρουν τόν μουρασελέ, αὐτός ὅμως δέν ἠθέλησε νά τόν ἐδώσῃ καί ὁ Θεός νά κάμῃ χαϊλίτικον³⁶⁴, ἀκόμη δέν ἐφάνῃ κανένας. Ὁ παλαιός ἐτοιμάζεται νά μισεύσῃ, ἐπειδή ἕως δέκα ἡμέρας ὀρίζει ἀκόμη, σφίξε τούς Μανιάτας νά λάβῃ τά ἄσπρα καί τόν λογαριασμόν σου παρέδωσα εἰς χεῖρας σου. Ἐνα μικρόν γραμματάκι, ὅπου σοῦ εἶχε περικλεισμένο εἰς τά σενέτια³⁶⁵ τοῦ παπᾶ Ἀγγελάκη σας καί σοῦ ἔγραφα διά νά ὠμιλήσῃς

³⁵⁸ Ἀργυραμοιβός, δανειστής χρημάτων (ἀπό το τ. sarraf).

³⁵⁹ Τίτλος ιδιοκτησίας, ἀπόδειξη παραλαβῆς (ἀπό το τ. temessuk).

³⁶⁰ Τασίλι καὶ ταχσίλι = εἰσπραξί (ἀπό το τ. tahsil).

³⁶¹ Προσωνυμία του πασά καὶ ἄλλων υψηλόβαθμων Οθωμανῶν αξιωματούχων.

³⁶² Τελωνεῖο (ἀπό το ἰταλ. dogana).

³⁶³ Εὐνοεῖ, μάλλον, τα κέρη.

³⁶⁴ Ἀρκετό, ἱκανό (τ. hayli).

³⁶⁵ Ἀπόδειξη, ομολόγο, γραμματίο (τ. senet).

τοῦ ἄρχοντος δραγουμάνου³⁶⁶ καί ἁγίου οἰκονόμου, διά τῶν Μανιάτων μαδέ δέν μοῦ ἀναφέρεις τελείως ἄν τό ἔλαβες καί γράψε μου. Ταῦτα καί μέ δεύτερον πάλι θέλει σας γράψω.

Λάβετε ὀπίσω καί τήν γραφήν ὅπου ἐστέλνετε τοῦ Ἀναγνώστη. Σᾶς παρακαλῶ τά περικλειόμενα νά σταλοῦν εἰς τά μέρη τους.

Εἰς τοὺς ὁρισμούς σας
Ἀθανάσιος Κανακάρης

Υστερόγραφο

Γράφω τοῦ Ταμπακόπουλλου διά νά ὁμιλήσῃ τῷ Ἀγίῳ οἰκονόμῳ διά λογαριασμόν νά σᾶς τά ἐγχειρίσῃ.

11. (054)

Τήν εὐγένειάν της ἀδερφικῶς ἀσπάζομαι

3 Ἰουλίου 1814

Προχθές, εἰς τās 30 παρελθόντος, ἀπήντησα τόν τατάρην³⁶⁷ μας εἰς Καλάβρυτα καί σοῦ ἔγραψα κάτωθεν τῆς γραφῆς Μιτζόπουλλου, ὅπου μοῦ ἔστελνε τάλλαρα χίλια καί τριῶν χιλιάδων γροσίων ρουμπιέδες³⁶⁸ καί τά ἔβαλα εἰς τό δισάκι τοῦ Ἀνδρέα Τζαμπούση, σπιτονοικοκύρη μου τό ὁποῖον σας ἔγραφα νά τοῦ τό δώσετε καί τά μέν τάλλαρα βαστάξατε ἕως δευτέραν μου ὀρδηνίαν, τοὺς δέ ρουμπιέδες γρόσια 3.000 νά τοὺς δώσετε διά τά μπεσιλίκια³⁶⁹ πέρνοντας καί ὅσα σᾶς δώσῃ ὁ Δημήτριος Γιαννακάκης ὅπου τοῦ παραίτησα μίαν πόλιντζαν³⁷⁰ διά νά μοῦ πωλήσῃ καί μέ εἶπεν ὅτι σᾶς δίδει ἀπό ἐδικά του ὅσο νά συνάξῃ τά τῆς πολίτης. Τώρα μέ τό νά μήν ἐπῆγα ἀκόμη εἰς Πάτρας διά συμβεβηκῶς τι, σᾶς ξαναενθυμίζω τά τότε γραφέντα μου ἀπό Καλάβρυτα. Τήν ὥρα ὅπου ἐμίστευσα ἔτυχε νά εἴσθε πηγαιμένοι εἰς Βυτίνα, παρήγ-γείλλα τῷ κύρ Ἀναγνώστῃ γραμματικῶς διά νά κάνῃ τήν νότα διά τά ὅσα ἐβγαίνουν νά μᾶς δώσουν οἱ Κουτζομαναῖοι καί νά τοὺς γράψῃ νά σᾶς τά στείλουν ὅπου σᾶς χρωστῶ καί παρακαλῶ ὅπου νά τόν συνεργήσετε καί ἡ εὐγενεία σας διά νά τοὺς σφίξῃ νά σᾶς τά φέρουν μίαν ὥρα ἀρχήτερα καί τά ἀπερνᾶτε εἰς λογαριασμούς μου. Ταῦτα καί μένω.

Εἰς τοὺς ὁρισμούς σας
Ἀθανάσιος Κανακάρης

Υστερόγραφο

Εἶχα ἓνα πεζόν σταλμένον ἀπό αὐτοῦ εἰς Πάτρα ὁ ὁποῖος μοῦ ἔφερε ἀποκρίσεις καί δέν τόν ἀπήντησα εἰς τόν δρόμον, ὅθεν ἄν ἦλθε ἀπό αὐτοῦ καί τόν ἔχουν ἀπλήρωτο πληρώσετέ του

³⁶⁶ Κατά λέξη μεταφραστής, ἀλλά καί εκπρόσωπος τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων στην ἐδρα ενός πασά (τ. drogman).

³⁶⁷ Ὁ ταχυδρόμος (τ. tatar).

³⁶⁸ Ἀργυρό οθωμανικό νόμισμα· βλ. Εὐτυχία Λιάτα, *Φλωρία δεκατέσσερα στένουν γρόσια σαργματα. Ἡ κυκλοφορία τῶν νομισμάτων στον ἐλληνικό χώρο, 15^{ος} – 19^{ος} αἰ.*, Κέντρο Νεοελληνικῶν Ερευνῶν/ Εθνικό Ἰδρυμα Ερευνῶν, Αθήνα 1996, σ. 111-113.

³⁶⁹ Οθωμανικό νόμισμα πέντε γροσίων (beşlik).

³⁷⁰ Ἡ συναλλαγματική (ἀπό το ἰταλ. polizza).

καί ὅσα γράμματά μου εἶχαν ρακομεντάρε³⁷¹ διά Κωσταντινούπολιν σᾶς παρακαλῶ νά τά στείλετε. Τοῦ πεζοῦ εἶναι γρόσια 13, ἀγκαλά³⁷² αὐτός ἔπρεπε νά μήν πληρωθεῖ, ὅτι ἐπῆρε τά γράμματα καί κάθησε δύο ἡμέρας καί δέν μέ ἐπρόφθασε εἰς τόν καιρόν τῆς δουλείας (sic) μου.

12. (057)

Τήν εὐγένειάν της ἀδερφικῶς ἀσπάζομαι

Πάτρα 24 Ἰουλίου 1814

Γνωστά σας τά ἐδώ διατρέχοντα, ὅθεν μου δεῖдете συγνώμην ὅπου δέν σᾶς ἀπεκρίθην ἐκτεταμένως εἰς τά ὅσα μοῦ προεγράφετε, τόσο διά ταῖς πόλιτζαις, καθώς καί διά τά φλορία Ζακύνθου, καθώς καί διά τήν παραλαβήν κάλπικων καί ἐξίκικων 16 ρουμπιέδων. Τοῦ γραμματικοῦ ἔστειλα ἕν γράμμα παρά τοῦ Μυσταφάμπεη εἰς τούς Κουτζομανέους, ὅπου τούς γράφει διά νά ἐμβάσουν τά ὅσα χρεωστοῦν ἀπό τά ματλουπάτια³⁷³ κατά τό δευτέρ³⁷⁴ τους ἐστάλθη ἀπό αὐτοῦ, ἐπειδή αὐτοί προτήτερα ἔγραφαν καί ἐρωτοῦσαν τόν Μουσταφάμπεη ἀπό τάς Ντράλας, ὅμως δέν μοῦ τό εἶπε καί ἀλησμόνησε νά τούς γράψῃ. Ἐλεγα λοιπόν τοῦ γραμματικοῦ ὅτι ἀφ' οὗ τά λάβη, νά μετρήσῃ εἰς τήν Πόρταν αὐτοῦ τά ὅσα χρεωστεῖ ὁ καζάς Πάτρας διά λουφέδες³⁷⁵, καί ὅ,τι περισσεύσῃ νά τό δώσῃ τῆς εὐγενείας σας. Σᾶς ἔστειλε καί ὁ Μητζόπουλος, ἄνθρωπός μου, μίαν καμβιάλε³⁷⁶ ἀπό τάλλαρα νά τούς συνάξετε καί σᾶς ἔλεγε ὅπου ἀπ' αὐτά νά πληρώσετε γρόσια 1.000 τοῦ κύρ Νικολῆ Ταμπακόπουλλου ὁμοῦ μέ τό διάφορόν τους ἕως τήν ἡμέραν ὅπου τά δώσετε καί νά μᾶς στείλετε τήν ὁμολογίαν σχισμένην καί περιμένω μέ πρῶτον τήν ἀπόκρισίν σας. Ὁ Γιαννετάκης μοῦ ἔγραφε ὅτι ἦτον ἐξωπίσω διά νά δώσῃ τά ὅσα τοῦ ἐπερίσσευσαν ἀπό σύναξιν πολίτζης τοῦ παραίτησα καί λαμβάνοντάς τα παρακαλῶ νά ἔχω εἶδησιν. Ὁ ἄνθρωπός σας ἦλθε καί δέν ἐστάθη ἐδώ τελείως, μήτε τόν εἶδα. Τά γρόσια 1.500 τοῦ τά ἐμέτρησεν ὁ ἄνθρωπός μου Μητζόπουλος καί ἀπεράσατέ τα. Τά γρόσια 700 ἐδώσατε τοῦ Μουσταφάμπεη, ἀπέρασα, αὐτό ὅμως ἦτον παρ' ὀρντινίαν.

Εἰς τούς ὀρισμούς σας
Ἀθανάσιος Κανακάρης

13. (059)

16 Αὐγούστου 1814 Κερπινή

Τήν εὐγενείαν της ἀδερφικῶς ἀσπαζόμενος προσκυνῶ.

Γνωστά της τά εἰς Πάτραν διατρέξαντα τά ὅποια μέ ἔκαμαν νά ἀναχωρήσω ἕως νά εἶδεν τί χαρεκάτι ἔχει νά λάβῃ αὐτή ἢ ὑπόθεσις καί ἂν ἡ χρεῖα τό καλεῖ νά μισεύσω διά Κωνσταντινούπολιν βιασμένος νά ζητήσω ἀπ' ἐκεῖ τήν ὑπεράσπισιν. Χθές ἔμαθον τήν θείαν δίκην ὅπου ἔπεσεν εἰς τάς κεφαλὰς τῶν πταιστών. Ὅθεν μυστικῶς τρόπῳ σᾶς γράφω τό παρόν

³⁷¹ Συστήνω κάποιον (σπό το ιταλ. recomantare).

³⁷² Ἀν και, παρόλο που.

³⁷³ Ματλούπι = επιθυμία, πίστωση, απαίτηση (ἀπό το τ. matlûp).

³⁷⁴ Το φορολογικό κατάστιχο (τ. defter).

³⁷⁵ Ο μισθός (τ. ulûfe).

³⁷⁶ Ἄλλη ονομασία της συναλλαγματικῆς (ἀπό το ιταλ. cambiale).

μου, διά νά εἰδῶ καί τί ἐπράξατε εἰς τον μεταξύ μας λογαριασμόν, τί ἐλάβετε ἀπό Δημήτριον Γιαννετάκην, καί ἐάν ἐλάβετε τίποτε καί ἀπό τόν Ἀναγνώστην Ζαφειρόπουλον γραμματικόν κοινού. Μέ τόν γαστουνιώτην Μουσταφά μπέιν σᾶς ἔγραφα καί σᾶς ἔλεγον ἂν τοῦ χρειασθοῦν τζίρκα 1.500 νά τοῦ ἐβρεθεῖτε. Παρακαλῶ στείλετε μου μίαν σημείωσιν, πῶς εἴμεθα εἰς τήν λειψοδοσίαν μας καί μήν ἡξεύρει κανένας ὅτι σᾶς γράφω, ἕως νά εἰδῶ τό τέλος αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως καί φανέρωσον μοι καί τί τρέχει εἰς τά αὐτοῦ. Διά τά φλορία μοῦ ἐγράφετε εἶχα γράψει τότε εἰς Ζάκυνθον καί μέ ἀποκρίθηκαν ὅτι εἰς τά 13 καί 14 à 20 ἡμποροῦν νά γίνουν τά βενετικά, εἰδέ ὀλλανδέζικα δέν εὐρίσκονται, καί ἂν εὐρεθοῦν πολλά ὀλίγα πρέπει νά τά μαζώνει ἀπό 3 καί 4 καμβιάλες. Ἄν σᾶς χρειασθοῦν, καθὼς σᾶς προέγραφα, ἔχει ὁ κύρ Ἀλέξιος Στέφανος, τζίρκα³⁷⁷ γρόσια 100.000, καί ἂν ἀγαπᾶτε γράφετε του εἰς Πάτραν ἐδικοῦ μου Ἀναστασίου Μιτζόπουλου ὁποῦ ἐκεῖνον παραίτησα νά ἀνταποκρίνεται εἰς Ζάκυνθο, δέν δέχεται ὁμως ὁ κύρ Ἀλέξιος λιανοπαράδες. Ταῦτα καί ἀσπαζόμενός σας μένω.

Εἰς τοὺς ὁρισμούς σας
Α. Κ.

14. (060)

Κατάστιχο δύο σελίδων για αγορές ακίνητης περιουσίας (χωράφια και διάφορα δέντρα) για τα οποία αναφέρει και τους συνορίτες. Μεταγράφουμε, επιλεκτικά, ορισμένα στοιχεία.

1814 Σεπτεμβρίου α΄

Ἀγορά καί ποζετικόν μαλιζίνι³⁷⁸

2 σπίτια με τόν λινόν καί πολιμιταχμινιά στρέμματα 3, μέσα καί ἔξω μουριές 110, ῥοδιές 4 σικιές 2, κυπαρίσσι 1

Τοῦ Τζάκωνα τό περιβόλη περιτριγυρισμένο με φράχτην στρέμματα 2 καί 3. Ἔχει μουριές 36, λεῦκες 3 καί ἄλλα δενρικούλια.

Τίς Λιούς τό χωράφη στρέμματα 2,3. Ἔχει ἐλίες ρίζες 16, μουριές 10.

Τό Ἀγιανίτικο χωράφη τό μέρος του εἶναι στρέμματα 2 καί 1. Ἔχει δένδρα 2, λεύκες 3, ἀγριοελιές 3 καί οἰκία 1.

Τῆς Ὁρφάνας τό χωράφη στρέμματα 1 καί 3 ἐλίες, μουρές 16 καί μερικές ἀγριοελιές εἰς τήν ἄκρην.

Τό περιβόλη εἰς τά Σκετιά στρέμματα 2. Ἔχει μουριές 40, ἐλίες 2 καί 10 ἀγριοελιές.

1 κομάτι χωράφη ἀπό μπαξέ³⁷⁹.

Μούλκια ἀπό Σοῦλο Σουλειμάν μπέι.

6 κομμάτια χωράφια ἀπό Σταθάκου τά 5 ποτιστικά καί ἓνα ξερικόν.

³⁷⁷ Περίπου (ἀπό το ἰταλ. circa).

³⁷⁸ Περιουσία, κτήμα (τ. mal).

³⁷⁹ Κήπος (τ. bahçe).

Ἀπό τήν Ἀντιλέ τοῦ Ἀλή μπεί εἰς Ῥιβιότισα περιβόλη στρέμματα 2 ½. Ἔχει μουριές ρίζες 25.

Ἀπό τόν Ἀλή Ζαραβίλια περιβόλια κομμάτια 4.

15. (063)

Τριπολιτζά. Πρὸς τόν εὐγενέστατον Κύριον Γεώργιον Μπάρμπογλου

13 Δεκεμβρίου Παλαιά Πάτρα

Μέ τόν πεζόν ἔλαβα τόν πλοῖκον³⁸⁰, εἰς τόν ὁποῖον ἤρρα τήν τιμίαν σας 7 Δεκεμβρίου, ἐχάρην τήν ὑγείαν σας, εἶδον καί τά γραφόμενα, τά ἐξήκηκα ὅπου μοῦ λέτε νά λάβω δέν τά ἤρρα μέσα εἰς τόν πλοῖκον σας, ὅθεν πρέπει νά ἔμειναν αὐτοῦ καί στείλετέ μου τα μετά ταῦτα, τόσον τά ἐξήκηκα ὅσον καί τό κάλπικον μπεσιλήκι. Ἔλαβα καί τήν σχισμένην ῥετζεβούτα³⁸¹ μας. Ὁ ἀπό Κωνσταντινούπολιν Παναγιώτης Γιαννετάκης καί [Ζα...;] μοί γράφουν ὅτι οἱ φίλοι σας τοὺς ἐτράβιξαν πάρα πολλά, ἕως ἑκατόν τριάντα χιλιάδες γρόσια χωρίς ἀκόμη νά τοὺς ἔχη προφτάση κανένα ἀπό τά ἀμμανέτια καί ὅτι τήν πόλιτζα τῶν σαράντα ἕξ χιλιάδων γροσίων τήν ὑπεδέχτηκαν ὑποκάτω τῆς ἐγγυήσεως τῶν δυνάμει μας καί μᾶς παρακαλοῦν νά μὴν τοὺς κάμνομε ὑποκειμένους εἰς μεγάλα βάρη ὅτι ἦσαν καί αὐτοὶ ὑποκείμενοι εἰς πριντζιπάλες καί μετά ταῦτα ὅπου θέλει τοὺς γράψω, θέλει τοὺς εἰπῶ τά ἀναγκαῖα, καθὼς μέ γράφετε. Διὰ ταῖς πόλιτζαις ὅπου σᾶς προέγραφα, ἀκόμη δέν ἐκάμαμε τίποτε καὶ ἐβάσταξα τόν πεζοδρόμον ἐδῶ δυνάμει τρεῖς ἡμέρες, ἴσως μοῦ ἔλθῃ καμμία ἀπόκρισις ἀπὸ Ζάκυνθο καί μέ τό νά μὴν μοῦ ἦλθε ἕως σήμερον ἀποφάσισα καί τόν στέλνω. Ὁ Ρουσέν δέν θέλει νά κάμῃ σκόντο³⁸², ὅθεν τόν ἀφήνω μερικὲς ἡμέρες ὅσον νά (λ. δ.) καί δέν χρειάζεται νά μοῦ ἐμβάσετε ἄσπρα ἐδῶ, διὰ νά μὴν κάθονται ἄνεργα, καί ὅταν τελειώσω ἐγὼ δουλείαν, τότε σᾶς γράφω.

Τά ὅσα ἔχει νά λαμβάνῃ ὁ ἄρχων Δραγουμάνος μετρήσετέ του τα ἐπειδὴ καθὼς μέ γράφει ἔχει χρεῖαν καί διὰ χατήρι του ἅς πληρώσωμεν καί αὐτό τό διάφορον, ἐπειδὴ εἰς τό σεντούκι τοῦ καζᾶ μας δέν καταφθάνει νά περισσεύσῃ παρὰ καί δανειζόμεθα καί πληρώνουμε τά καθημερινὰ ἔξοδα τῶν ἀσκηρλίδων³⁸³ εἰς καστέλι καί τῶν μπουμπασίρηδων³⁸⁴ ὅπου περνοῦν. Μάλιστα τώρα μᾶς ἔσφιξε ὁ μπέης ὅπου αὐτοῦ διὰ νά τοὺς στείλωμεν εἰς ἄσπρα εἰς πόλιτζες, διὰ νέον μουκατά³⁸⁵ καί ὁ Θεὸς νά μᾶς βοηθήσῃ νά συνάξωμεν. Μετά ταῦτα θέλει σᾶς γράψωμεν νά δώσετε καί τοῦ Ἀναγνώστη Γραμματικοῦ. Τό μηνιάτικον τοῦ Νοεμβρίου ἀκόμη δέν τό ἐλάβαμεν. Τώρα πάσχουν βία Καλαβρύτων καί ἡ στάλσις τῶν αὐτῶν διὰ Χίων πάντοτε νά γίνεται μέ διάφορα ἰν κόντρα³⁸⁶, ἐπειδὴ κάθε πεντακόσια μέ ὀρδινάρουν νά τά στέλνω μέ ἄλλο ἰν κόντρο καί ἀπὸ τά χίλια ἐκράτησα δεκαπέντε τώρα διὰ τήν προβιζίων³⁸⁷ μου καί ἔξοδα ταῦτα. Ἔσωθεν σᾶς περικλείω γραφήν ἀπὸ Στάμον ὅπου ἔχει περικλεισμένην

³⁸⁰ Δέμα με γράμματα.

³⁸¹ Απόδειξη εἰσπραξῆς, παραλαβῆς (ἀπὸ το ἰταλ. ricevuta).

³⁸² Ἐκπτώση

³⁸³ Οἱ στρατιῶτες

³⁸⁴ Ἀπεσταλμένος τοῦ σουλτάνου ἢ ἄλλων ἀξιωματοῦχων γιὰ τὴ μεταφορά διαταγῶν, δικαστικὸς κλητῆρας (τ. mübaşir).

³⁸⁵ Ετήσια φορολογικὴ πρόσδοδος ποὺ κάποιος τὴν ἀγοράζει ἀπὸ τὸ κράτος σὲ προκαθορισμένη τιμὴ (τ. mukataa).

³⁸⁶ Εμπόδια (ἰταλ. in contro).

³⁸⁷ Προμήθεια (ἰταλ. provizione).

τήν ὁμολογία τοῦ ψυχογιοῦ σας καί τοῦ ἐμέτρησα γρόσια 461 καί 26, τά ὅποια ἐπέρασα εἰς παρτίδας σας. Ἀποκριθεῖτε μου διά κάθε τι εἰς ὅσα γράμματα σᾶς ἔχω σταλμένα. Ταῦτα καί ἀσπαζόμενός σας μένω.

Εἰς τοὺς ὁρισμούς σας
Ἀθανασίος Κανακάρης

Υστερόγραφο

Τόν κύρ Νικολήν Ταμπακόπουλλον καί κύρ Ἀναγνώστην Παππαλεξόπουλλον ἀσπαζόμενος χαιρετῶ.

Γράφω τῶν Καλαβρυτινῶν νά μοῦ ἔχουν ἐκεῖ τά ἄσπρα ἔτοιμα ὅπου θά τά πληρώσω εἰς ἓνα μέρος καί νά μὴν μοῦ τά στείλουν ἐδῶ.

16. (064)

Τριπολιτζά. Πρὸς τόν Κύριον Γεώργιον Μπάρμπογλου

1814 Δεκεμβρίου 18 Παλαιά Πάτρα

Εἰς τὰς 15 τρέχοντος, μέ Ντελαγμέτη σᾶς ἔγραψα, στέλνωντάς σας καί πεντακόσια τάλαρα κολονάτα³⁸⁸ διά νά τά ἐξαποστείλετε εἰς Χῖον τῶν ἐκεῖσε δημογερόντων. Μετά ταῦτα σᾶς ἐξανάγραφα καί ἕτερόν μου, στείλας αὐτό τῶν ἀρχόντων Καλαβρύ-των διά νά σᾶς τό ἐξαποστειλουν. Ἀπό Ζάκυνθον καίκι δέν ἦλθεν ἀκόμη νά λάβω ἀπόκρισιν. Εἰς τὰς 17, Πέμπτη βράδι, ἔλαβον τό ἀδελφικόν της γεγραμμένον 15 τοῦ αὐτοῦ μέ τόν Σωτήρον, ἐχάρη τήν ὑγείαν της καί εἶδον καί τά γραφόμενα καί ἐπειδή μετά προγεγραμμένα μου σᾶς εἶπον, περιττόν νά ἐπαναλαμβάνω τώρα διά τά ἄσπρα [πού] ἐδόσατε τοῦ ἄρχοντος δραγουμάνου. Πλέον ὅ,τι ἐκάμετε, ἂν τό καλέσι ἡ ὥρα ἅς πληρώσω καί κομάτι διάφορον ἐξ ιδίων μου καί διά τοῦ κύρ Ἀναγνώστη καί κύρ Σωτήρου προσπαθῶ καί αὐτά ἴσως καί τελειώσουν καί τοὺς τά στείλω. Ἔλαβον καί τό χαρτί μέ τοὺς ξυτζικούς ρουμπιέδες καί κάλπικο μπεσικλίκι, ὁμοίως καί τόν ντεσχερέ Τζιμπουχζί Ἑμήνη. Με τόν κόνσολον Ρουσέλ δέν ἤμπορέσαμε νά συμφωνήσουμε τίποτες, μάλιστα μέ τό νά βλέπω ὅπου ἐτοιμάζεται νά φύγη, ἀμφιβάλλω καί χωρίς νά μοῦ δόσει τήν πόλιτζα μέ ἄλλον τζήρον ὅπου νά εὐρίσκεται ἐδῶ δεέν τήν πέρνω, αὐτός καί δέν θέλει νά τήν δόση εἰς τζήρον, ὅθεν περιττόν νά φέρω καί τά ἄσπρα ἀπό Καλάβρυτα ἐδῶ, χωρίς νά τελειώση βεβαίως ἡ δουλιά μας καί δέν ἤξεύρω πλέον πῶς νά τοὺς γράψω. Διά τό ἀλάτι ὅπου σᾶς προέγραφα, διά νά μοῦ τό πάρετε μὴν εἰπῆτε τινός τίποτα ἐπειδή μοῦ γράφει ὁ Μουλά Μέτος ἀπὸ Γαστούνην νά μοῦ τό κάμη ἰλτιζάμι, μά δεν ἐλπίζω νά φτιασθοῦμεν ἐπειδή μοῦ γράφει πολύ περισσότερον ἀπὸ τό πέρνυσι ὅτι τοῦ γράφει ἀπὸ Πόλιν ὁ Χιφβζί Μουσταφά ἐφέντης καί τοῦ στέλνει αὐτά τά ντεμεσούκια. Διά τά βελανίδια Πάτρας ὅπου μοῦ γράφετε, τῆς Πάτρας τά βελανίδια δέν εἶναι τόσον καλά ὥσάν τῆς Μάνης, μ' ὅλον τοῦτο ἂν ἔμπω εἰς τίποτες μερδικό τό πέρνομεν μαζικά, διά τό παρόν μᾶς ἔχουν γρόσια 71 δουμπία³⁸⁹ εἰς τήν χιλιάδα. Λάβε δύο σακούλαις βουλομένες με τάλλαρα τετρακόσια ὀγδοήντα πέντε, νά τά στείλης καί αὐτά μέ δεύτερον ἰνκόντρο τῶν δημογερόντων Χίου, ὁμοῦ μέ τήν ἔσωθεν ὅπου σᾶς περικλείω, καθὼς ἐλπίζω νά ἐστείλετε τά προχθεσινά, ὁμοῦ μέ ἐκείνην ὅπου σᾶς ἔστειλα διά τοὺς ιδίους μέ τόν πλοῖκον γράμμα τοῦ κύρ Ἀναγνώστη παππά Γιαννόπουλλου, ἐπειδή δέν μοῦ σημειοῖ ὁ Γιαννετάκης, μήτε διά τήν

³⁸⁸ Ἐνα ἀπὸ τα ξένα νομίσματα που κυκλοφοροῦσαν στην Οθωμανικὴ Αυτοκρατορία.

³⁸⁹ Χρυσὸ νόμισμα πολλῶν ευρωπαϊκῶν χωρῶν.

παραλα-βήν ταλλάρων σταλθέντων μέ μιστριιοτόπουλον Αναγνώστην Κοκκοράκην, μήτε διά τὰ ὕστερα πεντακόσια καί παρακαλῶ ὅταν λάβετε εἶδησιν σημειώσετέ μου, ὅτι εὐρίσκομαι εἰς ἀδημόνιαν. Περί τοῦ ἄλατος σᾶς ἔγραφα δέν μοῦ ἀναφέρετε τίποτες, ἀγκαλά μετά ταῦτα σᾶς ἔλεγα νά δόσετε ἀπέραςιν ἐπειδή ἀκούσθηκα με τόν Μουλάν Μέτο εἰς Γάστουνην. Μ' ὅλον τοῦτο νά σᾶς ἐνθυμίσω νά μήν ἀλησμονεῖτε τοὺς πούντους ὅπου σᾶς γράφω νά μοῦ ἀποκρίνεσθε, διά τοῦτο σᾶς τό γράφω, ἐπειδή τήν ὕστερην γραφήν μου δέν τήν ἔχετε λαβομένην νά στοχασθῶ πῶς ἐδόσατε ἀπέραςιν καί δέν μοῦ ἐγράψατε. Ταῦτα καί ἀδερφικῶς ἀσπαζόμενός σας μένω.

Εἰς τοὺς ὀρισμούς σας
Ἀθανάσιος Κανακάρης

Υστερόγραφο

Προσφέρετε τοὺς ἀδερφικούς μου προσκυνησμούς τῷ ἄρχοντι Δραγομάνῳ καί κύρ Θεοδωράκη Παππᾷ Γιαννόπουλλῳ καί ἔλαβον ὅλα τὰ γράμματα τους ἕως 22 τρέχοντος καί μέ δεύτερον θέλει τοὺς ἀποκριθῶ. Τά βελανίδια ἐπωλήθηκαν πρὸς γρόσια 71. Εἰς τὰς 20 τοῦ Φεβρουαρίου θά λάβομεν τὰ μετρητά. Δέν ἠθέλησα νά ἔμπω εἰς ἰντερέσια ἐπειδή μοῦ ἐφάνηκαν ἀκριβὰ.

17. (068)

Τριπολιτζά. Πρὸς τόν εὐγενέστατον Κύριον Γεώργιον Μπάρμπογλου

1815 Ἰανουαρίου 6 Παλαιά Πάτρα

Εἰς τὰς 3 τρέχοντος, ἔγραφον τῷ ἄρχοντι Δραγομάνῳ καί μέσα εἰς τό γράμμα του περιέκλεια ἓν ἐδικόν σας, εἰς τό ὅποιον εἶχα περικλεισμένο καί γράμμα τοῦ κύρ Νικολή Ταμπακόπουλου διά νά τοῦ τό δόσετε, ἢ νά τοῦ τό στείλετε εἰς Βυτίαν. Τό πλοῖκον αὐτοῦ εἰς ἄλλη τῷ ἄρχοντι Δραγομάνῳ μέ τόν νέον Μεϊμέτ τατάρι τοῦ Μουσταφάμπεϊ, τοῦ ὁποίου περέδοσα καί ἓνα ἀμενετάκι, διά νά σᾶς τό ἐγχειρίση, νά τό δόσετε ἢ νά τό στείλετε τοῦ κύρ Νικόλαου Ταμπακόπουλου, προσμένω ἀποκριτικόν διά τήν περιλαβήν του. Ἀπό μερίδια δουάνας, καθὼς σᾶς προέγραφα εἰς τὰς 2 Δεκεμβρίου, ἐσύναξα διά ἕξ μερίδιά σας, τό μηνιαῖον Σεπτεμβρίου καί Ὀκτωβρίου γρόσια 1.190,16 καί χθές εἰς τὰς 5 Ἰανουαρίου τοῦ 1815 ἐσύναξα διά τό μηνιαῖον Νοεμβρίου 1256,16 καί τώρα ἀπεράσοντας αἱ ἐορταί, ἀρχίζουν νά κάμουν τήν σύναξιν τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, καί ἔπειτα νά κάμουν τήν διαμοίρασιν, ὀλίγα ὅμως εἶναι τοῦ Δεκεμβρίου, ἐπειδή ἀπό ταῖς φουρτούναις δέν ἔπесαν μήτε παστουμέτο³⁹⁰ μήτε πρᾶγμα. Ὁ κόνσολος Ἑγκλέζος χρεωστάει ὑπέρ τίς 15 χιλιάδες γρόσια καί δέν θέλει νά πληρόση, προτείνοντας ταρίφες καί ἄλλα τοιαῦτα ὅπου δέν ἔρχεται μήτε ἓνα ὄγδοον τά ἑκατό, ὅπου ζητεῖ νά δόση ὡς χίλια διακόσια γρόσια ὅλα ὅλα, χωρίς κανένα δίκαιον καί χθες τόν ἐκράξαμε εἰς τόν μεχμεκμέ³⁹¹ καί ἔστειλε μετά τόν κατζιλιέρην³⁹² του τήν ταρίφα του καί δέν γράφει μέσα μέ τελειότητα ψιλή σταφίδα τοῦ Μορέως, μόνο γράφει σιαχ ἰζούμ, καί αὐτό θέλει νά τό ἐξηγήσει διά ψιλήν σταφίδα τοῦ Μορέως. Ὅθεν εἴμεθα ἀναγκασμένοι (ἂν δέν

³⁹⁰ Πλοῖο (ἀπό το ἰταλ. bastimento).

³⁹¹ Το τουρκικὸ δικαστήριον, ἱεροδικεῖο (τ. mahkeme).

³⁹² Ο γραμματικὸς, γραμματέας.

μᾶς πληρόση) νά κάμωμε ιλάμι³⁹³ καί μαζάρι³⁹⁴ ἐναντίον του, τόσον εἰς τό ὕψος τοῦ βελιγιουνεάμ μῶρα βαλισί³⁹⁵ ἐφέντη μας, καθώς καί εἰς τό κραταιόν δοβλέτι, ἐπειδή αὐτός καί εἰς Ξυλόκαστρον καί εἰς Ἀκράτα καί εἰς Βοστίτζα, ἐπλήρωσε καί ἐδῶ δέν θέλει νά πληρώση.

Τά βελανίδια καθώς σᾶς προέγραφον τά ἐπουλήσαμε εἰς τά γρόσια 71 καί μεθ' ὀλίγας ἡμέρας ἀρχίζουν νά τά περιλάβουν καί εἰς ταῖς 25 Φεβρουαρίου, ἄν μοῦ ἔμβουν τοῦταις ταῖς ἡμέρες τίποτες ἄσπρα θέλει κρᾶζω τόν Ἀλέξην Ρουμελιότην νά τοῦ τά δῶσω καί νά πάρω πόλιτζα εἰς βάρος σινιόρ Χανέν καί εἰς τήν ὀρδηνεϊάν σας τά γρόσια 2.750 καθώς σᾶς προέγραψα, τά ἐπλήρωσα εὐθύς τῷ Παπᾷ Διαμαντόπουλῳ εἰς τάλλαρα. Παρακαλῶ φανερώσετέ μου ἄν ἐμάθατε τό φθάσιμον εἰς Κωνσταντινούπολιν, τόσον τοῦ ἀμανετίου ὅπου σᾶς ἔστειλα διὰ κύρ Ἀναγνώστην, καθώς καί τῶν ταλάρων πεντακοσίων σᾶς ἐπαρήτησα νά στείλετε εἰς Γιανετάκη, ὡσάν καί τό φθάσιμον Ἀναγνώστη Κοκοράκη μιστρισιτόπουλου, ὅπου εἶχα καί μέ αὐτόν τάλαρα 250 σταλμένα, καθώς καί τήν ἀτζετατζιόν³⁹⁶ συντροφικῶν πόλιτζαν, ὅτι δέν ἔμαθα ἀπό Κωνσταντινούπολιν καί εὐρίσκομαι εἰς ἀδημονίαν καί παρακαλῶ μήν βαρεθῇτε νά μέ γράψετε διὰ ὅλα, καί ὅτι ἄλλαις εἰδήσεις ἔχετε, δόσετε ἢ στείλετε καί τό ἔσοθεν τοῦ κύρ Νικολή Ταμπακόπουλου, ἐρωτήσετε καί τόν ἄρχοντα Δραγουμάνο ἐάν ἔστειλεν ἕνα γράμμα ὅπου τοῦ εἶχα στείλει, διὰ τούς βεκήλιδες, τοῦ ὁποίου ἢ στάλσις μοί ἦτον ἀναγκαῖα. Ταῦτα καί ἀσπαζόμενός σας μένω.

Εἰς τούς ὀρισμούς σας
Ἀθανάσιος Κανακάρης

Υστερόγραφο

Ἐμεινεν ἡ παροῦσα μου ἕως σήμερον Ἰανουαρίου 9 καί ἔλαβον τό ἀδελφικόν σας ὀλιγόστιχον τῶν 2 τρέχοντος ὁμοῦ καί τά τῆς Κωνσταντινουπόλεως γράμματα, τά ἀμανέτια τάλλαρα 250 καί 500 εἶχαν φθάσει εἰς τάς 8 Δεκεμβρίου, καθώς καί τό ἀμανέτι κύρ Ἀναγνώστη εἰς τάς 11 Νοεμβρίου σταλμένον. Ἀπ' ἐδῶ μένει νά μάθω διὰ τάς πόλιτζας ἄν σᾶς ἔγραψαν, τοῦ ἄρχων δραγουμάνου καί κύρ Σωτήρου θέλει ἀποκριθῶ μέ δεύτερον στέλνωντας καί τά γρόσια 2.000 ἢ εἰς μετρητά ἢ εἰς πόλιτζαν διὰ νά τά στείλουν τῶν Μῶρα βεκίληδων.

18. (085)

Τριπολιτζά. Εὐγενέστατε Κύριε Γεώργιε Μπάρμπογλου. 5 Μαΐου 1815 Πάτρα

Χθές βράδῳ ἔλαβα τό πλοῖκον μέ τήν εἰς τάς 2 τρέχοντος τιμίαν σας ὁμοῦ καί τά ἐσώκλειστα κατά τήν γραφήν σας. Δέν ἰξεύρω πῶς δέν σᾶς ἦτον φερμέναι αἱ εἰς τάς 26 καί 28 μέ 29, μέ τόν πλοῖκον Παπαριγόπουλλου ὅπου εἰς χεῖρας Φωτήλα εἶχα στείλει καί ἐλπίζω μέ ταῦτα νά τάς ἐλάβετε. Σᾶς ἔχω καί εἰς τάς 30 καί πρώτη Μαΐου μέ τσαούσην τοῦ Ἀρναοῦν Ζαδέ Μουσταφάγα καί σᾶς ἔγραφα ὅτι γράφω ὅτι εἰς τάς 2 Ἀπριλίου ἐμφανίστηκαν αἱ πόλιτζαῖς μας. Μέ τάς 26 σᾶς ἐσυντρόφευσα γράμμα διὰ Σακουμάνον, μέ τάς 29 γράμμα διὰ μῶρα βεκίληδες καί Ἀποστόλην Ν. Ν. καί υἱούς καί (συντομογραφία δ.) διὰ νά τά στείλετε μέ πρῶτον καί ἀποκριθῇτε μετά τήν παραλαβήν τους. Εἶδα ὅτι σᾶς ἐμέτρησε τα 8:79 ὁ

³⁹³ Ἡ ἀπόφαση τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων.

³⁹⁴ Βλάβη, ζημιά, κακό (ἀπό το τ. mazar).

³⁹⁵ Προσωнуμία του πασά του Μοριά.

³⁹⁶ Αποδοχή, συναίνεση, συγκατάθεση (ἀπό το ιταλ. accettazione).

Γιαννακάκης. Μέ τό εις τάς 28 σᾶς περιέκλεια τήν ἀπόδειξιν ὅπου ἐμετρήθηκαν ἐξ ὀρδινίας μου εις Ζάκυνθο καί τοῦ τό ἐγχειρίζετε. Εἰς τό κριμέζον³⁹⁷ σας δέν ἔγινε τελείως πώλησης ἐπειδή δέν ἐζητοῦνται, μάλιστα καθώς σᾶς προέγραα ἔφερεν καί ἀλίγον τό καράβι ὅπου ἦλθε ἀπό Τούνεζι καί ἐξέπεσε ἡ τιμή του καί πάσχομεν μέ τό καλιότερον. Εἰπέ τῷ κύρ Ν. Ταμπακόπουλλω νά μέ ἀποκριθεῖ εις τά γράμματα πού ἔχω σταλμένα. Τήν βατζίνα ἀκολούθως θέλει σᾶς τήν στείλω, προσπαθών νά πάρω ἀπό τόν πλέον νωπόν πρόσφορον μίασμα.

Ἐγώ εὐρίσκομαι εις τό Τενταρούκι ὅπου ἐμβαρκίζω ὀλίγα κρασιά διά Ταιϊγάν Ῥοκ ἀπ' ἐκεῖνο ὅπου κατεσώσατέ τα διά δοκιμήν καί τά στέλνω μέ τό ἴδιον καράβι ὅπου ὑπάγει ὁ Παλαιῶν Πατρῶν, νά ὑπάγει μαζί εὐχόμενος τό ἴσως πωληθεῖ εις ἐπικερδή τμήν.

Εἰς τόν ὄντά Ἀποστόλου παππᾶ ἔμεινε ντιρετόρος³⁹⁸ κάποιος Μανολάκης Δανέζης, ὁμοῦ μέ τόν υἱόν του καί γαμβρόν του Σπύρον Κωνσταντά. Μένω.

Εἰς τούς ὀρισμούς σας,
Ἀθανάσιος Κανακάρης

Υστερόγραφο

Εἰπέ τούς προσκυνισμούς μου τῷ ἄρχοντι Δραγομάνω καί ἔλαβα με τόν Σακαλάγα τό γράμμα του. Ἄνθρωπος τοῦ μπέη ἀπό ἐδώ μέ τά γράμματα διά τόν μαδέ Σαῖτ Ἀγόπουλλου μέ Ἴσμέτ μπέη.

Ἡ σύναξις Ἀπριλίου δέν γίνεται ἀκόμη εις δέκα ἡμέρας ἐπειδή λείπει καί ὁ Ἰσμαήλ Κεχαγιάς διά ὑποθέσεις του εις Καστέλι.

19. (090)

Τριπολιτζά. Εὐγενέστατε Κύριε Γεώργιε Μπάρμποογλου

5 Ἰουνίου 1815 Πάτρα

Χθές βράδυ βία Καλαβρύτων ἔλαβον δύο τίμιά σου, 26 καί 30 Μαΐου, καί σήμερον ἐπλήρωσα εις τόν Στάμιον Ἀλεξόπουλον γρόσια 162, κατά τήν ὀρδινίαν σου. Σήμερον ἔλαβον καί τό εις τάς 2 τρέχοντος, ὁμοῦ μέ πόλιτζαν, γρόσια 1.000, εις ὀρδινίαν Χουσεῖν ἐφέντη κριτοῦ μας, τά ὅποια ἐπλήρωσα εὐθύς διά νά εἶχαμεν λογαριασμόν καί τοῦ τά ἔκαμα καλά. Διά τό κριμέζον θέλει ἀκολουθήσω καθώς μοῦ γράφετε καί ἐπειδή χθές ἔλαβα τά γράμματα σας θέλει σᾶς τό φέρω (ἐάν ἔλθω), εἰδέ θέλει σᾶς τό στείλω. Ἄν ἤθελε λάβω προτύτερον τό 26 Μαΐου γράμμα σας, ἤθελε σᾶς τό ἔχω σταλμένο. Δέν εὐκαίρησα νά ρωτήσω καί εις τό ἐργαστήριον Μητζόπουλου ἂν ἐπωλήθη καμία μικρή μπαγατέλα³⁹⁹. Ὁ Ὑδριώτης ἔφυγε πρό ἡμερῶν χωρίς νά ἡμπορέσῃ νά πωλήσῃ μ' ὅλον ὅπου τό ἀπεφάσισε εις τά γρόσια 140. Ἦλθε ὁμως προχθές ἓν γαλαξιδιότικον ἀπό Ἰσπανίαν, διά ἡμέρας 12 καί ἔφερεν ἀπό αὐτό τό εἶδος καί μερικές ζάχαρες καί πετζία⁴⁰⁰.

Εἰς τάς 3 τρέχοντος ἐσύναξα ἀπό τά 4 μερίδια σας τοῦ Ἀπριλίου μηνός πρὸς γρόσια 464:40/16, πρὸς γρόσια 116:4 τό μερίδιον καί τώρα ἄρχισα νά θεωρῶ καί τόν λογαριασμόν

³⁹⁷ Φυτική ουσία που ἔδινε ωραία κόκκινη βαφή (τ. kirmuzi).

³⁹⁸ Διευθυντής, υπεύθυνος (ἀπό το ἰταλ. direttore).

³⁹⁹ Πράγμα χωρίς ιδιαίτερη ἀξία, μικροπράγματα (ἀπό το ἰταλ. bagattella).

⁴⁰⁰ Δέρματα

συνάξων Μαΐου καί ἀφ' οὗ θεωρηθεῖ νά γένη ἡ διαμοίρασις. Ὅτι συνάξω πάλι θέλει τό ἀπεράσω, καθὼς καί ὅταν συναχθούν τά ὅσα μᾶς χρεωστεῖ ἀπό παλαιάν ὁ Στράνης ὁποῦ, καθὼς σᾶς προέγραφα ἦλθε προσταγή νά πληρώσῃ καί ἐνετάραμεν, μόνον πῶς δέν εἶχε μετρητά καί μένει νά τά λάβωμεν, δέν χάνονται ὁμως.

Σήμερον ἔλαβα γράμμα ἀπό ἓνα φίλον ἀπό Κωνσταντινούπολιν 27 Μαΐου γεγραμ-μένο, ἀπό Γιαννετάκη, ὅμως δέν ἔλαβα μ' ὅλον ὁποῦ τό ἐζήτησε ὁ ἐλθών, ὅμως τό εἶπεν πῶς τοῦ τά στέλνει καί δέν τοῦ τά ἔστειλε καί αὐτός ἐμίσεισε.

Ἐρώτησα εἰς τό ἐργαστήρι καί κριμέζον δέν ἐπωλήθη δράμι, ὅθεν θέλει ἀκολουθήσω την ὀρδινίαν σας. Ταῦτα ἀσπαζόμενός σας μένω.

Εἰς τοὺς ὀρισμούς σας,
Ἀθανάσιος Κανακάρης

Υστερόγραφο

Ἐπέρασά προσέτι εἰς τήν παρτίδα γρόσια 340:40/37 διά μέρος ὁποῦ μᾶς ἔδωσε σήμερον μετρητά ὁ ἀνεψίος Στράνη, ἀπό τά ὅσα μᾶς χρωστᾶ καί εἰς εἶδησιν της ὅτι ἦλθεν ἡ σύναξις μπεκαγιέ⁴⁰¹ παλαιᾶς δογάνας ἀπό Στράνη τό μερίδιον γρόσια 56:40/32 καί εἰς μερίδιον σας 6. Τόσα ἦλθον.

20. (094)

28 Ἰουνίου 1815, Πάτρα

Εὐγενέστατε κύριε Γεώργιε Μπάρμπογλου

4 ἀδερφικά της ἐν ταυτῷ ἔλαβον, τό καθολικόν τῶν 16 λήγοντος καί 20, 21, 23, ὁμοῦ μέ τάς πόλιτζας αἱ ὁποῖαι ὑπεδέχθησαν καί πληρωθήσονται σήμερον τά γρόσια 2.450 καί γρόσια 400, ὁποῦ διόρησα τόν κύρ Ν. Ταμπακόπουλλον νά σᾶς μετρήσῃ, ἔγιναν ὅλα γρόσια 2.850· μένουν ρέστος (sic) διά νά γεμίσει ἡ ποσότης γρόσια 109,26. Ὅθεν ἐάν δέν μοῦ ἔχῃς τραβηγμένα ἕως νά λάβῃς τήν παροῦσαν μου μὴν μοῦ τραβίξεις ἄλλα, ἐπειδὴ μοῦ ἔτυχε κατ' αὐτάς μία ὑπόθεσις καί ἐξεπαράδισα, δέν μοῦ ἔμεινεν γρόσι εἰς τήν κάσαν μου καί ἀκολουθῶς πάλι ἐγὼ θέλει σᾶς ἐμβάσω. Ἡ διαμοίρασις σήμερον γίνεται καί θέλει ἔλθῃ γρόσια 170 ἢ 176 τό μερίδιον, ἀκόμα δέν ἐθεωρήθη τελειωμένη, ἀπόψε ὁμως δοθήσονται. Μέ τό νά ἦλθαν κατ' αὐτάς δύο τρία караβάκια, ἐν ἀπό Μάλταν καί δύο ἀπό Βενετίαν καί ἀπό Τριέστι θέλει ὑπάγει καλά καί ὁ Ἰούνιος. Εἶθε καί στό μέλλον νά γλυτώσωμεν ἀπό τά ἐνδεχόμενα τοῦ θανατικοῦ Μωθώνης καί τότε καλά πηγαίνωμεν καί ἐφέτος. Ἡμεῖς ὅσο τό δυνατόν ἐδῶ μεταχειριζόμεθα προφυλάξεις καί ἡ θεία πρόνοια ἄς εὐδοκήσῃ ἀγαθά, μή συνεριζομένη τάς ἀμαρτίας μας. Με δεύτερον θέλει σᾶς γράψω πλατύτερον καί ἐν βίᾳ μένω.

Εἰς τοὺς ὀρισμούς σας,
Ἀθανάσιος Κανακάρης

Υστερόγραφο

Τό γράμμα Παππαρηγόπουλλου ἐλπίζω νά τό ἔχετε λαβωμένον ἐπειδὴ ὁ Χετέμ ἐφέντης μοῦ ἔγραφε ὅτι σᾶς τό ἔστειλε εὐθύς, μέ ἓναν πεζόν ὁποῦ εἶχε στείλει ὁ ἄρχων δραγομάνος διά τοῦ Κρίτζου μαδέ. Εἰς τάς 26 σᾶς ἔγραφα περικλείοντάς σας καί γράμμα εἰς τόν Παλλαδά

⁴⁰¹ Το υπόλοιπο, τα καθυστερούμενα χρήματα (τ. bakiye).

καί Παρθενόπουλλον καί περιέκλεια τό γράμμα σας εἰς τοῦ ἄρχων δραγουμάνου. Τό ἔσωθεν ἄν εἶναι μισευμένος ὁ κύρ Νοταρᾶς παρακαλῶ νά τό στείλετε εἰς Τρίκαλα ἢ Κόρινθο.

21. (096)

Τριπολιτζά. Εὐγενέστατε κύριε Γεώργιε Μπάρμπογλου

10 Ἰουλίου 1816 Πάτρα

Εἰς τάς 7 τρέχοντος μέ τόν τατάρην μας σᾶς ἔγραφα περικλείοντάς σας καί ἕν ντεμεσίκι ἑνός παιδιοῦ διά γρόσια 50 νά σᾶς πληρώσει ὁ κύρ Παπάζογλους, νῦν δέ ἀπαντῶ δύο ζητήματα σας, 5 καί 8 τρέχοντος. Τό περικεκλεισμένον διά τούς εἰς Γαστούνην ἀγάδες ἐξαπέστειλα εὐθύς με σουρντζήν⁴⁰² ὅπου μοῦ εἶχεν ἐσταλμένον ὁ Φειζούν ἀγᾶς διά κάτι ψώνια. Εἶδα τούς χαβαλέδες, ὅμως ἀδελφέ, καθὼς σοῦ περιέγραφα, ἡ σύναξις ἀσπρῶν ἐδῶ πολλά δύσκολη καί ἐπειδή μᾶς ἔσφιγκαν ἀπό αὐτοῦ οἱ ἄρχοντες διά τά γρόσια 2.000 τοῦ κύρ Γ. Ἰωάννου διά τούς βεκίληδες, ἐγράψαμεν κάτω εἰς Κουτζούκ Μάνην νά τά ἐμβάσουν αὐτοῦ. Ἔδωσα καί μίαν πόλιντζαν τοῦ ἀνθρώπου μου Ἀντώνη Κρητικοῦ, ὅπου περάσοντας ἀπό σᾶς ὁ ἄρχων δραγομάνος χρεωστᾶ τό εἰκιντζί ταξίτι διά τό ἰλιτζάμι⁴⁰³ Κουτζούκ Μάνης. Λοιπὸν ἤμποροῦσε νά τά κλείσει ἐκεῖ διά νά εὐκολύνει ἡ ὑπόθεσις, καί ἂν δυνατόν ἔτζι ἅς γένει ὅπου εὐκολύνει, καί ἅς γράψει τοῦ μπεῖ παρακαλώντας τον, ὅπου μέ τό νά ἔχω νά λάβω ἀπό τά μετλουπάτια Πόρτας, κρατήσετε τά ἡ ἐνδοξότης σας αὐτοῦ καί κλεῖστα μου εἰς τό ἰλιτζάμι Κουτζούκ Μάνης καί ἔτζι τά ἐκοπαρδίζετε⁴⁰⁴ ὅλα εὐθύς.

Παρακαλῶ τό ἔσωθεν διά Κωνσταντινούπολιν νά σταλθῇ ταχέως καί ἀσφαλῶς μέ πρῶτον τατάρην ἐπειδὴ ἔχω πόλιτζας μέσα ὅπου ἐμβάζω εἰς τούς Π. Π. υἱούς καί Ζαν. ὅπου τούς ἐχρωστοῦσα διά νά γλυτώσω ἀπό τό μπόρτζι μου νά μὴν μέ τρώγει τό διάφορον, καθὼς σᾶς ὑπερευχαριστῶ καί διά τήν στάλσιν τοῦ ἐτέρου πλοίκου. Τά χθεσινὰ γράμματά μου τά ἔστειλεν ὁ κύρ Ἀνδρέας μέ πεζόν, ὅθεν σᾶς παρακαλῶ νά μὴν τούς γράφετε νά μοῦ τά στέλνουν μέ πεζόν ὅτι εἶναι κρίμα νά ἐξοδεύω ἔτι ἐπτὰ γρόσια ἀνωφελῶς, καί ἂν τά λαμβάνω καί δύο ἡμέρας ὕστερον δέν βλάπτει, σουρν-τζίδες δέν ἀπολείπουν, τόσον ἀπό αὐτοῦ διά Καλάβρυτα καθὼς καί ἀπό ἐκεῖ διά ἐδῶ. Ὅταν τά δεῖδει ὁ σταλτής μέ ἐπιμέλειαν τῶν σουρντζίδων τά φέρνουν. Ἄν ἦτον γράμματα ὅπου νά ἔχουν δουλείαν μανέ ντεῖλ, ὅμως αὐτά εἶναι γράμματα ἀπλῶς ὅπου ἔχουν ἀποκρίσεις γραμμάτων ὅπου ἔστειλα.

Πάσχω ἂν δυνατόν νά συνάξω τίποτες ἄσπρα καί τότε τά δεῖδω τοῦ Λοδοβίκου Στράνη καί Ἀναστάση Χαμεμουντζή καί πέρνω πόλιτζαν ἀπό αὐτούς νά σᾶς τά πληρώσει ὁ Μουσταφάγας, ἐάν ἐγίνετο ὅμως ὡς ἄνω σᾶς γράφω, ἦτον εὐκολότερον. Τό ρέστος ἀπό γρόσια 2.810 ὅπου ἔλαβον ἀπό Φεμή μπεῖ ἀκόμα δέν τό ἔλαβα καί τό τεμεσούκι του στέκεται εἰς χεῖρας μου. Στοχαστῆτε μέ τέτοιους ἀνθρώπους ἂν εἶναι δυνατόν νά κάμη δουλεία τινάς; Μὴ γράψης ὅμως τίποτα μῆτε τῶν Ἀρναουτογλέων. Μὴν λέγεις ὅτι ἤμποροῦν νά τούς γράψουν καί δέν θέλω διά μικρές δουλείες νά συγχίζομαι μέ αὐτούς καί ὅποτε ἤμπορέσουν τά λαμβάνω. Τήν γραφήν Μουσταφά μπεῖ διά Μπεῖκον θέλει σᾶς τήν στείλω, νά μέ συγχωρέσεις ὅπου δέν σοῦ τήν ἔστειλα εὐθύς, ὅτι εὐρίσκομαι εἰς περισπασμούς. Καί αὐτόν

⁴⁰² Το ὀρθό εἶναι σουρουτζής = αγωγάτης (ἀπὸ το ἰταλ. sürücü).

⁴⁰³ Ἡ ἐνοικίαση τῶν φόρων (τ. iltizam).

⁴⁰⁴ Τὰ στέλνετε

πάλι θέλει νά τόν εὔρω εἰς εὐκαιρίαν, ἐπειδή τώρα εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ ταρπχανέ ἐμίνι⁴⁰⁵ ἐδῶ καί ἡ σύναξις Ἰουνίου μετά βίας νά φτάσει τά γρόσια 100 τό μερίδιον καί τώρα πηγαίνουν συνάζοντας καί ἐντός ὀλίγου θέλει γένει ἡ διαμοίρασις καί θέλει σᾶς εἰδοποιήσω τό συμβεβηκός μου. Ἰδού σᾶς περικλείω καί ἡ γαζέτα⁴⁰⁶ Κορφῶν⁴⁰⁷ διά περιέργειαν. Παρακαλῶ νά ἔχω μέ πρῶτον ἀπόκριτικόν σας διά τήν παραλαβήν τοῦ παρόντος μου καί ὅταν γένει ἡ στάσις τοῦ ἐσωκλειομένου πλοίκου μου ὁμοίως ἐπειδή μοῦ ἀναγκαιεῖ καί παρακαλῶ ἐπιμεληθῆτε τήν στάλσιν του. Ταῦτα καί ἀσπαζόμενος σας μένω.

Εἰς τοὺς ὁρισμούς σας
Ἀθανάσιος Κανακάρης

Υστερόγραφο

Με τόν τατάρην μας ἔστειλα 2 κουτιά ταμβάκον τοῦ ἄρχοντος δραγουμάνου καί 2 τοῦ κεχιάμπεϊ καί 1 τῆς εὐγενείας σου περσινόν. Γράψε μου ἂν σοῦ ἀρέσει νά σοῦ στείλω μερικόν ἀκόμη.

Ἀδελφέ διά ἐπιχειρήσεις ὅπου μου γράφεις, ὁ Θεός μάρτυρας ὅπου δέν ἔκαμα καμμίαν. Εἶχα σκοπόν νά ἐπιχειρηστῶ εἰς τυριά καί μαλλιά, ὅμως ἐπειδή ἀκολούθησε τό συμβεβηκός τοῦ ἐβγαλσίματος Μποναπάρτε καί τά πράγματα τῆς Εὐρώπης ἀνακατώθηκαν καί ἄρχισαν φόβοι κουρσάρων καί εἰς ῥαγιάδικη παντιέρα Ἀλτζερίνων καί λοιπῶν ὀντζακλίδων παραιτήθηκα. Ὅθεν παρεμπρός, βλέποντας τόν καιρόν ἂν ἀποφασίσω, θέλει σᾶς εἰδοποιήσω καί θέλει σᾶς ἰντερεσσάρω. Στοχάζομαι διά μερικά σύκα Καλαμάτας διά Τριέστι, λοιπόν μέ δεύτερον θέλει σᾶς γράψω.

22. (106)

Τριπολιτζά. Εὐγενέστατε κύριε Γεώργιε Βάρβογλου

29 Σεπτεμβρίου 1815 Πάτρα

Τρία τίμιά σου ἔλαβον, 18, 19, 24. Ἐχάρην τήν ὑγείαν σου, δάν μοῦ ἀναφέρεις περί τοῦ 16 γράμματος μου, ὅπου εἰς γράμμα δραγουμάνου σοῦ περιέκλεια, ἀπό γράμμα ὅμως τοῦ κύρ Ἀνδρέα Ζαΐμη καταλαμβάνω ὅτι τό ἔλαβες, ἐπειδή μοῦ λέγει ὅτι ἔλαβε τό ἐδικόν σου ὅπου εἶχα κλεισμένον μέσα. Διά τό μουσελιμλίκι Μουσταφάγα γρόσια 368,10 διά νά εὐχαριστηθῇ παρακαλῶ δόσετου τα λέγοντας του ὅτι σοῦ ἔγραψα καί διά τοὺς λουφέδες εὐρισκόμεθα εἰς τό τενταρούκι⁴⁰⁸, ἐπειδή ἂν ἤξευρες εἰς τί λαβυρίνθους εὐρισκόμεθα καί πόσο δυσκόλως εἶναι τό ταξίλι τοῦ καζά μας ὅπου δέν ἤμπορῶ νά σοῦ παραστήσω, ὅπου διά παρά εἰς τήν φούρια νά μᾶς βάλουν δυσκόλως κυβερνήτας. Ἐπειδή εἶναι γνωστά σου τά προλεγόμενα καί στοχάσου ὅπου τόσον καιρόν ἔχω ντισμπορσάδα⁴⁰⁹ τόσα ἄσπρα διά χατήρι τοῦ ἄρχοντος δραγουμάνου καί τῆς εὐγενείας σου καί ἀκόμη ἰδού ὅπου δέν σοῦ ἐμβήκα ἀπό Κουτζούκ

⁴⁰⁵ Zarb-hane emini = ο ἐπιστάτης τῆς καλλιέργειας καί τῆς παραγωγῆς τῆς μέντας· βλ. Gustav Bayerle, *Pashas, begs and effendis: a historical dictionary of titles and terms in the Ottoman Empire*, The Isis Press. Κωνσταντινούπολη 1997, σ. 162.

⁴⁰⁶ Εφημερίδα

⁴⁰⁷ Ἡ Κέρκυρα

⁴⁰⁸ Εἰσαφάλιση, προπαρασκευή, προμήθεια (τ. tedarük).

⁴⁰⁹ Αφαιρώ ἀπό τήν κατοχή κάποιου (ἀπό το ἰταλ. dispossare).

Μάνην, ἀκολουθῶς πάσχω νά σοῦ στείλω ἓν γράμμα ἀπό τόν βοεμβοδά⁴¹⁰ μας ἐκεῖ διά νά φέρουν ὅσα ἔχουν μαζωμένα.

Αἱ σταφίδαι ἀπό ἡμέραν εἰς ἡμέραν πηδοῦν κατά τό παρόν ψωνίζοντας εἰς τάς λίρας 65. Μοῦ εἶπαν ὅτι ἀκούεται εἰς τήν συντροφίαν Σωτήρη Χαραλάμπη, δέν ἤξεύρω ὅμως. Οἱ ἀγορασταί διά νά σταθοῦν ποντάλοι, ὅπου τούς σφίγγει ὁ κόσμος, ἔφτασαν νά δανεῖζονται πρὸς 4 ἕως 5% τόν μῆνα. Ἡμεῖς εὐρισκόμεθα εἰς τήν ἐτοιμασίαν διά αὐτοῦ.

Τοῦ Αὐγούστου δέν ἔγινεν ἀκόμη ἡ διαμοίρασις, ἐπειδὴ ἔχωμεν μεραζάδες μέ τούς ζυγίσαντας σταφίδα, ἐπειδὴ δέν ἔχουν ἄσπρα εἰς τό χέρι νά πληρώσουν καί εἶναι Φράγκοι καί δέν ἡμποροῦμεν νά τούς στεναχωρήσομεν, μάλιστα ἐλπίζουν νά τούς ἔλθει ταρίφα καί ἀναβάλουν τόν καιρόν. Γράμματα ἀκολουθῶς θέλει σᾶς στείλω διά Κωνσταντινούπολιν. Εὐχαριστῶ διά ἐκεῖνα ὅπου σᾶς εἶχα καί τά ἐστείλετε, ἄμποτε νά φτάσουν ὀγλίγορα, ἀγκαλά αὔριο μισεύει καί ὁ τατάρης τοῦ Μουσταφά μπεί καί ἓνας ἄλλος ἄνθρωπος του ὅπου τους στέλνει μέ πεσκέσια⁴¹¹. Ταῦτα καί ἀσπαζόμενος σας μένω.

Εἰς τούς ὁρισμούς σας
Ἀθανάσιος Κανακάρης

Υστερόγραφο

Μοῦ κακοφαίνεται διά τόν Κωστάκην ὅπου σᾶς ἐρακομαντάρισα. Αὐτός μοῦ εἶπε διά τέσσαρις πέντε ἡμέραις ὅτι θέλει κάμει αὐτοῦ καί ἐκ τούτου ἐγελάσθηκα, εἰδέ ἂν ἤξευρα ὅτι θέλει καθίσει τόσον καιρόν χωρίς δουλείαν βεβαίως δέν ἤθελε σᾶς γράψω νά λάβετε τέτοιον βάρος, καί παρακαλῶ νά μέ συγχωρήσετε.

23. (110)

Επιστολή Παναγιώτη Κρεββατά (προεστού τῆς Λακωνίας) πρὸς τόν Γεώργιο Βάρβογλη.

1820 Ἀπριλίου 28 Μισθρά

Πρὸς τόν εὐγενέστατον ἄρχοντα κύριον Γεώργιο Μπάρμογλου εὐτυχῶς εἰς Τριπολιτζάν.

Ἀδερφέ,

Ὁ ἐπιφέρων τό παρόν μου εἶναι ἐδικός μου ἄνθρωπος πιστός, καί ἡμπορεῖτε νά τοῦ δώσετε κάθε γράμμα διά τό ἐμπόριον εἰς τό ὅποῖον χρέος ἔχομεν νά δεχθῶμεν μέ περισσότερον θάρρος ἀπό τούς γονεῖς καί συγγενεῖς μας, οἱ ὅποιοι τά πάντα ἐθυσίασαν διά τό γενικόν ὄφελος. Ἐδῶ κάμνω καλές προμήθειες καί θά ἔχωμεν καλόν μετάξι καί φαίνεται ἡ ἐνέργεια θά ἀρχίσῃ γρήγορα καί ὁ Θεός νά δώσῃ νά ἔχωμεν γενικόν κέρδος. Ἄν ἔχετε νεότερα ἀπό τό φιλικόν ἐμπορικόν κέντρον διά νά συνακουόμεθα διά ταῖς προμήθειαις μέ ιδιάζετε.

Τῶν κτημάτων σας τά προϊόντα ὑπάγουν ἐφέτος καλά, ὥστε ὅπου κοντά εἰς τήν ἐνέργειάν σας θά προθέσετε καί ὑλικόν μέσα διά τό ἐμπόριον. Γνωρίζετε ὅτι εἰς αὐτό τά μέσα ὠφελούν τήν δραστηριότητα τοῦ ἐμπόρου. Ἄν ἡ χρεία τό καλέσῃ θά σᾶς γράψωμεν νά μᾶς κάμετε προμήθειαν ἀπό σῖτον εἴτε κριθάρι εἴτε ἄλλο τι ἀπό τά προϊόντα σας ὅσα ἐδῶ δέν ἔχομεν ἀρκετά. Καλόν λοιπόν νά γνωρίζωμεν καί τά αὐτοῦ.

⁴¹⁰ Ο βοϊβόδας = κατώτερος Οθωμανός αξιωματούχος, με ποικίλες (αστυνομικές κ. ά.) δραστηριότητες σε κάθε καζά.

⁴¹¹ Δώρα (τ. peşkes).

Τά προσκυνήματά μου εἰς τόν ἄρχοντα θεῖον μας κύρ Σωτήρον, ὁμοίως καί στήν ἀρχόντισάν σας. Τά αὐτά καί ἀπό μέρους εἰς φαμέλιας μου. Ταῦτα καί μένω.

Εἰς τοὺς ὀρισμούς σας πρόθυμος ἀδερφός.

Παναγιώτης Κρεββατάς

Ὅτι ἀκριβές ἀντίγραφον

Ἐν Τριπόλει τῇ 5 Μαΐου 1872

Ὁ δήμαρχος Τριπόλεως

(Τ. Σ.) (Τ. Υ.)

24. (111)

Τριπολιτζά. Εὐγενέστατε κύριε Γεώργιε Μπάρμπογλου

11 Φεβρουαρίου 1816 Μονεμβασιά

Ἀπό Ἀράχοβα μέ μαζοὺς παιζόν⁴¹² σᾶς ἔγραφα, ὁμοίως καί ἀπό Μιστρᾶ ἐν βία σᾶς ἀποκρινόμενοι εἰς τό 7 τρέχοντος τίμιον σας μέ τόν Στεφανή, καί διά τήν λαβήν τῶν γροσίων 1.500. Ἀπό Ἀράχοβα σᾶς ἔστειλνα τό κλειδάκι τοῦ γιαμπουρλούκ κεπεσί⁴¹³ μου καί σᾶς ἔλεγα ὅπου νά ἐβγάλετε ὅσα τούρκικα χαρτία εἶναι μέσα καί τά ἐπίλοιπα μέ τό γιαμπουρλούκ κεσεσί μου νά μοῦ τά στείλετε. Ὅμοίως νά ἐγνοιασθῇτε καί διά τό καπότι⁴¹⁴ μου ὅπου καθῶς μοῦ εἶπε ὁ Στεφανής Κάτηνος τοῦ ἐδώσατε νά μοῦ τό φέρη, ὅμως δέν τό ἔλαβα. Ἐγνοιασθῇτε παρακαλῶ καί διά τά γκέμια μου ὅπου ἐάν δέν τό ἔδωσεν ὁ Σουρντζής εἰς τό κονάκι⁴¹⁵ τοῦ Ἀντρέα, νά τοῦ τά πάρετε, ἐπειδή μοῦ τά ἐπήρε ἀπό Μιστρᾶ καί ἔφυγεν χωρίς νά μοῦ δώσει χαμπάρι.

Χθές βράδι ἤλθαμεν ἐδῶ εἰς Μενεξέ, ἐδιαβάστη τό μπουγιουρτί⁴¹⁶ καί μέ ἐπῆρεν ὁ ντζιντάρης⁴¹⁷ εἰς τό κάστρον. Κατά τήν ὑψηλὴν προσταγὴν, ἐξέταξε αὐτοῦ ποῖον ἔχει ὁ ντζιντάρης εἰς περισσοτέραν ὑπόληψιν νά τοῦ γράψῃ ἓνα γράμμα. Μοῦ λέγουν ὅτι νά ἔχη φίλον τόν Μουχτή, ἀδερφόν τοῦ Χουσεῖν ἐφέντη, διά τόν ὅποιον ἤλθα ἐδῶ, ὅθεν ζήτησέ του ἓνα γράμμα εἰς αὐτόν. Τόν ντζιντάρη τόν λέγουν Ἡμπραήμ ἀγά, Χαντζί Ἡμπραήμ Ὁγλού. Καθῶς σοῦ ἔγραφα ἀπό Μιστρά μεσιτεύσατε αὐτοῦ εἰς τόν Μουσταφάγα καί μπεῖδες, ἴσως ἐγένετο ἡ ἐλευθερίαν μου, καί ἂν ἐξοδεύσετε καί τίποτε εἶμαι ἔτοιμος νά ἀποκριθῶ. Τά ὅσα γράφει τό μπουγιουρτί εἶναι ὅλα σχεδόν ἐφτιράδες⁴¹⁸, δέν ἰξεύρω διά τόσην ὀργήν, μανέ νεῖλ, αὐτό ἀπολαύσαμεν ἀπό τήν προμηθειάν ὅπου ἐδείξαμεν εἰς τήν δούλευσιν τοῦ Χατζή Ὁμέρ ἀγά. Τόν Στεφανή τόν στέλνω μαζοὺς διά νά ὑπάγῃ εἰς Πάτρα καί πάλιν νά ἔλθῃ. Μή λείπεις νά μοῦ γράφῃς συχνά στέλνοντας τά γράμματα εἰς τόν κύρ Κρεβατά, ὅτι εἰς τέτοιες ὥρες χρειάζεται ἡ προθυμία καί ἐπιμέλεια τῶν φίλων. Ἔμαθον ἀπό τόν Στεφανή καί τό συμβεβηκός τοῦ μακαρίτη Γιάννη, καθῶς τό ἐσυμπεράναμεν ὅταν εἴμεθα εἰς τόν ὄντά τοῦ δραγομάνου. Σέ παρακαλῶ γράψῃ μου καταλεπτῶς πόθεν ἐπήγασε καί εἰς τί τρέχει ἡ ὑπόθεσις τῶν παιδίων του, ὅτι ἤκουσα τάχα ὅτι νά φέρουν καί τοὺς βεκίληδες κάτω, καί ὅτι ἡ Ἀσημάκης Ζαίμης νά ἐχώρισεν, τά ὅποια ἀμφιβάλλω, ὅμως πάλι δεέν ἰξεύρω. Εἴκοσι

⁴¹² Εἰδικά ἀπεσταλμένος πεζοδρόμος, ταχυδρόμος (τ. mahsus).

⁴¹³ Κάπα για τη βροχή (τ. yuğmurluk kapesi).

⁴¹⁴ Εἶδος πανωφορίου με μανίκια ἀπὸ χοντρό ὕφασμα, καπότα.

⁴¹⁵ Σπήτι, ἀρχοντικό (τ. konak).

⁴¹⁶ Διαταγή τοῦ σουλτάνου ἢ ἐνός πασά (τ. buyuruldu).

⁴¹⁷ Στρατιωτικός αξιωματοῦχος, ἐνός διοικητῆς κάτρου.

⁴¹⁸ Συκοφαντίες, διαβολές (τ. iftira).

ντούπιες ἔχω εἰς τό ἑμάνετι ὅπου ἄφισεν ὁ Στεφανῆς τάς ὁποίας πάρτας καί πέρασέτες εἰς τήν παρτίδα μου, καί ἄν σοῦ στείλῃ ὁ Μπενιζέλος καί ἄλλας ἀκολουθεῖς τό ὅμοιον. Ἐγώ εἶμαι καί κουρασμένος ἀπό τόν δρόμον καί δέν ἤμπορῶ νά γράφω παραπολύ. Τά ἔσωθεν δόσετα καί στείλετα, μέ τόν κύρ Ἀχμέτ ἀγά μήν λείψῃς νά ὁμιλῇς καί συμβούλευε τον. Ἐλπίζω νά ἔστειλεις εὐθύς τό γράμμα ὅπως σοῦ ἔστειλνα ἀπό Ἀράχοβα ἀπό τό σπῆτι μου, καθὼς καί ὅσα γράμματα στέλνω σέ παρακαλῶ νά λαμβάνῃς ἐπιμέλειαν νά πηγαίνουν ὀγλήγορα. Ταῦτα καί ἀσπαζό-μενός σας μένω.

Εἰς τοὺς ὀρισμούς σας
Ἀθανάσιος Κανακάρης

Υστερόγραφο

Εἰπέ παρακαλῶ καί τοῦ κουρτζί μπασί τοὺς ἀδερφικούς προσκυνημούς μου. Ὅμοίως καί τοῦ signor δωτῶρ Κάββα.

Προσπάθησε καί ἀπό τοὺς μπείδες ἢ ἀπό τόν Μουσταφάγα κανένα γράμμα εἰς τοὺς ἐδῶ Μονεμβασίτες. Σοῦ περικλείω γράμματα καί ἀφ' οὗ τά θεωρήσεις βάλε ἀπό ἓνα μπολίνι καί δώσετα. Πῶς εἶσαι φίλος μου τό ἱξεύρουν ὅλοι καί δέν στοχάζομαι νά σακιντήξῃσαι⁴¹⁹.

Τά ὅσα γράμματα σοῦ περικλείω θεώρησετα καί βάλετε τοὺς ἀπό ἓνα μπολίνι⁴²⁰ δόσετα με τόν signor δωτῶρ Κάββα ἤμπορεῖ νά ἐζητηθῇ διὰ (λ. δ.) ἀπό τό χαρέμι καί ἄν μπιτήσῃ⁴²¹ τοῦ δίδωμεν ὅσα εἶναι εὐλογον λέγοντας πῶς εἶμαι συγγενής του.

Σήμερον θά μέ σικώσουν χάπιν⁴²², μόνο προσπάθησε ὅτι ἤμπορέσεις. Δέν ἱξεύρω διατί τόση ὀργή;

25. (113)

Τῷ εὐγενεστάτῳ κύριῳ Γεωργίῳ Μπάρμπογλη εἰς Τριπολιτζά

Τήν εὐγενεΐαν σας προσκυνῶ

Τό ἀπό πρώτης τοῦ τρέχοντος ἀδερφικόν σας, χθές τό βράδι ἔλαβον ὁμοῦ καί τό ἐσώκλειστον τοῦ ἀδερφοῦ. Ἴδον καί ὅσα μέ γράφετε περί τοῦ λογαριασμοῦ σας καί μετὰ τό Πάσχα ἢ ἄσπρα θέλει σᾶς στείλω, ἢ σᾶς γράφω παρακαλώντας σας νά λάβετε ὑπομονήν, ἢ ἄλλον τρόπον κάμωμεν καί παρακαλοῦμε ἄν ἔχετε καί ἑκατό παράδες στό χέρι παρακαλῶ μετρήσετε εἰς τόν Νικόλαον Γιαννετάκην γρόσια χίλια, διὰ μίαν πόλιντζαν ὅπου ἐτράβηξε ὁ πατήρ μου καί τά ἐμοιράσθημεν με τόν κύρ Σωτήρι καί λοιπούς καί τό ἀνάλογόν μου ἔγινε τόσο καί πάρετε ἓνα τεζκερέ ἀπό αὐτόν ὅτι τά ἔλαβε. Σᾶς δίδω πολύ βάρος μά ἡ φιλία καί τό θάρρος μέ παρακινοῦν καί πάλι ὅπως ὀρίζετε τήν ἀπόκρισιν μου. Ἐγχείρισον καί τό τοῦ ἀδερφοῦ. Τόσον καί μένω.

1816 Ἀπριλίου 7 Καλάβρυτα
Εἰς τοὺς ὀρισμούς σας
Ἀνδρέας Ζαήμης

26. (115)

⁴¹⁹ Σακιντίζομαι = προσέχω, αποφεύγω, απέχω (τ. sakinmak).

⁴²⁰ Κάρτα, μικρό δελτίο (ἀπὸ το ἰταλ. bollino).

⁴²¹ Μπιτήζω = τελειώνω, ἐξαντλοῦμαι (τ. bitmek).

⁴²² Φυλακή (τ. hapis).

Τὴν εὐγένειαν σας ἀδερφικῶς ἀσπάζομαι.

Τὸν συμπαθέστατον ἄρχοντα ἀδερφόν κύρ Θεοδωράκη ἀδερφικῶς ἀσπαζόμενος προσκυνῶ.
Προχθές εἰς τὰς 10 τοῦ παρόντος ἀπὸ Τρίκαλα ἐκατέβηκα ἐδῶ εἰς Κόρινθον καὶ χθές διὰ τοῦ Ἄργους ἔλαβα τὸ εὐγενές γράμμα σας σεσημειωμένον εἰς τὴν 31 τοῦ ἀπελθόντος, ἐχάρην καὶ ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ σας ὑγιείᾳ, τὴν ὁποία ὁ πανάγαθος Θεός νά σᾶς χαρίξῃ διαφυλάττοντας ἀνωτέρους παντός ἐναντίου συναντήματος. Ἀδελφέ ὁ αἰφνίδιος ἀναχωρισμός σας ἀπὸ Τριπολιντζᾶς δικαίως ἔπρεπε νά ταράξῃ τὸν ἀδελφόν κύρ Σωτῆρον καὶ τὰ ὅσα σᾶς ἐγράφησαν περὶ τῆς αὐθεντίας σας καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν μοι ἔγιναν γνωστά παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ κύρ Ἀνδρικοῦ καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀφ' οὗ τελειώσετε καλὰ καλὰ τὰς ὑποθέσεις νά βάλλετε εἰς πρᾶξιν τὴν ἀδελφικὴν του συμβουλὴν. Ἐγὼ εἶμαι ἀδελφός σας εἰλικρινῆς καθὼς μέ ἐγνωρίσατε, καὶ ἡ γνώμη μου ἡ ἀδελφικὴ εἶναι ὅτι νά δώσετε ἀπέρασιν τῶν πραγμάτων, ὅτι ὡς τὸ οἶδατε καὶ τὸ ἐγνωρίσατε τέλος καλὸν δέν ἔχει καὶ ὁ καιρός δέν τὸ συγχωρεῖ. Ἐγὼ πολλάκις ὠμίλησα μέ τὸν ἀδελφόν κύρ Σωτῆρον καὶ τὴν ἀληθείαν με πικρώματα δάκρυα μου ἔλεγεν ὅτι τὴν εὐγενείαν σου εἶχε ὡς ἀδελφόν καὶ παιδί καὶ ποτέ δέν ἐλπίζει κανένα ἀπευκτέον ἀπὸ τῆς εὐγενείας σου. Μάλιστα καὶ ἐγὼ τὸν ἐβεβαίωσα καὶ κάνετε πολλά καλὰ με γράμμα σας νά τὸν ἡσυχάσετε. Οἶδα νά μοι ζητᾶτε συμπάθιον ὅπου δέν μοι ἐμβάσατε τὸ χρονικὸν ἰντερέσιον καὶ μέ ἐλυπήσατε, ὥστε τοσοῦτον χρόνον μεθ' ἡμῶν καὶ οὐκ ἐγνωκάς με Φίλιππε; Ὅθεν ὁπότε ὀρίζετε με τὸ κομοδόν⁴²³ σας μοι τὸ ἐμβάζετε. Παρακαλῶ νά μέ ἀγαπᾶτε καὶ νά μοῦ γράφετε τὴν ἐπιθυμητὴν μοι ἀγαπητὴν ὑγιείαν ὅτι εἶμαι τῆς εὐγενείας σας

1817 Φεβρουαρίου 13 Κόρινθος
Ἀδερφικά εἰς τοὺς ὀρισμούς σας
Σωτήριος Σπ. Νοταρᾶς

Υστερόγραφο

Καγὼ ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς ἀδερφικῶς σᾶς προσκυνῶ.

Ἡ ἀδερφή μου καὶ ὁ ἀδελφός κύρ Ἀνδρικός σᾶς ἀσπάζονται ἀδερφικῶς, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς Τρίκαλα.

27. (116)

Τῷ εὐγενεστάτῳ κυρίῳ κύρ Γεωργίῳ Μπάρμπογλου πανευτυχῶς ἀπὸ Ὑδραν.

Τὴν εὐγενείαν σου κύρ Γεώργη ἀδερφικῶς ἀσπάζομαι.

Προχθές ἔξαφνα ἔμαθα τὸν ἀναχωρισμόν σου ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἐπικράθηκα περισσότερο ἀπὸ ὅτι ἤμουν προτιότερα, πικραμένος διὰ τὰ ἀναμεταξύ μας συμβάντα καὶ βλέπω ὅτι ἡ πίκρα ὅπου ἐλάβατε ἐκ συνεργείας τοῦ μισοκάλου ἑαυτοῦ μου, ὄχι μόνον ἐλιγότευσεν, ἀλλὰ μάλιστα αὐγάτισε. Ἐγὼ καὶ ἐδῶ ὄντας πολλάκις σοῦ ὠμίλησα ὡς συγγενῆς διὰ νά καταπαύσης τὸ πρᾶγμα καὶ νά ἡσυχάσωμεν πλέον, μά ἡ εὐγυνεία σου καὶ τὸ ναί μοῦ ἔλεγες καὶ τὸν ἀφανισμό μου ἐπιθυμεῖς, ὡς βλέπω, χωρὶς νά σοῦ ἔκαμα ποτέ κανένα κακόν ἢ καμμίαν ζημίαν, μά καὶ ἂν σοῦ ἔκαμα, ἐτύχενε ὡς συγγενῆς καὶ ἐδικός μου, καθὼς πολλάκις σέ ἐπαρακάλεσα νά παραβλέψῃς καὶ νά μὴν μέ βασανίσῃς τόσον καιρόν τώρα εἰς τὸ γῆρας μου, ὅτι τὰ παρόμοια ἀδελφέ φέρνουν ἀφανισμόν μεγάλον ἢ στό ἓνα μέρος ἢ στο ἄλλο καὶ

⁴²³ Δεν μπορέσαμε νά βρούμε τὴ σημασίαν αὐτῆς τῆς λέξης.

ἄν ἐγὼ ἀφανιστῶ ἐξ αἰτίας σου ὁ ἴδιος θέλει πικραθῆς διὰ τὸν ἀφανισμόν μου καὶ ἡ εὐγενεία σου ἂν πάθῃς κακόν, περισσότερο θέλει σταθεῖ ἡ λύπη εἰς ἐμένα ὡς συγγενῆς ὅπου εἶμαι, καθὼς μέ ἰξεύρεις. Λοιπὸν ἀδερφέ δι' ἀγάπην Θεοῦ παῦσε πλέον, ἄφησε τὸ πείσμα καὶ κόπιασε ὀπίσω καὶ μέ τὸν ἐρχομόν σου ἐδῶ, ὅλα μέ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ κομοδάρονται⁴²⁴ καὶ ἐμβαίνω εἰς δρόμον ἀπερνῶντος τοῦ καιροῦ, καὶ μὴν θέλῃς νὰ μέ βασανίσης καὶ νὰ μέ πικράνης περισσότερο, φθάνει τόσον ὅπου ἐδοκίμασα, τὸ ὅποῖον δέν τὸ ἔλεγα ἀπὸ τὴν εὐγενείαν σου, μά ἡ φορά τοῦ καιροῦ ἔττι τὸ ἤφερε καὶ ἂν ἦτον κανένας ξένος, πάλιν τόσῃν πίκραν δέν ἤθελε ἔχω. Ὅθεν ἐνθυμίσου τὴν συγγενείαν μας καὶ λείψε πλέον καὶ ὅλα ὁ Θεὸς τὰ διορθῶναι. Τὸ νὰ σοῦ γράψω περισσότερο δέν ἵμπορῶ, ὅτι τὸ χάλι⁴²⁵ μου δέν μοῦ τὸ συγχωρᾷ, τὸ γνωρίζετε καὶ ὁ ἴδιος. Ταῦτα καὶ μένω.

Τριπολιτζά τῇ 14 Ἰανουαρίου 1817
Τῆς εὐγενείας σου πρόθυμος ἀδερφός
Σωτήρος Κουγιάς

28. (123)

Ὑδρα τῇ 13 Ἰανουαρίου 1820

Τριπολιτζά. Εὐγενέστατε κύριε Γεώργιε Μπάρμπογλου

Σᾶς ἐπεύχομαι παρὰ Κυρίου καὶ τὸ εἰς ἔτη πολλά, διὰ τὰς παρελθούσας ὑγείας ὑμῶν, καθὼς καὶ διὰ τὸ νέον ἔτος, διὰ νὰ ἀπεράσετε ἐν ὑγείᾳ καὶ εὐτυχίᾳ. Ἐμαθα μέ δικά σας γράμματα δοσμένα 14 καὶ 20 παύσαντος, συγγαίροντάς σας πρὸ πάντων τὴν καλὴν σας ὑγείαν. Εἶδον τὰ σημειωθέντα σας καὶ σᾶς ἀποκρίνομαι. Βέβαια ἔχετε δίκαιον νὰ ταραχθεῖτε καὶ νὰ λυπηθεῖτε διὰ τὰς στεναχωρίας ὅπου ἐδοκίμασε ὁ πανφιλέστατος υἱὸς κύρ Πᾶνος καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ ἐπρογνώρισα ἀπὸ τὴν πτώση τῶν Κωστάκηδων ὅτι ἤθελε τραβήξουν μαζύτια ἀπὸ τὸν δυστυχὴ Σπανιολάκη, διὰ τοῦτο ἔμβασα τὰ τάληρα 320 καθὼς σᾶς προεῖπον. Εἰς τὸν κύρ Ἀνδριανόν Ἰωαννίδην ἔγραψα τότε τὰ ἀναγκαῖα καὶ τοῦ υἱοῦ σας καὶ τὸ εἰρημένο μετὰ Θεόν, διὰ τοῦτο θέλει δοκιμάσει εἰς τὸ ἐξῆς μικρὴν στεναχωρίαν, ἐπειδὴ τοῦ εἰρημένου Ἰωαννίδου ἐγὼ τὰ ἐμβάζω τὰ ἐμβαδάτια⁴²⁶ του καὶ διὰ τοῦτο δέν θέλει κάμει μικρὸ κουσούρι⁴²⁷ καὶ καταστυγὰ προσμένω τὸ ἴδιο καράβι τοῦ Χατζῆ Μπιβίζη, ὁποῦ ἐπήγηγε ὁ κύρ Ἀναγνώστης Γιουρδῆς ποὺ τὴν ευκαιρίαν του εἶχε τὸν τρόπον δοσμένον διὰ τὸν Ἰωαννίδην καὶ μάλιστα τὸν ἐπαρεκάλεσα διὰ νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ νουθετεῖ τὸν υἱόν σας εἰς τὰ καθήκοντα καὶ θέλει λάβωμεν γράμματα καθὼς καὶ διὰ τὴν εὐγενείαν σας καὶ εὐθύς θέλει σᾶς τὰ πέμψω διὰ νὰ πασχίσετε ὅπου καὶ (λ. δ.) σᾶς λέγω, νὰ μένετε κατὰ πάντα πάσχουσι καὶ εὐθύς ὅπου τύχει ἡ κόντρα διὰ τὰ ἐκεῖσε θέλει γράψω τοῦ Ἰωαννίδου ὅτι ἐάν ὁ Σπανιολάκης δέν ἐπλήρωσε πάντα τὰ περσινὰ τάληρα 320 τοῦ υἱοῦ σας νὰ τὸν δώσῃ αὐτός ἀπὸ τὰ φετινὰ ὅσα τοῦ χρειάζονται διὰ νὰ μὴν δοκιμάσει πλέον μικρὴν στεναχωρίαν. Καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ διὰ ὅλα αὐτὰ μέινετε ἡσυχος, ὅτι δέν θέλει ὁμιλήσω ἀπὸ τὸ κατὰ δύναμιν διὰ τὸ ἐπαραίτητον χρέος καὶ ζῆλον, ὅπου τρέφω εἰς τὸ ὑποκείμενόν σας. Τὸ νὰ εἰπῶ τῶν κυρίων Μπουτοραίων νὰ γράψουν τοῦ Σπανιολάκη ἂν εἶναι ῥέστα εἰς χεῖρας του νὰ τὰ πληρώσῃ τοῦ υἱοῦ σας, δέν ἔχουν

⁴²⁴ Τακτοποιούνται, κουμαντάρονται.

⁴²⁵ Ἡ κατάσταση (τ. hali).

⁴²⁶ Τα χρήματα που οφείλονται σε κάποιον.

⁴²⁷ Ελάττωμα, παράλειψη (τ. kusur).

κοροποδέντρα μαζί του, ὁ καπετάν Μανώλης τοῦ μπάζει ὅποῦ ἔχει ἐν ταξίδιον καί ἂν μείνει ἐδῶ ὁ ἀδερφός του ὁ καπετάν Γιακουμάκης, θέλει τόν παρακαλέσω γιά νά γράψει τά δέοντα, ἐλπίζω ὅμως ὅτι ὄντας μπακατέλα νά τοῦ εἶναι πληρωμένα πρίν τώρα καί ὡς εἴρηται μέ τόν ἐρχομόν τοῦ Βισβίξη θέλει μάθωμεν καί ἀπό τόν κύρ Μιχαήλ Ἰατροῦ τά δέοντα περί τοῦ ξαδερλφοῦ σας. Ἴσως καί σας προσκυνεῖ καί κουσούρι δέν θέλει κάμει. Ὁμοίως καί ἐγώ νά τόν συμβουλευώ χρεῖας τυχούσης. Περί τήν καταδρομήν τοῦ ἁγίου Ἀμυκλῶν ἠκούσαμεν προλαβόντες μόνο ἀπό τά αὐτόθι. Κατ' αὐτάς ἐρέθη λόγος ἀπό τον ἐδῶ ὅτι εἰς τάς 20 παύσαντος ἔφθασε καί ὁ Ἅγιος Ἀκόβου καί εἰς τάς 21 τάχα ἐψηφίσθη Ἀμυκλῶν καί Τριπολιτζᾶς ὁ Παναγιώτης Σέκερης. Δέν μέ γράφεις ποσῶς περί τούτου, εἰμή μόνον περί τῶν ὑποθέσεων του. Ὅταν εἰς τάς 22 παύσαντος ἐπίασα τόν ἐκεῖ υἱόν καί περί τούτου τοῦ τέλους θέλει δώση. Κύριος οἶδε καί ἅς ὄψονται οἱ αἴτιοι ἀφοῦ ἐμεγάλωσαν αὐτήν τήν ὑπόθεσιν, ὑπέρ τό μέτρον. Καί ἐν τοσούτῳ προσκυνώντας σας μένω.

Εἰς τοὺς ὁρισμούς σας
Παναγιώτης Μπεγλόπουλος

29. (127)

Τῷ τιμιότῳ Γεωργίῳ Μάρμπογλου, τῷ ἐκ τῶν προκρίτων τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτζᾶς καί Ἀμυκλῶν, ἡμετέρων κατὰ πνεῦμα υἱόν ἀγαπητόν καί περιπόθητον.

+ Γρηγόριος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καί νέας Ῥώμης

Τιμιότατε κύρ Γεώργιε Μάρμπογλου, ὁ τῆς τῶν προκριτῶν τῆς ἐπαρχίας Τριπόλεως καί Ἀμυκλῶν ἡμέτερε κατὰ πνεῦμα υἱέ ἀγαπητέ καί περιπόθητε. Τήν τιμιότητά σας ἐκ ψυχῆς εὐχόμενοι εὐλογοῦμεν πατρικῶς. Ἐκ τῶν προσταλέντων ἀλλεπαλλήλων εἰς τά αὐτόθι ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν γραμμάτων πεπληροφόρηται καί ἡ τιμιότης σας μετά τήν κανονικὴν ἐξοδὸν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς τοῦ Διονυσίου Ἰωαννίδη (λ. δ.), ἀνεδείχθη νομίμως ἐκκλησιαστικὴ ἐκλογή γνήσιος διάδοχος αὐτῆς ὁ ἥδη Ἱερώτατος Μητροπολίτης Τριπόλεως καί Ἀμυκλῶν, ὑπέρτιμος καί ἑξαρχος Μαντινείας καί πάσης Πελοποννήσου διὰ Ἁγίου Πνεύματος, ἀγαπητός ἡμῶν ἀδερφός καί συνλει-τουργός κύρ Δανιήλ καί δέν ἀμφιβάλλουμε ὅτι καί ἡ τιμιότης της ὡς συμφρωνῶν τήν Ἐκκλησίαν χριστιανικῶς ἀνεδέξατο τήν διάθεσιν (;) εὐχαρίστως τόσον ταπεινότερον, χαροποιηθεῖσα ἢ Ἱερότης του κατὰ τοῖς πάσι γνωστόν εἶναι (λ. δ.) μέλος ἔχει προτερήματα, δι' ὧν ἔχει νά φανῇ καί Θεῷ καί ἀνθρώποις εὐάρεστος νά περιθάλην τό ποῖμνιον φιλοστόργος καί νά ὁδηγήσῃ αὐτό εἰς τάς σωτηριώδεις νομάς τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος. Μέ τό νά ἔλθῃ λοιπόν ἢ Ἱερότης του ἤδη πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς θεόθεν αὐτῷ λαχούσης ἐπαρχίας ταύτης δέν λείπομεν διὰ τῆς παρουσίας πατριαρχικῆς μας ἐπιστολῆς, ἅμα μέν ὑποσχόμενοι ἐκ βαθείας καρδίας τήν τιμιότητα της ἅμα δε καί προτρέποντες αὐτήν πατρικῶς εἰς στό νά ὑποδεχθῇ μετά πάσης εὐλαβείας καί τιμῆς καί δεξιόσεως καί περιποιήσεως τήν Ἱερότητα του, δίδουσα καλόν παράδειγμα καί θεῖον ζῆλον πρὸς τοὺς ἐπαρχιώτας καί φροντίδος καί λειτουργικῆς προαιρέσεως καί προσφέροντες ὅτι τιμιότερον εἰς τάς ἐνδείξεις τῆς πατρικῆς του φιλοστοργίας καί εἰλικρινῶς πρὸς τήν τιμιότητα της νά συντρέχῃ εἰς κάθε ἀνάγκην καί χρεῖαν του καί ἤδη κατὰ πρῶτον εἰς τήν ἀπαλλαγὴν τῶν ἐπιφορτισθέντων αὐτῇ βαρυτάτων χρεῶν καί ἀναμφιβόλως κατὰ τόν τρόπον αὐτόν θέλει συντηρεῖται μία ἀρίστη καί ἐπωφελῆς ἀρμονία ἐνεργουμένων παρ' ἐξετέρου μέρους τῶν καθηκόντων καί θέλει πληροφορηθῶσι ἅπαντες διὰ τῆς πείρας τήν ἐκ τῆς πνευματικῆς περιθάψεως τῆς Ἱερότητός του σωτηριώδην ὠφέλειαν, εὐγνωμονοῦντες

τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὴν ἀξιοπρεπεστάτην ταύτην ἐκλογὴν καὶ διάταξιν. Ἐστω δέ βεβαία (λ. δ.) ἡ τιμιότης της ὅτι με τὴν εἰλικρινῇ διάθεσίν της πρὸς τὴν Ἱερότητα του καὶ αὐτόν θέλει ἔχει ὑπόχρεον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν προστάτην, ὑπέρμαχον καὶ εὐχέτην αὐτῆς ἀδιάλλειπτον καὶ ἡμᾶς ἰδίως εὐχαρίστως ὡς ἰδίων λογιζόμενοι πᾶν τό πρὸς τὴν Ἱερότητά του γενόμενον. Ταῦτα περὶ τούτου, ἡ δε τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μεθ' ἡμῶν.

αωκ' Φεβρουάριου 25

+ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ εὐχέτης διάπυρος

ΥΓ: Γράφομεν τῷ κύρ Σωτήρῳ Κουγιᾷ, παρηγγείλαμεν καὶ τῷ ἀγίῳ Τριπολέως, ἀρχιερέως σας νά μεσολαβήσῃ κατὰ χρέος του διὰ νά διαλλαχθεῖτε μετ' αὐτοῦ ἐπειδὴ κατεσχύνῃ μέγιστη καὶ ἁμαρτία σφοδρὴ νά ἀκούεται ἡ μεταξύ σας διχόνοια, ἥτις ἔφθασε νά διαφημισθῇ εἰς πολλοὺς καὶ ἡμεῖς δὲν τό ἀνεχόμεθα, ὅτι ἀγαπῶμεν ἀμφοτέρους.

30. (132)

1820 Ἀπριλίου 28 Μιστρᾷ

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον ἄρχοντα κύριον Γεώργιον Μπάρμπογλου εὐτυχῶς εἰς Τριπολιτζάν.

Ἀδελφέ

Ὁ ἐπιφέρων τό παρόν μου εἶναι ἐδικός μου ἄνθρωπος πιστός καὶ ἡμπορεῖτε νά δώσετε κάθε γράμμα διὰ τό ἐμπόριον, εἰς τό ὅποιον χρέος ἔχομεν νά δειχθῶμεν μέ περισσότερο θάρρος ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ συγγενεῖς μας, οἱ ὅποιοι τά πάντα ἐθυσίασαν γιὰ τό γενικὸ ὄφελος. Ἐδῶ κάμνω καλαῖς προμήθειαι καὶ θά ἔχομεν καλὸ μετάξι. Ὡς φαίνεται ἡ ἐνέργεια θα ἀρχίσῃ γρήγορα καὶ ὁ Θεὸς νά δώσῃ νά ἔχομεν γενικὸν κέρδος. Ἄν ἔχετε νεώτερα ἀπὸ τό φιλικὸν ἐμπορικὸν κέντρον διὰ νά συνακουώμεθα διὰ τας προμηθείας μέ ἰδιάζετε⁴²⁸.

Τῶν κτημάτων σας τά προϊόντα ὑπάγουν ἐφέτος καλὰ, ὥστε ὅπου κοντά εἰς τὴν ἐνέργειάν σας θά προσθέσετε καὶ ὑλικά μέσα διὰ τό ἐμπόριον. Γνωρίζετε ὅτι εἰς αὐτό τά μέσα ὠφελούν τὴν δραστηριότητα τοῦ ἐμπορίου. Ἄν ἡ χρεία τό καλέσῃ θά σᾶς γράψωμεν νά μᾶς κάμετε προμήθειαν ἀπὸ σῖτον, εἴτε κριθάρι εἴτε ἄλλο τι ἀπὸ τά προϊόντα σας, ὅσα ἐδῶ δὲν ἔχομεν ἀρκετά. Καλὸν λοιπὸν νά γνωρίζωμεν καὶ τά αὐτοῦ.

Τά προσκυνήματά μου εἰς τὸν ἄρχοντα θεῖον μας κύρ Σωτήρον, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἀρχόντισσάν σας τά αὐτά καὶ ἀπὸ μέρος τῆς φαιήλιας μου. Ταῦτα καὶ μένω.

Εἰς τοὺς ὀρισμούς σας πρόθυμος ἀδερφός
Παναγιώτης Κρεββατᾶς

31. (144)

Τριπολιτζά. Εὐγενέστατε Κύριε Μπάρμπογλου

Κωνσταντινούπολις τὴν 21 Ἰουνίου 1820

Σᾶς ζητῶ τὴν συγνώμην δι' ὅτι δὲν σᾶς ἀπεκρίθην ἐν καιρῷ εἰς 2 γράματά σας 11 καὶ 28 Μαρτίου τά ὅποια τάς 28 ἰδίου ἔλαβον χαίρων τὴν καλὴν σας υγείαν. Ἀποσιωπῶ τά ἀπερασμένα διὰ νά μὴν κάμνω ἐπανάληψιν τῶν δυστυχιῶν, μέ ἐλύπησε ὅμως ἕως θανάτου μία περίοδος ὅπου γράφετε τοῦ κύρ Ἀλέξι Ρουσόπουλου διὰ νά μοῦ εἰπῇ τὴν ὁποίαν πόθεν

⁴²⁸ Ἰδεάζω = πληροφορῶ, ενημερώνω.

ἐλάβετε τὴν αἰτίαν δὲν ἤμπορῶ νὰ τὸ ἐνοήσω, ἐπειδὴ ἐγὼ οὔτε εἶπα οὔτε ἐκήρυξα ποτέ τίποτα ἐναντίον σας καὶ ἂν κανένας ἐχθρὸς ἠθέλησε νὰ σπύρῃ ζιζάνια εἰς τὸ μεταξὺ μας ἢ εὐγενεῖα σας δὲν ἦτον δίκαιον νὰ δόσετε ὅτα προσοχῆς εἰς φυλαρίας, ἀφ' οὗ ἐμέ μέ ἐγνωρίσατε καλὰ εἰς ὅσον καιρὸν ἐδιατρίψατε ἐδῶ. Καὶ διὰ νὰ μὴ σᾶς δώσω καιρὸν νὰ μοῦ ζητήσετε ἢ εὐγενεῖα σας συγχώρησιν μ' ὅλον πού δὲν γνωρίζω νὰ ὁμίλησα κανένα ἐνάντιον λόγον καὶ ἀδικεῖτε τὸν ἑαυτὸν σας ἀδικώντας ἐμένα, ἐγὼ σᾶς τὴν ζητῶ τὴν συγχώρεσιν διὰ νὰ μὴν εἰσχωρήσῃ περισσό-τερον ἀνάμεσά μας πονηρία τις δαίμων, ἀγκαλὰ καὶ ἡ εὐγενεῖα σας οὔτε ἐλάβετε ποτέ οὔτε θέλετε λάβῃ χρεῖαν ἀπὸ ἐμένα. Καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ γνωρίζω τὴν ἀδυναμίαν μου σᾶς ζητῶ καὶ αὐθις τὴν συγχώρεσιν. Χαίρω εἰς ἄκρον ὅτι ἀγαπήσατε με τὸν θεῖον σας κύριον Σωτῆρον Κουγιᾶ καὶ εὐχομαι εἰς Κύριον νὰ εἶναι ἡ ἀγάπη σας εἰλικρινῆς καὶ ἂν δὲν σᾶς δίδει ἐνόχλησιν δόσετέ του καὶ τοὺς ἐκ μέρους μου προσκυνησμούς. Κατὰ τὴν ζήτησίν σας ἔσωθεν εὐρίσκονται ξεσχισμένα τὰ μπετάζια⁴²⁹ σας, τὰ ὅποια ἐξέσχισα παρόντος τοῦ κύρ Ἀλέξι, ἡ δε παρούσα σᾶς ἔρχεται μέ τὸν Κώνστα Γιανή Γούναρη δημηζανίτου καὶ σᾶς προσκυνῶ.

Μένω δοῦλος σας Π. Σέκερης

32. (153)

Ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι ἐκλεχθέντες ἐροτοκριταί⁴³⁰ παρὰ τῶν κυρίων Γεωργίου Μάρμογλου καὶ Ἀθανασίου Κρεγούρα κατὰ τὸ ἐνυπόγραφον αὐτῶν κομπρομήσον⁴³¹, ἐθεωρήσαμε ἀκριβῶς κάθε λογαριασμόν, ὅπου ἠκολούθησεν ἀναμεταξύ τους διὰ τὰ ἱλτιζάμια ὅπου εἶχον εἰς Γαστούνην, εἰς τοὺς ἀπελθόντας χρόνους 1817 καὶ 1818. Ἀκούσαντες δὲ τὰς προτάσεις καὶ ἐξηγήσεις εἰς τὰς διαφοράς των, ἐβρήκαμεν ὅτι ἔμεναν νὰ δώσῃ ὁ εἰρημένος κύρ Ἀθανάσιος τοῦ ἄνωθεν κυρίου Μάρμογλου γρόσια 2566,23, ἐκπίπτωντα ἐλόγου του με τὸ τακίμι⁴³² του, ὅπου ἐδόθησαν εὐχαρίστως τοῦ κυρίου Μάρμμπογλου, μένοντας ἀπέξω τοῦ ἰδίου κύρ Μάρμμπογλου ἢ ὁμολογία ὅπου ἔχουν δοσμένην τοῦ σιῶρ Χαντί, καθὼς καὶ κάθε ἄλλη ἂν ἔχουν δοσμένη συντροφικῶς περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ὁ ἄνωθεν κύρ Ἀθανάσιος δὲν ἀπερνᾷ διὰ δούλεσίν του τίποτις, κρίνομεν εὐλογον καὶ ἀποφασίζομεν νὰ τοῦ ἀφεθοῦν γρόσια 1.566,20 καὶ νὰ μετρήσῃ πρὸς τὸν σιῶρ Μάρμμπογλιν μόνο γρόσια χίλια (No γρόσια 1.000), διὰ τὰ ὅποια νὰ τοῦ δώσῃ χρεωστικὴν ὁμολογίαν διὰ νὰ τοῦ τὰ μετρίσῃ εἰς διορίαν ἡμερῶν ἐξήκοντα μιᾶς ἀπὸ σήμερον καὶ νὰ λαμβάνῃ τὴν παροῦσαν σεντίζα ἐξοφλισμένην, χωρὶς νὰ ἡμπορῇ εἰς τὸ ἐξῆς πλέον διὰ νὰ ζητῇ ὁ εἷς τοῦ ἐτέρου οὔτε ὀβολόν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα διὰ τὰς ἀπελθούσας ὑποθέσεις καὶ διαφορᾶς, ὅπου ἐν τῷ μεταξὺ τους ἠκολούθησαν μέχρι τὴν σήμερον, κάμνωντας τὸ ζιμέτι⁴³³ τους ἱμπρά ἰσκά ἰστιράς χαέ⁴³⁴. Ἐγινε ἡ παρούσα σεντίζα εἰς ἔνδιξιν

Τὴν 25 Αὐγούστου 1820 Τριπολιντζά

Χουσην αγας Λαζιοτης

Μελέτη(:) Μελετόπουλος

Ἀνδρέας Καλαμογδάρτης

⁴²⁹ Δὲν μπορέσαμε νὰ ἐντοπίσουμε τὴ σημασία αὐτῆς τῆς τουρκικῆς λέξης.

⁴³⁰ Διαιτητές γιὰ ἐπίλυση διαφορῶν μεταξὺ ἐμπόρων κ.λπ.

⁴³¹ Συμφωνία (ιταλ. *compromisso*).

⁴³² Τὸ σύνολο των πραγμάτων που χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ (τ. *takim*).

⁴³³ Χρέος, οφειλή (τ. *zimmet*).

⁴³⁴ Δὲν μπορέσαμε νὰ βροῦμε τὴ σημασία αὐτῆς τῆς τουρκικῆς ἐκφρασης.

Γεώργιος Αντωνόπουλος
Δημήτριος Σταμελόπουλος

33. (155)

Τῷ εὐγενεστάτῳ ἄρχοντι κυρίῳ Γεωργίῳ Μπάρμπογλου, εὐτυχῶς εἰς Τριπολιτζάν.

Ἀδερφέ

Πρό ἄρκετῶν ἡμερῶν εὐρισκόμεν εἰς Ἀκράταν, εἶχον εὐγαλμένον ἄνθρωπόν μου διά νά ἔλθῃ εἰς τά αὐτοῦ, ὅπου σοῦ προέγραφον. Ἀπό κακοκαιρίας ὅμως ἐμποδίσθη καί μετά τόν ἐρχομόν μου εἰς τά ἐδῶ τόν ἐζήτησα καί πάλι ἀπ' ἐδῶ. Σοῦ ἔγραφον, ἀλλά κακῇ τύχῃ δέν σᾶς ἔβρικεν εἰς τά αὐτοῦ καί ὥς μοί γράφει τά γράμματά σας τά ἔδωκε πρός τόν υἱόν σας κύρ Σωτήρον. Ἐλπίζω ὅμως ἤδη νά ἐφτάσατε εἰς Τριπολιτζάν, διό δέν λείπω διά τοῦ παρόντος ἐπερωτῶν τά τῆς υἱείας σας καί παρακαλώντας νά μᾶς ἰδεάσατε πῶς εἶναι αὐτοῦ τό γενικόν ἐμπόριον ὅπου ἐλπίζομεν μέ ζωηρότητα νά γίνεται ἡ προμήθεια καί ποίας εἰδήσεις εἶναι ἀπό τό κέντρον τοῦ ἐμπορίου, τοῦ ὁποίου τάς ἐνεργείας ὁ οἰκτίρμων Θεός νά εὐλογήσῃ. Ἡμεῖς εὐρισκόμεθα μέ τόν χαροποιόν στοχασμόν ὅτι ταχέως θά λάβωμεν ὁδηγίας γενικᾶς διά νά παρουσιάσωμεν τάς προμηθείας καί ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐνεργεία διά τό ἐμπόριον, διότι ὥς καθὼς γνωρίζει ἡ εὐγενεία σας αἱ προμήθειαι ἐξακολουθοῦν νά γίνωνται μέ προθυμίαν καλαί καί πολλαί. Ὅθεν σᾶς παρακαλῶ μή βαρυνθῆτε νά μοί γράψετε τά τῆς υἱείας σας, ἥτις μοί εἶναι ἐπιθυμητή, καί κάθε νέον ὅπου ἔχετε καί μένω.

Τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1820 ἐν Καλαβρύτοις

Ἀδελφός

Σωτήριος Χαραλάμης

Διά τήν ἀκρίβειαν τῆς ἀντιγραφῆς

Ἐν Τριπόλει τήν 5 Μαΐου 1872

Ὁ Δήμαρχος Τριπόλεως

34. (159)

Τήν σήμερον ἐδανίστηκα ἐγώ ὁ Χατζὶ Πακιπεφένης παρά του κυργιόργη Μπάρμπογλου δια χριαν μου γροσια μετριτα χίλια εκατό Νο γρ 1.100 τα οποία άσπρα τάλαβα εισχηρας μου μετριτα αδιαφορόντας δε χαρις φιλίας και ηποσχομε να του τα μετρισο εις διοριαν ημερες εκατων ογδοηντα αριθμος 180 χορις καμίαν ετιοτητα και ουτε ολιγορια. Δια το παρον τεχβια μου με την βουλα μου.

1820 Σεπτεμβρίου 15 Τριπολιντζα

(τουρκική σφραγίδα και δύο υπογραφές στα τουρκικά)

35. (171)

Οἰμοῖς ἡ κάτοθεν ὑπογεγραμμένοι ὁ τε Χανέν Πολίτης, Γεώργιος Μπάρμπογλους, Μιχαήλ Γελινιάτης καί Ἀναγνώστης Ρούντοπουλος ἐσυμφωνήσαμεν με καλήν μας γνώμην καί θέλισην, διά τό ἀλάτι τό μπάλτο ὅπου ἀγώρασαν ἀπό τόν ἐνδωξομεγαλοπρεπέστατον Κιαμήλμπεϊ ἐφένδην ὁ Μιχαήλ Γενιδιάτης καί Ἀναγνώστης Ρουντόπουλος κατά τό (λ. δ.)

διά νά λαμβάνη ταῖς ἑξή σκάλες μέ τά περίξ διά γρόσια πενήντα μία χιλιάδες καί πεντακόσια ἤτοι γρόσια 51.500 εἰς τό ὄνομα τους καί ἔχουν καί (λ. δ.) ντεμεσοῦτι δοσμένον εἰς τόν μπέϊ ἐφένδην μέ τρία ταξίτια νά μετρίσουν τήν ἄνω ποσώτιτα τῶν γροσίων διά τό αὐτό μπάλτο⁴³⁵ τοῦ ἄλατος. Ἡμοῖς ἡ ἄνω τέσσαρρις ἐνεχόμεθα ὁ καθύς εἰς ἓνα κουάρτο ὅλοι μας σύντροφοι. Εἰς τήν αὐτήν ἐπιστασίαν τοῦ ἀλατίου ἔχουν νά ἐπιστατίσουν ὁ τε Μιχαήλ Γελινιάτης καί Ἀναγνώστης Ρουντόπουλος εἰς τήν πούλισην καί σύναξην γροσίων βαστώντας καθαρούς λογαριασμούς καί ἐξόδων καί τελιώνοντας ἡ σύναξης νά θεωροῦμεν καθαρόν λογαριασμόν. Διά φύραις⁴³⁶ ἀσπρῶν ἄν δέν προφτάσωμεν τά ταξίδια ὁμοῦ καί γρόσια χεῖλοια, διά τήν δούλευσιν τῶν ιδίων Γελινιάτου καί Ρουντόπουλου ὁμοῦ καί φαϊτών του, ὅλα ἀπό τήν μέσσην καί πληρώνοντας τό πάλτον καί τά ὅσα ἀλάτια ἤθελε ἀγοράσουν ὅτι διάφορον ἤθελε δώση ὁ Θεός νά πέρνη ὁ καθύς τό ἐν κουάρτο⁴³⁷ τόσον καί ζυμίαν (ὅπου ὁ Κύριος φυλάξη ὁμοίως). Καί εἰς ἔνδιξην ἔγιναν τέσσερα ὅμοια συντροφικά βεβαιωμένα ιδιωχείρος μας πρὸς ἀσφάλειαν.

Τριπολιτζά πρώτη Δεκαμβρίου 1820
Χανέμ Πολίτης βεβεόνο
Γεώργιος Μπάρμπογλου βαιβεόνο
Μιχαήλ Γελινιάτης βεβεόνο
Ἀναγνώστης Ρουντόπουλος βεβαιώνω

36. (173)

Τήν εὐγενείαν σας ἀδελφικῶς ἀσπάζομαι

Ἔλαβον τό ἀδελφικόν σου 16 τρέχοντος, ἐχάρην διά τήν ποθητήν μοι ὑγείαν σας. Ἴδον νά μοῦ φανερώνετε τάς εἰδήσεις ὅπου ἔχετε διά τό ἐμπόριον ἀπό τοὺς φίλους καί νά μοῦ ζητήτε νέας πληροφορίας. Λοιπόν μέ χαράν σᾶς φανερώνομεν ὅτι ὁδηγίας ἐνεργῶν ἀρκετάς ἀπό Πάτρας ἔχουν γίνει μέ προθυμίαν πολλήν καί καλήν καί ἐλπίζομεν γρήγορα νά ἀρχίσωμεν τήν ἐργασίαν ἅμα λάβωμεν ὁδηγίας καθαρὰς καί πειστικὰς καί εἶναι ὥς μέ ἐννοεῖτε ἔτοιμοι ἅμα ζητηθούν νά δώσουν πολύ καί καλό πρᾶγμα, ὥς καθώς καί αὐτοῦ πού μᾶς γράφετε. Διά τήν ἄλλην ὑπόθεσιν ὅπου μᾶς γράφετε νά μέ συγχωρήσετε ὅπου δέν δύναμαι νά κάμω τό ζήτημά σας, ὅτι τώρα δέν πέρνω ἀπό ἄλλο μέρος παρά μόνο ἀπό τά μούλκια μου καί εὐρίσκομαι κατὰ τό παρόν εἰς τήν ἀνάγκην νά πληρώνω εἰς χρεοφίλετας μου ὅπου εὐρίσκονται εἰς δυστυχίαν. Ἐλπίζω ὅμως μετά ἓνα μῆνα νά ἀποκριθῶ. Ἐγώ εἶμαι ἀδερφός σου καί εἰς τά δυνατά δέν θέλει κάμω κουσούρι καθώς καί ἐξ ἀρχῆς ἤμουν καί ὑγιαίνετε.

Ἀδερφικῶς καί εἰς τοὺς ὀρισμούς σας
Ἀσημάκης Φωτήλας

Τῷ εὐγενικωτάτῳ ἄρχοντι Κυρίῳ Γεωργίῳ Μπάρμπογλῃ εὐτυχῶς εἰς Τριπολιτζά
Ὅτι ἐκριβέξ ἀντίγραφον
Ἐν Τριπόλει τῇ 5 Μαΐου 1872
Ὁ Δήμαρχος Τριπόλεως

⁴³⁵ Η ορθή γραφή είναι πάλτο και σημαίνει μονοπώλιο (από το ιταλ. appalto).

⁴³⁶ Το έλλειμμα,

⁴³⁷ Το ένα τέταρτο.

37. (174)

Χουλιασάς ⁴³⁸ τῶν ὅσων ἔχω να λάβω ἀπό ἐπιτοπίου (sic) Τούρκους	
Ἀπό Μουστάφα ἀγά δευτέρ κιχαγιά ⁴³⁹ καί τό τευτέρι μου ἀπό μπαρπάτου	
πάλι καί ἐδικά του.....	γρόσια 3.198, 16
Μολά Ἀσουμάνης χάσογλου ἀπό ὀψιμαίς.....	2.400
Ἀπό Μολά Ὁζμάνη τῶν μουσταφάμπεη Φιρφερί καί Μπελούμπαση με	
ντιμεπούκια 2.....	440
Ἀπό Σεχμετζίκ Ἐφέντη καί ὁ λογαριασμός.....	15.600
Ἀπό Κιακαμέλμπεη καί ὁ λογαριασμός του διά νά μού δόση μπεσίρι και	
τέσσερα ἐργαστήρια χαλκιώτιτα ὅπου εἶναι πλησίον εἰς τό σπήτι του	43.935,14
Χατζί Νακίπε Ζεκiriά ἐφένδης με ντεμεσούκι του.....	1.100
Χαλίλαγας σαράντζι Χουσείνις με ντεμεσούκι του.....	100
Χαβούζης Κούρτογλους.....	75
Ἀπό Ἰμπραήμ ἀγά μουσταφαγαζέδες Λέλε.....	11.186,15
Φεισουλάγας Λέλες.....	2.537,33
Ἀμπετούσιαγας Ἰμπραημζατέ Λέλες με ντεμεσούκι του.....	3.600
Ἀπό Καιμεκαμ με ντεμεσούκια εἰς τρία ὀνόματα να λάβουν 12.500 μετρητά	
εἰς ντιβάν ἐφένδη καί τοῦ ἰδίου καί τοῦ μπελούκμπασι ὅπου με ἔπιασε.....	5.255
Τόκον, ὅπου του ἔδωσα με χέρι Κιαμίλμπεη.....	2.000
Ἀπό μολά Πραίμι ἀπό Παρώρι ὡς εἰς τό δευτέρι ἀπό μετρητά καί λοιπά	19.759
Χουσεκίμπεη ζαδέ ἀπό Μιστρά ἕνα βαγένι κρασί μου ἐπώλυνσε μπότζαις ⁴⁴⁰	
1700: παράδες 20, παράδες 850 τό βαγένι ὅπου ἔκαψαν εἰς τοῦ Εὐγενίου	
τό κατόγι γρόσια 400.....	1.250
Ὁ Ντέργος Μπαρδουνιώτης ἕνα βαγένι κρασί μου ἐπούλησε	
μπότζες 2100: παράδες 20, παράδες 1050 και τοῦ Τούμορι	
τό κατόγι τό ἴδιο βαγένι ὅπου ἐχάλασε, (γρόσια) 500.....	1.550

⁴³⁸ Περίληψη, συνοπτική καταγραφή (τ. hulâsa).

⁴³⁹ Ο υπεύθυνος για τα φορολογικά κατάστιχα ενός πασαλικιού βλ. Αναστασία Κυρκίνη – Κούτουλα, *Η οθωμανική διοίκηση, ό. π.*, σ. 131-131.

⁴⁴⁰ Μέτρο χωριτηκότητας για λάδι, κρασί, ρακί κ.λπ.

Εἰς τοῦ Κολητόπλατι τό σπήτι βαγένι 3 τὰ δύο γεμάτα μπότζες 3000: παράδες 20, παράδες 1500 ὁ Ἰσμαήλ Λασθιώτης 3 βαγένια ὅπου ἔκαψε, παράδες 900.....	2.400
Χαβούζης Τζαλίκολους ἀπὸ Μιστρά καὶ Χουσεήναγας Σουλαμεζάνογλου γαβροῦ πέντε ἐργαστήρια μου ἐγκρέμισαν πρὸς 750 τό καθένα 3.750 Κερεζέ τοῦ γαβροῦ ἀπὸ τὴν Ζελότζαν ἐπήραν δέντρο καὶ λάτινον...500.....	4.250
Ἀρήφαγας Μουσταφάγα ζαβέ Λέλε.....	175
Ζεκιργίαγας Μουσταφάγα ζαβέ Λέλε.....	37, 02
Χασάν Τζάμις εἰς Παρώρι ἀπὸ Μιστρά καὶ τοῦ γαμβροῦ μου ἀπὸ τὴν Ζελέντζα δύο βαγένια ἐπούλησε ἀπὸ πότζες 1600 καὶ 200 πρὸς 20 παράδες...1100 τέσσερα βαγένια ἔκαψα...1200.....	2.300
Ἀφαιρῶ ἀπὸ τὰ ἄνοθεν ὅπου εἶναι τοῦ γαμβροῦ μου εἰς μανδέδες τρεῖς	3.300

	γρόσια 101.369,20

38. (178)

Ἐγγραφα ἀπὸ τὴν περίοδο των σπουδών του στην Ἰταλία (δύο προχειρογραμμένα φύλλα, διπλῆς ὀψευς)⁴⁴¹.

α) Ἀρχαῖο ἐλληνικὸ κείμενο με μετάφραση ὀρισμένων λέξεων σχετικῶν με τὸ κείμενο (π.χ. υπερорία = εξορία, το φαίον = χρώμα σύνθετον εκ μέλανος και χαλκού).

β) Δύο σελίδες με σημειώσεις στα ἰταλικά ἀπὸ μαθήματα Μαθηματικῶν και Ἰατρικῆς.

⁴⁴¹ Συνοπτική παρουσίαση του περιεχομένου τους.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

[illegible]

Η πρώτη σελίδα της αναλυτικής βιογραφίας
της οικογένειας Βάρμβογλη

28. in 815: *Nulla*

099

[illegible]

95th Epiphany or
 96th Epiphany
 97th Epiphany

2/20/1910